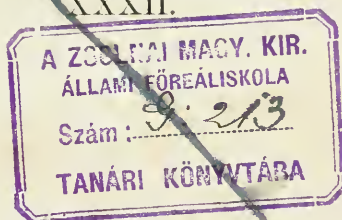

3 1761 07834384 5

MONUMENTA

HUNGARIAE HISTORICA.

SCRIPTORES.

XXXII.

MONUMENTA HUNGARIAE HISTORICA.

MAGYAR TÖRTÉNELMI EMLÉKEK.

KIADJA

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADEMIA

TÖRTÉNELMI BIZOTTSÁGA.

MÁSODIK OSZTÁLY: ÍRÓK.

HARMINCZKETTEDIK KÖTET.

BUDAPEST, 1875.

A M. T. AKADEMIA KÖNYVKIADÓ-HIVATALA.

(Az Akademia bérházában.)

VERANCSICS ANTAL

M. KIR. HELYTARTÓ, ESZTERGAMI ÉRSEK

ÖSSZES MUNKÁI.

KÖZLIK

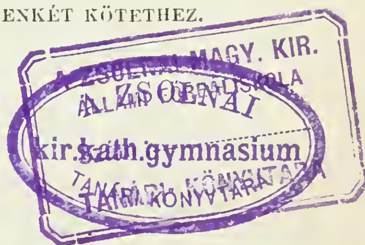
SZALAY LÁSZLÓ ÉS WENZEL GUSZTÁV,

M. AKAD. R. TAGOK.

TIZENKETTEDIK KÖTET.

PÓTLÉKOK

S NÉV- ÉS TÁRGYMUTATÓ A TIZENKÉT KÖTETHEZ.

BUDAPEST, 1875.

A M. TUD. AKADEMIA KÖNYVKIADÓ-HIVATALÁBAN.

(Az Akademia bérházában.)

Budapest, 1875. Nyomatott az »Athenaeum« nyomdájában.

ELŐSZÓ.

Van szerencsém Verancsics Antal Összes Munkáinak tizenkettedik kötetét ezennel a tisztelt közönségnek bemutatni, mely pótlékokat, kiegészítéseket és egy függeléket tartalmaz, s melylyel az egész gyűjtemény be van fejezve. Szabadjon tehát ennek folytán most már a teljes gyűjteményre visszapillantva, még néhány szót annak jelentőségéről is mondanom, melylyel történelmi irodalmunkban bír!

Ezen gyűjtemény kiadását boldogúlt barátom Szalay László kezdte meg, ki midőn épen a hetedik kötetet bevégezte, meghalálozván, én az Akademia Történelmi Bizottságának akkori elnöke, szintén már elhúnyt báró Eötvös József különös kivánatára folytatását és befejezését magamra vállaltam.

Egészben véve Verancsics munkáinak három osztályát kell megkülönböztetni; önálló irodalmi műveit, két portai követségére vonatkozó iratait, és levelezéseit. A dolog természetében fekszik, hogy az ezen három osztályban foglalt egyes darabok különböző jelentőséggel bírnak. Mindamellett alig fog találtatni csak egy és más is, mely — nem mondom becsnélküli, hanem csak — alárendelt értékű volna. Hogy ez így van, s

hogy Verancsics munkáinak csakugyan rendkivüli jelentőséget kell tulajdonítani; annak okát az ő személyiségében kell keresni, ki akár szellemi műveltségét, akár jellemét és társadalmi állását, akár végre gyakorláti tevékenységét tekintjük, kétségkivül Magyarország XVI. századi legjelesebb notabilitásainak egyike volt.

Ennek fontos következése az, hogy történeti vizsgálódásainkban Verancsics munkáinak kellő hasznát csak úgy fogjuk vehetni, ha előbb személyisége, társadalmi állása, és viszonyai tekintetében a szükséges tájékozottságot szerezzük meg. S erre nézve ismét kétségkivül legkivánatosabb az lett volna, ha alaposan kidolgozott, s mai irodalmunknak mértékét megütő életrajzát bírnók. Ilyennek azonban két gyönge kisérleténél egyébbel nem igen dicsekedhetünk (Verancsics Faustus: Vita Antonii Werantii stb. Kovachich Márton Györgynél, Scriptores Rerum Hungaricarum Minores I. kötete Budán 1792. 194. sk. ll.; — és Podhraczky József: Néhai Werancsics Antal esztergami érseknek példás élete, Pest 1857.). A jelen előszónak tehát, noha feladata nem lehet az, hogy Verancsicsnak teljes biographiáját nyujtsa; nem csekély fontosságú hivatása mégis az, hogy az ő életviszonyait, s pályájának fő momentumait és fordúlatait egybefoglalván, egyszersmind jellemét és írói működésének mindazon mozzanatait egybeállítani igyekezzék, melyek munkáinak kellő megértésére és használására szükségesek.

Verancsics Antal 1504. május 29-én Sebenicóban születetett Dalmátiában, és 1573. junius 15-én Eperjesen halt meg. Egészben véve tehát 69 évig élt.

Ezen életpályájának három korszakát lehet megkülönböztetni: ifjúságát és azon életéveit, melyeket János király és a Zápolya háznak szolgálatában töltött; tevékenységét I. Ferdinánd és Maximilián királyok szolgálatában; és életének azon szakát, melyben esztergami érsek és Magyarország primása volt. Tettei és emléke pedig általán véve főleg négyes irányban fontosak: a mennyiben ő korának egyik előkelő tudósa és irója volt; a mennyiben mint diplomata, s különösen kettős portai követsége alatt a hazának hasznos szolgálatokat tett; a mennyiben a harcz mezején is nevezetes; s végre a mennyiben mint pap és egyházi dignitárius nevének kedvező emlékét hagyta hátra.

Verancsics Antalnak ifjúsági évei itt csekélyebb érdekkel bírván, elég legyen ezeknek tekintetében csak röviden felemlítenem, hogy nemes családból származott, mely egykor Boszniában lakott, de a török veszélynek közeledésével Dalmátiába telepedett által; hogy atyja Ferencz előkelő sebenicói patricius polgár, anyja pedig a trau-i eredetű Statilio Margit, Statilio János, a híres erdélyi püspöknek nővére volt; s hogy ezek után több testvérei maradtak, névszerint fivérei Mihály, Gáspár, János és Péter, s — mint látszik — több nővére is. Anyai nagyatyjának házánál Trauban ismerkedett meg vele anyai nagybátyja Statilius János, ki első gondját viselte *), s őt Mihály öcsesével együtt magánál nevelte. **) De miután nagybátyja a családnak

*) »Puerum saepe in ulnis ut filium dissuavians gestavit.« Verancsics munkái VI. köt. 87. l.

**) »Apud quem aliquot annis enutritus, primisque aetatis iuvenilis rudimentis imbutus« Verancsics Faustus Kovachichnál Script. Min. I. köt. 194. l.

egy másik rokona, Beriszló Péter veszprémi püspök pártfogásának folytán Magyarországban a felső-eörsi prépostságot nyervén, Dalmatiából eltávozott, a két testvér visszatért szülőihez Sebenieóba, hol Tollimer Illés lett tanítójok.

Különben Statilius János Magyarországban nem csak egyházi méltóságokat, hanem a közügyekre is befolyást nyervén, Antalt továbbá is pártfogásában részesitette. S igy lett ez még nem húsz éves korában scardonai kanonokká, és nem sokkal később a veszprémi káptalannál somogyi főesperestté*); mint ilyen pedig azon kor szokása szerint a felsőbb tanulmányok végett nagybátyja által a páduai egyetemre küldetett**).

Nevezetes változás állt be Verancsiesunk sorsában akkor, midőn nagybátyja 1528. erdélyi püspökké lett, kire János király még mint budai prépostra az olmützi congressuson jogainak védelmezését bízta volt, s ki most mint erdélyi püspök legmeghittebb publicistáinak egyike lett. Mert ez kihatott Antal állására is, kit Statilius az egyetemtől visszahíván, azt eszközölte, hogy János király őt előbb budai prépostnak, s 1530. királyi titkárnak nevezte ki. S evvel kezdődik. Verancsics Antalnak közpályája

Pályájának fent jelzett első szakában őt János király és Izabella királynénak szolgálatában, s csak-

*) »In ephebis constitutum Scardinae Canonicum feliciter fecit: in Hungariam postmodum adulta iam aetate adductum Vesprimii, tanquam praecipua illius cura fuissem, Archidiaconatu Simigiensi auxit.« Munkák VI. köt. 87. l.

**) »Illinc in Italiam misit, et in Patavino gymnasio fovit.« U. o. »Gessit nostri curam Reverendissimus felicis memoriae Joannes Statilius avunculus meus, Episcopus Transilvanus, dum in Patavino gymnasio studuimus.« Verancsics Munkái VII. köt. 109. l.

nem kizárólag diplomacziai functiókban találjuk. Ide számíthatók némileg azon megbízások, melyekben a király meghagyásából az ország több főpapjánál és főuránál eljárt*). A mi pedig a külföldi államokhozi követségeit illeti, ezekről Verancsics Faustus így tudósít: »Ad Sigismundum Regem Poloniae cum iusta legatione est profectus. Ter in Boznam ad Husztrephum et Mechmetum Michaelem eius Provinciae Praesides. Ad Venetos Duce tunc eorum Andrea Gritti bis, semel ad Clementem Septimum eius nominis Pontificem Maximum anno Domini 1531., secundo post Caroli V. Imperatoris coronationem. Reversus ex Urbe denuo ad Sigismundum Regem ter est missus. Post has Polonicas Legationes alia Romae perfunctus ad Paulum Tertium Pontificem; ad Franciscum Galliae Regem cum mandatis profectus est. Inde statim ad Henricum VIII. Regem Anglorum in Britanniam usque secessit. Hinc reversus cum aliis Regis sui Oratoribus ad Ferdinandum Regem Romanorum Viennam est missus. Ea legatione non satis ex voto Regis subsecuta, atque etiam ipso Joanne Rege e vivis sublato, ab Isabella Regina ad Sigismundi Augusti Regis Poloniae fratris sui nuptias mittitur dato mandato, ut peractis nuptiis iis Ferdinandum Regem Pragae adeat**) stb.

Látjuk tehát, hogy a király és a királyné ügyeiben csaknem mindazon államokat meglátogatta, melyek Európában akkor a társadalmi mívelődésnek

*) »Obsidione Budensi (1530.) soluta, et Joanne Rege in Transilvaniam reiecto, initio quidem per biennium fere, annum agens circiter tertium et vigesimum, levioribus legationibus ab ipso Rege et avunculo suo intra Regni limites exercitatus est.« Verancsics Faustus Kovachichnál. I. köt. 195. l.

**) Kovachich Scriptores Minores I. köt. 195. l.

mintegy szinhelyei voltak. S tekintetbe véve, hogy fiatal éveit Páduában, és kétségkivül ekkor némi részben Velenczében is töltötte; hogy később, mint magyar királyi követ Rómát, Velenczét, Párist, Londont, Bécset, Prágát, Krakót stb. látogatta, de azonkivül saját elhatározásából Europának csaknem valamennyi érdekes vidékeit beutazta*), és mindenütt a társadalom legmagasabb köreiben forgott: könnyen megmagyarázható, hogy ő nem csak a legfinomabb társalgási modort sajátította el magának; de hogy másrészről az akkori zavaros időkben folytonos háborúskodástól körülvéve, Erdélyben, sőt Budán is magát nem igen kellemesen érezte. Ehhez járúlt, hogy több személy irányában, kik János király és Izabella királyné udvarán a főszerepet vitték, a fiatal diplomata talán másutt megszokott, de itt nem igen szivesen látott hajlamaiban nem ritkán terhes önmegtagadással volt kénytelen küszködni. S e tekintetben, valamint egyrészről a magasabb állásuak irányábani reservált nyilatkozatai; úgy másrészről a külföldön tartózkodó ismerőseihez intézett leveleinek elegicai hangja, itteni barátjai előtti nyiltabb, de titkos vallomásai, s neki ajánlott idegenek iránti ovatos magatartása, egyaránt figyelemre méltók.

Kétségtelen, hogy ez Verancsics Antal életpályájanak legérdekesebb szaka; s a mennyiben az ezen időben rajta észlelhető psychologiai jelenségek később

*) »Ab annis ferme duobus de triginta assiduis usus sum legationibus ad diversos Principes Christianos et Turcas; suscepi praeterea privato studio tot itinera et tam longinqua, ut exceptis Hispania, Thracia, Macedonia, utraque Moesia, et quae Tanais, Pontus, mons Carpatus a Ruthenis, et Vistula flumen a Masoviis intercludit, parum quiddam restat, quod in Europa non viderim.« 1549. december 18. Verancsics Munkái VII. köt. 17. l.

nem csekély mérvben módosúltak, sőt meg is változtak; ezek személyiségére nézve sok rejtélyt fejtenek meg, sok homályt világosítanak fel, melyek különben megmagyarázhatók nem volnának.

Annyi bizonyos, hogy különösen a királyné udvarán és környezetében sokat kellett látnia és tapasztalnia, mi reá kellemetlenűl hatott; s így nem következetlenség, hanem talán igen természetszerű és bensőleg indokolt következetesség volt az, midőn, főleg nagybátyjának Statilius Jánosnak halála után, magát itt már jól nem találta, s Ferdinánd királyhoz pártolt, kihez az előtt is mindig őszinte tisztelettel viseltetett. Öcscse Mihály, ki Statiliusnál vele együtt kényelmes sorsban részesűlt, daczára ennek már 1539., tehát mikor ez és János király még éltek, tért vissza Dalmátiába.

A jelen gyűjtemény első kötetének függeléke Verancsics Antal életének ezen fordúlatára határozott adatokat nyújt. Ezek szerint 1549. ugyanis formaszerűleg kilép Izabella királyné szolgálatából, s Martinuzzi György és Petrovics Pétertől addigi magaviseletéről és tiszti működéséről igen kedvező bizonyítványt nyer. Már 1550. Oláh Miklós, akkor egri püspök, őt egri kanonokká és szabolcsi főesperestté teszi, úgy hogy az Ferdinánd király alatti szolgálata mintegy kezdetének tekinthető. Még ugyanazon évben Ferdinánd őt esztergami olvasó kanonoknak, és később pornói apátnak nevezte ki.

Ezen új állásában Verancsicscsal már mint kész jellemmel, mint gondolkozásában és hajlamaiban teljesen kifejlett egyéniséggel ismerkedünk meg. Az ötvenedik életévéhez már közel álló férfiu fiatal korának egykori velleitásain régen túl van. Alapos tudo-

mányos képesítettsége, finom ízlése, gazdag élettapasztalásai és feddhetlen komoly férfias jelleme őt már a legfontosabb és legkényesebb ügyek kezelésére hivatottnak bizonyítják. S a mennyiben ilyen felette nehéz ügy akkor a török kérdés volt; Ferdinánd már 1553. nem talált senkit, kit oly feltétlen bizalommal a fényes portához küldendő követségének élére állíthatott volna, mint Verancsics Antalt.

A jelen gyűjtemény III. és IV. kötetei Verancsics ezen portai követségéből tartalmazzák az aktákat és levelezéseket, melyek csaknem kimeríthetlen gazdag tárházát képezik mindazon akkori események és viszonyok tanulmányozására, melyeket mai szójárás szerint keleti kérdésnek lehetne nevezni. Ez alkalommal oly hasznos szolgálatokat tett, hogy őt alig pár hónappal távozása után Ferdinánd pécsi püspöknek nevezte ki, s hogy alig visszaérkezvén, érdemei az egri püspökséggel jutalmaztattak.

Ez őt egészen új életkörbe helyezte. Mert eddig, bár jeles egyházi ferfiú, ő túlnyomólag mégis csak diplomacziai teendőkkel foglalkodott; most egyszerre magát a legfontosabb magyar püspökségek egyikének élén látja, melyet más számos ügyekkel is elhalmozva, azon kor nyomasztó viszonyaihoz képest mint főpásztor kormányozni, mint földes úr birtokában tartani, mint hadvezér védelmezni. s mint főispán igazgatni volt hivatva. Ő ezen terhes és a legnagyobb felelősséggel járó állás minden functióit 1557-től 1563-ig lelkiismeretesen teljesítette.

Nem lévén feladatom Magyarország politikai vagy egyházi történetének részleteibe bocsátkozni; de Verancsicsnak is nem teljes biographiáját, hanem csak azon életmomentumait szándékozván közelebbi

tekintetbe venni, melyek munkái álláspontjának biztos megértésére, és az azokban foglalt adatok hű felfogására szükségesek: itt csak azon eseményeiről, fordúlatairól és viszonyairól kell szólnom, melyek állását koronként leglényegesebben illették, s melyek által szellemi működése is volt feltételezve.

Ehhez képest munkásságát, melyet még mint egri püspök az ottani vár parancsnokságától történt lelépése után fejtett ki; második portai követségét; tett dolgait, melyek által mint esztergami érsek és magyarországi prímás nevezetes; s végre, a mennyiben 1570. királyi helytartóvá lett, ezen minőségében kormányzói tevékenységét kell megkülönböztetni.

A viszonyok úgy hozták magokkal, hogy miután Magócsy Gáspár 1563. az egri vár parancsnokságát átvette, Verancsics sok teendők alól megszabadúlt, melyek nem csak a várnak tulajdonképi védelmezését tárgyazták, hanem gazdasági és pénzügyi minőségöknél fogva is igen súlyosan nehezedtek rája. De ezen kivül egy másik körülmény is még tekintetbe veendő. A török veszély alatt t. i., midőn a püspökség javait annak birtokosa csak igen csekély részben használhatta, annak jövedelmei oly annyira csökkentek, hogy állásához képest Verancsics azokból magokból el sem élhetett. I. Ferdinánd neki ezért 1563. a turóczi prépostságot adományozta; ki ennek folytán többnyire Znió-Váralján Turócz vármegyében székelvén, innen kormányozta azután püspökségét, s teljesítette azon teendőket is, melyek reá mint királyi tanácsosra bizattak. Levelezései sorsának ezen kettős értelemben történt változásáról érdekes felvilágosítást nyújtanak, s Verancsics Antal akkori országos állását nem csekély fontosságnak színében tüntetik fel

Verancsics második portai követsége 1567. és 1568., szintúgy mint az első, hazai történetünk egyik főfontosságú lapján van örökítve. Török szultán ekkor II. Szelim volt, ki atyja II. Szolimán hatalmas uralkodási szellemét, ennek erélyéhez képest, már fel nem fogta. Mindamellett a diplomacziai tárgyalások ezen alkalommal is igen nehezek voltak, s Maximilián király követeinek részéről a legnagyobb ovatosságot tették szükségessé. S ehhez képest az 1568-ki drinápolyi békesség az előbbi megállapodásokkal szemben már némileg kedvező fordulatot mutat; s noha Magyarországban a félhold hatalmának hanyatlását még nem eredményezte, a mennyiben mégis a fennforgó viszonyok tisztázására nem csekély hatással volt, egy később beállandó kedvezőbb combinátiónak mintegy előkészitéseül szolgált; Maximilián követeinek pedig, s névszerint Verancsics Antalnak tekintélyét egész Europa előtt emelte, s nekik nagy érdemül számittatott be.

Miután Verancsics 1568-nak végén visszatért Törökországból, már 1569. novemberhavában az esztergami érseki székre emeltetett, s Magyarország egyházi történetében nevét szintoly híressé tette, mint portai követségei által a politikaiban. Ide is járúl ismét hadi érdemeinek emléke. Mert valamint tizenkét évvel előbb az egri várnak a törökök elleni védelmezése hadiviselési tehetségeinek nem csekély bizonysága lett; úgy most hasonló módon reá az érsekujvári végvárnak tartása és védelmezése bízatott. Mint olyan kitüntetés pedig, mely közvetlenül Verancsics Antalnak primási történetét illeti, felemlítendő, hogy ö koronázta meg Rudolf királyt; s hogy midőn II. Fülöp spanyol király negyedik nejéül 1570. Annát

Maximilián királyunk leányát vette, (mely alkalommal Károly főherczeg volt Fülöpnek meghatalmazottja) Verancsics Antal személy szerint volt különösen meghíva arra, hogy ezen házassági szövetségnél a vallásos functiókat végezze*).

Ezen időben ő már nem csak országos primás volt, hanem királyi helytartó is.

Úgy látszik, hogy Verancsicsra már 1570. végén volt bízva a királyi helytartóság tiszte, s ő 1571. julius havában ilyennek czimeztetett is**). De a formaszerű kinevezési okmány csak 1572. juniusnak 24-én adatott ki***). Ezen kitűnő méltóság Verancsicsnak tekintélyét az országban emelte ugyan még nagyobbra: de személyére nézve valóságos tövises korona volt, melynek ő végre áldozatáúl esett. Még 1573. martiushavában a helytartói törvényszék Pozsonyban tartatott, melyen Verancsics tiszti állásához képest elnökölt****). A mennyiben mindazáltal az 1572-ki országgyűlésen, Rudolf király koronáztatásának alkalmával, az országos rendek azon végzést terjesztették szentesítés végett a király elé, hogy a legközelebbi sz. Györgyi terminusban a felső részek számára az oktávás törvényszék Eperjesen tartassék*****); Maximilián király ezen végzés foganatosítását sürgette, s 1573. april 9-ke alatt Verancsicsnak meghagyta, hogy minél előbb a törvényszék megnyi-

---

*) Verancsics Munkái V. köt. 385. l.

**) Verancsics Munkái X. köt. 259. l.

***) Verancsics Munkái XI. köt. 91. l.

****) Eerancsics Munkái XI. köt. 257. sk. ll.

*****) Ezen 1572-ki czikkek csak 1575. szentesítettek, s az említett végzés a törvénytárban ezen év alatt mint 3. törvényczikk foglaltatik. Különben l. Verancsics Munkái XI. köt. 290. l.

tása végett Eperjesre utazzon *). A már évek óta betegeskedő helytartó a kedvezőtlen időjáráskor utazásnak indulni nem igen sietett **), s csak a királynak ismételt határozott parancsára april végén Pozsonyból elutazott ***). Eperjesre érkezve a törvényszéket kellő módon meg is nyitotta ****). De csakhamar az utazás fáradalmainak folytán betegsége oly veszélyes fordulatot vett, hogy ő 1573. junius 15-én Eperjesen meghalt.

Verancsics Antalnak írói és tudományos jellemét illetőleg, őt kora általános szelleméhez képest túlnyomólag humanistának kell neveznünk. Ennek felelt meg eredeti nevelése; ezt fejtette ki az akkori társadalom uralkodó hangulata; legvilágosabb bizonyságot pedig nyújtanak erről azon tudósok, kikkel egész életpályája alatt összeköttetésben volt és folytonosan maradt, s ezen összeköttetésnek módja is. E mellett a dolog természetében feküdt, hogy azon köröknek míveltségét is elsajátította magának, melyeknek élethivatásánál fogva Magyarországban tagja volt. De diplomacziai szereplését itt meg kell különböztetni, azon tiszti állásától, melyben őt I. Ferdinánd és Maximilián királyok alatt találjuk. Minden irataiból kitetszik, hogy ő mint diplomata azon iskolának volt növendéke, mely akkor Olaszországból terjedt el. S noha egykor, s névszerint I. Lajos és Corvi-

*) Verancsics Munkái XI. köt. 290. l.

**) »Eperjesinum ad Judicia celebranda iter paro, non admodum libenter.« Zsámboki Jánoshoz 1573. april 20. Munkái XI. köt. 306. l. »Postquam ita fieri debeat, ut ego Eperjesinum ad Judicia Octavarum. Sancti Georgii celebranda proficiscar; praeparo iam et accingo me itineri, morem Sacratissimae Maiestati Vestrae humillime gesturus« stb. Maximilián királynak 1573. april 19. u. o. 302. l.

***) U. o. XI. köt. 311. l.

****) U. o. XI. köt. 314 l.

nus Mátyás királyaink idejében, Magyarország is az europai diplomaczia alkotásának és gyakorlásának egyik főtényezője volt: tagadhatlan mégis, hogy Verancsics korában az europai coniuncturák hazánkra nézve már sokkal kedvezőtlenebbűl álltak; úgy hogy benne mint János királynak követében is, daczára annak, hogy ez tisztán magyar király lévén, ő is csak ezen minőségben léphetett fel, nem a magyar, hanem inkább az általánosabb értelemben vett XVI. századi europai diplomatára ismerünk. Ellenben később, az ország belviszonyaira vonatkozó tiszti működésében, Verancsics tetőtől talpig magyar hazafi, magyar államférfi volt; s ugyanazon jellemet mutatja történelmi műveiben is.

Ehhez képest életviszonyai és irodalmi munkássága közt szoros összefüggésnek volt helye; s névszerint ha, levelezésein végig tekintve, azon férfiakra vagyunk figyelemmel, kikhez az egyes levelek intézvék, vagy kikről azokban szó van: szemünk előtt áll a XVI. század nevezetes férfiainak egész köre, kik Verancsicsra is határozott világosságot vetnek, s kikben szellemi életének időnkénti részeseire ismerünk. Fiatal éveitől fogva őt mindig a legválogatottabb társaságban találjuk; s midőn Konstantinápolyi első követsége óta a legmagasabb állású államférfiakkal, sőt magokkal az uralkodó fejedelmekkel is bizalmasabb társalgásban kezd lenni, ez különösen levelezéseire legkedvezőbb befolyást gyakorolt.

Különben feladatunk itt tulajdonkép csak irodalmi és tudományos működésére szorítkozván, az említett előkelő férfiakról részletesen nem szólunk, s ezekre nézve általában az ő leveleire, kétségkìvül irományainak legérdekesebb részére utasítunk. Tü-

zetesen csak azon nevezetesebb ismerőseit veszszük szemügyre, kikkel ő irodalmi összeköttetésben volt. Sőt ezeknél is régibb és későbbi ismerősei közt kell különbséget tenni.

Fiatalkori barátjai közül mindenek előtt Rotterodámi Erasmust és Jovius Pált a híres nocerai püspököt kell említenünk. Ez azon idő, melyben Melanchthon Fülöp iránt is nagy tisztelettel viseltetett. Ekkor Andronicus Tranquillus dalmatiai földiével, egykor Gritti Alajos titkárával, Bornemisza Gergelylyel és Pállal, Csáki Mihálylyal, Dudics Endrével, Pécsi Gáspárral, Brenner Mártonnal, Jakobinus Jeremiással, Honter Jánossal, Ephorinus Anzelmmel, Tarnovi Stipcóval, Bonerus Szeverinnel és Jánossal, Kindler Jánossal, Blandrata Györgygyel és másokkal volt barátságos viszonyban. Számos levelei tanuskodnak ezen összeköttetéseiről; azonban későbbi levelei azt is bizonyítják, hogy említett régibb barátjai közül több nem maradt vele az előbbi bizalmas összeköttetésben, egyesekkel a régi barátság teljesen megszakadt, míg emelkedésével mások irányában pártfogói állássá lett. Későbbi barátjai közül elég legyen egy Osius bibornokot, egy Cromer Mártont, egy Telegdi Miklóst stb. kiemelnünk; s azok közül, kiknek tudományos pártfogója lett, egy Illicinus Pétert, sőt egy Piopius Dénest is, egy Stöckel Lénártot és Anzelmet, egy Jovius Jánost stb. felemlítenünk. A történeti tanulmányok iránti előszeretetének azonkivül igen érdekes bizonysága azon szivélyes levél, melylyel Bosznia történetére vonatkozólag még 1567. egy ennek mívelése által ismeretes egyszerű ferenczrendivel. Salineus Pállal, ő kereste a közelebbi ismeretséget.

Már ha csak ezen neveket végig tekintjük, mi

különböző jellemű férfiakra találunk azok között! Ott állnak a katholika egyház legbuzgóbb vallásos harczosai mellett olyanok, kik egyedül humanisticus tudományuk által lettek híresek, söt az akkori vallásujítás emberei, de még határozottan prononcirizott reformátorok is. S ez lehet oka, hogy Verancsics Antalra vonatkozólag még azon kérdés is fel volt már vetve, ha vajjon nem volt-e benne is Luther és az akkori reformátorok tanaihoz oly hajlam, mint p. o. barátjában Nádasdy Tamásban, vagy Thurzó Ferenczben?

Nézetem szerint, ezen kérdés már magában véve el volt hibázva, tehát csak vagy téves, vagy legalább is meddő feleletet eredményezhetett. Ő korának volt fia, s így azon szellemi mozgalom, mely a XVI. századnak kezdetén egész Európát általhatotta, őt sem hagyta érintetlenül. S ha ő p. o. Melanchthon imposans személye irányában akkor mint ifju fellelkesedik és magasztalólag nyilatkozik, ez katholikus igazhitűsége ellen szintoly kevéssé tanuskodik, mint p. o. erkölcsisége ellen a hasonlólag többször már ellenében felhozott viszonya Orsolyához. Kétséges, ha vajjon azon időben, melyből ilyen adatok felhozatnak, volt-e már a katholika egyház hivatásos vallási bajnokai közé felvéve? volt-e már katholikus papnak felszentelve? S én igen hajlandó vagyok itt azt mondani, hogy nem. A gyulafehérvári káptalannak 1551-ki bizonyságlevele*), mely ezen tárgyban az egyetlen döntő okmány, csak azt tartalmazza, hogy ő Felvinczi János filiopolitani püspök által ott papnak fel volt szentelve; de arról, hogy ez mikor történt, hallgat. Pedig Felvinczi János minden bizonynyal csak 1553.

*) Verancsics Munkái I. köt. 359. l.

után halt meg*); s így hihető, hogy Verancsics, ki 1533. 29 esztendős volt, azon kor szokásához képest csak azon idő táján vagy később nyerte a papi felszentelést.

S ha így tekintjük ötet, ki előbb mint János királynak követe Velenczében, Rómában, Párisban, Londonban, s Europa akkori társadalmi culturája egyéb főhelyein, mindenütt a legelőkelőbb körökben megfordult; s ha az akkori Velenczének a felsőbb körökben divatozó társadalmi életét, a mint ezt egy legujabban megjelent főérdekű munka leírja (Yriarte Károly, La vie d' un patricien de Venise au seizieme siècle, Páris 1874,). vagy I. Ferencz franczia király, vagy VIII. Henrik angol király életvidám udvarainak uralkodó hangulatát figyelembe veszszük: nem nehéz ezen időre vonatkozólag benne a szeretetre méltó, kedves, elmés, söt lángeszű és mindenütt szivesen látott fiatal abbé-re reá ismerni, milyenek akkor és máskor is, s névszerint az utóbbi századokban mutatis mutatandis a diplomatiában nem ritka jelenségek voltak. S ezt mutatják levelezései is, melyeket ő, visszatérve a hazába, nem csak előkelő férfiakkal, hanem hölgyekkel is**) folytatott. Ezeknek alapján nem lehet töle elismerésünket megtagadni, mint oly hazánkfiától, ki a XVI. századi finomabb társadalmi formákat és szokásokat nem csak ismerte, hanem követte is, s ezen később annyira elhanyagolt kötelék által az egész előkelő és főrangú europai társasággal összefüggésben volt. Ki lenne képes ma meghatá-

---

*) Szeredai Antal, Notilia veteris et novi Capituli Ecclesiae Albensis Transilvaniae, Gyulafehérvár 1791. 152. l.

**) Lásd p. o. levelét, melyet Millavesi Magdolnához Velenczébe 1543. julius 20-án intézett, Munkái XII. köt. 212. l.

rozni, mi képzelmek, mi hajlamok, mi eszmények, mi vágyak támadtak akkor ezen fiatal diplomatában; s mi reményeket táplált, midőn a külföld leghatalmasabb királyai udvarainál tartózkodott; és szeme előtt lebegett még azon magas állás és túlnyomó tekintély, mely Magyarországot még pár évtizeddel előbb Mátyás király alatt illette?

De ha tekintetbe veszszük másrészről azon szomorú képet, melyet Izabella királynénak udvartartása nyujtott, s melynek egyes vonásait Verancsics maga oly ékes szavakkal azon beszédben tüntette fel, melyet 1543. májusbó 9-én Krakóban Ágost II. Zsigmond lengyel király előtt tartott*); ki lenne képes azon csalódásokat megitélni, melyek ott mint mindannyi „illusions perdues," az érett férfi keblére dermesztőleg hatottak?

Szerencsés volt, hogy ifjuságában oly tiszta erkölcsi nevelést, oly alapos tudományos oktatást nyert, mikép ezen keserves viszonyok közt a zordon idők hátrányos befolyásainak áldozatúl nem esett. Valamint a nemes fém sértés nélkül állja ki a külsőleg alkalmaztatott gyúanyag tűzpróbáját, és ez által csak a salaktól tisztúl: úgy Verancsics is szerencsésen kiállta a János királynak halála után bekövetkezett zavaros idők tűzpróbáját. Midőn I. Ferdinándhoz átlépett, benne egy, minden tekintetben tiszteletre méltó, kitűnő jellemű férfira találunk; ki ennek folytán most nem csak maga magát volt képes a politikai és társadalmi mozgalmak színén fenntartani, hanem barátjai közől is többeket az erkölcsi sűlyedés örvényéből megmentett.

Így látjuk őt hazai történetünknek azonkori

*) Munkái XII. köt. 23. l.

sötét korszakában mint méltóságteljes és tiszteletgerjesztő egyik legnemesebb alakot, kinek hátrahagyott művei szellemének és szivének egykori jelességét még ma is feltüntetik. Mint főpap ő teljesen megfelelt hivatásának és nehéz feladatának. Mert ha ő bármi tekintetben is erre nézve csak a legcsekélyebb kifogás alá esett volna, alig lett volna 1561. meghíva arra, hogy a magyar egyházat a tridenti zsinaton képviselje*). S ha ő ezen missiót főpásztori hivatásának gondjai miatt megköszönte; ez személye és emléke iránti tiszteletünket csak emelheti, mert lelkiismeretességét bizonyítja, melylyel egyházi és vallásos tisztének megfelelt. Katholikus hitének correct jellemét, s vallásos buzgoságát rendeletei és intézkedései, melyeket mint egri püspök és esztergami érsek kiadott, fényesen bizonyítják. S ha ő határozatai és intéseinek komolysága mellett is más hitüek irányában humanus, s a mennyiben a magasabb körökhöz tartoztak, udvarias és nyájas is tudott lenni: ez erkölcsi míveltségéről és társadalmi méltányosságáról, nem pedig vallásos közönösségéről tanuskodik. Ott hol erélyesen fellépni volt szükséges; p. o. azon eclatans esetben, melynek Kassa város 1562. volt szinhelye, s melyben Huszár Gál oly szomorú hőst játszott**), kellő elhatározottsággal fel is lépett.

Verancsics Antalnak tudományos érdemeiről itt bővebben szólni, miután Szalay az első és második kötetekben hátrahagyott müveit tüzetesen jellemezte, s Kovachich ezen tárgyat részletesen fejtegette***), nem látszik többé szükségesnek. Különben is tudo-

*) Munkái VIII. köt. 294. l.

**) Verancsics Munkái VIII. köt. 180. sk. ll.

***) Scriptores Rerum Hungaricarum Minores II. köt. 389. sk. ll.

mányos működésének súlypontja történelmi kutatásaiban és irataiban fekszik, melyeknek kiadását Szalaynak köszönjük. Mit én a tizenkettedik kötetben közzé tettem, az csak pótlék akar lenni, de mint ilyen is bizonyítja, hogy Verancsics a költészet terét csak fiatalsági éveiben művelte. Levelezései, nyelvészeti érdekök és történelmi főfontosságuk daczára is, tudományos érdemeinek meghatározására alkalmas támpontokat nem igen nyujtanak.

Szabadjon mindazáltal Verancsics történettudományi munkásságáról néhány adatot kiemelnem, melyek általánosabb irodalmi érdekkel bírnak.

Azon öntudat, hogy ő magyar történetirónak van hivatva, Verancsicsban — mint látszik — akkor ébredt, midőn követségei alatt idegen tudósokkal megismerkedvén, hazai történetünknek nagyobb politikai jelentőségét kezdte átlátni. Ez iránti öntudata tehát magasabb politikai képesítettségében gyökerezett, melyet később a hazában még magasabb állású férfiak is neki rossz néven vettek *). Mindamellett történetirói munkásságának eredeti szándokához képest aránylag nem igen bő eredményeit bírjuk; mert a miket e tekintetben a jelen gyűjtemény első két kötete tartalmaz, magukban véve inkább jeles tanulmányok s csak ezen minőségben nevezetes historiai dolgozatok, mintsem hogy teljesben kifejtett történelmi művet képeznének. Verancsicsnak szándoka pedig az volt, hogy az ország egyházi történetét, s a politikai történetnek azon részét írja meg, mely Mátyás király halálától idejeig terjedt.

---

*) Lásd e tekintetben p. o. Draskovics Györgynek 1568. oktober 8. alatti levelét, és Verancsics Antalnak november 10. alatti válaszát. Munkái IX. köt. 253. és 258. ll.

Ezen nagyobb két munka készítéséhez hihetőleg akkor fogott, midőn János király halála folytán tartózkodása Erdélyben állandó lett. Van tudomásunk, hogy ő Martinuzzi Györgytől akkor ezen czélra adatokat kért, és nyert is*). Ezeknél azonban sokkal érdekesebbek igyekezetei, melyeket Bonfin munkájának teljesebb összeállítására fordított.

Felette nehéz ma azon szempontot határozottan felfogni, melyet ő ebben követett. De annyi bizonyos, hogy midőn 1549. november havában Krakóban volt, ottani kutatásainak folytán azt remélte, hogy Bonfinius ötödik decásának helyreállítása neki sikerülni fog**), s hogy ő ebben később is fáradozott***). Sőt van adatunk arra is, hogy a tudományos külföld Magyarország történetéről írt nagyobb munkájának megjelenését várta is; annélkül, hogy képesek volnánk meghatározni, annak kidolgozásában mennyire haladt****). Későbbi életpályája eléggé megmagyarázza azt, hogy fontos gyakorlati teendői közt ilyen munka megirására már nem igen volt többé módja.

Van azonkivül tudósitásunk arról is, hogy második portai követségéből visszatérve, a török évkönyveket is elhozta magával, melyeket Ancyrában (Angora) kis-ázsiai városban talált meg, s melyeknek az irodalomban némi fontosság tulajdonittatik*****). A magyar történelem szempontjából különös tekintetbevételt nem igényelnek. Pray György azonkivül azt

---

*) Munkái VI. köt. 183. l.

**) Munkái VI. köt. 352. l.

***) Munkái VII. köt. 11. 45. ll.

****) Munkái VII. köt. 226. l.

*****) Horányi Elek, Memoria Hungarorum et Provincialium scriptis editis notorum, III. köt. Pozsony 1777. 501. l.

tartja, hogy ezen alkalommal a híres u. n. arundeli márványt is ő fedezte fel. *)

Láttuk fentebb, hogy Verancsics Antal érdemeinek megfeleltek azon kitüntetések, melyek őt elvégre a primási székre és a királyi helytartói állásra is emelték.

Kiegészítésül még fel kell említenünk, hogy Maximilián király — mint látszik 1569. — családjának régi tekintélyét visszaállítandó, ünnepélyes okmányban annak egykori előkelő állását és sorsát részletesen kifejtette, s a czimert szabályozta, melylyel éljen, és mely ezen jeles előzményeknek külső kifejezést adjon **).

Ezeknél Verancsicsra nézve még nagyobb kitüntetés volt, hogy Maximilián császár 1572. végén XIII. Gergely pápát megkérte, hogy Verancsicsot a római egyház bibornokává nevezze ki ***). Minden körülményeket egybefoglalva kétségtelen, hogy ő ezen kitüntetésben részesült volna, ha időközben beállt halála ezt lehetetlenné nem teszi.

Mindamellett nem szabad elhallgatnunk, hogy ezen nagy kitüntetések mellett is Verancsics Antalnak anyagi helyzete mégis soha fényes nem volt, s hogy a mindennapi élet gondjaival ő csaknem folyton folyva volt kénytelen küszködni. Úgy látszik, hogy már akkor, midőn követségeiben eljárt, kezdettől fogva csak szűken volt ellátva ****). Később az egri

*) »Non obscurum indicium est, Marmor Arundelianum ab eo omnium primo detectum esse.« Specimen Hierarchiae Hungaricae I. köt. Pozsony stb. 1776. 182. l.

**) Munkái V. köt. 360. l.

***) Munkái XI. köt. 159. sk. ll.

****) Ez szolgáltathatott okot Verancsics Antalnak, hogy öcsese Mihály azon megjegyzésére: »O conditionem legatorum duram!« azt

és az érsekújvári várak őrségei és védelmezése őtet csaknem mód nélküli áldozatokkal sujtották. Ferdinánd királytól meghíva, hogy az augsburgi birodalmi gyűlést látogassa meg, innen az uralkodó drágaságnak folytán csakhamar távozni volt kénytelen*). Ehhez járult, hogy az ő szomszédjai, sőt maga a királyi kamara is irányában szünet nélkül oly nevezetes követelésekkel léptek fel, hogy ő, a püspöki és érseki javak szűk jövedelme mellett, minden erejének megfeszitésével is alig volt képes azokat kielégíteni.

S azon kivül családja is folyton folyva azt várta, hogy előkelő állásához képest anyagilag tőle segíttessék. Gondoskodott is mindig róla; de sem testvéreinek, sem ezek halála után özvegyeiknek és árváiknak nevezetes segítseget nem nyujthatott. Unokaöcsesét Faustust, kit neveltetett, csak az által támogatta és emelte, hogy — mivel egyházi pályát követett — számára képesitettségének megfelelő javadalmakat eszközölt. De mit mondjunk arról, hogy Magyarország primása, a magyar király helytartója, végrendeletileg két unokahúgának kiházasitására nem volt képes többet hagyományozni, mint külön-külön egyezer magyar forintot?**)

S most Verancsics Antal munkái XII. kötetének tartalmához visszatérve, annak öt osztályát különböztetjük meg:

I. Verancsicsnak költeményei vagyis u. n »Otia Antonii Verantii.« Ezek fiatal korából valók, s akkor

válaszolta: »Imo durissimam, et nulli libero ingenuoque homini expetendam; quamvi subeundam, quo et optimis Principibus obtemperetur, et Patriae saluti, commodoque consulatur.« Munkái I. köt. 271. l.

*) Munkái VII. köt. 98. l.; VIII. köt. 56. l.

**) Munkái XI. köt. 319. l.

némi hírben álltak, söt — mint látszik — ki is nyomattak*). Későbbi időből Verancsics verselésben már nem igen gyönyörködött, s vannak, kik neki semmi költészeti hivatást nem tulajdonítanak.**)

II. Két beszéde, melyek korunkra jutottak, s melyeket világi ékesszólásának mutatványaúl közlünk.

III. Különfélék, melyeket Verancsicstól feltalálnunk sikerűlt.

IV. Két portai követsége azon aktái és leveleinek kiegészítése, melyeket Szalay László a gyűjtemény III. IV. és V. köteteiben közzé tett. Az itt közölt egyes darabokat csaknem kizárólag a bécsi cs. titkos levéltárból vettük.

V. Vegyes levelezéseinek, melyek a VI—XI. kötetekben találtatnak, kiegészítése. Ezeknek ismét két osztályuk van. Az előbbi részint az egri, részint a győri kéziratokból van véve, melyeket néhai nagym. Bartakovics Béla egri érsek, és Ő Eminentiája dr. Simor János bíbornok és herczeg-prímás, mint még győri püspök, voltak kegyesek velem közölni, s részint eredetiek után közöltetik, melyek a nemzeti muzeumban találtatnak. A másik (kezdve a LVII. számtól) oly eredeti példányok, vagy Verancsics sajátkezével írt fogalmazványai után készűlt, melyeket méltóságos dr. Zalka János győri püspöknek kegyességéből vettem. Az utóbbiak csak akkor jutottak birtokomba, midőn ezen kötetnek nagyobb része már ki volt nyomva; de tartalmok oly fontos, hogy azokat utólag még oda csatolni kötelességemnek tartottam.

*) Munkái XII. köt. 309. l.

**) Denis Mihály: Wiens Buchdruckergeschicht, Bécs 1782. 452. l.

Az egész gyűjteménynek befejezését egy Függelék képezi, mely Verancsics Antal személyére vonatkozó néhány adatot tartalmaz.

Budapesten, 1875. aprilhó 22.

Wenzel Gusztáv.

TARTALOM.

Lap.

A. Otia Antonii Verantii.

Carmina 3

B. Beszédek.

I. Verancsics Antalnak beszéde Izabella királyné nevében Ágost II. Zsigmond ifjabb lengyel királyhoz, midőn ez 1543. május hava 9-én menyegzőjét tartotta Krakóban Ausztriai Erzsébet I. Ferdinánd magyar és cseh király leányával . . . 23
II. Verancsics Antal Primásnak üdvözlő beszéde Rudolf főherczeghez 1572. septemberhó 21., midőn koronáztatása végett Pozsonyba érkezett 28

C. Különfélék.

I. Az erdélyi szász városok szervezete 35
II. Verancsics Antal tanuvallomása Martinuzzi György megöletése tárgyában 39
III. Ratio viae Danubialis a Vienna Belgradum 55
IV. Ratio itineris, quod est a Vienna ad Constantinopolim . . . 57
V. Nomina Praelatorum et Magnatum Regni Hungaricae, qui Sacratissimi Imperatoris Maximiliani Regis Hungariae felici coronationi interfuerunt Posonii 1563. die 8. mensis Septembris 60
VI. In coronatione Maximiliani Regis Hungariae etc. 63
VII. Salaria Praefecti et Consiliariorum, et ceterorum Camerae Hungaricae membrorum (1565.) 64
VII. Nomina omnium Episcoporum Ecclesiae Agriensis a fundatione sua 66
IX. Breve compendium proventuum et necessariarum erogationum Archiepiscopatus Strigoniensis 68

D. Portai követségek.

I. Ferdinánd királynak Ali budai passa 1453. mart. 12. 81
II. Ferdinánd királynak utasítása Verancsics Antal és Palinai Pál számára. 1553. mart. 13. 83
III. Ferdinánd királynak Verancsics Antal 1553. mart. 24. . . 96
IV. Ferdinánd királynak Verancsics Antal és Palinai Pál. 1553. april 6. 97

Lap.
V. Ferdinánd királynak Verancsics Antal és Palinai Pál. 1555. apr. végén 100
VI. Ferdinánd királynak utasítása Verancsics Antal, Zay Ferencz és Malvezi János Mária számára. 1553. jun. 13. 118
VII. Tuigun budai passának Ferdinánd király. 1553. jun. 13. . . 126
VIII. Hrusztan passának Ferdinánd király. 1552. jun. 13. . . . —
IX. Achmet passának, Ebroy passának és Haydar passának Ferdinánd király 1553. jun. 13. 128
X. Ferdinánd királynak Verancsics és Zay. 1553. jul. 22. . . . 129
XI. Ferdinánd királynak Verancsics és Zay. 1553. jul. 23. . . . 131
XII. Ferdinánd királynak Verancsics és Zay. 1553. jul. 25. . . 132
XIII. Ferdinánd királynak Verancsics és Zay. 1553. jul. 25. . . 133
XIV. Hrusztan passának Verancsics és Zay. 1553. aug. 28. . . 150
XV. Ferdinánd királynak Verancsics, Zay és Malvezi. 1553. sept. 9. 151
XVI. Ferdlnánd királynak Verancsics és Zay. 1553. okt. 6. . . 158
XVII. Ferdinánd királynak Verancsics és Zay. 1553. okt. 19. . . 159
XVIII. Valamely főúrnak Verancsics és Zay. 1553. okt. 19. . . 160
XIX. Ferdinánd királynak Verancsics és Zay. 1553. nov. 8. . . —
XX. Ferdinánd királynak Verancsics és Zay. 1553. nov. 17. . . 161
XXI. Ferdinánd királyeak Verancsics és Zay. 1554. mart. 1. . . 162
XXII. Bornemisza Pál, Kendi Ferencz és Dobó Istvánnak Verancsics és Zay. 1554, apr. 24. 166
XXIII. Ferdinánd királynak utasítása a követek számára. 1554. május 20, ... 167
XXIV. Verancsicsnak és Zaynak Ferdinánd király. 1554. máj. 28. 175
XXV. Ferdinánd királynak Verancsics és Zay. 1554. aug. 4. . . 176
XXVI. Ferdinánd királynak Verancsics és Zay. 1554. aug. 12. . —
XXVII. Ferdinánd királynak Verancsics és Zay. 1554. aug. 9. . 178
XXVIII. Ferdinánd király megbizó levele a passákhoz Verancsics, Zay és Busbeck Auger számára. 1554. nov. 24. 179
XXIX. Török adó. 1555. 180
XXX. Expeditio Solymani in Persiam. 1555. körül. 185
XXXI. Maximilián királynak Verancsics Antal. 1567. jul. 19. . . 190
XXXII. Verancsics Antalnak Bornemisza Pál. 1567. sept. 22. . . 191
XXXIII. Verancsics Antalnak Oláh Miklós. 1567. nov. 23. . . . 197

D. Vegyes levelek.

I. b.(LVII.)Corsinus Endre,János király titkárának. 1532. febr. 20. 296
I. Téstvérének Mihálynak. 1538. jan. 20. 201
II. Bornemisza Gergelynek. 1540. mart. 1. 203
III. Testvérének Mihálynak. 1540. mart. 20. 204
IV. János királynak. 1540. mart. 24. 206
V. Nagybátyjának Statilius Jánosnak. 1540. apr. 8. 209
V. b. (LVIII.) Paris Péter Ferencznek. 1541. maj. 28. 301
V. c. (LIX.) Nagybátyjának Statilius Jánosnak. 1541. aug. 15. . 30
V. d. (LX.) Verancsics Antalnak Honter János. 1542. jan. 1. . . 308

Lap
V. e. (LXI.) Maureas Royzius Péternek 1542. jan. 10. 309
VI. Murany Pálnak. 1543. máj. 15. 211
VII. Verancsícs Antalnak Murany Pál. 1543. máj. 22. 212
VIII. Millavesi Magdolnának, 1543. jul. 20. 212
IX. Vola Györgynek, 1546. aug. 27. 215
IX. b. (LXII.) Gregorianczi Pálnak, 1552. jan. 1. 310
X. Verancsics Antalnak I. Ferdinánd király 1557. nov. 19. . . . 216
XI. Csáki Istvánnak, 1557. dec. 22. 218
XII. Draskovics György pécsi püspöknek 1557. dec. 24. 219
XII. b. (LXIII.) Illicinus Péternek, 1558. jan. 23. 309
XIII. Lőcse város tanácsának, 1558. febr. 1. 221
XIII. b. (LXIV.) Oláh Miklósnak, 1558. mart. 3. 311
XIII. c. (LXV.) Megbizottjának Jánosnak, 1558. mart. 3. 313
XIII. d. (LXVI.) Maximilián királynak, 1558. mart 25. . . . . . —
XIII. e. (LXVII.) A nádudvari esperestség papságának, 1558. május 13. 314
XIII. f. (LXVIII.) Maximilián cséh királynak, 1558. máj. 19. . . 316
XVI. Lőcse város tanácsának. 1558. aug. 28. 222
XIV. b. (LXIX.) Carpo bibornoknak, 1558, sept. 12. 320
XIV. c. (LXX.) Sebridovski Endre krakói püspöknek. 1558. sept. 22. 328
XIV. d. (LXXI.) Verancsics Antalnak Eperjes város tanácsa. 1558. nov. 13. 329
XV. Lőcse város tanácsának Verancsics Antal, Torda Zsigmond és Pesti Ferencz, 1558. dec. 30. 222
XV. b. (LXXII.) Ferdinánd császárnak, 1558. körül 331
XVI. Lőcse város tanácsának Verancsics Antal, Torda Zsigmond és Pesti Ferencz, 1559. jan. 1. 223
XVII Lőcse város tanácsának. 1559. jan. 5. 224
XVII. Sercz helységet tárgyazó királyi adomány Verancsics Antal számára, 1559. jan. 10. 225
XIX. Lőcse város tanácsának Verancsis Antal, Torda Zsigmond és Pesti Ferencz, 1559. jan. 16. 226
XX. Lőcse város tanácsának, 1559. jan. 16. 227
XXI. Maximilián cseh királynak, 1559. jan. 29. 228
XXII. Maximilián cseh királynak Eger vára kapitanya 1559. febr. 241
XXIII. Verancsics Antalnak Maximilián cséh király, 1559. mart. 5. 243
XXIV. Guzman Mártonnak, 1559. april 1. 244
XXV. Torda Zsigmondnak és Pesti Ferencznek, 1559. april 1. . . 246
XXV. b. (LXXIII.) Maximilián cseh királynak, 1559. jul. 26. . . 332
XXVI. Eperjes város tanácsának, 1560. mart. 9. 247
XXVII. Lőcse város tanácsának, 1560. april 19. 249
XXVIII. Verancsics Antal és Zay Ferencz követségi titkára Belsius János, 1561. sept. 3. 250
XXVIII. b. (LXXIV.) Az Abauj vármegyei papságnak 1561. körül 334
XXVIII. c. (LXXV). Verancsics Antal egri püspöknek pásztori levele, 1561. körül. 336

Lap
XXIX. Verancsics Antalnak Maximilián király. 1563. april 2. . . 251
XXX. Verancsics Antalnak nyugtatványa 1564. febr. 1. 253
XXXI. A szemczi harminczadhivatalnak a magyar kamara 1566. deczember 6. 254
XXXII. A szemczi harminczadhivatalnak a magyar kamara, 1567. január 7. 255
XXXIII. A szemczi harmincsadhivatalnak a magyar kamara, 1567. junius 12. 256
XXXIII. b. (LXXVI.) Frater Salineus Pálnak, 1567. jun. 24. . . 340
XXXIV. A magyar kamarának, 1567. jun. 29. 257
XXXV. Verancsics Antal nyugtatványai, 1567. 259
XXXVI. Verancsics Antalnak Stöckel Anzelm. 1568. febr. 5. . . 261
XXXVII. A magyar kamarának Verancsics Antal és Teuffenbach Kristóf, 1568. jul. 3. 262
XXXVII. b. (LXXVII.) Verancsics Antalnak gróf Zrinyi György. 1568. jul. 7. 342
XXXVIII. Reichenpach Sebestyénnek, 1569. nov. 10. 263
XXXIX. Az udvari kamarának Maximilián császár. 1569. jan. 16. . 264
XL. Verancsics Antal nyugtatványa, 1569. jan. 22. 266
XLI. A magyar kamarának Verancsics Antal, 1569. aug. 30. . . 267
XLII. Waisz S-nek Verancsics Antal, 1569. okt. 17. 268
LXIII. Verancsics Antal nyugtatványai 1569. 269
XLIII. b. (LXXVIII.) Verancsics Antalnak Maximilián császár, 1570. mart. 8. 343
XLIV. Verancsics Antalnak Maximilián császár, 1570. mart. 31 . 274
XLV. Verancsics Antal nyugtatványa, 1570. 276
XLVI. Verancsics Antalnak Maximilián császár 1570. máj. 1. . . 277
XLVII. Thurzó Ferencznek, 1570. okt. 26. 279
XLVIII. A magyar kamarának, 1571. jun. 5. 280
XLIX. Verancsics Antal nyugtatványa, 1572. 281
L. Verancsics Antalnak Maximilián császár 1572. jun. 22. . . . 282
LI. Thurzó Eleknek, 1572. jul. 27. 283
LII. Thurzó Eleknek, 1572. aug. 12. 285
LIII. Verancsics Antal Hont vármegye főispánja, 1573. jan. 9. . . 286
LIV. Verancsics Antalnak Illicinus Péter, 1573. jan. 12. 288
LV. Maximilián császárnak, 1573. mart. 10. 292
LVI. Maximilián császár rendelete, 1574. febr. 3. 295

Függelék.

A. Verancsics Antal mint királyi helytartó 357
B. Verancsics Antal hagyatékának leltárából 361
C. Verancsics Antal, kortársainak méltatása szerint. 368

Név- és tárgymutató 385

I.

OTIA ANTONII VERANCII.

CARMINA.

Emendaturus multa, si per otium et vitam licebit.

Si fatum vitam, si sors dabit otia vitae,
Addetur scriptis ultima lima meis.
Si minus addetur, quisquis mihi proximus haeres
Fies, arbitrio stentque cadantque tuo.

De Transilvania.

Quae Dacia est priscis, trans haec Sylvania nostris
Dicitur.
Haec duplici et nobis nomine dicta modo.
Postea Trans dicta est propter Sylvania sylvas.

Septem castrorum nullis reticenda diebus
Terra erit, his elegis sit modo vita meis.
Cuius, ego admiror, cur non meminere priores,
Largius et scriptis inseruere suis.
Romuleo quum sit praesertim recta Senatu,
Et Latiis longo tempore culta viris.
Nemini sed prorsus, rerum quae gesta reponunt
Palladio cestu judice culpa detur.

Nam Goticae haec eadem quondam pressere ruinae,
Et cum multorum deperiere libris.
Porro hic auricomi surgunt super aethera colles,
Serpit et argenti vena per omne solum.
Hic amnes omnes, et rivi denique cuncti,
Hic aurum late proluit omnis aqua.
Hic thermae salubres, hic sunt alabaster,
Caeditur hic ferrum, marmoreusque lapis.
Saepius et duro hic reperitur gemma colono;
Tam vario gleba est dives honore soli.
Munera tam Cereris, tam quod volo dona diei
Laeta, quod et fructus, quodve visere sales.
Agricolae tritura totum lassantur in annum,
In vinea fossor frangit ubique manus.
More sales lapidum ferro caeduntur in antris,
Fructibus Hesperidis nitet et Alcinosum.
Montibus ascendit — — — —

Ad Magocinum.

Tempora prisca, ferunt, multos habuisse poetas,
Quod Maecenatum copia grandis erat.
Sunt nostro multi, sed non hoc unus in omni,
Extat Maecenas, praemia quive daret.
Ergo scribemus? Nequaquam. Inique Camenas
Ingratis non sunt carmina danda viris.

Ad Faberinum.

1.

Mittimus ecce tibi non grandia carmina, sed nec
Qualia forte rogas, qualiave ipse facis.
In quibus hoc animo calamoque notamus amico,
Quod tua seu vetus est, seu nova Musa nimis.
Numina namque novem quum computo saepe sorores,
Invenio Musam non Faberine tuam.

Dicere nec magnus potuit quaesitus Apollo,
Quo genere aut coelo nata sit ista Dea.
Tu quibus ergo facis Musis et Apolline carmen,
Nescio; quodque facis carmen id esse nequit.
Sustinet hoc etenim non pes, non syllaba prorsus,
Esseque fac prosam, sensibus illa caret.
At mea, quam dudum voluisti cernere, non est,
Ecce vides, nimium splendida, tersa, gravis.
Ingenue sed te pro nostro foedere poscit,
Talia ne posthac edere metra velis.
Nec quaeras, quare? Veteri sed crede sodali;
Derident Musam cuncta theatra tuam.

2.

Quod mihi misisti, non hoc, Faberine, numisma
Pollicitus fueras mittere, dic, quid agas?
Marci erat Antoni, quod te petiisse recordor
Non Antonini, mi Faberine, Pii.
Sed si munificus, si vis et candidus esse,
Pollicitis, oro, sta Faberire tuis.
Nec te Nasonis moveat sententia vatis.
Pollicitis dives quilibet esse potest.
Quisque potest, fateor, qui vult impostor haberi;
Quare et amatores id docet ille suos.
Idque licet si forte vagae committere plebi;
Ast ratio longe nobilis est alia.

3.

Te nuper laesere meae, Faberine, Camenae,
Nec tibi iam videor carus, ut ante fui.
Laeserunt, sic est; sed non culpanda voluntas
Est mea, non odium, non simulatus amor;
Peccarunt oculi, qui non novere numisma;
Et me commorunt suspicione doli.
Hincque meum crimen culpa est maiore notandum,
Quod subitis parui motibus ipse meis.

Quodque sequuta fuit mentis manus ipsa furorem
Tam celer, officium damnat et illa suum.
Parce igitur. Luit ille graves pro crimine poenas,
Qui veniam, fasso crimine, sponte petit.

4.

Quod dignant homines nullo tua carmina honore,
Delectus facit hoc, non, Faberine, tumor;
Namque ii non laudant, nisi quae sunt digna Marone,
Pauca licet fuerint, et sine mole liber.
At tua, quae passim quam plura obtrudis amicis,
Vix duo, vix unum, creditur esse bonum.
Hocque valet, si forte valet, non arte, sed ipso
Aut furto aut casu, sive alicuius ope.
Et licet hoc animo es, quo condas optima prorsus,
Non homini tamen est hoc voluisse satis.
Seu bona fac igitur, seu, quaeso, carmina posthac
Scribe piis diuis, caelitibusque tuis.
Iis satis est animus, non curant carmina, sit pes
Aut hoc, aut quo vis syllaba fixa loco.
Docta viris compone velim, fac carmina doctis;
Expendunt docti carmina, non numerant.

5.

Quod Faberine times, non est Faberine timendum;
Hoc Faberine time, quod Faberine facis.
Carmina non facias, nunquam Faberine timebis,
Hoc timeas, edis quod Faberine mala.

De Kesso.

Quicunque alterius mores imitatur et artes,
Hic huius merito nomen habere potest.
Bacchus amat vites, haurit bene pocula Kessus:
Bacchi igitur Kessum nomen habere decet.

Ad Leinam.

Fronte, oculis, cervice, genis et pectore toto
Bella Leina places, sed probitate magis.
Et licet in vultu Veneres tibi mille vagentur,
Osque cupidineum nil nisi nectar habet;
Hoc tamen es rebus cunctis mihi carior istis,
Quod subdis formam casta pudicitiae;
Quodque mihi plus quam annis oppugnata duobus,
Concedis licitos vix in amore gradus.
Hoc ego lascivas abigo de pectore curas,
Et vetitas renuo, despicioque faces.
Intactamque tuae mea te iam casta Leina
Linquo pudicitiae, linquo Leina viro.

Bene firmatam iam felicitatem non esse periculo exponendam.

Alea fortunae non est ludenda beatis;
Saepe minus reddit, quam dedit ante, boni;
Et quae laeta fuit, tam sera revertitur omnis,
Quam facile est illi copia facta fugae.

Apud Mannicum excusat fortunae suae tarditatem.

Nostra quod exiguis vehitur fortuna quadrigis,
Et redit ad cursum lentius illa suum;
Hoc facit, excelsi mea spes quod nititur aura,
Quod nolo rerum praecipitare vices.
Praecipites nam saepe graves adiere procellas,
Fitque cito infelix, qui sua fata premit.
Ergo nemo modum contemnat, Mannice, nostrum,
Quisquis ab ingenti Mannice sorte tumet.

Ad Anestem Erronem.

Quid freta, quid terras, quid tot percurris et urbes,
Teque loco nullo continet una dies?
Hoc celerem non est, quod iactas, Caesaris instar
Esse, sed est mentis morbus Aneste tuae.
Caesar opes, nomenque sibi, regnumque paravit,
Frustratus non est ipse labore suo.
Tu nec opes, nec nomen habes, et servis, et alges,
Frustrarisque tuis cursibus atque viis.
Et populo patribusque simul rideris Aneste,
Quum redis attrito calce togaque domum.
Nec pudet hos risus totis perferre diebus,
Teque peregrinum semper adesse tuis.
Adde, quod et nati nequeunt te agnoscere patrem,
Jamque suum coniunx ambigit esse virum.
Cetera quid pergam? Sic fies Codrus et Irus,
Sic facile evertes remque domumque tuam,
Sic tua mutabit nomen castissima coniunx,
Penelope fuerat quae modo, Thais erit.
Ne volites igitur, finem fac cursibus istis;
Esse potest nusquam, quisquis ubique volet.

Ad Georgium R— — staphum.

Quod mea transcribis clam me quaecunque, Georgi,
Fidenter mitto scripta legenda tibi.
Quid sit id haud dicam, veneror tua tempora et annos;
Nulla tamen posthac iam mea scripta leges.

Pro Caesaribus Imperii Christiani inclytis Carolo et Ferdinando carmen.

Caesaribus nostris Deus, o, da Regna, precamur,
Sunt quot in aeois, sunt quot in occiduis;
Quaeque tepent austris, metuunt nec tempora brumae,
Et quae sub boreae congelat ursa polo.

Omnibus explesti nam quos virtutibus, et quos
Fraterno iunxti sanguine, lege, gradu;
Par est, ut totum dent ii sua iura per orbem,
Imperioque regant quicquid ubique patet.
Est, ais, hoc nimium. Mundi dominator et auctor
Non patitur socium, non habet ille parem.
Magnus Alexander quamquam tot bella peregit
Fortiter, at tantus non fuit ille tamen.
Roma nec est totum victrx dominata per orbem,
Concussit totum viribus ipsa licet.
Cumque homine haud fas est partiri regna tonantem:
Collegam qui fert, imperat ille minus.
At petimus, tumidos tantisper comprime Gallos,
Dum valeant Turcas debilitare truces.
Nonne vides illos coniunctos foedere, et orbem
Aequali studio perdere velle duos?
Frangitur alterius fastu tutela tuorum,
Et tua religio seditione labat.
Alterius passim iam subdit cuncta tyrannis,
Cuncta vorant enses, servitiumque gravat.
Confirma hos igitur, fac hos in utrosque potentes,
Aut hostes coelo confice rite tuos.
Terrestre imperium ruit, o, regnator Olympi,
Turca trahit totum sub sua iura ferox.
Et qui succurrant, vel qui tua damna requirant,
Quive tui curent vulnera tanta gregis.
Hos praeter nemo est, genuit quos Austria fratres,
Qui soli in Turcas fortia bella gerunt.
Hos habet, hos inquam, suspectos barbarus hostis,
Nec reliquos tanti barbarus ille facit.
Conditor his vires dona tantummodo rerum,
Iis populos, reges, conciliesque duces.
Caesaribusque tuam victricem porrige dextram,
Qua reparent tandem vindice iura Crucis.
Otia nam dominos rerum torpentia quosdam
Consumunt, quosdam ludicra, vana tenent.
Luxuries alios, alios Venus occupat ardens,
Sacra fames alios, curaque raptat opum.

Nobile Martis opus nonnulis vile videtur,
    Vile putant forti bella ciere manu.
Sunt alii pestes, damnosaque pondera terrae,
    Longe et temporibus perditiora suis.
Talibus haud horum foedatur Regia monstris,
    Non his ii nugis inclyta corda terunt.
Ardua quaeruntur, curae solatia praestant,
    Et media somnos linquere nocte placet.
Anxia vita iuvat, libet et caruisse quiete,
    Et gratum pro te est multa pericla pati.
Denique sunt soli, tua quos et gloria tangit,
    Et sua qui temnunt, dum tua salva velint.
Exaudis si tanta, pater sanctissime, vota,
    Si vacuas nostras non sinis esse preces :
Spes est, quod nondum lapsos proieceris abs te,
    Et quod vis salvos, quos Solimanus habet
Sin minus, iratum video te gentibus, et iam
    Ultima quod mundi rumpere fata paras.

Ignorati authoris ad viatorem.

Heus tu, scelestum concipit cuius nefas
Pectus, prophanas admolier manus
Sacris resiste. Si latere numeras
Scelera putas, erras. Nullum scelus
Sinet relictum templa compilantibus,
Post terga diris imminet Nemesis minis.
Si liberis, si prospicis nepotibus,
Si vita fortunaeque sunt tibi tuae
Carae, Deorum opibus, auroque tempera.
Hoc te, viator, ut scias moneo.

Huic contrarium ex mandato factum.

Heus age, cui complet vir maxima pectora virtus
    Cuique animi vera nobilitate vigent :
Ne vereare in opes sacras extendere dextram,
    Neu trepides uti, quae petis, usque bonis.

Stulte agis, ex alto si iam tibi tradita non vis
    Sumere, non dantur caelica dona manu.
Quod si crimen ais, templis aufferre nefandum est,
    Erras, largitur sic sua dona Deus.
Imminet ergo tibi Nemesis crudelis et atrox,
    Si parcis templis, reditibusque sacris.
Verum si natis, carisque nepotibus optas
    Ipse tuis vitam, propitiosque dies;
Sique tuae tibi sunt fortunae munera grata,
    Fac utare auro, divitiisque Deum.
Plura quid expectas? Hoc sit dixisse viator
    Sat tibi, quo possis noscere, quod moneo.

Epitaphium Kessii.

Hic situs est Kessus magno vir corpore et ausis,
    Quique fuit clara nobilitate domi.
Hoc tamen est secum saxo tumulatus Iacchus,
    Et quaecumque pater nomina Bachus habet.
— — — — — — — — — — —
    — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — —
    — — — — — — — — — —

Fragmentum de filio Joannis Regis.

— — — — — — — — — — —
    Spes nostras firma, nascere magne puer,
Nascere, terque senis superes o Nestoris annos,
    Et nobis Regum semina certa feras.

De felici nativitate Joannis II., Serenissimi Joannis Regis filii.

Nascitur ecce puer soboles generosa Joannis,
    Cui pulchro Hectoreus spirat ab ore vigor.
Quidni? iam sese gestit sociare parenti
    In Regno similis curaque pectus habet.
Quodque humeris sceptrum propriis feliciter olim
    Haesit, et illius purpura sensit opem.

Huic quoque et iste suos, qui in cunis vagit, et infans
Stat rudis, ac vitae limina prima tenet.
Subducit, seriemque suam cognoscit ad ostrum,
Et vice sperata Regna paterna petit.
Quare o lanificae felicia fata sorores
Dicite ei, longas et sine nube dies.
Aurea quandoquidem nobis hic secula reddet,
Hic referet patriae nomina prima suae.
Asseret hic Istrum, pereuntis vincula Savi
Solvet, et a Dravi tela fugabit aquis.
Longaque Pannoniae reparabit damna ruentis,
Restituet leges, justitiamque loco.
Et dubios rerum populos solabitur unus,
Firmabit Regnum, constituetque diu.
Haec est nostra fides, hanc spem concepimus omnes,
Amissae pacis pandet et iste viam.
Et quos disiungit proceres furibundus Enyo,
In partes Regum iunget amore, fide.
Ergo dies, o laeta dies, ter dicite mecum,
Ingeminate quater, laeta sit ista dies.
Hunniacum quicumque genus, qui Pannona Regna
Stare volunt, dicant: festa sit ista dies.
Nulla quidem nobis Matthiae a tempore magni
Illuxit melior, candidiorque dies.
Hanc cantu celebrate diem, visuque, iocisque,
Absit cura, dolor, sollicitudo metus.
Addite thura focis, festi cumulentur et ignes,
Distincto laeti cingite flore caput;
Induite et Tyrio saturatas murice vestes,
Quilibet exultans et pede pulset humum.
Cunctaque laetitia resonent loca, flumina et urbes,
Atque his procidui solvite verba modis.
Pannoniae hunc superi natum servate Joannis,
Eius et aspiciat pignora uterque parens.
Hic ili statuat, deducatque ordine Regum
Continuam seriem, perpetuumqu genus.

Madregàle.

Sì tolta è la speranza,
Et sì in me cresce ogn' hor il gran disio,
Che mai pace non trovo al vivo mio.
O crudel vita, o dispietata morte!
L' una m' adduce in sin al ultima hora,
L' altra non vuol ch' io mora.
Così la vita è ria
Così la morte è pia.
Ma la sua gran pietade
È istessa crudeltade,
Che mi tien vivo a si maluaggia sorte.
Tal che potria ben dire,
Chi scorye il mio martyre,
Che maggior male se trova del morire.,

Conversum in Latinum.

Sic spes sublata est mihi,
Sic desiderium et cupido crescit,
Ut vitae inveniam haud meae quietem.
O mors impia, vita et insuavis!
Quarum me altera pene dat sepulcro,
Ut vivam, vult altera.
Sic vita haec est pessima,
Sic certe et mors est pia.
Ast illius pietas
Ipsa, inquam, est crudelitas,
Quae me tot miserum malis reservat.
Quare qui poenas meas
Sentit, posset dicere
Maius morte malum, quod invenitur.

Ad filium Joannis Regis.

Regia progenies, puer o carissime, maius
Nostra quidem de te Musa movebat opus.
Sed mors saeva tui, nec adhuc matura parentis,
Carminis heu coepti vix bene ademit iter.
Cresce tamen, firmisque animis evade pericla
Plurima, quae ex fatis progenitoris habes.
Nostra tibi soli vigilabunt plectra, tibique
Hippocreneas quippe bibemus aquas.

Ad Hungaros.

Per vim, Pannonii, vestrum dum quisque seorsum
In ditione sua regia sceptra gerit;
Intestina domi crudeles bella fovetis,
Et vestras frustra debilitatis opes.
Taurunum periit, servit Slavonia Turcae,
Cumque Istro missa est sub iuga Buda suo.
Nec vestros animos, nec fortia iungitis arma,
Tanquam Danubius, Budaque salva foret.
Quid dicam vobis, vestri Diadematis hostes
Pannonii, quondam gens bona, Marte potens?
In promptu ratio est. Exemplo Graecia fiat.
Vultis vos omnes nempe perire simul.

Ad eosdem.

Pannonii vestros quid adhuc saevitis in artus,
Et patriam vestram perditis atque genus?
Ne tantum sudetis, adest Turca ecce tyrannus,
Excidio vestro qui satis unus erit.

Ad annulum scorti.

Annule dispereas, ferrum muteris in atrum,
Indignus gemma, nobiliumque manu.
Replesti digitos scabie mihi, luride, dum te
Pro domina amplector, pro dominaque fero.
Sanguine cum careas, cum sis sine carne metallum,
Credere quis possit, quod tibi morbus inest.
At bene successit, quod mi Dorothaea negavit,
Distulit et lusus nequitiasque suas.
Namque lues nostrum foedasset Gallica corpus,
Illi iunxisset si mea membra Venus.

De Lypsa et Dorothaea.

Perdere non curo, quod non reperire laboro,
Vivat Lypsa mihi, tu Dorothea peri!

De eodem annulo.

Venerat ad nostras aedes Dorothaea puella
Candida, venali quae sub amore meret.
Protinus unius petii solatia noctis,
Copia seu primae, sive sequentis erit.
Dixit: Amatori promissa est prima, sequensque,
Tertiaque, et poscit balnea quarta sibi;
Quinta tibi dabitur. Promissus sumitur aureus
Annulus in pignus noctis, et e digito.
Imposuit fallax, nec quod promiserat egit,
Et iam quinque diu praeteriere dies.
Sed fraudes laeti meretricum saepe solemus
Spernere; nam fraudem fraude rependit amans.
At dolet, e duro scabies quod tetra metallo
Articulos potuit commaculare meos.

Epitaphium sacerdotis lenonis.

Flete meos casus, rapuit me Tartarus imus,
Et cruciat flammis, verberibusque domat.
Quippe quod a teneris leno, delator, adulter,
Ganeo, stuprator, scurra, neposque fui.
Hanc egi vitam bis quadraginta per annos.
Sacrilegus mystes, hostis ubique Dei.
Iusta igitur misero nequicquam solvitis, actum est
O superi, de me, deque salute mea.

Epiitaphium eiusdem..

Quis iacet hic, Manes? iam fessa aetate sacerdos;
Nomine tumba viri qua ratione caret?
Ignotum voluit, quod gessit turpiter, esse,
Et Stygias nequam tutus adire domos;
Addemus mores, nec plura require viator;
Leno puer, iuvenis, virque senexque fuit.
Sed tu parce probris, ne impugnes triste cadaver,
Exstincto, ut larvis, proelia vana moves.

Ad Nigridum paediconem.

Cuilibet addixit veterum prudentia patrum
Peccato poenam pro ratione sua.
Igne, rota, furcis, tauroque et carcere quoddam,
Compedibus quoddam punit, et ense, et aqua.
Parcere honestati consuevit pagina nostra;
Quum bene, qua peccas, Nigride, parte sciam.
Sed tu non lymphis, ferro, nec fune peribis;
Ignea namque tuum, Nigride, poena manet.

De eodem.

Ignis summa petit natura, Nigride; sed vim
Hanc mutat, quosdam punit ubi ille reos.
Quod facias si forte sciet; te tollet in altum,
Nec tua, crede mihi, summa, sed ima petet.

Epitaphium Aelii fratris Petri Vaivodae Moldavi.

Aelius infelix Moldavo Principe cretus
Bogdano, hac iaceo contumulatus humo.
Carnificem fugio dum Petri fratris, et iram
Vaivodae saevi, et Turcica Regna peto.
Atque hinc longinquas alieno sub aethere gentes
Emetior misera conditione vagus.
Evasi toties extrema pericula fraudum
Latronum, belli, carceris, hostis, aquae.
Heu heu, sed frustra mortales fata cavemus.
Fraude mali capior fratris, et ense cado.
Sic ubi non speras morieris, fratris in ense
Inveniunt postquam tetrica fata viam.

Al Magnifico Messer Pietro da Chartagine.

Non seì terreno spirit', alma gentile,
Che si legiadra div' in danza godi,
O, Pietro da Chartagine, a cui sodi
Dona vert' honor' e valor non vile.
O, che cangiar di pass' in vario stile
I' vidi, quai tu cogl' è piegh' è innodi,
E poi risogl' accort' è spieghi, è snodi,
Volgendo dolce Div' in bel monile.
N' ella legiadra men se mov' in danza
Con gir veloce', e saggi', ardite', e presenta
Più atta in danzar, ch' incorrer Atalanta
E contrasta con noi, ma non v' avanza
Pur ove' voi vestigi', et essa in presenta
De perl' e fior' assai fiera se vanta.

La'ine.

Non es terrenus spiritus, tu anima nobilis,
Petre de Chartagine, qui Divum te sentis
In laeto saltu, et cui donat virtus
Honorem, et valorem non vilem.
O, quem vidi mutare passus variis modis;
Mirum, ut tu colligis, implicas, involvis, et mox
Resolvis, explicas, et evolvis rotando
Dulce divinum in pulchro circulo.
Quam illa laeta vix se movet in saltu
Vertens in loco, et probat audax, et se praesentat
Acta magis in saltum, cum incurrit Atalanta.
Et luctatur tecum, sed te non promovet,
Nisi rotando et ipsa in praesentia
Unionum et florum se nimium iactat.

De imagine Philippi Melanchthonis.

Arte Melanchthonem pinxit Durerus ad unguem,
Solo animo, motu, vocequr imago caret.
Frontis at expressit tanto splendore vigorem,
Divina ut possis dicere mente virum;
Namque oculi, cervix, facies et denique tota
Illius hac muta vivit in effigie.
Quodque animo motuque caret, nec fatur imago;
Absolvit nondum nobile pictor opus.

Strena Michaeli Ciachio.

Strena novis quamquam non his tibi magna calendis
Mittitur, at Ciachi candide, sume tamen.
Fallere magna solent nonnunquam munera; sed sunt
Signa animi semper munera parva boni.

Ad Justum Decium de amore, nummo, nocte et Bacho.

Urges, Juste, nimis, quod nil moderabile suadent
Quattuor haec: nummus, noxque, merumque, et amor.
Concedo immodicas depravat copia mentes;
Magna tamen non res, sed malus usus obest.
Improba, tolle igitur nummum, succedet egestas,
Saepe bonos etiam quae facit una malos.
Absit amor, nil dulce potest mortalibus esse,
Pax et sancta ruit, surgit et omne nefas.
Subtrahe dona meri, moerebunt laeta, iocique
Corrumpet genas pallor et ora sitis.
Nox si non certos cursusque vicesque tenebit
Inquies occidet, continuusque dies.
Namque haec per somnum tenacem inibi sepultos
Restaurat sensus, restituitque sibi,
Et quos lassat opus longo sudore dierum
Nox omnes gratis sola labore levat.
Quare haec si vitam, si dant solatia, Juste,
Aes male damnatur, noxque, merumque et amor.
Quumque mari terraque simul per magna pericla
Pax, nummus, Bachus quaeritur atque Ceres.
Prorsus erit stulti tantorum nolle laborum
Fructibus optatis, redditibusque frui.
Si sapis ergo dies, dum possis, exige laetos,
Istaque cui sordent, sordidus ille homo est.

Vanitas vanitatum, et omnia vanitas.

Heu, male consulti, quid toto frangimur aevo,
Dum quaeruntur opes, gloria, laus et honos:
Si mors nec miseros audit, nec surda beatos;
Extinguitque prius, quam meliora videt,
Nec parcit plebi, nec Regum sceptra pavescit,
Et juvenes pariter corripit atque senes.
Frustra igitur tumidas spes nostrum quilibet urget,
Nostrae sub fato vitaque spesque iacet.

Epitaphium Adriano Volfardo.

Hac Hadrianus humo corpus mortale reliquit,
Ingressus vitae prosperioris iter.
Dogmata quem patrum, quem Caesaris inclyta iura
Extulerant titulis, Palladiumque Deus.
Quem patriae studium, rectique maxima cura,
Et Verbi Aetherei nobilitarat amor.
Quippe quod instructus Divino munere pectus
Assertor verae religionis erat.
Hoc igitur merito proceres deflete cadaver,
Quocum virtutes tot periere simul;
Dicite et: O nimium, nimium mors fervida nobis
Quae tam praeclarum surripis una virum.

Ad se.

Hic ubi sum, non sum, nec qui loquor ipsemet hic sum,
Atque ibi ubi esse velim, non licet esse mihi.
Sic mea fata volunt, nec mores ista merentur;
Impedit, o pereat, quae mea vota precor.

II.

BESZÉDEK.

I.

Verancsics Antal, akkor gyulafehervári préposnak üdvözlő beszéde Izabella királyné nevében Ágost II. Zsigmond ifjabb lengyel királyhoz, midőn ez 1543. május hava 9-én menyegzőjét tartotta Krakkóban ausztriai Erzsébet, I. Ferdinánd magyar és cseh király leányával.

Gratulatio Reverendi Antonii Wrancii Praepositi Transilvani in nuptiis felicibus clarissimi Sigismundi Augusti Regis Poloniae nomine Serenissimae Isabellae Hungariae etc. Reginae habita VII. idus Maii 1543.*)

Quoniam inusitatum est et humanae naturae prorsus contrarium, clarissime ac praestantissime Rex, posse in eadem cordis sede laeta atque tristia aequo iure commorari: grave equidem ac difficile munus videor mihi hodierna die suscepisse. Etenim optimae Isabellae, Hungariae Reginae-viduae, Principis meae clementissimae, Tuae Maiestatis amantissimae pariter ac studiosissimae sororis, gaudium et gratulationem ad Te de his faustissimis Tuis, ac inclitae sponsae Tuae Elisabeth affero nuptiis. Sed cum eius in pereunte Regno — ne luctuosae viduitatis intempestivius commemorem incommoda — dubium statum, adflictam conditionem. et paene omnes meliores spes accisas,

---

*) Nyomtatva ugyanakkor Krakkóban (1533. május 25.) Viet Jeromosnál.

ceteraque adversa, calamitates ac pericula, quibus iam pridem acerrime fatigatur, intueor: quod gaudium, quam laetitiam ei tribuere debeant, non facile reperio. Ubi vero alia ex parte amorem eius incomparabilem, sinceram voluntatem, et propensum pietatis affectum, quo utrumque parentem pientissimum, Te fratrem unicum eumque suavissimum, perspicuis indiciis et manifestis argumentis prosequitur, mecum expendo: nullum apud eam tristitiae locum esse, certissimo iudicio contenderim. Nam cum Tua Maiestate nihil habet in vita dulcius, nihil amabilius; nihil huius Tuae nuptialis laetitiae fructu habuit exoptatius: citra omnem ambiguitatem credibile est, omnes eam suas afflictiones seposuisse, et praesenti Tuo gaudio ac iucunditate animum exhilarasse; quippe quem ea cogitatione et desiderio videndi absentem complectitur, ut exosculari paene coram videatur, habens incolumitatis Tuae felicitatisque longe maiorem, quam conditionis ac vitae suae rationem.

Quapropter etsi fraterni iure vinculi semper, quamdiu communium parentum Maiestates, ac Tua Claritudo immortalis Dei beneficio superest, semper inquam laetatur, et minus humanis casibus tangitur: hodierna tamen Tuae Maiestatis nuptiarum celebritate ita gaudet et laetatur, ut exultet potius, et laetitia nimis quidem redundanti in iubila etiam quodammodo rapiatur.

Quo fit, ut mihi quoque tanto gaudio gratulationique Eius Maiestatis exprimendae ardua prorsus res est, et ingens negotium, nec ullo me humano conatu iniunctae provinciae pro magnitudine ac dignitate sua puto satisfacere posse; praesertim si Tua Maiestas plus meam dicendi ieiunam facultatem, quam iucun-

dissimae sororis propensissimum certe in Te animum et praecipuam fidem ac singularem observantiam attendere voluerit. Nemo enim dubitat, alienae mentis conceptus, ipsamque animorum energiam referre sua efficacia, imprimis esse difficile. Quod et in me quamquam Serenissima Regina credidit cadere, enixurum tamen ad officium debite exequendum confisa est.

Igitur quoniam haec ipsa laetitia, cum sit Tuae Maiestatis ac Serenissimae Eius sponsae prima et propria, suam tamen secundo loco praecipuam et peculiarem ducit sic, ut ad hanc vestri auspicatissimi coniugii festivitatem facile et libentissime per se venisset, ut eam praesentia sua cumulare, suisque vocibus gaudium et gratulationem coram exprimere, Vestrisque Maiestatibus omnia fausta, felicia, optimorumque successuum sempiternos cursus precari potuisset.

Verum postquam id per statum suum adversum, profecto plenum periculi, et incerta spe fluctuantem consequi ac praestare non potuit, me ad Maiestates Vestras cum hoc gratulationis munere designavit ac misit, et adiiciens in mandatis, ut clarissimis vestris conspectibus admotus omni cum honore ac veneratione, et quam plenissima cum laetabundi cordis significatione vicem Eius Maiestatis in gratulando diligenter obirem.

Quare, Sigismunde Auguste, augustissimae expectationis Rex, magnorum ac fortium Regum Ducumque gentis Jagellonae vetustissimae et nobilissimae certissima spes, dignaque proles maioribus! Tuque Elisabeth Regina amplissima, multorum tum Imperatorum, tum Regum Principumque ac Domus Austriae inclita, optima et pulcherrima soboles, nunc iam et

clarissimi Regni Poloniae singulare ornamentum! habetote persuasum, quod Vestra isthaec hodierna coniugalis necessitudinis celebritas diuturnum sane luctum ac moestitiam Reginae meae, qua iam inde ferme a triennio non solum languet et frangitur, sed qua dudum vix etiam non contabuerit, complevit et abstersit. Utinam et melioris fortunae initium afferat! cum alioqui nihil tam amplum, nihil tam gloriosum, nulla tam insignis ei felicitas contingere possit, quam sibi cum Vestris Maiestatibus communem non putet, suaque omnia laeta, omnia summa atque optima ex vestra communiumque parentum salute non metiatur.

Eius itaque Maiestatis nomine, Sponsi, Principes amplissimi! Vobis de hoc faustissimo connubio, deque hac corporum, animorum, voluntatum, familiaeque Austriacae cum Jagellona, ad Catholicae fidei conservationem ac Christianae rei firmitudinem coniunctione auctae affinitatis gratulor. Gratulor etiam tam Tuis, Sigismunde Auguste, quam Eius, quos Tecum habet communes, charissimis parentibus, quibus licuit Te, tam insigne pignus certissimae posteritatis genti suae procreasse, et trium iam liberorum vidisse ac celebrasse hymenaeos, hosque potissimum, quos quidem ad commodum, tranquillitatemque, et nostrae Hungaricae nationis (sic enim speramus) et non paucorum populorum, ac huius imprimis nobilissimae Tuae patriae salutem, consolationem, quietem ac decus hodierna dies copulavit: gratulor, inquam, vobisque summis ac omnibus votis precor, ut Deus Optimus Maximus, omnium gentium ac rerum creator et perfectorum donorum largitor, sicut Vos hodie et Christiane pro sua Divina providentia nexu matrimoniali atque amore coniunxit, ita omni prosperitate

rerum, omnibus pro voto successibus, eaque incolumitate, eaque foecunditate donet, ut et filios vestros, filiorumque vestrorum filios, quive nascuntur ab eis, videatis et inoffensam diuturnitate generationis, longissimam, laetissimamque nepotum seriem cum Regni huius vestri, tum totius reipublicae Christianae beneficio feliciter propagetis.

Quod vero reliquum est, Elisabeth, Regina Serenissima, nullum dubium est Clementissimae Reginae meae, Maiestatem Tuam et scire, et contemplari, quo statu rerum ab obitu carissimi coniugis sui Joannis Regis sit conflictata et exercita. Unde si acerbissimorum casuum varietates, fortunae mutationem, immo assidua et suprema paene singula eius discrimina, labores, angustias, moerores, gemitus, lacrimas, curas, metus, ac ingentia detrimenta recensere voluero; gratulatorii muneris, quod praesentis laetitiae celebritas postulat, excedam limites, cum eius vita procul dubio (mihi credite) ipsa est cum duris, tristibus et adversis colluctatio. Quid enim existimari debet optimi mariti statim paene ab ipsis taedis tam repentina privatio, quam incredibilis dolor et perpetuus luctus? O quantum mox illa Budensis obsidio aetati eius detraxit! quantum eiusdem urbis, Regiae sedis eius, tam indigna ac fraudulenta interceptio opum, Maiestatisque ademit! quantum item cum parvulo filio suo, orphano nepote vestro, nec pro dignitate, nec pro commodo etiam nunc incertis et male tutis sedibus peregrinatio! quantum postremo intestinae seditiones domi, foris multorum hostium, ac praesertim Valachorum insultus, ac superba Turcarum imperia captionesque, verius, quam fideles amicitiae, affligunt, vexant, conficiunt! Moderabor equidem verbum. Sed ea Maiesta-

tem Ipsius nunc habet conditio, ut si et Vobis, et progenitoribus suis faciem eius intueri daretur; principem esse vix agnosceretis. Verum Eius Maiestas, habita ratione tam sui, quam carissimorum parentum, ac Maiestatum Vestrarum honoris, et quid eam deceat in hac praesenti celebritate, tantorum Principum et summorum virorum illustrato consessu, non ignara; munus hoc, non quale debuit et voluit, sed quale potuit, ex afflictae viduitatis solitudine misit ex corde Tuae Maiestati Serenissimae; quod ut hilari animo, et quo carissima soror a sorore carissima solet, accipiat, eoque in recordationem ipsius amanter utatur, etiam atque etiam cupit et petit. Dixi.

II.

Verancsis Antal prímásnak üdvözlő beszéde Rudolf főherczeghez 1572. septemberhó 21., midőn koronáztatása végett Pozsonyba érkezett.

Antonii Werantii Archiepiscopi Strigoniensis oratio, qua nomine Ordinum ac Statuum Regni Hungariae Rudolphum Archiducem Austriae venientem Posonium ad ineundam coronationem excepit anno Domni 1572. die vero Septembris 21. *)

Si unquam alias nos Hungari per haec nostra afflictissima, et multiplicibus aerumnis pressa tempora, quibus totus quoque orbis gravissime conteritur,

*) Nyomtatva ugyanakor 1572. Velenczében apud Franciscum Rampazetum.

magnam aliquam in rebus nostris laetitiam habuimus: eam, Serenissime atque Augustissime Princeps, hoc praesenti sane habemus, cui parem diu iam nec sensimus nec experti sumus, eaque multo etiam nobis venit amplior et cumulatior, quae olim maiores nostros habuerat, quum hoc ipsum Inclitum Regnum Hungariae summa eorum virtute, ac fortitudine bellica sibi et nobis, Deo comite, fortunaque favente, comparabant. Audientes enim morum ac virtutem tuarum vere Regalium, et quae semper in prosapia tua felicissima floruerunt, amplissima praeconia, laudesque rarissimas; eo desiderio, atque ea etiam voluntate intenti sumus, ut Te omnino in Regem nostrum haberemus. Sperantes, quod post Deum Optimum Maximum, ac genitorem tuum, omnibus numeris absolutissimum Principem, neminem alium aptiorem nobis Dominum essemus habituri, quam, quem huic fama publica commendaret. Inde tot Ducum, Archiducum, Regum, Imperatorumque generis tui sanctissimi nobilitas, magnitudo, disciplinaque, et imagines, ac viva nomina ad recte, rite, iusteque regnandum instruerent, et adhortarentur.

Idque voluntatis ac studii nostri ardentissimi contendentes ad effectum ipsum perducere, quo superstite adhuc Sacratissimo Imperatore, patre suo, Divina et prudentia et providentia praedito, ac ut Caesarea et Regia dignitate omnium, qui nunc in orbe Christiano rerum potiuntur, maximo, ita et summis sane virtutibus atque animi dotibus, quibus est uberrime ornatus, nulli secundo; talem nobis ascisceremus Regem, qui et paterna, et avita, totque aliorum maiorum suorum in regendis populis peritia instructus, nobis de status nostri diuturniore firmitudine securi-

tatem faceret. Ultro curavimus, ut Te nobis Sacra Sua Caesarea, ac Regia Maiestas revocaret ex Hispaniis; revocatumque ac reductum, ut primum aspeximus, et Te nobis alloqui licuit, eaque omnia, quae de Te tanto omnium consensu praedicata fuerant, agnovimus, in Regem etiam nobis dari Comitiis proximis, omnium Ordinum ac Statuum nostrorum suffragiis, nemine prorsus nostrorum secus sentiente, postulavimus.

Qua postulatione nostra non frustrati, postquam vidimus Te nobis a Caesarea ac Regia Maiestate Sua tam clementer esse concessum, ut quae semper magnis etiam interdum aliis curis suis sepositis, sedulo studuit gratias suas in nos uberrime ac benignissime effundere, et saluti nostrae mirabili quadam, et plus quam paterna sollicitudine prospicere; dici non potest, quanta nos laetitia habuerit, quantam spem quoque conceperimus, Te demum aliquando (sic rebus nostris dudum attenuatis, et prope accisis) cum ipsum Rudolphum Austrium Hungariae nostrae futurum assertorem, qui primus Augustale fastigium in prosapiam tuam induxit, debellatisque, et suis, et Imperii hostibus, res quoque Germaniae, per quam intestini tumultus Imperiali Majestate orbatam latissime grassabantur, pacavit, et Imperialem decorem per eam imposterum studiosissime colendum, observandumque docuit, atque effecit.

Quapropter iidem nos omnes Hungari, Praelati nimirum, ac Barones, totaque Nobilitas, et ceteri Ordines ac Status Regni, sperantes, Te nobis Regem ut iustum, et clementem, ita et fortem, et libertatum nostrarum amatorem, conservatoremque futurum: quotquot ad hanc felicissimae coronationis tuae celebritatem ex hoc desolatissimo Reguo, summa interim con-

finiorum custodiendorum cura ac ratione habita, convenire potuimus, convenimus, et hic (ut cernis) Augustissimo conspectui tuo exhibentes nos, Te proni ac venerabundi, singularique, et eo quidem certe omni cum affectu, qui fideles subditos decet, excipimus, et salutamus, Tibique hodierna die Regnum hoc Hungariae nostrae, quod iam coelitus habes, liberis, et spontaneis suffragiis, pro vetere libertate nostra. ipso Divino Numine consulto atque invocato, et Caesarea ac Regia Majestate, patre tuo amplissimo annuente, ut decrevimus, ita et tradimus, et ius, ac regimen nostri, lege, moreque maiorum nostrorum deferimus.

Quod ut et Tu, Rudolphe Serenissime, feliciter ineas, diutissime obeas, sitqee Tibi et ex Te propagandis diuturnum, firmum, ac stabile, et nos industria, virtute, ac providentia tua a Turcico iugo iam tandem aliquando vindicemur, et in pristinum rerum nostrarum ac fortunae nostrae statum restituamur, Deum Altissimum Omnipotentemque obsecramus. Te vero uno ore omnes petimus: Sume hanc in Te nostram et voluntatem et devotionem ea animi Tui magnitudine, qua es vel in ista prima iuventute Tua summa cum opinione, et amplitudine pulcherrimae laudis assecutus. Inque iam hoc Regnum tuum Hungariae desideratus succede, et Sacram eius Coronam Tibi tanto omnium nostrum consensu, Patris vero Tui et in Te, et in nos pientissimi voluntate concessam, recipe, atque ea quam maxime longaevus ac felix fruere.

Leges postremo, et iura, et libertates nostras, iuxta veterum Divorum Regum nostrorum instituta, oramus Te, oramus, inquam, complectaris, serves, tueare, et verbo Tuo Regio nobis robores atque confirmes. Religionem quoque Catholicam iures nobis sub

levandam, iuvandam, conservandam. Nobiscum item in Hungaria, sic iam certe Tua, ut magni Patris Tui, in qua Te sibi consortem cooptare pientissime voluit, maneas ac resideas, eamque et Tibi, et nobis sic regas, sic promoveas, ut peregrinis nos non subiicias, ut nostris, ac nostrae gentis ministeriis quum in domesticis Tuis, tum etiam in civilibus ac militaribus rebus summa cum laude Tua, et satisfactione nostra usus, merito Tu et sís, et dicaris Rex Hungariae; nos vero in spe, quam de ista Tua spectatissima indole, ac de praestantissimis Tuis virtutibus concepimus, confirmemur; ex tot quoque angustiis, quibus diu iam obsessi detinemur, resurgamus, Regumque nostrorum veterum, quos fortes, bonos, iustosque habuimus, memoria ac desiderio posthac non sollicitemur. Dixi.

III.

KÜLÖNFÉLÉK.

I.

Az erdélyi szász városok szervezete.

Magistratus sepm Civitatum Transylvanarum.

1) Cibinii rerum et omnium negotiorum curam gerit Consul senior Magister civium, cui subiecti sunt Magistratus reliquarum Civitatum. Quem ordine sequitur Judex Sedis; hunc Villicus qui portarum urbis curam gerit; munitionibus praeesse solet Aedilis. Hos sequuntur Cives Jurati duodecim. Quando plebey accersiri solent ad communem consultationem, ultra centum nunquam immittuntur, et illi jurati.

Judex Regius a solo Rege eligitur, et donatur, vexillo publice et ingenti cum pompa; et vexilli cura in acie in ipsius est manu.

2) Brassovie Judex Civitatis et Villicus; non habent Magis(trum civium); hunc sequuntur duodecim Cives Jurati, et centum homiues ex plebeis.

3) Bistriciae similiter.

(Coloswarij Judex Civitatis et Judex Regius; inter quibus (igy) tamen alia observatur in deligendo Magistratu ratio quam inter Saxones; totidem cives et plebey, Villicum non habet).

4) Zazsebess similiter, Judicem Regium habet,

5) Zazwaross praeest Judex Regius; reliqui similiter.

(6) Megyessii Wyllicus praeest; postea Judex, totidem cives et plebey, ut in reliquis Civitatibus, et praefatum est.

(7) Segeswarij Magister Civium praeest; quem Judex Sedis sequitur; Judex deinde Regius, duodecim Cives, Centumviri.

Omnes tamen isti Magistratus subiecti sunt Magistro Civium Civitatis Cibiniensis, a quo pendent; nec quicquam peculiare concludere audent ipso inscio.

Si quae negotia seria contingunt concernentes (így) Universitatem vel omnes regnicolas; tum Magister Civium Cibiniensis indicta Diaeta, ex singulis Civitatibus conveniunt, et se Cibinium conferunt.

Si quae postulationes aut mandata Principis eorum ad Magistrum Civium Cibiniensem; huic enim Regis voluntas indicatur: extunc nuncios mittens expensis publicis ad singulas Civitates et septem Sedes, illos reddit certiores de omnibus negotiis.

Item quia omnia vectigalia ex omnibus praefatis locis ad ipsum deferuntur, qui ea erogare solet; semel in anno autem circa festum Divae Catharinae cogitur reddere rationem regnicolis Saxonicis de omnibus perceptis et extradatis.

Magister Civium eligitur vocibus, hoc est omnes plebei nomina dant seorsim. Nam in quatuor dividuntur partes; postea simul egrediuntur dantes nomina. Cui contigit plures habere voces, aut nomina et suffragia, ille mox eligitur. Qui postea electus, una cum Judice Sedis, qui eadem ratione eligitur, constituunt aut sibi assumunt inprimis Villicum; deinde duodecim cives. A quibus tandem Centumviri eliguntur.

Si quis cum aliquo in jus descendit, citatur imprimis coram Villicum; inde appellatio fieri potest ad Judices; inde ad Senatum; a Senatu ad Regnicolas Saxonicos, conveniunt enim ordinarie quatuor vicibus in anno Cibinii; a Senatu fit appellatio ad Regem.

(Quemadmodum Magister Civium quasi Princeps est reliquorum).

Duodecim civibus divisa est Civitas; unde quilibet ex sua Civitatis parte censum et trobutum exigit, rationemque earum habet.

Item. Quilibet habet villas Vallachicas et Saxonicas, quarum curam habet; et si quando bellum aliquod imminet et indicitur, quilibet assumptis suis rusticis procedit, illisque praeficitur; etiam in castris observatur ordo, ut seiunctim quilibet castra metetur, Quemadmodum in civilibus negociis summam rerum gubernat et sustentat Magister Civium Cibiniensis, sic in bellicis Judex Regius Cibiniensis dux reliquorum est et belliductor. qui eo tempore omnibus mandat Judicibus Regiis reliquarum Civitatum et Sedium. Nam quaelibet Sedes habent Judicem Regium, quemadmodum Civitates; sed Magistros Civium nulla habet: nam villicus praeficitur: Hunc sequuntur Judices Regii cum suis turmis, cui praefertur vexillum Regis, quod eo tempore illi traditur cum eligitur.

Plura adderem; sed non vacat.

Sedes Saxonum:

Zaazváros.
Zaazsebes.
Zerdahel.
Zeben.

Heltha, Olthyan.
Senk, Syngh.
Kysdy. *)

Sedes Siculorum:

Udvarhel.
Keresztlmr.
Chyk.
Giurgió.
Maros.
Kysdy.
Sepsy.
Orbay.
Aranyos.

---

*) Találjuk itt a szász municipiumoknak még két más jegyzékét is: t. i.

1) Zaazváros
Zaazsebes.
Rewsmark. Rayzmark. Zerdahel.
Segeburgen. Sespurgh.
Olzna.
Schenkestal.
Reps, Kehalom.
Regeni város qte.

2) Zaazváros 4 c.
Zaazsebes 4 c.
Zerdahel 4 jurati.
Zeben 4.
Olzona 4. Gerendj Péter.
Senk 4. Morgondj János.
Kyhalom 4. Reps Benedictus Sikezdj.

} pro quavis Judex Regius cum posteris proprius est.

II.

Verancsics Antal tanuvallomása Martinuzzi György megöletése tárgyában.

Processus de morte violenta Reverendissimi fratris condam Georgii S. R. E. Cardinalis et Episcopi Varadiensis, item Reginae Isabellae et Principis Joannis Sigismundi Tutoris, Gubernatoris Regni Transylvaniae, eiusdemque Thesaurarii, facta in arce propria Al-Vintzensi anno MDLIII. *)

A tanuk vallatása 87 kérdőpontra történt, melyeknek fejtegetése ide nem tartozik. A mennyiben mindazáltal Verancsics Antalnak nyilatkozatai határozottan ezen tanuvallatás formájában történtek, czélszerűnek látszik, ezen formától itt el nem térni. A periromány ok erre vonatkozó tartalma a következő:

Actum die 13. Maii. 1553. Sopronii. Testis 14-us. Reverendus dominus Antonius Verantius.

Reverendus dominus Antonius Verantius, Sibenicensis Dalmata, Commendatarius Abbatiae Pornensis, annorum 49 vel circa, habens ex proventibus ecclesiasticis circa 600 florenos singulis annis, Aulicus Regiae Maiestatis, testis citatur, iuratus, et de importantia iuramenti admonitus, a nemine doctus vel instructus, sed citatus venit ad testimonium dicendum. Interrogatus, an fuerit unquam inquisitus vel condem-

*) Az eredeti őriztetik Rómában a vaticanumi levéltárban. Egészben még kiadatlan; egyes töredékeket közöltek Pray György, Epistolae Procerum Regni Hungariae Pars II. 369. sk. ll., és Podhraczky József, Magyar Történelmi Tár. I. köt. 246. sk. ll.

natus de aliquo crimine, vel diffidatus, vel bannitus, vel excommunicatus? — respondit: quod non. Interrogatus, an hoc anno confessus fuerit et sacram eucharistiam sumpserint? — respondit: quod sic, in sua Abbatia. Interrogatus, an fuerit aliquid sibi datum vel promissum, vel aliquod lucrum speret ex sua depositione? — respondit: quod non. Interrogatus a quanto tempore cognoverit fratrem Georgium? — respondit: anno, quo exercitus Regis Romanorum duce Willelmo a Roggendorf obsedit Regem Joannem, una cum Aloysio Gritti, cum ego essem Praepositus Budensis Veteris et Secretarius Regis Joannis, cognovi fratrem Georgium, qui tum monachus familiariter versabatur cum Rege Joanne.

Interrogatus, an fuerit inimicus vel malevolus fratris Georgii, aut ab eodem aliqua iniuria affectus? — respondit: Cum essem Secretarius Regis Joannis, et Joannes Statilius, Episcopus Transylvaniensis avunculus meus, Consiliarius Regis Joannis, adversaretur fratri Georgio, qui se in gratiam Regis insinuaverat; non poteram eum amare, quamvis nulla me iniuria affecerit. Et deinde cum ego Consiliarius Serenissimae Reginae, numquam destiti illi adversari, una cum iis, qui Reginae partium erant, cum quotidianis querimoniis et lacrymis Reginae molestabamur, et aperte videbamus, quibus Regina affligebatur a fratre Georgio, et ipse frater Georgius, quantum poterat, resistebat meis profectibus, quamvis extrinsecus ille ostenderet, se non odisse me. Sed ego illum profecto nunquam amavi nec publice, nec privatim.

Super secundo articulo (Való-e, hogy 1541. fr. György kerítette Budát II. Szulejman kezébe?) dixit: Eo tempore, quo Regina mortuo Rege

Joanne Budae obsidebatur ab exercitu Romanorum Regiae Maiestatis, ego in Transylvania eram; sed ex publica fama audivi: quod, cum ipsa Regina mallet mediocrem etiam fortunam cum Christianis tolerare, quam magnam cum Turcis, demum aliis etiam rationibus persuasa, induxerat animum ad deditionem faciendam arcis Budensis Sacrae Romanorum Regiae Maiestati, paternis oratoribus mediantibus, videlicet Illustri domino Andrea a Gorka Castellano Poznaniensi ac Superioris Poloniae Capitaneo, et Reverendo domino Andrea Cyarnahorzki Praeposito etc. Idque in hunc modum, ut secreta quadam porta arcis noctu aperta, per eamque intromissis Regiae Maiestatis gentibus, tam arcis quam civitatis Budensis scilicet dominium occuparetur. Perlato hoc paulo ante noctem, qua res debebat peragi, ad fratrem Georgium, idem frater Georgius re tanta permotus communicat periculum cum Petrovich, et summa celeritate occurri huic ipsi rei perpetrandae, increpita Regina verbis etiam minus decentibus, habita etiam ipsa Regina strictius quam eius dignitas exigebat. Praeterea sub huius rei cognitione, cum ipsi Oratores Regis Poloniae venissent ad Reginam in arcem, monachus magno fervore et manifesto dedecore iussit illos excedere et expelli extra arcem et civitatem Budensem per portam, quae vocabatur Zombot, urgentibus a tergo satellitibus quam plurimis. Et haec omnia, et his etiam plura, idem testis dixit, se inter ceteros audivisse a domino Paulo Savorgnano Forojuliensi, qui tunc temporis Serenissimae Reginae Isabellae erat ab epistolis Italicis.

Proinde quod attinet ad occupationem Budae, idem testis in hunc modum se dixit accepisse: Quum Buda exercitu Regiae Maiestatis gravissime obside

retur, nec eius retinendae ulla spes restaret; consilio, quantum dicebatur turgentissimo fratris Georgii, Petrovich, Stephani Verbuzy, et quorumdam aliorum ex Consilio, persuasum est Reginae, ut imploraretur Turcae auxilium. Regina, ut quae dudum aversa erat, quantum dicebatur, Turcae, plurimum adversabatur huic consilio; evicta tamen consulentium rationibus, acquievit, ut Turca advocaretur. Sic, quantum dicebatur, educto Turca satis aegre, cum iam Budam advenisset, et fratris Georgii, Petrovich, et aliorum, de quibus supra, monitis clandestinis, invasissent exercitum Regiae Maiestatis in monte Divi Gerardi, et delevissent. Tandem vocatis ad se Reginae Consiliariis fratre Georgio, Petrovich et aliis, filium Reginae adduci ad se fecit. Dubia Regina de salute filii diu restitit; persuasa tandem a praedictis personis et filium dimisit, et Consiliarios. Eodem die filius Reginae remissus est, Consiliarii vero ad octo ferme dies retenti apud Turcam fuerunt. A quibus assidue Budam postulavit; illi, quantum dicebatur, diu restitere diversis usi rationibus, ne Buda in Turcae manus deveniret. Demum misso Petro Marcus Consiliario Reginae, et Nicolao Turcovich Judice Budensi, iussit Turca, ut irent in civitatem, eamque statim dederent, nisi voluissent ferro et flamma excindi. Profectis iis missae sunt aliquot cohortes militum peditum Janizerorum, qui in ipsa porta civitatis assequuti vestigia Petri Marcus et Nicolai Turcovich, una cum eis irruerunt in civitatem, eaque sunt potiti.

Duobus diebus post petierunt hostes arcem, in qua cum Regina esset sola, nec sciret quid agere deberet in tanta rerum consternatione, postquam vidit, omnia sibi et filio suo tuta fore cum adiectione

Transylvaniae, noluit contendere; et ita conditione accepta, Bassae, cui tunc cura Budensis erat commissa, omnes claves arcis Budensis misit. Interim et Consiliarii alii liberati, alii in Turciam missi, ut Valentinus Turcus; et Stephanus Verbuzy, qui Budae juri dicundo Christianae nationi fuerat designatus; Regina cum eremita fratre Georgio et Petrovich Lippam abierunt, Turcis Buda relicta.

Idem testis dixit, quod cum frater Georgius hospitaretur in eius Albae Juliae Praepositurae domo, et quodam tempore sub prandio varii sermones haberentur de illo excidio Budensi, meminit se audivisse dicentem fratrem Georgium: quod si scivisset, Turcam intercepturum, vel petiturum a se Budam, nunquam ad eius castra descendisset, nec alios Consiliarios descendere permisisset; adiiciens, quod ad mensem adhuc Budam sustentare potuisset. Verum cum iam cepisset consilia de deditione Transylvaniae, quam fecit Regiae Maiestati, Conventus agebatur, quantum audivit, Thordae; ad quem Conventum noluit Petrovich interesse, sed misit suos oratores, per quos regnicolis disuaderet fratris Georgii consilia. Inter alia nunciavit: Viderent quid essent facturi, cum non ipse Budam hostibus prodidisset, sed ille, cuius illi consilia sequerentur; et caverent, ne idem Transylvania pateretur, quod Buda passa fuit. Dicens ipse testis, se non interfuisse hisce rebus, sed a diversis personis accepisse. Et si quid ad hanc rem faciat, illud quoque idem testis adiecit: quod cum quodam tempore pranderet frater, et haberet convivas, iusserat suos adolescentes quemdam scurram suum nomine Georgium Nagh vexare et percutere. Qui accedens ad fratrem Georgium, plorans: cur, inquit,

facis me percutere, numquid ego Budam prodideram? Iratus ob haec verba frater diu est scurram adversatus, expulso tunc a mensa scurra a furore suorum.

De origine autem tributi pro Transylvania persolvendi, idem testis dixit, se nihil scire peculiariter. Hoc tamen non ignorat, quod communi consensu Regina, frater Georgius, Petrovich, et domini Transylvanienses, Turca, uti dicebatur, postulante, tributum pendere in Conventibus, quibus ipse testis interfuit, decreverunt; idque ipsum tributum, quod fuit promissum, missum fuit per Joannem Zalanzy, quando Turca ipse expugnavit arces Valpo et Soclos cum Quinqueecclesiensi Civitate. Interrogatus, an illud impedimentum factum Reginae, de quo supra dixit, ne arcem militibus Regiis aperiret, culpa vel causa fratris Georgii provenerit? respondit: esse publicum sermonem, culpa ipsius fratris Georgii et Petrovich, qui superiores erant.

Super tertio articulo (de causa odii inter fratrem Georgium et regnicolas) dixit: quod quantum ipse testis hinc inde intellexisse potuit, cum Joannes Rex fratrem Georgium evexisset in primis ad ordinem Magnificorum, deinde ad Thesaurariatum, post ad Episcopatum et ad curam plurium arcium et civitatum, et postremo moriens curam idem Joannes ei reliquisset uxoris, et filii, ac posteritatis eius reliquae; hinc incendebatur odio multorum, inde ambitione propria. Nam cum etiam praeterea, quantum intellexit idem testis, plurima secreta Joannis Regis sciret, quibus ipse agebat cum Turcis; intendit omnem animum, ut administrationem dudum per Joannem sibi creditam sustineret, praesertim Transylvaniae, et reliquae ditionis Reginae et filio eius traditae. Quocirca egit

medio aliorum inprimis apud Reginam, ut ipse, una cum Petrovich, postquam essent Joannis Regis testamentarii, plenam administrationem haberent, si rem tam Reginae quam filii deberent gerere; et nisi Regina peculiarem personam huic officio praeficeret, omnium rerum confusio esset sequutura. In hoc negotio imprimis usus est opera Joannis Statilii Episcopi Transylvani; postea etiam quorundam Transylvanorum, quos in favorem suum illexerat.

Petrovich, quum volebat et nitebatur, uti etiam eius natura exigebat, ex aequò cum ipso fratre Georgio illa administratione fungi, nihil peculiariter sibi vindicabat frater Georgius; cum videret competitorem non habere in Petrovich, et Valentinus Turcus iam in captivitate Turcica teneretur, qui aeque gubernationem ambire dicebatur. Nam et Budae audivit testis, eos mutuo fuisse obiurgatos, antequam Turca advenisset. Praefatam administrationem diligenter coepit appetere, et quaerere diversis mediis, cum ante hoc tempus oderant eum vel de nomine omnes Transylvani. Quid interim et quomodo factum fuerit, eidem testi dicere difficile est. Inducta tamen Regina ad confirmandum eundem fratrem Georgium in veteribus officiis, imprimis indicto Conventu Generali creavit Locumtenentem suum et filii sui, et paulo post, cum nescitur quidnam vellet, optavit ut scriberetur Locumtenens Regius, ex quo Turca puerum Regem scribebat, vel quod etiam alibi hoc titulo aliquid venaretur. Consecuto hoc officio vel dignitate, coeperunt afferri litterae ab Imperatore Turcarum, quibus frater Georgius Reginae commendabatur ut bonus et fidelis servitor, confirmando eum in ea dignitate, et Nationibus illis etiam jubendo, ut illi obedirent post Reginam et filium eius,

quod alium eis praeesse nollet. Post non multo elapso tempore accepta ansa majoris gradus, cum iam plurium animos sibi adjunxisset, inventus est modus, ut aliqui ex provincialibus Gubernatorem peterent. Ex quo multorum ingenia Locumtenentis dignitas non posset compescere, opusque esset plena aliqua auctoritate, vacante Sede Regis, quae eam provinciam recte gubernaret. Testis igitur nescit de hac re omnino dicere. Tandem ad hoc inducta Regina, inducti Transylnani, a Turcarum quoque Imperatore tempestive supervenere litterae tam ad Reginam, quam ad illos regnicolas vel provinciales, promotionem fratris Georgii suadentes et imperantes. Coacto itaque Conventu Generali, in quo etiam testis dicit se interfuisse, ad dignitatem, et officium Gubernatoris promotus est. Verum, cum de titulo, quo uti deberet, ageretur ipse frater Georgius Gubernator appellari cupiebat; sed Statilius, Transylvaniensis tum Episcopus, praesentis testis avunculus dehortatus est eum, ne hunc titulum ambiret, qui in Hungaria semper pene funestus fuerit, et dubio procul mirifice odiosus. Sic appellavit eum Judicem Generalem, et deinde usus est hoc titulo usque ad mortem et dominio.

De injuriis et gravaminibus, idem testis dixit: quod licet frater Georgius ostenderet, se diligenter officio suo satisfacere in providenda Regina et sua aula rebus necessariis, tamen ex quotidianis et perpetuis eius querimoniis ac lacymis, quibus semper deplorabat suos defectus et quasdam alias injurias, quas ipsa Regina non omnibus explicabat, rem aliter se habere intelligebat. Propterea etiam aliquoties dedit operam per Publicos Conventus, ut privaretur officio, reddita ratione suae administrationis. Nam idem

testis meminit, quod aliquando in arce sua vix habuerit vinum pro familia unius diei: ethoc contigit, cum quodam tempore Colosvarii esset Conventus Generalis in eum finem coactus, ut privaretur administratione et officio. Nec ausus est ex Abbatia Colosmonostra civitatem intrare, ut interesset Conventui; sed ficta aegritudine tam diu in ipsa Abbatia decubuit, donec Conventus ad Reginae vota perficeretur, relinquereturque ipse frater Georgius gratiae ipsius Reginae. Conventu confecto et dissoluto, in quo decretum erat, ut ipse frater Georgius redderet rationem suae administrationis, haberetur que cura de aliis ad sua officia subrogandis; duobus diebus post reversa Regina ad arcem suam Gyalu, venit eodem et frater Georgius petita venia, et fere salvo conductu, ut ei tuto Reginam liceret adire. Cum igitur obtinuisset, quae petierat, venit ad Reginam plorans muliebriter, humi prostratus ipsis genibus, advolutusquè ad Reginam, vestis fimbriam osculabatur, supplicibus verbis postulans, ne crederet suis delatoribus; et si quis defectus fuisset commissus, dignaretur ei parcere, eam culpam in alios detorquens. Tunc Regina quoque effusa in lacrymas simili modo, fratri Georgio exprobrabat, reducendo illi mariti beneficia, suam gratiam, et memoriam, testamenti, quo erat illi credita, vel commissa cum filio. Sic illic jussus assurgere et assidere, post multas querimonias fuerunt reconciliati, promittente Regina indefessam suam gratiam, ille meliore servitia. Ea die laetissime vivebant in hospitio. Monachus die sequenti ex his locis, quae administrabat, ferme ad 200 currus victualium invehi fecit in arcem Gyalu. Erant tunc temporis aliquot viri Transylvani praecipui partibus Reginae faventes, et qui cupiebant everti

fortunam monachi; ubi viderunt, eum restitutum in pristinum statum, et in Reginae gratiam, abominati Principis (ut quidam ex eis dicebant) levitatem, recesserunt ab eius studiis, et deinde adhaesere ipsi fratri Georgio. Multi ex eis hoc exemplo perturbati, minus postea curavere Reginam, et in dies alii atque alii monacho adhaerebant.

Sic Regina paulatim in contemptum veniebat, monachus autem perspecto eius ingenio, semper postea usus est his praxibus, quando voluit adducere Reginae voluntatem ad aliquas suas accessiones; ita, ut arces etiam eius in Transylvania dotalitias omnes ad manus suas accipere contenderit. Quo plurimum Petrovich semper est offensus; et nisi idem Petrovich obstitisset, dudum eas obtinuisset, cum jam tres obtinuerat. In quem hoc finem fecerit, difficile est judicium; sed communis fama male interpretabatur. Ad haec illud etiam dicendum est, quod idem testis aliquoties viderit Reginam ipsam tanta premi pecuniarum inopia, ut modo 100, modo 200 illos Portugallenses ducatos, quorum 10.000 attulerat ex domo paterna marito, miserit huc illuc per Capitulum Albae Juliae, quaerens aliquam summam ad illud pignus. Istae necessitates cum fuissent perlatae ad monachum, et vix inveniret Regina, qui ei accomodarent, cum etiam Petrovich ad hoc pignus negaverit mutuum; veniebat monachus ad Reginam, aut scribebat, orans, ut animadverteret, quam ipse ceteris esset melior, qui ei servirent; adducens sub hoc in odium et Petrovich, et alios, quibus sciebat Reginam favere; tum missis ad illam aliquot millibus ducatorum, videlicet tribus, quatuor, quinque millibus, obtinebat ab illa, quidquid volebat in suis progressibus. Et istis commentis

semper illam circumduxit, donec eam eduxit ex Transylvania.

Super quarto articulo (frater Györgynek kemény kormánya) dixit: Erat publica querela in Transylvania colonorum et subditorum, quod multis et variis oneribus gravabantur ab ipso fratre Georgio. Interrogatus, quae et qualia onera, et an specialiter posset narrare? — respondit: Ipse frater Georgius quamdam quasi mercaturam exercebat vini, frugum, salis, et in istis angariabet ipsos pauperes: et audiebam, quod publice conquerebantur de his. Alia magis particularia nescio. Idem testis dixit, fratrem Georgium fuisse cautissimum in irrogandis vituperiis, aut verberandis hominibus, vel morte afficiendis. Quo factum est, ut ex maximis inimicis amicos sibi reddiderit, largitione adiecta, quod potissimum instrumentum fuit eius apicis consenquendi, ad quem conscenderat. Tamen cum quidem cives oppidi Rivuli Dominarum fuissent Lutheramismi accusati, et adulterinae monetae, quantum idem testis dixit se audivisse, profectus eo frater Georgius, et cognitione ac iudicio talium rerum habito, quosdam comprehendi fecit et pecunia mulctavit, et ut audivit etiam capite; non enim adfuit rebus praesentibus.

Super sexto articulo, in quo continetur, fratrem Georgium in indignationem Principis Turcarum incidisse; dixit se nescire.

Super 7. et 8. articulis, quibus continetur: Cum frater Georgius se in regimine Transylvaniae sine auxilio Regiae Maiestatis conservare non optuit, ad eius patrocinium concurrit orando, ut Sua Maiestas Transylvaniam ad manus suas reciperet, contentando filium Regis Joannis ratione patrimonii, et

Reginam ratione dotis; protestando, quod si Regia Maiestas id facere regligeret, Christianitati damnum inde emergeret, quod absque sua culpa eveniret etc.; item quod se totum obtulit Regiae Maiestati et Christianitati de cetero fideliter serviturum, — dixit se quam saepissime audivisse annis superioribus dicentem fratrem Georgium, cum sermo fieret, ut animum suum ad studia Serenissimi Regis Romanorum applicaret potius, quam in Turca spem firmam et diuturnam collocaret in his, quae ad statum tam provinciae illius, scilicet Transylvaniae et suum quoque, ac filii Joannis Regis, et Reginae; quod ipse, scilicet frater Georgius, id potissimum procurasset, ut ea in re Christiane ageret; nunquam tamen se posse credere Serenissimo Regi Romanorum, et in manus eius committere, priusque moriturum, quam ut id faceret. Et adducebat in exemplum Petrum Pereni, qui cum Eius Maiestatis coronationis maxima pars fuerit in afferenda corona deserto Ioanne Rege, in ejus tamen Maiestatis carcere decessit. Hoc autem in eum finem dicere videbatur, quod agnosceret, se in Eius Maiestatem deliquisse. Afferebat et alios servitores Eius Maiestatis, ut Ludovicum Pekry, et Joannem Cotzyaner, et aliquos alios; in quo ostendere videbatur, metuendum etiam sibi fore ab ipsa Regia Maiestate. Tandem cum testis haec saepius prolata ab ipso fratre Georgio cognovisset, audivissetque, postremis temporibus in fidem Regiae Maiestatis Romanorum concessurum, plurimum secum mirabatur; et, cum causas tantae mutationis, et fidei eius causas inquireret, et scire conaretur, dixit, se ab aliis intellexisse, quod vero zelo Christianae pietatis, Transylvaniam, et se ipsum, in Eius Majestatis fidem coniiceret; alii vero

secus, scilicet quod cum certo perspexisset Turcam in gratia Reginae sibi capitaliter indignari, facturumque compotem Reginam voti sui, de deponendo ipso fratre Georgio ab officio; ideoque necessitate convertit sua studia in Regiam Maiestatem, quam sciebat semper summa cura ad dominium Transylvaniae anhelasse; et eo magis, quod semper spebus huiusmodi, uti dicebatur, per nuncios et litteras tenuerit. Dicebatur etiam, quod id ipsum hac occasione nacta faciebat, ut Cardinalitiam dignitatem obtineret.

Super 9° et 10° articulis dixit: Audivi, quod Regia Maiestas creavit eum Vajvodam Transsylvaniae, et pro confidentia, quam Sua Maiestas in illo collocaverat, suis aliis Commissariis et Capitaneis mandaverat, ut nihil sine eius consilio facerent, deferendo illi omnes primas partes.

Super 12° articulo, quod Regia Maiestas, quo sibi hunc fratrem Georgium et Christianitati magis devinctum redderet, apud Beatissimum Summum Pontificem intercesserit, ut in coetum Cardinalium cooptaretur; — dixit: Hoc ita fuisse intellexi; et etiam audivi, cum Beglerbegus transiisset Danubium, rebellarent Rasciani, et Themesvar ac Lippa periclitarentur, fratrem Georgium coactum fuisse exire cum exercitu obviam hostibus, donec certior fieret de dignitate Cardinalitia.

Super 37° articulo, dixit: Id quoque communi sermone audivisse, quod si ipse frater Georgius tempestive misisset auxilia illarum partium Capitaneis, populi inibi incolentes non recedebant ad hostes, prohibebaturque etiam transitus ipsis hostibus. Interrogatus, an ipse testis sciret vel existimaret, quod frater potuerit subsidio venire, et tamen noluerit; —

respondit: quod, cum habuerit Transsilvaniam in potestate sua totam, credibile est, eum praestare potuisse. Sed quo animo illi populi tunc temporis ad parendum ei fuerint, se nescire; dicens testis, se hoc audivisse, quod idem frater Georgius adhuc antea nunciasset Regiae Maiestati, ut in Transsilvaniam mitteret mediocres copias tantummodo propter Regiae Maiestatis existimationem, reliqua per se ipse effecturum, cum et gentes et pecunias esset habiturus.

Super 39° articulo dixit: De particularitate se loqui nescire; sed pro opinione communi, fretus Beglerbegus accessione Rascianorum securius usus est suis progressibus; quia dicebatur, quod nisi Rasciani ad Beglerbegum accessissent, partes illae periclitatae non fuissent.

Super 49° articulo dixit: Ista ita facta fuisse audivi. Et fuit fama publica, quod dominus Castaldus instabat plurimum, et frater differebat.

Super 58° articulo dixit: Ita factum est, ut audivi. Et hoc insuper, quod si Lippa ita oppugnabatur, ut ipse frater Georgius instituerat, nemo capiebatur; sicut ego audivi ex Francisco Litterato Pestiensi, servitore tunc fratris.

Super 60° articulo dixit: Audivi, quod miserit Gasparum Peruscitz suum servitorem, consentiente etiam domino Castaldo, una cum ipsius Castaldi homine.

Super 61° et 62° articulis dixit: Ita audivi, quod Turcae deditionem facere volebant, si salui cum rebus suis dimitterentur, ut ita fieret; asserens, hoc esse beneficium publicum et Suae Maiestatis.

Super 67° articulo dixit: De hac particularitate ego nescio. Hoc tamen scio, quod frater Geor-

gius pro se procurabat liberationem Turcarum eo diligentius, ut beneficium beneficio compensaret, quod eum ipse Ulymabegus iuvisset opera suorum amicorum apud Turcam, quando Buda intercepta, in castris ipsius Turcae frater Georgius erat detentus.

Super 70° articulo dixit: De hoc etiam nihil possum dicere, nisi quod vulgo audivissem, litteras Regiae Maiestatis fuisse datas dominis Commissariis et aliis Capitaneis, ut quae frater Georgius fieri vellet, acquiescerent; et quod hac ratione fuissent inducti ad subscribendum.

Super 71° articulo dixit: Audivi, quod frater ipsum donaverit, et comites equestres ei tribuerit.

Super 80° articulo dixit: Audivi, quod indictus fuerit conventus per ipsum fratrem Georgium ad diem Sancti Thomae, sed an inscia Maiestatae Regia nec ne, non sat scio.

Super 83° articulo dixit: Se intellexisse, quod cum dominus Locumtenens Bellicus petiisset ab eo nomine Regiae Maiestatis arces quasdam; tunc primum venerit in dubium rerum suarum, et poenituerit facti. Inde postea secum alia moliri incoeperit. Postea ex his, quae per illum acta sunt, venerit in suspicionem de his, quae illi opponuntur. Propter quae illi etiam mors fuit irrogata, eo quod sic morte intercipi debuerit, ne ea pars Regni periclitaretur. Haec sunt quae testis audivit. Interrogatus, a quibus ista audiverit? — respondit: Ita vulgariter audivi. Interrogatus, an etiam eodem tempore plures essent qui contrarium tenerent? — respondit: Ipse frater habuit etiam suas virtutes et sua vitia, propter quas a multis laudatus fuit, a multis improbatus. Et ad hanc praesentem diem dicunt, quod melius fuisset; et maxime hi, qui

pendebant ab eius auctoritate, et sentiebant commodum ex eo, ut milites et familiares eius. Interrogatus, an sit verum, quod ipse frater Georgius quam plura opera fidelitatis erga Suam Maiestatem, ac etiam optimi Christiani, ac defensoris fidei fecerit publice et palam? — respondit: Quo pacto serviverit Regiae Maiestati, nescio; nisi hoc solum, quod bene incoeperat, quando tradidit Transylvaniam Regiae Maiestati; et quod ipse frater Georgius saepe concionabatur, et quotidie missam audiebat, et tuebatur religionem Catholicam contra Lutheranos, iuxta ea quae foris apparebant.

Super 84° articulo dixit: Audivi, quod nisi frater Georgius e medio sublatus fuisset, cum iam haberet suas practicas cum Turcis, uti dicebatur, Transylvania adiisset periculum. Interrogatus, quales practicas diceretur habere? — respondit: Se particulariter nescire, sed vulgo audivisse

Super 85° articulo dixit: Se audivisse ex vulgari voce, quod non ita occidi debuit, sed judicio mediante, si prius detentus extitisset. Interrogatus, an ipse testis sciret vel iudicaret, quod sicut interfectus fuit, ita etiam capi, et in Judicium duci potuisset? — respondit, quod res illa perfici non potuisset sine difficultatibus. Interrogatus, ut eas difficultates explicaret, et rationes redderet; — respondit: Quia pecuniosus erat, potens, dives, habebat amicos, fautores et clientes. Interrogatus, quare hae difficultates non emerserunt post mortem eius, vel eum effectum mortis impediverint? — respondit; Ego nescio de eventibus dicere quicquam specifice. Interrogatus, an vocatus a Rege ad aulam venisset, et ita potuissent ei manus iniici? — respondit: Nescio certe, quamvis audiverim

se dicere esse venturum ad aulam. Interrogatus, an ipse testis habeat notitiam odii aut aemulationis inter fratrem Goorgium et dominum Joannem Baptistam Castaldum? et quod propterea dolose et false fuerit delatus ad Regiam Maiestatem, ut Sua Maiestas decepta talibus delationibus ipsum interfici fuerit? — respondit: De hoc se aliud nescire, quam ea quae in articulo 83° dixit.

Super 86° articulo dixit: Ego semper intellexi dominum Castaldum in aula Caesareae Maiestatis magno loco fuisse, et magna existimatione habitum, et virtute praeditum in re militari, et pro viro bono, religioso et Christiano; alioquin hominem non cognosco de facie. stb.

III.

Ratio viae Danubialis a Vienna Belgradum.

A Vienna ad Posonium	milliaria	8.
A Posonio ad Comaromium . . .	milliaria	10.
A Comaromio ad Strigonium . . .	milliaria	5.
A Strigonio ad Budam	milliaria	8.
A Buda ad Raczkewy oppidum in insula Czeppel	milliaria	5.
A Raczkewy ad Fewldwar	milliaria	5.
A Fewldwar ad oppidum Pax . . .	milliaria	3.
A Pax ad oppidum Tolnam . . .	milliaria	6.

A Tolna ad Baiam castellum . . . milliaria 5.

A Baia ad oppidum Zeremlenium . . milliare 1.

A Zeremlenio ad Veresmarth oppidum milliaria 6.

A Weresmarth ad Erdewd arcem, intra quod spatium Dravi fluvii ostium est, milliaria 12.

Ab Erdewd ad arcem Valkowar . . milliaria 4.

A Valkowar ad Atthiawar arcem dirutam, Ochinum indigenae vocant . milliaria 2.

Ab Atthiawar ad Vylak arcem insignem, et indigenis Illok nominatam . milliare 1.

Ab Vylak ad Banmonostra, olim Syrmiensis Episcopi sedes et Ecclesia; nunc omnia diruta, et indigenis Banowci noncupata . . . . milliaria 2.

A Banmonostra ad Czerwgh . . . milliare 1.

A Czerwgh ad Kamonz, olim Acumincum appellatum . . . . milliaria 4.

A Kamonz ad Varadinum Petri, arcem et Abbatiam insignem . . . . . milliare 1.

A Varadino Petri ad oppidum Karom, Karlowci indigenis dictum, ac magnum et frequens . . . . milliare 1.

A Karom ad arcem et oppidum Szalonkemen, indigenis Szlani Kamen hoc est salsus lapis; est autem arx magna, cui ex opposito Tybiscus fluvius incidit in Danubium . . . milliaria 3.

A Szalonkemen ad Belgradum, intra quod spatium arx fuit Zemlinium; sed

— — — — — — —

IV.

Ratio itineris, quod est a Vienna ad Constantinopolim.

A Vienna ad Raikam	milliaria	11.
A Raika ad Owar	milliaria	2.
Ab Owar ad Jaurinum	milliaria	5.
A Jaurino ad Strigonium	milliaria	9.
A Strigonio ad Budam	milliaria	5.
A Buda ad Adom	milliaria	4.
Ab Adom ad Fewldwar	milliaria	5.
A Fewldwar ad Tolnam	milliaria	4.
A Tolna ad Ettinum	milliaria	2.
Ab Ettino ad campum Mohacz clade Ludovici Regis memorabile . . .	milliaria	4.
A Mohacz ad Laszko	milliaria	4.
A Laszko ad arcem Valko	milliaria	2.
A Valko ad Ezikum oppidum muratum in ripa Dravi, Joannis Cozianeri clade memorabile	milliaria	2.
Ab Eziko ad Zattam arcem dirutam .	milliaria	3.
A Zatta ad oppidum Dmitrowci nominatum, et in Savi ripa positum, olim Syrmium appellatum	milliaria	5.
A Dmitrowci ad Karlowci	milliaria	3.
A Karlowci ad Belgradum	milliaria	3.
A Belgrado ad Grodzka	milliaria	4.
A Grodzka ad Samandriam veteribus Tricornium appellatum	milliaria	4.
A Samandria ad Clenovaz	milliaria	4.
A Clenovaz ad Bathicznam	milliaria	8.

A Bathiczna ad Jagodnam, oppidum amplum et frequens	milliaria	3.
A Jagodna ad Parathinum oppidum .	milliaria	2.
A Parathino ad Bolivanum	milliaria	6.
A Bolivano ad oppidum Nys, Nessum olim, cum amne Nissava satis magno	milliaria	5.
A Nys ad Cliszuricam	milliaria	5
A Cliszurica ad oppidum Pyroth magnum et frequens cum arce diruta .	milliaria	3.
A Pyroth ad Collatinum	milliaria	3.
A Collatino ad Bilicze	milliaria	4.
A Bilicze ad oppidum Sophiam, olim Ulpianum appellatum, magnae amplitudinis et frequentiae	milliaria	2.
A Sophia ad Bilam Carquam, hoc est Albam Ecclesiam	milliaria	4.
A Bila Carqua ad campum Ictimanum sub Rodope monte, et pagum Stippos	milliaria	2.
A Stippos Rodope conscenditur, ubi pagus nominatus Vasiliza et Vetren, hoc est Regius et Ventosus . . .	milliaria	5.
Ex Rodope descendit in Thraciam ad oppidum Tatar Pazarczith magnum et frequens, dictumque Tartarorum emporiolum	milliaria	2.
A Tatar Pazarczith ad Philippopolim civitatem, olim Trimontium appellatam a tribus collibus, inter quos posita est, ad ripam Nesi sive Nesti fluminis, quod nunc Marizam indigenae vocant	milliaria	4.
A Philippopoli ad Konyws pagum .	milliaria	3.
A Konyws ad pagum Kaiali . . .	milliaria	3.

A Kaiala ad pagum Hawrali . . .	milliaria	8.
A Hawrali ad Muztaphae pontem supra Marizam positum, ubi est oppidum satis frequens	milliaria	3.
A Muztaphae ponte ad Hadrianopolim civitatem antiquam, muratam, adhuc extantem, et cum maximis et amplissimis suburbiis, quae tres amnes alluunt non exigui Arda, Tunczia et Mariza, amboque illi superiores in Marizam influentes, simul cum Orbello monte in Aegeo mari desinunt	milliaria	3.
Ab Hadrianzpoli ad pagum Awza .	milliaria	3.
Ab Awza ad pagum Ezkibaba . . .	milliaria	4.
Ab Ezkibaba ad pagum Bergaz . .	milliaria	2.
A Bergaz ad Ciwrly oppidum . . .	milliaria	6.
A Ciwrly ad civitatem muratum Selymbriam, intra quod spatium Hebrus fluvius, Graecis et Turcis Ergiene nuncupatus fluit, alluens pagum Carizteranum; compluresque amnes per totum cursum suum a monte Haemo in se recipiens, lacum efficit Bystonium; deinde ad Aegeum effunditur	milliaria	5.
A Selymbria ad magnum pontem Turcis Biwk czekmegze vocatum, ubi magnum est oppidum . , . . .	milliaria	4.
A magno ponte ad parvum pontem Turcis dictum Kwczwk czekmegze	milliaria	3.
A parvo ponte ad Constantinopolim .	milliaria	2.

Summa milliarium Hungaricalium est 192.

V.

Nomina Praelatorum et Magnatum Regni Hungariae, qui Sacratissimi Imperatoris Maximiliani Regis Hungariae felici coronationi interfuerunt Posonii 1563. die 8. mensis Septembris.

Nicolaus Olahus Comes Hontensis, Archiepiscopus Strigoniensis Supremus Regni Cancellarius, ac Locumtenens Regius etc.

Antonius Verantius Comes Comitatuum Hewessiensis Perpetuus, Borsodiensis Administrator, et Pestiensis Locumtenens, Caesareae ac Regiae Maiestatis Consiliarius.

Paulus Bornemizza Episcopus Transsilvanus, et Nitriensis Commendatarius, ac Caesareae et Regiae Maiestatis Consiliarius etc.

Paulus de Gregoriancz Episcopus Jauriensis, postea 1564. mense Septembri factus Elecius Collociensis Archiepiscopus, Caesareae ac Regiae Maiestatis Consiliarius.

Franciscus Forgach Episcopus Varadiensis, et Caesareae ac Regiac Maiestatis Consiliarius etc.

Andreas Duditius Sbardellatus, Episcopus Chanadiensis, postea Quinqueecclesiensis factus, Consiliarius Caesareae ac Regiae Maiestatis.

Andreas de — — — Episcopus Vesprimiensis. Consiliarius Caesareae Maiestatis et Regiae.

Joannes ab Wylak Episcopus Vaciensis et Praefectus Camerae Hungaricae, ac Caesareae et Regiae Maiestatis Consiliarius.

Michael Merey Palatinalis Locumtenens, Caesareae et Regiae Maiestatis Consiliarius.

Stephanus Dobo de Rwzka, Vaino da Transsiluanus, sed ammissa Transsiluania Caesareae et Regiae Maiestatis Consiliarius.

Petrus Erdwdy Comes Com — — Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae Banus, Caesareae et Regiae Maiestatis Consiliarius.

Andreas Bathory Comes Comitatus Zabolcz et Zathmar, ac Judex Curiae Regiae, et Caesareae ac Regiae Maiestatis Consiliarius.

Comes Nicolaus Zriny, Tavernicorum Regiorum Magister, Caesareae ac Regiae Maiestatis Consiliarius, et Supremus Vltra Tibiscamus Capitaneus.

Ladislaus Banffy Comes Comitatus — — — — Janitorum Regiorum Magister, et Caesareae ac Regiae Maiestatis Consiliarius.

Stephanus Banffy Comes Comitatus — — — —, Dapiferorum Regiorum Magister, et Caesareae ac Regiae Maiestatis Consiliarius.

Christophorus Bathyany Pincernarum Regiorum Magister, et Caesareae ac Regiae Maiestatis Consiliarius.

Franciscus Tahy Agasonum Regiorum Magister, et Caesareae ac Regiae Maiestatis Consiliarius.

Franciscus Bathyany Caesareae et Regiae Maiestatis Consiliarius.

Gabriel de Peren Comes Aba Wyvariensis, et Caesareae ac Regiae Maiestatis Consiliarius et Capitaneus,

Nicolaus de Bathor Comes Comitatuum Zabolch et Zathmar.

Franciscus Zay de Chemer Supremus Capitaneus Partium Superiorum et Cassoviae, Caesareae et Regiae Maiestatis Consiliarius.

Gaspar de Hommona } consobrini et adolescen-
Nicolaus de Hommona } tes.

Stephamus Comes Francapanus de Terzaach adolescens.

Ladislaus Kerecheny Capitaneus Giulensis, Caesareae et Regiae Maiestatis Consiliarius.

Dominicus Dobo.

Joannes Chorom.

Joannes Giulay adolescens.

Gaspar Alapy adolescens } fratres.
Stephanus Alapy adolescens }

Comes Georgius Zriny } filii Comitis Nico-
Comes Christophorus Zriny } lai adolescentes.

Balthasar Tahy } Francisci filii, adolescentes.
Gabriel Tahy }

— — — Banffy Ladislai filius, puer.

Franciscus Terek de Enyng Capitaneus, Caesareae et Regiae Maiestatis Consiliarius.

Joannes Periny de Nyalab, adolescens.

Joannes Balassa de Giarmat Comes Zoliensis, et Caesareae ac Regiae Maiestatis Consiliarius.

Franciscus de Periny de Nagy Ida.

Matthias Keglewyth } fratres.
Petrus Keglewyth }

Stephanus Desffy (Dersffy) Caesareae et Regiae Maiestatis Cis Danubianus Supremus Capitaneus.

Christophorus Nadasdy iuvenis.

Stanislaus Twrzo.

Paulus Czobor } fratres iuvenes.
Emericus Czobor }

Michael de Rewa } Comites Turocienses, fra-
Joannes de Rewa } tres et iuvenes.
Franciscus de Rewa }

Wolffgangus Bathyany iuvenis.

Michael Bwdy Comes de Bereg iuvenis.

Petrus Zay de Chemer, Francisci filius, adolescens.

Nicolaus Chassar Olahus, Archiepiscopi Strigoniensis nepos, iuvenis.

Balthasar Balassa, Melchioris filius, adolescens.

Paulus Bakyth, Petri filius, adolescens.

Christophorus Vgnod (Ungnad) etc. Germano Hungarus.

Joannes Kerecheny Praepositus Budae Veteris.

Gregorius Bornemissa Praepositus Scepusiensis, postea Episcopus Chanadiensis factus.

Numero 58.

VI.

In coronatione Maximiliani Regis Hungariae etc.

Dominus Franciscus vacante officio Palatini, cuius hoc est officii . . . . Coronam;

Dominus Andreas de Bathor Judex Curiae . . . . sceptrum;

Domiuus Comes Nicolaus Zryny Magister Tavernicorum . . . . pomum;

Dominus Franciscus Forgach Episcopus Varadiensis . . . . . . pacem;

Dominus Petrus Erdeody Regnorum Dalmatiae, Croatiae et Sclavoniae Banus . . . crucem;

Dominus Franciscus Tahy Magister Agazonum . . . gladium nudatum;

Dominus Gabriel de Peren .	reconditum in vagina ensem S. Stephani;
Nicolaus Bathory	vexillum Hungariae;
Georgius Comes de Zrynio .	vexillum Dalmatiae;
Ladislaus Banffy Magister Janitorum	vexillum Croatiae;
Stephanus Dobo	vexillum Sclavoniae;
Ladislaus Kerecheny . .	vexillum Serviae;
Comes Thersaczky . . .	vexillum Boznae;
Mathias Keglewyth . . .	vexillum Bulgariae portavit.

Rama est quae nunc Bozna dicitur,
Servia olim nunc Rascia,
Gallitia maior Valachia,
Lodomeria est Ruscia,

Comania est pars Valachiae a Comanis nigris dicta, quae est sita inter fluvium Olth, Alpes et Danubium versus Tartariam; hodie est pars Transalpinae et Moldaviae.

VII.

Salaria Praefecti, et Consiliariorum, ac ceterorum Camerae Hungariae membrorum (1565.)

Reverendissimo domino Joanni ab Wylak, Episcopo Waciensi, Praefecto Camerae Hungaricae, salarii nomine pendentur, qui et soluti . . . . flor. 800.

Magnifico domino Joanni Libero Baroni a Kharling Consiliario Camerae solvuntur, et soluti . . . . flor. 560.

Eidem pro ultima angaria anni proxime praeteriti 1564. salarii dimidiae partis, quod in Camera Austriaca habuit, soluti flor. 50.

Egregio domino Sigismundo Thordae Consiliario Camerae pro annuo salario solvuntur et sunt soluti . . . . flor. 400.

Egregio domino Joanni Zermegh Consiliario solvuntur, qui et soluti . . . flor. 400.

Egregio domino Georgio Hozzwthoty Consiliario Camerae solvuntur et soluti . flor. 400.

Egregio domino Joanni a Sinczendorff Consiliario Camerae solvuntur et soluti . . . . flor. 400.

Eidem pro ultima angaria anni praeteriti 1560. salarii dimidiae partis, quod in Camera Austriaca habuit soluti sunt . flor. 20.

Valentino Ernnleutnero Magistro Rationum pro salario suo annuo solvuntur et sunt soluti . . . . flor. 200.

Ladislao Mossoczy Perceptori Generali apud Cameram salario suo annuo floreni 400, et scribae suo floreni 80 solvuntur et sunt soluti, facientes . . . . . flor. 480.

Joanni Forstetero Contrascribae iam dicti Perceptoris pro salario suo annuo floreni 200, pro scribae sui salario floreni 50 solvuntur et soluti sunt, facientes . . flor. 250.

VIII.

Nomina omnium Episcoporum Ecclesiae Agriensis a fundatione sua.

1. Catapanus.
2. Petrus.
3. Laurentius.
4. Cletus, Abbatiae trium fontium de Beel fundator.
5. Andreas.
6. Martinus.
7. Czanadinus.
8. Nicolaus, qui fundavit carthusiam apud Tarkan, et fuit etiam Cardinalis.
9. Michael.
10. Emericus Czuder.
11. Joannes, qui fuit etiam Archiepiscopus Strigoniensis.
12. Stephanus Czyko.
13. Thomas Wasffew.
14. Stiborius Polonus.
15. Petrus de Rozgon.
16. Dionisius de Zech, qui fuit etiam Archiepiscopus Strigoniensis.
17. Simon de Rozgon.
18. Ladislaus de Hederwara.
19. Joannes Vitezius, qui fuit et Archiepiscopus Strigoniensis.
20. Gabriel Italus, qui fuit etiam Cardinalis.
21. Urbanus de Naghlewch, incola insulae Czalokewz, auri salisque fodinarum Praefectus, The-

saurariusque et Propalatinus Regni Hungariae, ac Jauriensis et Viennensis Episcopus, moritur Agriae 1491.

22. Thomas de Erdewd, qui fuit etiam Archiepiscopus Strigoniensis, Cardinalis et Patriarcha Constantinopolitanus.

23. Hippolitus Princeps Hestensis, qui fuit et Cardinalis.

24. Georgius, qui antea fuit Quinqueecclesiensis, postremo etiam Archiepiscopus Strigoniensis.

25. Ladislaus Zalkanus, qui fuit etiam Archiepiscopus Strigoniensis et Summus Cancellarius.

26. Paulus de Varda, qui fuit prius Vesprimiensis et Jauriensis Episcopus, ac Supremus Regni Thesaurarius, et demum Archiepiscopus Strigoniensis ac Locumtenens Regius.

27. Simon de Erdewd, qui cessit Agriensem Episcopatum Zagrabiensi, et potitus est Banatu Maritimo.

28. Thomas Zalahazy, qui fuit Electus Archiepiscopus Strigoniensis, contentusque Agriensi Archiepiscopatum cessit; sed postea extrusus ex Episcopatu Agriensi a factione Joannis Regis Vesprimiensem obtinuit, supremoque est potitus Cancellariatu.

29. Antonius Grittus, Aloysii Gritti natione Veneti, spurii, et sub Joanne Rege Gubernatoris Hungariae filius, similiter nothus.

30. Franciscus de Frangepanibus, monachus Sancti Francisci de observantia; qui fuit etiam Electus Archiepiscopus Collociensis.

31. Nicolaus Olahus, generis Vaivodarum Transalpinensium, qui ex Zagrabiensi Agriensis factus, postremo ad Archiepiscopatum Strigoniensem, ad

Summum Cancellariatum, et ad Locumtenentiam Regiam provectus est.

32. Franciscus ab Wylak, qui fuit Jauriensis Episcopus, postremo etiam Locumtenens Regius fuit.

34. Antonius Verantius Sibenicensis Dalmata, qui prius fuit Quinqueecclesiensis, et bis Orator in Turciam; postremo fuit Archiepiscopus Strigoniensis, et Locumtenens Regiae Maiestatis.

IX

Breve compendinum proventuum et necessariarum erogationem Archiepiscopatus Strigoniensis*).

Proventus.

1. Ex arendis solitis.

Comitatus Gheomeriensis arandari solet Suae Maieistati ad praesidium Muraniense .	fl. 1000.
Comitatus Thornensis Suae Maiestati ad praesidia Superiorum Partium Regni .	fl. 500.
Comitatus Zoliensis Suae Maiestati ad praesidia antemontana	fl. 1000.
Comitatus Thurocziensis Suae Maiestati ad eadem praesidia	fl. 1800.

*) Ezen kimutatás Verancsics Antal kéziratai közt találtatik a nemzeti muzeumban (fol. Lat. 422. sz. a. III. köt. 183. lev.); s ámbár aláirása »Posonii 21. Aprilis anno 92.« a Verancsis halála utáni időre látszik mutatni, egész tartalmánál fogva mégis azt az ö munkáinak gyüjteményébe felveendőnek tartjuk.

Comitatus Arwensis et Lyptoviensis circiter	fl.	500.
Comitatus Nogradiensis similiter eiusdem praeses (?) circiter	fl.	600.
Comitatus Strigoniensis similiter eiusdem praeses circiter	fl.	150.
Comitatus Barsiensis similiter eiusdem praeses circiter	fl.	750.
Comitatus Comaromiensis similiter eiusdem praeses circiter	fl.	250.

In Comitatu Nitriensi.

Districtus Sassin et Holicz dominis terrestribus	fl.	1000.
Districtus Baymocz dominis terrestribus .	fl.	1600.
Districtus Berencz similiter dominis terrestribus	fl.	240.
Districtus Zakolcza eidem Civitati . . .	fl.	889.
Districtus Korlatkeo dominis terrestribus .	fl.	100.
Districtus Chejte et Wyhel medietas domino Trinchiniensi ex inscriptione . .	fl.	500.
Districtuum Sempte, Galgocz et Baneczka medietas domino terrestri	fl.	1000.
Diversi pagi diversis bene meritis personis, aut ex dominis terrestribus, Suae Maiestatis servitoribus, nec non officialibus huius Archiepiscopatus circiter . . .	fl.	500.

In Comitatu Posoniensi.

Civitatis Posoniensis medietas domino arcis Posoniensis	fl.	600.
Duo pagi eiusdem eidem Civitati . . .	fl.	64.

Döwen cum Horvathuifalu et Hidegkut dominis terrestribus	fl. 1000.
Oppidi Reche medietas eidem	fl. 100.
Pertinentiarum arcis Zenth Giörgh medietas domino terrestri	fl. 300.
Pertinentiarum arcis Bozin medietas eidem	fl. 300.
Oppidi Modor medietas bene meritae personae	fl. 350.
Pertinentiarum arcis Weöreskeo medietas domino terrestri	fl. 700.
Pertinentiarnm arcis Zomolian integre similiter domino terrestri	fl. 400.
Pertinentiarum arcis Semptheme dietas domino terrestri	fl. 500.
Pertinentiarum arcis Eleskeo tota similiter domino terrestri	fl. 120.
Pertinentiarum arcis Jokeo tota similiter domino terrestri	fl. 125.
Pertinentiarum arcis Detrekeo tota similiter domino terrestri	fl. 250.
Pertinentiarum arcis Stompha medietas similiter domino terrestri	fl. 150.
Districtus Diozegh tota ex inscriptione similiter domino terrestri	fl. 120.
Diversi pagi diversis bene meritis personis, Suae Maiestatis servitoribus, nec non officialibus huius Archiepiscopatus, aut etiam dominis terrestribus circiter .	fl. 515.
Pactaty pagi solvunt	fl. 77.

Summa pecuniae arendatoria constituit florenos 17.200.

2. Ex decimis.

His ita positis restant decimae, demptis aliquot pagis supra in arendationibus comprehensis in specie colligendae, quae sequuntur:

In Comitatu Nitriensi.

Districtuum Cheite et Wyhel medietas, quorum proventus decimales faciunt anno mediocri circiter

tritici et siliginis . .	capetias	500.
vernalis	capet.	200.
vinorum	urnas	500.

Districtus Maior Tapolchan totus, cuius proventus faciunt circiter

tritici et siliginis . .	capet.	300.
vernalis	capet.	50.
vinorum	urnas	100.

Districtus Minor Tapolchan totus, faciens circiter

tritici et siliginis . .	capet.	700.
vernalis	capet.	150.
vinorum	urnas	800.

Districtus Chehy totus faciens circiter:

tritici et siliginis . .	capet.	250.
vernalis	capet.	50.
vinorum	urnas	50.

Districtus Comaron extra aquas totus faciens circiter

tritici et siliginis . .	capet.	450.
vernalis	capet.	50.

In Comitatu Posoniensi.

Civitatis Posoniensis decimarum medietas, quae anno medioeri efficit

tritici et siliginis . . . capet. 5.
vinorum . . . . . . urnas 800.

Oppidi Reche medietas, quae facit anno medioeri

tritici et siliginis . . capet. 5.
vinorum . . . . . . urnas 300.

Pertinentiarum Sancti Georgii et Bozin medietas faciens circiter

tritici et siliginis . . capet. 300.
vernalis . . . . . . capet. 100.
vinorum . . . . . . urnas 1200.

Oppidi Modor medietas, quae facit circiter . . tritici et siliginis . . capet. 50.
vernalis . . . . . . capet. 10.
vinorum . . . . . . urnas 600.

Pertinentiarum arcis Weoreskeo medietas faciens circiter

tritici et siliginis . . capet. 600.
vernalis . . . . . . capet. 200.
vinorum . . . . . . urnas 1000.

Pertinentiarum arcis Sempthe medietas faciens circiter

tritici et siliginis . . capet. 1000.
vernalis . . . . . . capet. 200.
vinorum . . . . . . urnas 1000.

Pertinentiarum arcis Stompha medietas faciens circiter

tritici et siliginis . . capet. 1000.

	vernalis	capet.	200.
	vinorum	urnas	200.

Districtus Korompa cum On et Kossolt integri facientes circiter

	tritici et siliginis . .	capet.	200.
	vernalis	capet.	100.
	vinorum	urnas	200.

Insula Challokeoz tota faciens circiter

	tritici et siliginis . .	capet.	1500.
		metret.	140.
	vernalis	capet.	500.
		metret.	140.

Summa decimarum facit circiter

tritici et siliginis	capet.	6860.
	metr.	140.
vernalis . . .	capet.	1810.
	metr.	140.
vinorum . . .	urnas	6750.

Ac insuper in locis incertis mellis circiter mediae . . . . 20.
cerae librae . . . . 5.

Ex bonis Archiepiscopatus iuxta urbarium.

Census et pensiones diversae faciunt circiter	fl.	1400.
cerae	libr.	24.
Telonium Vyuariense circiter . .	fl.	900.
sales		1500.
Telonium Werebeliense et Niarhidiense circiter	fl.	10.

Nonae et decimae circiter			
	tritici et siliginis . . .	capet.	600.
		metr.	500.
	vernalis	capet.	100.
		metr.	250.
	vini	urnae	3000.
Jus montanum circiter vernalis .		metr.	60.
Proventus molendinorum circiter tritiei		metr.	1600.
Proventus allodiaturae circiter			
	tritici et siliginis . . .	capet.	300.
	vernalis	capet.	100.
	vituli		20.
	agni		201.
	lanae centenarii		4.
	casei vaccae		100.
	ovis		100.
	butyri mediae		80.
	anseres		160.
	gallinae		200.
	foeni	orgiae	300.
Lucrum educillationis vinorum una cum eiusdem redemptionibus circiter . .		fl.	1000.
Summa proventuum iuxta urbarium ex bonis Archiepiscopatus percipiendorum facit pecunia		fl.	3310.
	tritici et siliginis . . .	capet.	900.
		metr.	2100.
	vernalis	capet.	200.
		metr.	310.
	vinorum	urnas	3000.
	sales		1500.
	vituli		20.

agni		201.
lanae	cent.	4.
casei vac.		100.
ovi		100.
butyr. med.		80.
ansares		100.
gallinae		200.
foeni	org.	300.
cerae	libr.	24.

Ex pertinentiis Officiolatus Sanctae Crucis.

Proventus molendinorum faciens circiter metretas tritici . . . . 800.
Census et accidentia facientes circiter . . fl. 850.
Lucrum educillationis faciens circiter . . . fl. 500.
Summa facit circiter tritici met. 800.
pecuniae fl. 1350.

Ex proventibus curiae Thyrnaviensis.

De decimis circiter tritici	capet.	150.
vernalis	capet.	20.
mellis	mediae	20.
cerae	librae	5.
Ex allodiatura circiter tritici	capet.	200.
vernalis	cap.	50.
vituli		20.
porci		50.
anseres		50.
pulli		200.
pavones		10.
formagia		120.

	butyri	med.	30.
	foeni	orgiac	150.
Ex censibus		fl.	50.
Ex lucro educillationis circiter		fl.	100.

Summa facit tritici et siliginis		capet.	350.
	vernalis		70.
	mellis	med.	20.
	cerae	libr.	5.
	pecuniae . . .	fl.	150.
	vitulos		20.
	porcos		50.
	anseres		50.
	pullos		200.
	pavones		10.
	formagia		120.
	butyri	mediae	30.
	foeni	org.	150.

Summa omnium facit

florenos 22010

tritici et siliginis	capet.	8110	tribus capetiis totidemque metretis fl. 1 aestimatis fl. 4560.
	metr.	3040	
vernalis . . .	capet.	2080	
	metr.	450	

vinorum urnae	9750	fl. 1 ½ aestiman. .	fl.	14,625.
sales . . .	1500.	4 fl. 1 aestiman.	fl.	375.
vituli . . .	40.	pro floreno . .	fl.	40.
agni . . .	201.	3 fl. 1	fl.	67.
lanae centenarii	4.	pro fl. 4	fl.	16.
casei vaccei .	100.	4 fl. 1 }	fl.	50.
ovilis .	100.	4 fl. 1		
formagia . .	120.	10 fl. uno . .	fl.	12.

butyri mediae	110.	pro denariis 10	fl.	11.
porcelli . .	50.	pro fl. 2 . .	fl.	100.
anseres . .	150.	pro den. 10 .	fl.	12.
pulli	400.	pro den. 5 .	fl.	20.
pavones 10 pro ornamento				
foeni orgiae .	450.	pro fl. 2 . .	fl.	900.
melllis mediae	50.	pro den. 8 .	fl.	3 den. 20.
cerae librae .	34.	pro den. 20 .	fl.	6 den. 80.
				20,798.

Aut omnibus istis ad pecuniariam aestimationem redactis fl. 43,608.

Ex his proventibus solvenda quotannis ut sequitur:

Salaria domini Administratoris et contrascribae faciunt	fl.	1900.
Pensio domini Reverendissimi Quinqueecclesiensis tamquam Administratoris in spiritualibus	fl.	3000.
Domino Supremo Capitaneo Magnifico domino Palffi solvendi quotannis . .	fl.	3000.
Pensio militum Germanorum facit .	fl.	5200.
Seminarii Ecclesiae Strigoniensis .	fl.	616.
Solutio dominorum militum utriusque ordinis ipsorumque plebani, nec non bombardiorum et carpentariorum una cum victualibus ad praefatam aestimationem computatis facit	fl.	27,800.
Solutio familiae arcis facit . . .	fl.	250.
Familiae allodii Thardoskedwensis .	fl.	40.
Procuratorum	fl.	120.

Expensarum ad litteras judiciales et Judiciorum celebrationes et alia negotia forensia. . . . . fl. 100.

Expensarum ad tabellarios et itinera fl. 200.

Ad decimationes, triturationes, invectionem victualium, nec non curam vinorum et hospitiorum, donec convehuntur . fl. 200.

Ad necessitates vinorum in arce depositorum, utpote operam vietoris et atractorum. . . . . fl. 84.

Ad scriptorias materias . . . . . fl. 20.

Ad quotidianas restauratienes aedium Archiepiscopalium . . . . fl. 150.

Item molendini arcis . . . . . . fl. 100.

Ad emptionem vasorum locis omnibus fl. 500.

Ad emptionem candelarum . . . fl. 40.

Ad hospites occurrentes . . . . . fl. 50.

Ad expensas et solutiones circa curiam Posoniensem necessarias omnibus computatis circiter . . . . fl. 1500.

Officialium pertinentiarum Sanctae Crucis, et molae aediumque Cremniciensium . . . . fl. 400.

Curiae Archiepiscopalis Thyrnaviae fl. 500.

Summa erogationum necessariarum facit fl. 45.800.

Hinc superat erogatio ipsos proventus fl. 2192.

IV.

PORTAI KÖVETSÉGEK.

I.

Ferdinánd királynak Ali budai passa *).

Magasztas király, a messiási törzsnek legkedveltebbje és legnagyobbja, a nagy Istennek kegyelméből Németországnak, s a többi, hatalma alatt álló országoknak királya. 1553. mart. 12.

Mindenek előtt készségemet és üdvözleteimet. Továbbá tudtul adom Neked, hogy nem régiben Tőled nekem három levél adatott át; az egyik a magam számára, a másik kettő azon meghagyással, hogy azokat a felséges padissah-hoz, és Ruztan passához juttassam. Én azokat akkor parancsodhoz képest elküldöttem. De miután az utak hóval felette el voltak borítva, futárom csak most érkezett vissza; úgy hogy hosszan tartó elmaradásáért már fejét akartam levágatni. A mi tehát a leveledben foglalt békeügyet illeti, magam is nagy buzgósággal a mellett fáradoztam. A padissáhtól hozzám leérkezett bepecsételt rendeletet. saját kapudsi bassi által küldöm át. Én padissah-mnál vezérnek (vezírnek) kineveztettem, az ország dolgában uramnak portájához (udvarához) megyek, s még csak leveledet várom. Részesits tehát

*) Az eredetiben törökül írt levélnek magyar fordítása.

azon kegyedben, hogy ne várassad emberemet, hanem küldd azt vissza feleleteddel és követségeddel. De az én padissáh-m Erdélyt kivánja; s jelenleg onnan követek is vannak a magas portánál. Míg Te Erdélyt át nem engeded, a béke lehetetlen. Légy hozzám ezen kegygyel. Eddig csak szomszédod voltam; most magához a padissahnak portájához megyek, s ez után a magam részéről is mindenképen azon leszek, hogy ügyed óhajtásodhoz képest intéztessék el. A meddig azonban hajduid nem fognak rendet követni, hanem most úgy mint elébb garázdalkodni; a mi őrkatonaink sem fognak féken tartatni. De minden padissah-m által szolgainak hűbérbe adományozott falvakról (timare) is szükségkép le kell mondanod. S ha Isten úgy akarja, ezen ország szandsakbégjeihez azután padissáh-mtól én is rendeletet fogok kieszközölni és nekik elküldeni, mely szerint minden bég, kinek szandsákságában alattvalóidnak valamelyike elveszne, fejével lakoljon. Egy szóval, mostantól kezdve ezen fontos ügyet én ismét minden erőmmel támogatni fogom, s dolgaid óhajtásod szerint fognak eldöntetni. Mivelhogy a nem-török iráshoz nem értek, levelemet török nyelven küldöm. Irva Budán 960. a rebi-ül-ewwel hó 26-kán (1553. martiushó 12-kén.)

II.

Ferdinánd királynak utasítása Verancsics Antal és Palinai Pál számára.

Instructio pro Verantio et Paulo Litterato.

Ferdinandus Divina favente clementia Romanorum, Hungariae, Bohemiae etc. Rex. 1553. mart. 13.

Instructio pro venerabili et egregio fidelibus nobis dilectis Antonio Verantio Praeposito Borsiensi nostro Secretario, et Paulo Litterato de Athyna (corr. „Palyna"), nunciis nostris de iis rebus, quas nostro nomine apud Spectabilem ac Magnificum virum Aly Passam, et Serenissimi Imperatoris Turcarum Budae Locumtenentem, vel, casu quo iam Buda discessisset, apud eius successorem, summa fide et diligentia agere et expedire debent.

Primo omnium Verantius accepta hac instructione nostra debet se absque longiore mora magnis itineribus Jaurinum ad Spectabilem et Magnificum fidelem nobis dilectum Sfortiam Marchionem Pallavicinum, nostrum Consiliarium et Supremum per Regnum nostrum Hungariae Bellicum Marescalcum conferre, ubi nimirum collegam suum praedictum Paulum Litteratum inventurus est, ibique tunc ambo operiantur, donec a praefato Passa Budensi vel eius successore responsum et litterae securitatis vel salvi conductus pro ipsis afferantur. Iis autem allatis a praefato Bellico

Marescalco nostro admoniti statim Budam proficiscantur, et obtenta audientia Passae Budensi post exhibitas litteras nostras credentiales aptis et convenientibus verbis nomine nostro salutem dicant, et Regiae nostrae erga ipsum benignitatis propensionem declarent.

Deinde subiungant, nos clare intellexisse ea, quae nobis in diversis vicibus, et praesertim iu novissimis litteris die XXV. proxime praeteriti mensis Februarii datis scripserit, de pace vel induciis pro universali et publico bono, et cumprimis afflicti Regni nostri Hungariae commodo inter Magnitudinem Serenissimi Imperatoris sui atque nos ineundis; quod videlicet non solum se mediatorem ac sedulum pacis vel induciarum promotorem penes domini sui Magnitudinem exhibere velit; verum etiam sua ex parte contentus sit, sub quibusdam conditionibus inducias nobiscum serio et firmiter observare; quae omnia nos grato clementique animo acceperimus, atque adhuc propensi simus, easdem inducias cum ipso inire, si nobis honestae et tollerabiles conditiones proponantur. Atque licet postremae litterae suae nonnullas conditiones significabant, sub quibus induciae firmari deberent; nos tamen ex illis mentem ac voluntatem ipsius satis perspicere non potuisse; et propterea nobis visum fuisse, nuncio, ipsos nostros ad eum expedire, qui magis differenter ac in specie cum eo de modo ac conditionibus induciarum istarum agant, tractent et concludant, quoad negotium hoc pacis vel induciarum per Oratores nostros ad Portam Serenissimi Principis Turcarum cum eius Magnitudine vel suis Passis penitus conficiatur et componatur. Itaque nobis persuasum esse, quod ipse Passa Budensis pro animi sui aequi-

tate non sit propositurus aut postulaturus ullas conditiones, quae vel rationi ac honestati, vel dignitati nostrae Regiae repugnent; sed ita se exhibiturus sit, ut quemadmodum nos, ita et ipse nihil magis hac in re, quam miserorum subditorum utriusque partis refocillationem, quietem et securitatem, nec non ad constituendum inter nos et dominum suum amicitiam et bonam vicinitatem spectasse videatur; prout nobis nec dubium sit, quando Oratores nostri ad Sublimem Principis Turcarum Portam advenerint, nullas ipsis minus honestas, vel minus dignas conditiones propositum iri.

Postea vero iidem nuncii nostri ei amplius declarent, quod cum non dubitemus, ipsum non solum in ista induciarum tractatione se facilem exhibiturum; sed etiam pro sua authoritate, qua apud dominum suum plurimum pollet, singulari studio adiuturum et operam daturum esse, ut firma, bona et honesta pax sub conditionibus, quas optamus, inter praelibatum dominum suum et nos ineatur; ideo nos ipsi hoc munus (quod tunc ei nuncii nostri offerant) in signum nostrae in eum benevolentiae ac gratiae Regiae mittere voluisse, ac si induciae iuxta optata nostra concludantur, quod per Oratores nostros ad Sublimem domini sui Portam tractandae pacis causa expediendos ei aliud munus mille ducatorum in praesenti et parata pecunia transmissuri, et postea pace conclusa ultra hoc quotannis, dum pax illa firmiter et illaesa perduraverit, pro annuo munere quingentos ducatos realiter et cum effectu benigniter persoluturi simus.

Et priusquam ad particularem aliquam tractationem vel conclusionem nuncii nostri condescendant, ipsum Passam interrogent, an habeat plenam authoritatem et facultatem, observationem induciarum ista-

rum omnibus Sanziakis, officialibus, militibus ac subditis Turcicis in omnibus confiniis tam Hungaricis et Transylvanicis, quam Sclavonicis, Croaticis et aliorum Regnorum ac Provinciarum nostrarum, et praesertim quae sunt circa Agriam, committendi; ne quando illi post conclusionem sub praetextu, quod ipsi Passae Budensi non teneantur parere, huiusmodi inducias observare detrectent, prout antea quoque tempore antecessorum suorum allegatum fuit.

His autem propositis, et cognita facultate seu authoritate dicti Passae, nuncii nostri petant, quod Passa ipsis animum suum brevibus declaret, sub quibus omnino conditionibus has inducias nobiscum inire velit, omnia negotia eo velut ad propositum scopum dirigentes, ne quid contra dignitatem vel existimationem nostram tractetur vel concludatur; a quo scopo nullo modo discedere, sed eum diligenter tenere studeant. Quod tum potissimum fiet, si subsequentibus conditionibus firmiter institerint, sicuti plane eisdem instare et inhaerere, nec quicquam contra illas consentire vel concludere debent.

Volumus enim, quod induciae istae ineantur, ac firmiter pro omnibus nostris confiniis tam Transylvaniarum et reliquarum Regni nostri Hungariae partium, quam Dalmatie, Croatiae et Slavoniae, et aliis omnibus ceterorum Regnorum ac dominiorum nostrorum finibus, sive maritimis sive terrestribus, ita quod ex utraque parte in omnibus iam dictis finibus et partibus intra id tempus, de quo inferius dicemus, ab armis et damnificationibus cessetur; in quo temporis spatio confidimus pacem cum ipsomet Principe Turcarum in Excelsa eius Porta ad optatum finem ac conclusionem deduci posse.

Deinde statim debent praefati nuncii nostri pro nobis expresse reservare, ut durante hoc induciarum tempore non solum omnes nostrae, verum eti m omnes Praelatorum, Baronum, Nobilium ac quorumlibet subditorum nostrorum civitates, arces, oppida, villae, possessiones et quaevis res mobiles et immobiles in cunctis supranominatis finibus, Regnis, et provinciis nostris sita, et quae nostris vel ipsorum subditorum nostrorum praesidiis tenentur, tuta, secura et ab omni invasione, oppugnatione vel expugnatione ac hostilitate libera existant, adeoque in nostra et ipsorum subditorum nostrorum tam ecclesiastici quam saecularis status potestate permaneant. Ita namque omnia quoque loca, quae in potestate Principis Turcarum nunc existunt, et Turcico praesidio custodiuntur, inposterum quoque manere, et ab omni hostilitate tuta esse debebunt; quin etiam ipsimet domini Praelati, Barones, Comites, Vicecomites, ceterique universi subditi nostri in omnibus supranominatis confiniis, Regnis et provinciis nostris iura et libertates suas retineant, ac contra easdem a Turcis nullo colore vel ingenio quaesito graventur aut turbentur, sed in pacifica possessione tam iurium ac privilegiorum, quam bonorum suorum mobilium et immobilium, ac ubilibet existentium cum usufructu eorum permittantur.

Postea quoque saepedicti nuncii nostri ostendere debent, praedicto Passae Budensi, ex quo ipse in praedictis litteris suis libertatis mercatorum etiam mentionem fecit, nos contentos esse, quod de negotiatione mercatorum eaedem conditiones observentur, quae in prioribus induciis quinquennalibus observatae fuere.

Sin autem praenominatus Passa Budensis difficultatem aliquam circa partes Regni nostri Transyl-

vanas interpositurus esset, adeoque diceret, inducias nullo modo firmari posse, nisi provinciae illius nostrae possessione cedamus; respondeant nuncii nostri, quod nos provinciam illam non vi aut dolo aliquo, vel in praeiudicium praefati Serenissimi Turcarum Principis occupaverimus, sed eam iam antea ab initio regiminis nostri Hungarici tanquam Hungariae membrum iure optimo obtinuerimus ac pacifice possederimus, ac postea ratione illius cum Serenissimo quondam Rege Joanne etiam tractaverimus et concordaverimus; quin etiam eandem novissime a Serenissima Principe domina Isabella Regina Hungariae etc. vidua, sorore et consanguinea nostra carissima, atque Illustri eius filio, nec non quondam fatre Georgio et Petro Petrowyth nobis spontanee et libere cessam et traditam, rursus in fidem nostram receperimus, et quod propter cessionem vel resignationem illam praefatos Serenissimam Reginam Isabellam et Illustrem filium eius, fratrem Georgium, et Petrum Petrowyth plene et integre contentaverimus; demum vero ipsi quoque Serenissimo Principi Turcarum nos obtulerimus non unis in litteris idem tributum pro provincia illa nostra Transylvaniensi quotannis persolvere, quod antea Magnitudini Suae tempore dictorum quondam Regis Joannis, Reginae Isabellae, eiusque Illustris filii, olim fratris Georgii et Petri Petrowyth inde persolvi consueverat; prout non diffidemus, cum Magnitudine Sua per Oratores nostros, cum ad tractandum de pace vel induciis in Sublimi Magnitudimis Suae Porta ventum fuerit, amicabiliter convenire et concordare, ita quod supervacaneum sit, ipsum Passam causa Transylvaniae in tractatione induciarum aliquem scrupulum iniicere, aut se diffici-

lem exhibere. Nam cum facile coniectura assequi posse, si induciarum causa Transylvaniam relinquere deberemus, quod tales conditiones graviores essent, quam ut easdem acceptare possemus. Quia nos provinciam illam, quam ab initio imperii nostri Hungarici pacifice et optimo iure possedimus ut eiusdem Regni nostri Hungariae membrum, atque nuper iterum tot sumptibus tantaque diligentia ad manus nostras recepimus, et Divino assistente auxilio hucusque defendimus, tam leviter e manibus nostris haudquaquam dimissuri simus. Eaque propter praenominati nuncii nostri Passam Budensem hortentur, ut dimissa ista difficultate, quam provinciae illius nostrae causa faciat, ad iustas et aequas istas oblationes et conditiones nostras descendat.

Ceterum si idem Passa Budensis gravaretur Agriam restaurari, quemadmodum in litteris ad praefatum Supremum Bellicum Marescalcum nostrum gravatus est, et peteret, restaurationem et fortificationem loci illius intermitti; nuncii nostri respondeant; hoc ipsum Passam minime gravari debere; Agria enim nunquam in potestate Principis Turcarum fuit, sed semper in nostra potestate et dominio directe extitit, atque adhuc existit Et propterea nuncii nostri debent cum eodem Passa agere et concludere, ut liceat nobis illa loca, quae antiquitus tenuimus, iuxta exigentiam nostram, et prout libitum nobis fuerit, induciarum tempore restaurare et communire; possint enim et ipsi Turcae fortalicia sua, quae habent, pro lubitu, durantibus induciis, reparanda et validius communire curare; siquidem nos in eo nullum gravamen praetendere velimus, adeoque liberum sit cuique parti in ditione sua pro arbitrio et libitu munire ac fortificare.

Porro cum saepe nominatus Passa Budensis in litteris suis postremo ad nos datis mentionem fecerit de subditis atque colonis utriusque partis, quomodo in exactionibus et impositionibus censuum tractari debeant; nuncii nostri petant, ut mentem suam hac in re aperte ipsis declaret; quam si talem esse intelligerent, qualem litterae eius praeseferunt, nempe quod universi illi coloni sub ditione domini sui Principis Turcarum existentes ab omni censuum et exactionum tam ordinariarum quam extraordinariarum solutione et contributione immunes et exempti sint; eidem respondendo modeste subiungere debent, quod ista ratione nobis ac fidelibus nostris subditis magnum praeiudicium fieret, si omnes illi coloni et subditi, qui in libro Serenissimi Principis Turcarum descripti esse dicuntur, vel alias sub ditione Principis Turcarum agunt, et ad utramque partem usque ab obsidionem Agriensem solverunt, a solutione censuum nobis vel subditis nostris facienda eximerentur, cum multi in talem librum inscripti, ac sub ditione Principis Turcarum constituti esse videantur, qui ad nos vel subditos nostros pertinent, nobisque et iisdem subditis nostris perinde ac Turcis hactenus censum dare consueverunt. Postquam autem ipse Passa Budensis in tractatione ista induciarum magnum miserorum colonorum et subditorum utriusque partis respectum habere videtur (quem eius egregium animum nos maximopere laudemus et probemus), nos tales sane conditiones de solutionibus colonorum inire et pacisci desiderare, per quas non solum subditi utriusque partis novis et insolitis exactionibus non nimis premantur et graventur; verum etiam tum regnicolae ac subditi nostri iis, quae hactenus habuerunt et tenuerunt, in

posterum quoque fruantur et gaudeant, tum etiam Serenissimi Turcarum Principis officiales, milites et subditi in pacifica possessione illorum, quae hucusque percipere soliti sunt, permanere queant; videlicet quod illi subditi ac coloni, qui sub ditione Principis Turcarum degunt, et, ut dici solet, possesionati sunt, neque ad arees, civitates et loca nostra, vel regnicolarum et subditorum nostrorum pertinent, nec quidpiam nobis aut subditis nostris penderunt, ad nullam solutionem census vel dicae ordinariam vel extraordinariam nobis aut regnicolis subditisque nostris faciendam cogantur; si autem nostri alicubi in ditione Turcarum Principis census habuerunt, eodem posthac quoque, non obstantibus induciis istis, habere possint et debeant; similiter etiam nec nostri subditi et coloni immediate seu directe sub nostro dominio et ditione existentes, qui tempore obsidionis Agriensis et post eam Turcis nihil pendere consueverunt, ab ipsis Turcis ad aliqnam solutionzm sive ordinariam sive extra·ordinariam compelli debebunt. Qui vero subditorum et colonorum in finibus existunt, et usque ad obsidionem Agriensem et Zolnocensem utrique parti tributum penderunt, id etiam inposterum nobis et Turcis solvant, ita ut cuilibet parti dimidia et aequalis ordinarii tributi portio cedat, nec alter alterum hac portione sua defraudet, nec ipsi miseri coloni ultra ordinarios census, quos prius solverunt, cogantur. In hanc igitur conditionem tanquam omni rationi et aequitati consentaneam, praedicti nuncii nostri negotium colonorum et censuum utriusque praestandorum cum antenominato Passa Budensi agere et concludere diligentiam adhibeant, et ipsum ad amplectendam eam omni studio hortentur.

De pertinentiis Zolno censibus autem, prout dictus Passa Budensis eas nominat, id est de arcibus, oppidis, villis et quibuscunque locis, quae ad arcem illam post eius occupationem a Turcis annexa fuerunt, ideo in talem modum nuncii nostri cum Passa Budensi concludere studeant, ne de iis ita observetur, sicut in praecedente articulo de reliquorum colonorum servitiis expressum est. Ideoque nuncii nostri eundem Passam hortentur, ne quid difficultatis circa istas pertinentias moveat, sed dimidium censuum inde nobiscum percipere contentetur.

Quantum vero ad decimas attinet, quae utrinque a colonis exigi ac percipi solent, nuncii nostri pro sua industria et rerum gerendarum dexteritate de earum collectione quoque eodem modo cum saepetacto Passa Budense agant, tractent et concludant, ut de censibus seu tributo utrinque exigendo dictum est; nempe ubi hactenus nostri officiales et subditi decimas soli collegerunt, ibidem deinceps etiam easdem soli colligant atque recipiant, ubi vero Turcae eas soli receperunt, ibi inposterum quoque soli recipiaut, ita tamen, ne coloni praeter id, quod iustum est, premantur, nec iniustis et immodicis decimis graventur. Ceterum ubi utraque pars ante obsidionem Agriae et Zolnock eas percepit, et in futurum illas aequaliter percipiat, neque in eo altera pars alteri impedimentum aut molestiam exhibeat, sed omnia utrinque amicabiliter et reeto bonoque ordine gerantur.

Quando vero contigerit, post conclusionem induciarum per praedones aut malos homines alterutrius partis militibus, subditis et ditioni latrocinia ut depraedationes fieri, aut alioquin a subditis vel militibus aliquibus quidpiam contra inducias attentatum et

factum esse appareret, vel alias controversiae utrinque emergerent; circa hoc saepe fati nuncii nostri cum ipso Passa Budensi expresse pacisci et convenire curent, ne propterea statim prorsus violatae et fractae esse intelligantur, sed utraque pars sedulo operam det, ut tales praedones et damnificatores debitis poenis afficiantur; quin etiam licitum est, si ipsi Turci (így) tales praedones ac raptores deprehenderint, qui subditi nostri sint, ut ab ipsis Turcis puniantur; vel si eosdem deprehendere non possent, illos ipsorum capitaneis, officialibus et superioribus, sicubi eos esse compererint, indicent, qui eos punire a nobis in mandatis habebunt; si vero a nostris capitaneis non puniantur, tum nos ea de re informati ipsos bene puniri faciemus. Attamen idem debet ex altera quoque parte omnino fieri. Sin autem magnae aliquae differentiae orirentur, quae maturam compositionem omniuo requirerent, tunc eo casu statim aliqui commissarii utrinque deputentur, qui in loco aliquo opportuno convenientes omnes et singulas huiusmodi emergentes controversias decidant et amicabiliter componant; et in summa talis ordo et ratio ineatur, ut utraque pars suos homines et subditos sub gravissimis poenis ad integre, firmiter et inconcusse observandas dictas inducias compellere teneatur.

Verum si saepefatus Passa Budensis aliqua gravamina causa arcis nostrae Thatae, et Capitanei nostri Egregii fidelis nobis dilecti Mathiae Ally propositurus esset, et propterea aliquam difficultatem faceret; nuncii nostri ei affirment, quod post conclusionem induciarum ita de iis prospicere velimus, ut nullam ipsi molestiam exhibituri sint.

Has itaque praescriptas induciarum conditiones

nuncii nostri praedicti omni studio obtinere contendant; obtentis vero iis agendum et curandum ipsis erit, ut inducias debita dexteritate cum saepe nominato Passa Budensi a die qua concordaverint, usque ad primam diem futuri mensis Novembris, vel adminus usque ad medium Octobrem huius 53. anni ineant et concludant.

Porro ut omnis difficultatum et differentiarum materia, quatenus a nobis fieri potest, resecetur; nuncii nostri curent omnes praescriptas conditiones induciarum in scriptum redigi, ut illae postea utrinque a nobis tanto commodius confirmari queant. Atque idcirco harum serie eisdem nunciis nostris plenam facultatem et potestatem damus et concedimus, illas iudueias sub conditionibus suprascriptis concludendi, easdemque tum per nos ipsos tum per capitaneos, officiales, milites et subditos nostros firmiter et inconcusse usque ad primam diem dicti mensis Novembris proxime venturi, vel pro minimo ad medium Octobrem observabimus; confidentes, ipsum quoque Budensem Passam eas pari candore, integritate et constantia per se et suos homines ubique observaturum esse. Eaque propter nuncii nostri ipsum Passam hortentur, ut statim universis et singulis sanziackis, capitaneis, officialibus, militibus et subditis Principis Turcarum ubique in supranominatis confiniis existentibus firmissime mandet vel inhibeat, ne quis ipsorum a die, de qua inter ipsum Passam et nuncios nostros conventum fuerit, usque ad primam futuri mensis Novembris, vel ad medium mensem Octobrem neque militibus et subditis nostris arma, vim vel ullam hostilitatem inferre, nec eosdem ad arma lacessere praesumat, sed potius amicitiam et bonam vicinitatem cum eis

servent; id quod nostris quoque capitaneis, officialibus, militibus et subditis strictissime mandaturi simus.

Si autem dictus Budensis Passa ad accipiendas tales induciarum conditiones nullis modis, rationibus aut persuasionibus induci posset, aut praefatis nunciis nostris tales difficultates obiicerentur, quas explanare nequeant, nisi uberiore informatione a nobis habita, et de quibus omnimo certiores reddendi esse videamur, adeoque propter hanc causam ipsis etiam diutius isthic Budae haerendum foret; tunc omni diligentia studeant negotia, quam proxime possunt, ad conditiones nostras praescriptas attrahere et moderari, et quo melius de iisdem informari possimus, rem omnem, quousque deducta fuerit, scriptis comprehendant, et alter eorum per postas celerrime cum iisdem scriptis ad nos festinet, alter vero isthic Budae adventum collegae et ulteriorem a nobis resolutionem ac commissionem expectet, et agat quod nihilominus omnia negotia ita maneant et consistant, sicut nunc consistunt, donec alter cum mandatis Regiis revertatur.

Casu vero, quo Aly Passa iam Buda discessisset, et novus Passa aliquam de tractandis induciis commissionem haberet, adeoque ipsis nunciis nostris salvum conductum Jaurinum transmissurus esset; id quod a Bellico Marescalco nostro Marchione Sforcia Pallivicino intelligent, tum ab eodem Marchione iussi nihilominus Budam se conferant, et praescripta omnia cum novo Passa vigore litterarum nostrarum credentionalium ad ipsum datarum fideliter et diligenter agant, tractent atque expediant; et demum rebus omnibus ita confectis atque expeditis ad nos revertantur, et nobis ea, quae egerint, singillatim ac in

specie referant. In his etenim executuri sunt bene gratam ac expressam voluntatem nostram omni Regia nostra gratia erga ipsos reeognoscentes. Datum in oppido nostro Gratz die XIII[a] mensis Martii anno Domini M° D° L° III°, Regnorum nostrorum Romani XXIII°, aliorum vero XXVII°.

Ferdinandus mp.

Ad mandatum Sacrae Regiae Maiestatis proprium.

(P. H.)

J. Jonas D. mp.
Vice-Cancellarius.

M. Sinkhmoser mp.

III.

Ferdinánd királynak Verancsics Antal.

Serenissime ac Sacratissime Rex!
Domine, domine mihi gratiosissime!

1553. mart. 24. Ego iam auspice Deo veni Jaurinum, ubi ex mandato Vestrae Serenissimae Maiestatis ad Magnificum dominum Marsalcum Belllicum dato subsistam, donec aliud a Maiestate Vestra accepero. Quamquam audita Turcici nuncii ad Maiestatem Vestram profectione nos quoque cum domino Marsalco id ipsum decrevis-

semus, sperantes ex eius legatione talia haberi et cognosci posse, ob quae maiore cum existimatione gereretur nostra. Quod ut fiat, concedat Deus Omnipotens, Vestramque Serenissimam Maiestatem, una cum Serenissimis et charissimis liberis suis salvos et felices perpetuo conservet. Jaurini 24. Martii. 1553.

Eiusdem Vestrae Serenissimae ac Sacratissimae Maiestatis Regiae

servitor subiectus
Antonius Verantius mp.

Kívül. Serenissimae ac Sacratissimae Divina favente clemeetia Romanorum, Bohemiae et Hungariae etc. Maiestati, domino et Regi meo clementissimo.

IV.

Ferdinánd királynak Verancsics Antal és Palinai Pál.

Sacratissima Regia Maiestas!
Domine, domine et Princeps nobis clementissime!

Ut Vestrae Sacratissimae Maiestati omnes actiones et progressus nostri noti sint, prima die Aprilis, dum adhuc Jaurini essemus, iam sub vesperum accepimus litteras Vestrae Sacratissimae Maiestatis cum salvo conductu nostri itineris et litteris credentiae ad Passam, statimque accincsimus (így) nos ad prose- 1553. apr. 6.

quendum iter Budam versus, uti a Maiestate Vestra iubebamur, praemonito domino Joanne Paxy, ut nos expectaret quamprimum, et faceret etiam Passam certiorem nos venire. Post exacto die Paschae Jaurini propter tanti festi reverentiam, insequenti ad Komaron pervenimus. Quum autem salvus ille conductus Passae visus est nobis nimis brevis, mancus, imbecillis, et qui aliis etiam nunciis Vestrae Maiestatis accomodari posset, nobis suppressis, si ita Turcicae perfidiae libuisset, quod aliquando facere solent; alium salvum conductum formavimus ad huius similitudinem, licet uberiorem; eoque misso cum nostris litteris petiimus Passam, ut huius ipsius formae salvum conductum nobis sumittere non gravaretur, idque eo praetextu, quod in suo non exprimebantur nostra nomina. Haec autem omnia facta sunt, donec haesimus in Komaron, expectantes tam hunc salvum conductum, quam eos, qui nos essent excepturi et Budam deducturi. Fecimus hoc bona ratione, et nonnihil etiam casu, quod ad salvum conductum pertinet; qui etiamsi datus nobis non fuisset, primo tamen usi fuissemus omni studio insistentes mandatis Vestrae Maiestatis. At res bene cessit; quia Passa non aegre praefatum salvum conductum misit, suo et signo et sigillo obsignatum, nuncians insuper se iussisse Strigoniensi Praesidi, ut unum agam nobis obviam mittat usque Marchyshaza. Nos igitur hoc mane summo bonis angelis et auspiciis Vestrae Sacratissimae Maiestatis hinc discedimus, mittentes Vestrae Maiestati exempla tam huius salvi conductus quem obtinuimus, quam litterarum nostrarum, quibus eum postulavimus. Haec gessimus hactenus.

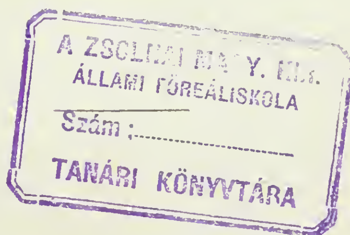
Praeterea visum est, nostri esse officii, ut supplicaremus Vestrae Sacratissimae Maiestati, quo

dignaretur arcius praecipere horum finium capitaneis, continerent suos milites, neque grassari eos permittant in ditione Turcica, donec nos erimus apud hostes, ne periclitaremur, et negotia Vestrae Maiestatis et Regni impediantur. Quidam milites Jaurienses in adventu nostro huc praedas in Turcis egerunt, abductis etiam captivis quibusdam. De qua re scripsimus etiam Illustri domino Sfortiae, ut eiusmodi fieri prohibeat, et si res ita se habuerit, ut dicitur, curet et praedas illas, et captivos illos ad manus suas recipere, quo restitutio fieri possit exigentibus Turcis. Et Deus Omnipotens Vestram Sacratissimam Maiestatem una cum Serenissimis dominis nobis clementissimis salvam et incolumem quam diutissime tueatur et conservet. Cui et fidelia servicia nostra humillime commendamus. Ex Komaron sexta die Aprilis 1553.

Eiusdem Vestrae Sacratissimae Regiae Maiestatis

servitores subiectissimi
Verantius mp. et
Paulus de Palyna mp.

Kívűl. Serenissimae ac Saeratissimae Romanorum, Hungariae, Boemiaeque etc. Regiae Maiestati, domino et Regi nobis clementissimo.

V.

Ferdinánd királynak Verancsics Antal és Palinai Pál.

Sacratissima Regia Maiestas!
Domine, domine nobis clementissime!

553. april végén.

Nos Antonius Verantius et Paulus Litteratus de Palyna, humiles et fideles servitores Vestrae Sacratissimae Maiestatis, profecti ad Budensem Passam Ally nomine, tractaturi et conclusuri inducias inter eundem Passam pro eo tempore, quod praescripserat nobis, uti in instructione nostra continetur, septimo die mensis huius currentis videlicet Aprilis Budam pervenimus, ibique excepti pro Celsitudine Vestrae Sacratissimae Maiestatis satis honeste, octava ad curiam Passae summo mane deducti sumus. Erat circum Passam frequens summorum Turcarum consessus, et inter hos quatuor Zanchyakij Strigoniensis, Hatwaniensis, Newgradiensis et Vesprimiensis. Jussi itaque assidere et dicere, adnixi sumus omni studio, ut pro mandato Vestrae Maiestatis omnem rem gereremus eo ordine, quem in instructione habueramus. Tunc dicta charissima salute Passae nomine Vestrae Sacratissimae Maiestatis uti amico et vicino, et precata etiam bonae fortunae incrementa, litteras quoque credentiae illi porreximus, et munera, quod ea tenere diutius in eo spectaculo non ferebat. Mox inde orsi dicere de adventus nostri causa; dantes omnem operam, ut servaremus legationis nostrae ordinem, et nihil praetermitteremus. Vix ad medium primi articuli

verba produxeramus, quum Passa pro sua natura morae impatiens coepit interrogare, num nos ita ad eum missi venissemus, ut secum ad Portam Domini sui proficisceremur acturi de pace. Respondentibus nobis, nos non esse ad ipsius Dominum missos, sed ad ipsum, ut secum tractaremus, et concluderemus parvi temporis inducias, uti ipse Passa sese Maiestati Vestrae per litteras plures, et praesertim per postremas die 25. Februarii datas obtulerat; idque in eum finem, ut donec in Porta Domini sui per Oratores, quos Maiestas Vestra est missura, de firmiore et diuturniore pace statueretur, fines omnium Regnorum et Provinciarum (singulas nominando), qui ubicumque locorum sunt Vestrae Maiestatis cum Domino ipsius, tuti et pacifici forent, ac similiter illi. qui ad eius Principem pertinerent.

Vix haec et alia huc pertinentia iuxta instructionem nobis datam eloquuti, mox Passa furiosus: „Et verum, iniquit, est, quod me pacis huius inter Dominum meum et Regem vestrum componendae obtulerim mediatorum, nempe petitus; et binas litteras, quas ad me proximis diebus misit, ut earum alteras ad Imperatorem, alteras ad Hrwzthanum miserat, summa certe cura et diligentia statim ad Portam misi, et assecuravi etiam ipsum Imperatorem dominum meum, Regem vestrum paratum esse ad pacificandum secum, missurumque quamprimum suos Oratores pro eadem pacificatione tractanda, quodque eosdem oratores ipse essem ad illum mecum deducturus. Quae etiam causa hactenus et Dominum meum detinet ab expeditione, et me hic detinuit. Alioqui si secus res se habuisset, dudum Buda discessissem. Nunc quum vos ad me tantum venistis, mihique abeundum est ad Dominum

meum, nec deducam mecum Oratores vestri Regis, quos promiseram me deducturum; quonam pacto ad praesentiam Domini mei perveniam? Nonne me mendacem dicet?"

Et hac indignatione in maiorem versus, et: „Ad litteras, inquit, illas Domini mei, quas ego proxime per nuncium meum miseram ad vestrum Regem, nunciavitne per vos aliquid mihi, quidnam in illis litteris fuerit, et quid me apud ipsum Dominum meum in promovenda ista concordia oporteat agere, num edocuit?"

Respondentibus nobis, nihil nos de his in mandatis accepisse, perturbatione commotus est, et: „Cur ergo, inquit, saltem per meum nuncium nihil mihi nec scripsit, nec nunciavit?"

Tunc nobis subiungentibus, Regem nostrum esse ipsi domino Passae bonum et benevolum amicum, et magnam habere fiduciam in eius amicitia, nihilque in hoc aut maligne, aut per neglectum commisisse; sed forsan finem harum induciarum, de quibus nunc tractaturi sumus, expectasse, et statuisse per Oratores, quos ad Portam est missurus, tam ipsi scribere, quam Domino suo respondere. Quo eius Illustrissima dominatio ne indignetur; quum „si res est tanti momenti, uti si non esset, dominatio Vestra non excandesceret, intra sex dies voto Vestrae Illustrissimae dominationis poterit nobis curantibus quam celerrime satisfieri."

Haec querimonia huius responsi tenuit per maiorem partem unius horae; ita ut iam nos taederet, et vereremur, ne minus commode possemus rem gerere: saepius eandem querimoniam homine iracundo replicante, nec sciente se ex ea explicare, quum postea in omnibus duorum dierum audientiis, quas octavo

et nono die habuimus, assidue hac ipsa contentione conflictati et prope oppugnati fuerimus.

Verum ad primam revertimur audientiam.

Nondum adhuc a primo articulo progressu facto, texente eodem Passa per plura intervalla multum et sine fine sermonem eiusmodi, nobis vix etiam pauca interloquentibus, et dantibus tantam operam, ut hominem leniremus, et primos eius impetus vitaremus, quos breves illi esse edocti fueramus: et coepit quaerere ac queri, hinc Velibego inde Halombego Zanchyakiis eum stimulantibus, quonam vultu de pace agere venissimus. In tanizra, quod vulgo dicimus, ferentes capita, si quotidie haydones et finittimi militas Vestrae Maiestatis fines illorum infestarent et depraedarentur; nominatis praesidiorum stationibus, ut Lewensem, Wywariensem, Jauriensem, Komaromiensem, Thatensem, et alia. Et simul dicente: „Se statim, intellecta voluntate Maiestatis Vestrae de pace ineunda, praecepisse omnibus Zanchyakiis, officialibus, militibus, ceterisque universis dominii sui confinia tenentibus, ut cessarent ab armis: quod et Regem vestrum fecisse intellexeramus; sed effectus huiusmodi mandati Regis vestri nullos apparere, quum quottidie in finibus Domini mei grassentur et praedas agant."

Ad haec nos respondimus, grassationes huiusmodi utrinque hactenus extitisse, quod induciae nullae fuissent; iamque in posterum non futuras ex parte hominum Regis nostri, si hae induciae, sub quibus pax cum ipso Imperatore Turcarum debebit componi, concludentur. Nam et Maiestas Regis nostri praecepit suis, ut conquiescant; et si comperti fuerint aliqui in his grassationibus; accidit hoc propterea, quod forsan nondum ad omnium notitiam tale mandatum

pervenit, quia limites ditionum Eius Maiestatis late sunt diffusi, et nos etiam nimis festinanter ad hoc iter expedivit. Pollicemur tamen nos, quod ubi primum hoc mandatum Maiestatis Regis nostri omnibus innotuerit, nihil turbulentum in fines Imperatoris Turcarum molituros. Esse praeterea in commissis nostris, quonam pacto ii puniri debeant, qui turbatores induciarum deprehendentur; reperisse enim Regem nostrum bonam et viam et modum, quo servari utrinque facile poterunt, modo eius Illustrissima Dominatio patiatur nos ordine legationem nostram exponere, et distincte omnia eloqui, quae ipsarum induciarum ratio postulat. Nec dicemus alia, quam quibus ut Maiestas Regis nostri contenta est, ita et eius Illustrissima Dominatio poterit (quod speramus) contentari.

Hic mox exposuimus articulum de praedonibus. Verum invectus Passa in parvam obedientiam nostrorum, quam se dudum fuisse expertum diceret. „Scio, inquit, Regem vestrum bonum et iustum esse Principem, et bonum observatorem eorum, quae cum quopiam alio Principe pepigerit. Subditi tamen eius minime illi parent; praesertim vero primates nobilitatis et militiae duces, qui quandocunque volunt, non dubitant Eius Maiestatis mandatis refragari. Si tamen utrinque peccantes et milites et subditos ad unum omnes conficere voluerimus, hoc et nobis et Regi vestro facile erit. Verum nunquam nec pax sic recte servabitur, neque comprimemus malefactores. Igitur si Rex vester rite et inducias mecum, et cum Domino meo pacem fieri desiderat; idem Rex vester puniat inobedientes tam Primates Regni sui, quam Capitaneos in limitibus suis existentes, quorum vel subditi vel milites latrocinia exercebunt; idque sic, si ipsi Primates

et Capitanei eosdem delinquentes homines suos non puniverint. Aliter si fecerint, frustra et pax et induciae fient. Adiecit hic exemplum. „Habet, inquit, Dominus meus nos alios Passas alios Zanchyackos, qui gubernamus provincias et res bellicas; et nisi subditos et milites nostros in disciplina tenuerimus, puniverimusque pro demeritis, nobis per quemcunque etiam vilem hominem capita amputantur, nec audemus resistere, sed ultro etiam cervices damus.“

Ad haec aliud respondere noluimus, quam quod Maiestas Vestra constituisset meliore modo huiusmodi erroribus occurrere, quemadmodum habemus in commissis; dabitque operam, ut quam minimi tales errores in posterum committantur, modo etiam Illustrissima dominatio cum Maiestate Vestra sic concludat inducias, et componendam pacem cum Domino suo adiuvet, ut Maiestes Vestra desiderat, et miserorum colonorum afflictissimi Regni Hungariae postulat necessitas.

Et post multas huiusmodi colloquutiones adhuc diximus, nullo pacto legationem nostram intelligi posse, nisi de omnibus articulis ordine fuerimus auditi. Tunc permissi dicere diximus, nos missos esse inducias cum Dominatione sua Illustrissima facere, ad quas se dominus Passa postremis litteris suis obtulerat; adiicientes reliqua, quae in instructione nostra continentur; idque ad breve tempus, nempe ad primam diem Novembris, quo sub idem tempus commode possit Maiestas Regis nostri debito modo oratores suos expedire ad tantum tamque magnum Principem, et pacis ipsius negotium tractare et perficere, manentibus interim finibus omnium dominiorum Vestrae Maiestatis securis et pacificis, praesertim vero Agriae.

Hic Passa iterum insurrexit, et coepit queri de ipsius Agriae instauratione; dicens, Maiestatem Vestram propterea has inducias secum facere desiderare, ut interim Agriam communiat, et postmodum parum de Oratoribus mittendis et de pace cum Domino suo facienda curet. Nullo demum pacto has inducias fieri posse, si Maiestas Vestra Agriam esset munitura; et nisi dedisset sibi spem huius pacis cum Domino suo faciendae, habuisse se paratum exercitum, et dudum ipsam Agriam denuo obsidere voluisse, fuisseque conatum, ut eam Domino suo subdidisset.

Hoc loco nos occasione nacta totum de Agria articulum recensuimus, propter hominis intemperiem, et quia res postulabat, coacti omnino institutum dicendi ordinem non servare. Instabat nobis Passa instabant quatuor Zanchackii, instabant et reliqui hinc inde Assessores, Agriam restaurare Regi vestro non licere, donec cum Imperatore Principe suo pacem Vestra Maiestas non haberet. Et si has optat inducias, Agriam sic permanere debere immunitam, donec de firma pace cum Principe illorum concludatur. Nos contra praescriptas nobis rationes obiicere, nec aequum esse, hoc interdicto Regem nostrum prohibere, ne Agriam et illa loca communiat vel propter domesticos aut fures aut raptores; et si cuipiam domus perplueret, libertatem adimi a nemine, quo eam tegat et ab aquis tutam reddat. His et similibus usi rationibus inciderunt in articulum colonorum, coactique nos ulterius tumultuarie de rebus nobis commissis agere, interrogavit Passa, quidnam de colonorum censibus et servitute fieri vellet.

Hic nos ad dicendum denuo revocati rogavimus, ut audiremur aequis auribus. Tum facta nobis lo-

quendi facultate, duximus nos ex mandato Vestrae Maiestatis a Passa quaerere, an de his induciis faciendis habeat a Principe suo plenam authoritatem, potestatemque iubendi omnibus Zanchiakiis, officialibus, militibus, et ceteris omnibus sui dominii subditis, ut praefatas inducias inviolabiliter observent. Respondit se habere, et iam dudum praecepisse omnibus, ne arma tractarent, nec quemquam eorum ausurum, ad facienda damna extra suos fines prodire.

Ad haec nos idem et Regem nostrum fecisse subiunximus, rogareque eius Illustrissimam Dominationem, ut nobis brevibus dignaretur declarare, quibusnam conditionibus has inducias velit cum Maiestate Vestra inire. Respondit: Cum his, ut limites utrinque quieti, securi et pacifici sint, ut Agria non muniatur, ut mercatores libere commorari possint, ut in Thata et in aliis finibus nostris Capitanei designentur, qui probi sint, et a tumultuando alieni. Ceterum ut in posterum coloni, in ditionem Principis sui vel deditione vel framea sua redacti, nullos census nec Maiestati Vestrae, nec subditis aut suis regnicolis pendant, nulla exhibeant servitia. Quod autem hactemus utrique parti servierunt et census persolverunt, Principem suum nescivisse; quumque id proxime rescivisset, dixisse illum, terram illam non esse, suam quae duobus dominis possidetur. Ideo strictissime illi mandasse, ne id fieri ulterius pateretur.

Novam et maximam difficultatem attulit nobis hic articulus, quia impacti et illi et nos in conditionem, quam nec ipsi nobis remittere, nec nos illis concedere modeste concedentes volebamus, Zanchiackiis plurimum nobis in hoc articulo insultantibus; quod videlicet nostri homines colonos eiusmodi deditícios exhauri-

rent, non ipsi Turcae, et quod ipsorum Turcarum esset officium, ex mandato etiam Domini sui ex his gravaminibus vendicare.

Ubi nos videntes, nobis maximum nodum esse iniectum, dedimus omnem operam, ut modeste diluentes argumenta et rationes illorum, ne hunc potissimum articulum, in quem ipsi fortius incubuerant, concederemus, et ut rem omnem ad vota Vestrae Maiestatis perduceremus.

Tandem diligenti cura diximus, Maiestatem Vestram, primates suos, nobiles suos, et alios varios eius subditos habere in finibus arces, castella ac domus cum colonis circumadiacentibus; et nisi colonis suis eiusmodi loca sustententur, quos propterea dedititios fieri, et utrique parti contribuere permiserunt: nos quoque nescire, quomodo ea loca conservari possint, aut quo pacto vel pax vel hae induciae componi poterunt; quia tot etiam Regi nostro, et primatibus, et nobilibus nostris ademptis subditis et colonis, quid restaret aliud eis faciendum, quam ut de reliquo Hungariae ultro Principi Turcarum cederent, aut in desperationem et iram irritati ad ultima experienda converterentur. Quo in casu, quantum simulata virtus valeat, facile cognosci posse.

Hic aliud Passa non respondit, quam quod nollet cum quibuspiam partiri, quae essent Domini sui. Nos vero, uti supra diximus, modeste circueundo furentem hominem: mirum diximus esse, si quum Deus Optimus Maximus Principi suo maiorem Regni Hungariae partem concesserit, non posset Rex ab illo obtinere quid minimum; nempe ut ii coloni limitanei sic serventur utrinque, ut hactenus. Nam quid aliud est hos dediticios colonos alteram partem sui census Turcis pen-

dere, quam tributum quoddam, quod Regna, provinciae et civitates potentibus consueverunt solvere. Quo tributo persoluto in reliquum praefatis Regnis, provinciis et civitatibus nulla vis infertur. Sic diximus debere quoque de colonis nostris fieri, qui in eum finem dediderunt se, ut persoluta Turcis parte censuum suorum dominorum, in reliquum liberi forent, et ex dominis suis penderent. Subrisere ad haec et Passa et Zanchyakii, et dixere, nos frustra agere, nunquam id posse fieri, et sic Principem eorum decrevisse.

Et quia diutius eramus de his colloquuti sine ulla bona conclusione; advertimus, quod nos ad hospitium esset Passa dimissurus (nam hoc iam in secunda erat audientia); identidem replicando suam indignationem, quod Maiestas Vestra nihil ad eum scripsisset de litteris Imperatoris Turcarum, et dicendo, nescire se, quomodo nos expedire debeat, et qua fronte ad praesentiam Domini sui veniet, si nec litteras eiusmodi habuerit, nec Oratores, de quibus iam promiserat, secum duceret.

Nos tunc visa (így) nostri negotii magna ex parte in hoc versari, rogavimus Passam, ne tantopere turbaretur; Maiestatem Regis nostri non longe abesse, nosque offerre ad mittendas ad Maiestatem Vestram litteras, pollicerique, quod intra quinque vel sex dies responsum essemus habituri, Vestraque Maiestas eius voto satisfecisset. Placuit illi haec nostra oblatio. Verum quum interim non videbamus modum, ut nos ex ordine de omnibus articulis Passa audire voluisset, dum alia ex aliis in medium profert, ut quaeque illi magis placebant; idque certe non aliam ob causam, quam propter responsum ad litteras Imperatoris nullum illi factum; ex quo sermone punctum nunquam

recedebat, adeo hoc spiculo (nescimus quare) pungi videbatur: petiimus, ut scripto legationem nostram acciperet, eamque curaret Turcice verti. Sic enim omnia facilius intelliget, nobisque non gravate ad singulos articulos responsum dabit. Ceterum si qui erunt articuli, quos nec ipse Passa voluerit admittere, nec nos concedere poterimus; referet nobis, nosque aut scribemus Regi nostro, aut alter nostrum (uti habemus in mandatis) curret ad Maiestatem Vestram pro ampliore talis rei informatione, curabitque etiam litteras inde reportare, quas tantopere habere desiderat. Hoc quoque Passae placuit tunc eteius Assessoribus, nosque ad hospitium dimisit.

Ea postmodum adhuc die redacta legatione nostra in aliam formam quam brevissime fieri potuit, non recedendo tamen ab ea quae est nobis tradita, quod offendebatur Passa prolixitate narrationum, et quod ipse nunquam loqui desinebat; eamque ad illum misimus, simulque rogavimus, ut mitteret aliquem ad nos ex suis quem haberet secretissimum, quod nobis essent, quae palam secum loqui non possemus. Tunc haud mora misit ad nos Saffer Agam nazadistarum Capitaneum, hominem senem, Rascianum, probum, ut videbatur, et honesta dignitate apud Passam; quem etiam Buda discedens ibidem sui loco dimisit ad adventum novi Passae.

Hunc nos secreto alloquuti nunciavimus Passae, qualia illi munera Maiestas Vestra miserit, et quod, si ipse Passa inibit inducias, dabitque operam, ut etiam cum Domino suo pacem possit componere his conditionibus, quas Maiestas Vestra desiderat, Maiestas Vestra missura est illi per Oratores suos, quos ad Portam delegabit, mille ducatos; et postea durante

praenominata pace esset quotannis quingentos numeratura, idque non in alium finem, quam in signum benevolentiae et certae amicitiae; quare hortaretur dominum Passam, ut in hoc eniteretur amicitiam suam Vestrae Maiestati declarare, quam saepe eidem offerre studuit et pollicitus est, quod et nunc apparenter ipsi cerneremus. Maiestatem Vestram Sacratissimam non esse Principem immemorem amicorum, et suo tempore, si haec ipsa pax sua opera inter Maiestatem Vestram et Imperatorem Turcarum coaluerit, maiora signa amicitiae erga ipsum Passam ostensura.

Hic adiecimus, diceret Passae idem Saffer Aga, nos non ad Zanchiakos esse missos (nam ii videbantur Vestrae Maiestatis conditionibus adversari), sed ad ipsum dominum Passam. Ideo qua ipse dominus Passa in aequis et iustis rebus est, et auctoritate apud suum Principem pollet, gerat se, quod rogamus, in hoc negotio Regis nostri amicabiliter, praesertim vero in commodum et quietem afflictissimi populi Regni Hungariae. Pluribus eundem Saffer Agam, quae huc faciebant, edoctum dimisimus ad Passam.

Hoc ipso tempore, licet paulo post, summisimus ad Passam Mhemeth quendam Vaywodam, hominem juvenem Ragusinum et clientem intimum Passae, cum quo et dominus Sfortia, quando adhuc Budae erat in captivitate, contulerat de initio tractandae huius pacis; isque Mhemeth, quantum coniicere potuimus, non parvum momentum attulit nostris conatibus, privatim agendo cum Passa.

Ad tertiam tandem audientiam sequenti die, quae fuit Aprilis nona, deducti, eadem quae prius coeperunt nobis proponere, de colonis scilicet, et de litteris Imperatoris supra nominatis; simulque allata est

nostra legatio versa iam in Turcicum, et per Zanchiakum Strigoniensem lecta. Visi sunt nobis nonnihil esse aequiores, comprobantes quaedam etiam capitum aclinatione. Haesere tamen in Transylvaniae negotio, moxque Passa solito more ingenii sui commotus: „Et de Transylvania, inquit, quid dicitis? Nonne illam contra omne fas et jus Rex vester intercepit, et nunc etiam tenet in maximum praeiudicium Principis mei, et sine ullius tributi pensione. Ceterum Reginae quoque Isabellae et Transylvanorum nuncii proxime ad Portam profecti sunt, repetente Regina ipsam Transylvaniam, et Transylvanis offerentibus se expulsuros Regis vestri praesidium, modo ipse dominus meus velit ipsis esse subsidio."

Ad hoc tempus tacente Passa de Transylvania, nos quoque tacueramus iuxta mandatum in instructione nobis datum, credentes aut oblitum esse huius articuli, aut illum ad Portam distulissent. Verum coacti aliquid dicere, totum diligenter, quantum in nobis fuit, hunc articulum de Transylvania exposuimus, eumque hanc ob causam ascripsimus in fine eius scripti, quod, ut nunc Maiestati Vestrae porrigimus, ita iam antea Passae dederamus. Et quia non videbantur omnino satisfacere, quae dixeramus, adiecimus: „Mirari nos et Passam Regi nostro, et Imperatorem Turcarum succenseri, si modo succensentur de hoc Transylvaniae negotio. Si enim Rex noster nec dolo, nee vi ipsam Transylvaniam recepit; sed Serenissimo Joanne quondam Rege sic de ea statuente, quod affirmaret se ex scitu ipsius Imperatoris Turcarum id facere; et uxore sua Isabella Regina, fratre Georgio, et Petro Petrowyth eandem post ultro Transylvaniam eidem Regi nostro dedentibus et tradentibus, quid culpae in

Regem nostrum coniici possit, si membrum sui Regni hac oblata occasione recuperare non praetermiserit? Sed ut dicamus et alia. Num ipsi Regina, frater Georgius et Petrus Petrowyth ipsum Imperatorem Turcarum non prodiderunt? Quum igitur frater Georgius Deo volente poenas dederit sui maleficii; et adhuc Regina et Petrowyth vivunt, cur potius illis et Tu, domine Passa, et Imperator, Dominus tuus, irasci non debeat, ac in eos culpam de Transylvania contorqueat? Postquam itaqae Deus ita voluit, ut ipsa Transylvania deveniret in manus Regis nostri, Tua Illustrissima Dominatio curet efficere ex amicitia apud Dominum suum, ut ipsa Transylvania in posterum quoque in manus nostri Regis remaneat, cum pensione eiusdem tributi, quod Regina pendebat. Quem quidem Regem nostrum, si Imperatori Turcarum ita videre et cognoscere aliquando contigisset, quemadmodum Joannem vidit et cognovit; certe longe magis etiam nunc Eius Maiestatem diligeret, quam Joannem dilexerat.“ Et de his mutuo plura alia.

His auditis comprobavere, verum esse quod nos diceremus, reiecta verbis apertis in Reginam, fratrem Georgium et Petrum Petrowyth culpa. Ceterum ommisso de Transylvania sermone, dixit Passa, se non posse Budae immorari. Ideo non opus esse litteras ad Maiestatem Vestram mitti, sed velle nos adhuc a prandio ea die expedire. Sic tunc ad hospitium remissi et pransi, praenominatus Mhemeth attulit nobis munera, duas talares vestes Turcicas; et simul adductis equis ad curiam clamidati profecti sumus. Ubi ex Zanchiakiis et prioribus Assessoribus nemo aderat Passae, praeter Zanchiakum Vesprimiensem. Moxque jussi subscribere et obsignare scriptum legationis

nostrae, quod apud se retinuerat, ut illud ad Dominum suum mitteret; petiimus, ut ipse quoque huic, quod simile nos ad Maiestatem Vestram attulimus, nomen et signum suum apponeret. Quod et fecit in eum finem, ut interim fines utriusque partis quietos esse iussisset, et induciis, de quibus agebamus, esset subscripturus, ubi a Domino suo consensum accepisset, quem nobis certum promittebat. Sic demum iussi ad Maiestatem Vestram properare, Eandemque suo nomine salutare, hortarique, ut maturet post se mittere hominem expeditum, de quo supra, et litteras de his rebus, quas Dominus eius ad Maiestatem Vestram scripserit, ut iam saepius replicuimus. Dicebat enim: „Si Rex vester ita mihi confidet, me amat, et me vere habet pro filio, ut iam accepit, cur harum litterarum continentiam me celavit? Nam ut belli inter nos proximi extiti auctor, ita omnino et pacis esse volo.“ Et cum his ad hospitium remissi sumus.

Paulo post venit ad nos Saffer Aga, de quo supra; qui dixit, Passam nunciasse, grato se animo et praesentia munera se accepisse, et promissa futurorum. „Ceterum quum ad omnia quae attulistis, ipse pro nunc tam repente nequiverit deffinitive respondere sine Domini sui consilio, statim ex itinere porrectam sibi legationem nostram mittet ad Portam Domini sui, instabitque totis viribus, imo et pro certo affirmat, quod ipse Dominus eius ad omnia illa, quae Maiestas Vestra desiderat, consentiet, acquiescet, ac ad ipsum mittet, antequam perveniet Belgradum. In quo itinere quum ob hanc causam, tum ut a Maiestate Vestra possit accipere responsum ad litteras Imperatoris Turcarum, de quibus iam toties, et hominem quem praemittat Constantinopolim expeditum, ut testi-

monium faciat, Oratores Vestrae Maiestatis venire, consumet plures quam quinquaginta quinque dies; quo haec omnia commode perfici possint."

Eodem vesperi venit ad nos et Mhemeth Vaywoda, de quo supra meminimus; et dixit venisse se ad nos Passae mandato. Ac iurare ipsum Passam ad Deum, ad fidem, ad caput suum: quod omnino efficiet, ut non solum omnia, quae Maiestas Vestra desiderat in his induciis cum ipso Passa, ut in pace cum Imperatore, sed etiam ut Transylvania illi libera et pacifica permittatur eo cum tributo, quod pendebat Regina. Sic enim eum sentire, et velle etiam Imperatori suo dicere, feminam non posse Regnum gubernare. Quod in ultima audientia etiam ipse Passa iussit nobis referri. De censibus ac reliquo negotio colonorum idem Mhemeth retulit nobis similiter, quod scilicet esset Passa effecturus apud Imperatorem, ut Maiestas Vestra postulat; modo velit sine mora mittere hominem saepe iam memoratum, et litteras, et Oratores, qui eum consequantur; ipsosque Oratores diligenter edoceret, ut quum erunt in Porta sui Domini, et tractabunt cum Passis, constanter persistant in sententia tam de colonis et Transylvania, quam de aliis conditionibus, nec ulla ratione dimoveantur a proposito.

Haec fuerunt, Clementissime Rex, (quantum meminisse potuimus) quae cum Budensi Passa tractavimus. Ceterum summa rei totius haec est: Credebat Passa, quod Maiestas Vestra mox missura esset Oratores, qui secum ad Portam proficisci debuissent. Ideo dixit, se tamdiu Budae expectasse; quum Dominus etiam eius serius in expeditione, quam molitur, procederet, cupiens prius scire, quid de pace Hungarica sequatur.

Non credebat praeterea inducias, quas Maiestati Vestrae ex se obtulerat, cum tot conditionibus debere fieri, quae viderentur esse eius momenti, ut in Porta Domini sui tractarentur.

Et quum huc accessisset, quod Maiestas Vestra nec de litteris Imperatoris Turcarum per nuncium suum missis quicquam ad eum scripsisset, quod supra modum desiderat; dubitans (quod arbitramur), ne huius pacis futurae alius quispiam palmam illi praeripiat, cuius ipse coepit esse auctor, eiusque gloria ipse potiri vellet, praesertim quum et Dominum suum de ea iam assecuravit; nullo omnino pacto efficere potuimus, ut nunc, antequam discederet, praefatas inducias debito modo et definitive nobiscum conclusisset; sed distulit, donec consensum Domini sui accipiat. Idque (nostro iudicio) non ob aliud, quam ut praefatarum litterarum Imperatoris continentiam intelligat, et de Oratoribus Vestrae Maiestatis ad Portam mittendis pro praefata pace tractanda certus fiat. Quapropter dixit, se parvis itineribus ambulare velle, et interim adhuc de via Vestrae Maiestatis postulata ex parte harum induciarum ad Portam mittere, ut ea Dominus eius videat; ad fidem suam pollicitus, effecturum se, ut ad ca omnia idem Dominus eius consentiat, atque ad se prius remittat, quam Belgradum perveniat.

Jam hic plurimum hortatur, imo etiam urget Vestram Maiestatem, ut si animus ei est de hac pace facienda; tunc statim, ubi nos intellexerit, Oratores expediat, ad saepe dictas Imperatoris Turcarum litteras ei aliquid scribat, et summittat quamprimum ad illum unum hominem expeditum, quem ipse quoque ad Portam possit praemittere verum praenuncium de adventu Oratorum.

In signum autem, quod a Domino suo certum consensum de harum induciarum conditionibus pollicetur, obsignavit et ipse hoc exemplum legationis nostrae, quam nos Vestrae Maiestati porrigimus, ut fecit nos illud obsignare, quod apud se retinuit, et missurus est Domino suo.

Dixit postremo, se iussisse omnibus Capitaneis et Praefectis, ceterisque confinia Imperatoris Turcarum tenentibus, ut a tractandis armis desistant, et se intra suos fines contineant. Quod petit, et obnixe petit, ut idem Vestra quoque Maiestas suis praecipiat, eosque coerceat maioribus mandatis, quam hucusque fecerit; ne, si qui ex hominibus Vestrae Maiestatis nollent conquiesci, Turcae quoque cogantur id idem facere, non ferentes iniurias.

Ad quae nos pro Maiestate Vestra ea omnia respondimus Passae, quae convenire cognovimus.

Redeuntes ex Buda mense Aprili anno Domini 1553.

Quum de Agria ageretur, Thapolcham quoque in medium Zanchiaki attulerant, quod illa quoque muniretur; cum alias nunquam ibi castellum fuisset. Adiecere, quod et Sagh, et Gyarmath iussisset Maiestas Vestra instaurari. Ad quae cum respondissemus, in Thapolcha dudum fuisse castellum circum ecclesiam, nunc quoque, si repararetur, dominum Passam et Zanchiakos non debere offendi; de instauratione vero Sagh et Gyarmath ne crederent, quia nos non audivissemus Maiestatem Regis nostri id habere voluntatis: sic post longiorem colloquutionem de reparatione huiusmodi castellorum, quae nunquam fuissent in potestate Turcarum, evicimus; et instaurari, ut libuerit Maiestati Vestrae, permiserunt.

VI.

Ferdinánd királynak utasítása Verancsics Antal, Zay Ferencz és Malvezi János Mária számára.

Instructio ad Turcam pro Episcopo Quinqueecclesiensi, Francisco Zay et Joanne Maria Malvezio.

53. juu. 13. Ferdinandus etc. Instructio secundum quam Oratores, Consiliarii et Commissarii nostri, Reverendus Anthonius Vrancius Episcopus Quinqueecclesiensis et Praepositus Pornensis, ac Magnificus Franciscus Zay Nazadistarum nostrorum Generalis Capitaneus, nec non Nobilis Joannes Maria Maluezius pristinus apud Excelsam Portam Orator noster, fideles nobis dilecti, cum Serenissimo et Potentissimo Principe domino Swlthano Soleymano Imperatore Turcarum ac Asiae et Graeciae etc., ac suis Passis et Consiliariis nomine nostro de pace perpetua vel induciis ad aliquod tempus Nobiscum, ac pro Utriusque Nostrum filiis, haeredibus et successoribus ineundis, summa fide et omni possibili studio, cura et diligentia agere et tractare debent.

Inprimis maiori qua fieri potest celeritate sese Budam ad Spectabilem et Magnificum Toygon Passam, qui nuper co venit, conferant, illique in prima et publica visitatione exhibitis litteris nostris credentiis salutem verbis nostris dicant, ac subinde gratiam ac benignitatem nostram in se Regiam declarent.

Deinde vero referant, se in certis negotiis nostris ad Serenissimum Imperatorem et Dominum suum a

nobis expeditos esse, rogando ipsum nomine nostro, ut eos iuxta litteras ipsius Imperatoris Turcarum, et sub salvo conductu suo quantocyus per homines suos tuto et secure ad Excelsam Portam praefati Imperatoris et Domini sui perduci et comitari faciat.

Postea vero in secunda audientia, quam sibi privatim et secreto dari petere debebunt, iidem Oratores nostri praefato Passae declarent, se a Nobis cum pleno mandato expeditos esse agendi, tractandi et concludendi inter Nos, atque Potentissimum Turcharum Principem pacem perpetuam vel inducias, sub conditionibus scilicet honestis, aequis et tollerabilibus. Et quoniam Nos magnam in ipso fiduciam collocaverimus, quod pro sua humanitate res et negotia nostra sua authoritate, qua plurimum pollet apud Serenissimum Dominum suum, singulari studio promoturus et adiuturus sit. Idcirco Nos hortari illum etiam atque etiam vehementer, ut dictos Oratores nostros litteris suis nostri intuitu apud primarios Passas et Consilarios atque amicos suos cum Turcarum Principe existentes quam accuratissime commendare simul et negotia nostra ratione adipiscendae huiusmodi bonae pacis et amicitiae promovere velit. Nos enim quicquid nostra causa fecerit, erga eum omni gratia et munificentia nostra compensaturos esse; atque adeo ei clementer polliceri et recipere, quod si opera, diligentia, intercessione, adiumento et promotione sua bonam et honestam pacem iis conditionibus, quas nos optamus, a Serenissimo domino Imperatore suo Turcharum obtinuerimus, tunc ipsi, quamdiu in officio Budensis Praefecturae manserit, quotannis realiter et cum effectu persolvi faciemus mille ducatos aureos, idque eo ordine, ut quarta quaeque anni parte elapsi ducentos

et quinquaginta ducatos recipere possit, pace nimirum ipsa obtenta, ac firma et illaesa permanente. Atque ut nostram in se gratiam ac munificentiam evidenti et certo aliquo signo cognoscat, nos ipsi hoc munus etiam nunc mittere voluisse. Id quod tunc Oratores nostri ei offerre debebunt; petentes, ut id in signum benignitatis nostrae grato animo accipiat.

Si vero Passa iste Budensis sciscitaretur, quaenam sint illae conditiones, sub quibus pacem vel inducias obtinere cupiamus, quo melius postulata nostra promovere et fovere possit? — Oratores nostri eas ipsi non exponant; sed se modeste excusent: quod vereantur sibi vitio datum iri, si illas ipsi prius, quam Serenissimo Turcarum Principi declararent; praesertim cum nullum de hoc a nobis mandatum acceperint.

Ceterum cum dicti Oratores nostri ex Buda cum litteris salvi conductus et comitibus itineris expediti et dimissi ad Portam Turcarum Principis pervenerint; ante omnia curare debent, ut eis aditus et accessus ad Illustrissimum Rustanum Passam, qui primas tenet apud Principem Turcarum, patefiat; quo convento exhibitisque ei litteris nostris credentionalibus, tamquam amico et fauturi nostro salutem et omnis boni incrementum precentur.

Deinde vero ipsi ostendant, nos recenti memoria tenere ea, quae Nobis plures oratores et nuncii nostri, quos antehac in Excelsa domini sui Turcharum Imperatoris Porta habuimus, retulerunt, de egregia ipsius erga Nos voluntate, ac propenso animo ad promovenda et procuranda omnia, quae ad quietem, pacem et amicitiam inter Nos ac dominum suum, et Utriusque Nostrum Regna, dominia, populos ac subditos syncere constituendam pertinent, et quod fere ad ipsius tantum

persuasionem et diligentiam pax quinquennalis a Magnitudine Domini sui Nobis concessa fuerit; et ideo Nos de animo in se nostro hoc ei polliceri, quod in omnibus, quae ad honorem et commodum suum spectant, Nos quoque semper habiturus sit benevolos et suorum officiorum non ingratos aut immemores. Et quia idem Rustanus Passa hactenus plerumque consuevit Oratores nostros, antequam ad Turcharum Principem admittantur, in primo statim congressu interrogare de substantia et summa legationis ipsorum, ut eo melius postulata et negotia nostra promovere sciret et possit; ideo poterunt et debebunt Oratores nostri, vel ultro vel interrogati, ipsi priorem legationis partem, quam, ut paulo infra sequetur, ipsi Principi Turcarum in prima audientia declarare debebunt, maiori qua possunt modestia et facundia ordine recensere, eidemque summo studio, ac omnibus denique quibus poterunt rationibus et argumentis exquisitissimis atque efficacissimis persuadere conari, ut istiusmodi causam et petitionem nostram, iustam nimirum et honestam, apud Magnitudinem Domini sui promovere velit, quod optatam pacem vel inducias conditionibus honestis iuxta votum nostrum sua opera, authoritate, intercessione et auxilio consequamur; quod ut lubentius et diligentius faciat, dicant Oratores nostri, se ipsi a nobis attulisse munus, quod ipsi veluti signum gratitudinis ac munificentiae nostrae existat; quod ipsum ei tunc quoque praesentare debebunt subiungentes, nos non dubitare, quin nostra causa omnia sedulo facturus, atque adeo omnem suam authoritatem, operam et diligentiam adhibiturus sit, ut negotium pacis iuxta vota et optata nostra ipsius medio et promotione conficiatur et concludatur. Si enim ipsius

opera et promotione pacem perpetuam, restituta nobis Hungaria cum omnibus pertinentiis obtinuerimus, cum quibus eam olim Rex Ludovicus sororius noster charissimus piae memoriae tenuit, tunc ipsi pro praestito Nobis favore pro primo anno dabimus realiter et cum effectu 40 millia ducatorum, et deinde singulis annis 20 millia; sub illis vero limitibus, sub quibus eam Rex Joannes tenuit, pro primo anno 20 millia, et postea singulis annis 10 millia. Sin autem induciae ad aliquot annos nobis concessae fuerint, restitutis ad manus nostras omnibus et singulis locis, quae superiore anno amisimus; tunc offerant et promittant ei Oratores nostri pro primo anno quinque millia, et deinde in singulos annos sequentes tria millia ducatorum. Quam pensionem ipsi durantibus pace et induciis certe numeraturi et transmissuri sumus.

Porro cum Serenissimus Turcarum Princeps praeterito anno quinquagesimo primo post interruptas quinquennales inducias Oratorem nostrum, Nobilem Joannem Mariam Malvezium, qui aliquot annos negotia nostra in Sublimi Magnitudinis Suae Porta gessit, incarcerari iusserit; nos autem a Magniiudine Eius non unis litteris enixe petiissemus, ut illum relaxari ac liberum dimitti iuberet, ut imposterum quoque negotia nostra, sicuti prius, apud Excelsam illam Magnitudinis suae Portam agere et tractare posset; et ignoremus, num ad praesens quoque captivus teneatur nec ne: ideo saepedicti Oratores nostri quamprimum ad Excelsam Serenissimi Turcarum Imperatoris Portam appulerint, quaerant, num adhuc captivus detineatur. Nam si eliberatus et relaxatus fuerit; volumus, quod Oratores nostri omnia et singula communi cum ipsius consilio et opera peragant. Cum enim

modum tractandi in Porta Principis Turcharum tanto temporis spatio exacti didicerit, non dubitamus, quod opera et praesentia ipsius rebus nostris multum adiumenti allatura sit. Sin autem adhuc in custodia et captivitate detineretur; Oratores nostri illico in primo congressu eliberationem eius summo studio tractandam promovendamque apud supradictum Illustrissimum Rustanum Passam, tum ubicunque commodum fore videbunt, suscipiant; ostendentes, uteunque se res in ruptione induciarum quinquennalium habuerint, tamen Oratorem illum nostrum ad Portam Magnitudinis Eius residentem nihil deliquisse; ut qui nihil omnino egit aut fecit, quam id quod a Nobis in mandatis habuit, adeoque non commeruisse, ut in carcerem coniiceretur. Praesertim cum Jure omnium Gentium, cuiuscunque religionis Oratores et Nuncii semper liberi, tuti et securi esse soleant et debeant, et tanto magis apud Excelsam Serenissimi Turcarum Principis Portam, quae, ut litterae Magnitudinis Suae pleraeque omnes sonant, tam inimicis quam amicis semper patere et liberum accessum et recessum praebere solet. Ac sicuti id omnium Gentium Juri, ac aequitati honestatique conveniat, ita etiam antea, dum inter Nos et Magnitudinem Suam bellum gereretur, Oratores nostri semper illaesi admissi et dimissi fuerint; prout ista pro praedicto Malvezio, ut ministro nobis grato et fideli, tractatum iri non dubitamus.

Insuper praefati Oratores nostri dictum Rustanum Passam rogare debent, ut eis apud Imperatorem et Dominum suum celerem, benignam ac gratiosam audientiam impetrare velit; ut possint scilicet coram Magnitudine Eius legationem suam referre.

His itaque apud Illustrem Rustanum Passam gestis, Oratores nostri debent alios quoque Passas. nempe Achmath, Ebray et Haydar, vel alios, si qui nuper praeter hos Passae Vesirii creati essent, nomine nostro suo loco et tempore invisere, eorumque singulorum opem, favorem et auxilium aptis et idoneis verbis, post redditas unicuique litteras nostras, saluteque convenienti modo dicto requirere, et cuilibet seorsim ostendere, se attuliss a nobis ipsis munus in signum nostrae erga eos benevolentiae grataeque voluntatis; quod eis nomine nostro ipsi Oratores nostri tunc exhibeant, adiungentes, non dubitare Nos, quin omnem operam authoritatemque suam adhibituri sint, ut negotium pacis iuxta vota et optata nostra ipsorum medio et promotione conficiatur et concludatur. Quodsi eandem in perpetuum ipsorum medio, commendatione et promotione obtinuerimus, ipsorum singulis pensionem annuam, restituta nobis Hungaria sub terminis ac finibus, sub quibus eam praefatus olim Serenissimus Rex Ludovicus habuit, quatuor millium; verum sub illis terminis, quibus quondam Rex Joannes tenuit, duorum millium; si vero induciae tantum ad decem vel duodecim annos Nobis concessae fuerint, facta infrascriptorum locorum (értetnek „in inferioribus partibus Temeswar, Lippa, Solymos, Szolnok et alia, in superioribus Wesprimium et alia“) restitutione mille ducatos Oratores nostri Nos eis quotannis transmissuros et daturos esse polliceantur.

Impetrata vero benigna audientia ab Imperatore Turcarum, Oratores nostri credentionalibus exhibitis Magnitudini Suae tanquam amico, vicino et confoederato nobis honorando, salutem rerumque suarum omnium prosperitatem verbis nostris reverenter offi-

cioseque precentur, nostrumque erga Eius Magnitudinem amorem et propensum animum declarent, ac subinde munera Illius Celsitudini in signum et testimonium huiusmodi benevolentiae et observantiae nostrae offerant et praesentent.

Postea vero Magnitudini Eius exponant, quod nos iam dudum inceperamus colere amicitiam Magnitudinis Suae. Et propterea superioribus annis summo studio pacem illam quinquennalem cum Illius Magnitudine iniceramus; sicut haec procul dubio Magnitudini Eius apertius constant, quam ut necesse sit, ea hic pluribus repetere. Licet autem pax illa ante statutum tempus interrupta fuerit; Nos tamen nihilominus in pristina illa bona erga Magnitudinem Eius voluntate animique propensione constanter perseverasse, atque etiam nunc persistere; nihil magis optantes, quam interruptam pacem cum Magnitudine Eius renovare ac instaurare, et arctioribus etiam vinculis confirmare, nec quidquam praetermisisse, quod ad stabiliendum inter utrumque nostrum amicitiam et bonam vicinitatem pro universali et publico bono et commodo, nec non pro utriusque nostrum pauperum colonorum et subditorum, qui iam diu multumque magnas calamitates et oppressiones perpessi sunt, quiete et tranquillitate stb. stb. (a többi megegyezik a martius 13-ki alaputasitással, mint fentebb.) Datum Viennae die 13-a Junii 1553.

VII.

Tuigún budai passának Ferdinánd király.

Passae Budensi.

553. jun. 13. Ferdinandus etc. Spectabilis et Magnifice syncere Nobis dilecte. Commisimus his Oratoribus nostris, Reverendo Anthonio Verantio Quinqueecclesiensi Episcopo et Praeposito Pornensi, ac Magnifico Francisco Zay Nazadistarum nostrorum Generali Capitaneo, fidelibus nobis dilectis, quos ad Excelsam Potentissimi Imperatoris Turcarum domini vestri Portam expedivimus, ut quaedam Vobis verbis nostris referant, sicuti ab eis coram recognoscetis. Quare a Vobis clementer petimus et requirimus, ut eis in iis, quae nomine nostro Vobis dixerint, plenam indubitatamque fidem praestare velitis, et nostram erga Vos gratiam, liberalitatem et munificentiam Vobis certo pollicemur. Nos enim vicissim de Vobis omnia bonae vicinitatis et amicitiae studia indubitanter expectamus. Datum Viennae die 13. Junii 1553.

VIII.

Rusztán passának Ferdinánd király.

Rustani Passae.

553. jun. 13. Ferdinandus etc. Illustrissime et praestantissime syncere Nobis dilecte. Commisimus Oratoribus, Commissariis et Consiliariis nostris, Reverendo Anthonio

Verantio Episcopo Quinqueecclesiensi et Praeposito Pornensi, ac Magnifico Francisco Zay Nazadistarum nostrorum Capitaneo Generali, nec non Nobili Joanni Mariae Malvezio nostro pristino isthic Oratori, fidelibus nostris dilectis, in negotio tractandae et concludendae firmae et stabilis pacis ordinatis deputatisque, ut imprimis Vos accedant, et nonnulla tam de ipsa pace et amicitia firmanda et constituenda, quam de nostra fiducia in vestra tum authoritate tum etiam erga nos benevolentia et studio iam pridem in rebus nostris a Nobis cognito et perspecto, collocatam habemus, verbis nostris Vobis exponant, ac nostram vicissim gratiam, amicitiam et munificentiam deferant, sicuti ab eis coram cognoscetis. Quamobrem Vos gratiose hortamur et requirimus, ut praefatis Oratoribus nostris in iis, quae nomine nostro dixerint, non tantum plenam indubitatamque fidem adhibere; verum etiam summam vestram authoritatem, qua apud Serenissimum Potentissimumque Imperatorem vestrum jure merito propter excelsas vestras virtutes polletis, atque egregiam erga miseros pauperes in Regno Hungariae subditos et colonos iam satis superque multis afflictionibus agitatos clementiam et compassionem, ut scilicet posthac inita optata pace in quietiori statu vivere, et refocillationem capere possint, ostendere et exhibere velitis. In quo praeterquam quod a Deo Optimo et Maximo praemium habebitis; etiam Nobis ita gratum facietis, ut id omni syncerae amicitiae studio, nostraque erga vos munificentia recognituri et compensaturi simus. Datum Viennae die 13. Junii 1553.

IX.

Achmet passának, Ebroy passának és Hajdar passának, Ferdinánd király.

Tribus Passis Achmat, Ebroy et Haydar cuique separatim in simili.

53. jun. 13. Ferdinandus etc. Spectabilis et Magnifice syncere Nobis dilecte. Quum ad Serenissimum et Potentissimum Imperatorem Dominum vestrum in negotio tractandae et constituendae firmae et stabilis pacis Commissarios, Consiliarios et Oratores nostros, Reverendum Anthonium Vrancium Episcopum Quinqueecclesiensem et Praepositum Pornensem, ac Magnificum Franciscum Zay Nazadistarum nostrorum Generalem Capitaneum, fideles Nobis dilectos, mandaverimus, adiungentes illis etiam Nobilem Joannem Mariam Malvezium Consiliarum pristinumque Oratorem nostrum; iniunximus eis inter alia, ut Vos accederent et nomine nostro nonnulla, tam de pace ipsa firmiter constituenda, quam de petenda vestra in eo negotio promotione, et de nostra erga Vos gratitudine et remuneratione exponerent, eamque Vobis afferrent atque promitterent, sicuti ab eis coram intelligetis. Quapropter Vos impense affectuoseque hortamur et requirimus, ut eisdem Oratoribus nostris in relatibus suis non solum plenam indubiamque fidem adhibere; verum etiam Vos superinde ita erga Nos gerere et exhibere velitis, ut cognoscamus Vestram authoritatem et promotionem Nobis et publicae miserorum in Regno

Hungariae subditorum, iam diu multumque afflictorum, tranquillitati et refocillationi plurimum profuisse. Id quod erga Vos omni gratia et munificentia nostra Regia recognoscemus et compensabimus. Datum Viennae die 13. Junii 1553.

X.

Ferdinánd királynak Verancsics és Zay.

Sacratissima Regia Maiestas!
Domine, domine nobis clementissime!

Etsi dum adhuc ego Verantius essem proxime in Comaron, satis diligenter scripserim ad Maiestatem Vestram ex parte pecuniarum, rerum et cuiusdam Rasciani senis servitoris Muzthaa Vaivodae, qui ad Batam captus erat per homines domini Volfangi Dersffi, et per nos ad hunc Magnificum dominum Passam Budensem remissus; fecerim etiam postea in aliis litteris mentionem, quas pro negotio Zynan alterius Turcae ad Eandem dederamus: tamen quoniam is Muzthaa Vaivoda est homo Magnifici domini Passae, durumque illi videtur, quod amissis omnibus rebus et pecuniis, quae ipsius domini Passae erant, hic idem servitor eius nudus redierit, et ipse Passa damnum acceperit. Hortatus itaque est nos diligenter pro fiducia, quam dicit se iam concepisse de amicitia et bona vicinitate Maiestatis Vestrae, ut ad Eandem scribe- 1553. juli 22

remus, supplicaremusque: dignetur benigne operam dare, quo et pecunia illa, mille scilicet et ducenti floreni, decem equi, et res quaedam aliae, quae omnia apud Castellanos Zyghethenses existunt, reperiantur, et simul cum illo sene Rasciano huc Budam ad ipsum dominum Passam transmitti mandare. Quare nos ut domino Passae gratificemur, dedimus has ad Maiestatem Vestram litteras, Eidemque supplicamus humiliter, ut dignetur in hoc complacere ipsi domino Passae, qui (quantum iudicio nostro perspicere possumus) homo est capax humanitatis, referreque, pares vices per occasiones non omittet. Ceterum si Maiestatem Vestram in privatos homines gratiam suam conferre paratam semper esse ex sua innata clementia non dubitamus: quantum merebitur ea benevolentia, quam in ipsum dominum Passam pro peculiari eius beneficio conferet, facilis est consideratio. Igitur ut pro sua benignitate dignetur hunc Magnificum dominum Passam voti sui compotem facere, etiam atque etiam humillime supplicamus. Et Deus Omnipotens Maiestatem Vestram Sacratissimam incolumem et felicissimam quam diutissime conservet. Ex Sicambria ad Budam die 22. Julii 1553.

Eiusdem Vestrae Sacratissimae Maiestatis

servitores subiectissimi
Quinqueecclesiensis mp.
Franciscus Zay de Chemer mp.

Kivül: Sacratissimae Romanorum, Hungariae, Bohemiae etc. Regiae Maiestati; Domino, Principi et Regi nobis Clementissimo.

XI.

Ferdinánd királynak Verancsics és Zay.

Sacratissima Regia Maiestas!
Domine, domine semper Clementissime!

Scripserat Maiestas Vestra Sacratissima hisce elapsis diebus ad Budensem Passam, quod Sangzacchus Strigoniensis hoc induciarum tempore miserit litteras ad Corponenses praecipientes eis, ut ad se deditionem facerent, ac census importarent, nisi vastari vellent. Super qua re cupidus Passa edoceri, quaesiverat a Sangzacchio, an id ita se haberet? Misso itaque proprio homine ad Passam Sangzacchus excusavit se tam apud ipsum Passam, quam apud nos; quod scilicet id ex mandato suo non sit factum, nec in animo habuerit, ut id faceret, verum nec in posterum quoque facturum. Et si forte hoc audaciae quispiam ex Vaciensibus aut aliorum commisisset, Passa Budensis strictissime mandavit, ut omnes in sui dominii limitibus abstineant sese ab eiusmodi factis; quia inducias vult illaesas et inviolatas sancteque ubique observari. Et haec ut Maiestati Vestrae Sacratissimae scriberemus, ab ipso Zangzaccho Strigoniensi rogati sumus in excusationem suam. Ex Sicambria ad Budam die 23. Julii anno 1553. 1553. juli

Eiusdem Vestrae Sacratissimae Maiestatis

servitores subiectissimi
Quinqueecclesiensis mp.
Franciscus Zay de Chemer mp.

Kivűl: Sacratissimae Romanorum, Hungariae, Behemiae etc. Regiae Maiestati, Domino domino semper Clementissimo.

XII.

Ferdinánd királynak Verancsics és Zay.

Sacratissima Regia Maiestas!
Domine, domine nobis clementissime!

. juli. 25. Die XXII. huius Julii, dum expectaremus naves ex Comaron stb. (mint a III. köt. 39—42. ll.) Datum die 25. Julii 1553 ex Sicambria ad Budam.

Mellékelve (Veráncsics kezével.)

Post scripta. Pro certo dictum est nobis, Passam misisse Belgradum XX saykas pro globis et pulveribus bombardicis; et sex aliae, quae nos comitabuntur, hisdem globis et pulveribus onerabunt, et redibunt Budam. Hoc autem eo, ut si opus fuerit, ad usum subsidii Joannis filii expendantur. Ideo Maiestas etiam Vestra non omnino insistat his, quae nobis benignius Turcae loquuntur.

XIII.

Ferdinánd királynak Verancsics és Zay.

Sacratissima Regia Maiestas!
Domine domine nobis Clementissime!

Decima septima die mensis praesentis Julii Strigonium, Budam decima octava pervenimus, et utrobique excepti, habiti et honorati sumus, ut decuit Oratores Vestrae Sacratissimae Maiestatis. Verum Passa Budensis, quanto est Strigoniensi Sangzaccho maior, tanto maiori honore pro more gentis suae in excipiendis et tractandis nobis usus est. Deducti post die sequenti ad tentorium Passae, assidentibus multis viris insignibus, assurrexit et perreverenter porrecta manu sua nos excepit, ac sibi ex opposito sedere fecit, primumque, ut valeremus, et quale iter habuerimus, interrogavit; demonstrata humanis verbis laetitia, quod utrumque nobis ex voto contigisset. Post haec orsi a salutatione ac felicium rerum precatione, et oblatione munerum; cum benevolentia devenimus ad narrationem nobis commissam, eaque exposita et attente audita, respondit nobis dominus Passa ad omnia summa cum humanitate et lenitate, agendo gratias pro omnibus quae tunc obtulimus, dicendoque omnia se facturum quae petebamus, tam scilicet in deducendis nobis secure, quam in commendandis apud Passas et suos amicos. Subiunxit post, quod quum ipse esset a parvulo parva admodum pecunia Imperatoris Turcarum emptus, et in eius Porta educatus, haberetque a suo

1553. jul. 2

Principe et honorem et non exiguas opes, non curaret tam ea quae alii homines, quam ut misera plebes (így) secura esset, non opprimeretur, nec esset inter Principes, id est Dominum suum et Maiestatem Vestram, constituendorum dissidiorum auctor; hocque studium semper se habiturum, si modo et Maiestas Vestra animum suum ad id applicaverit, regetque et gubernabit suos ita, ut tot querimoniae de illius limitibus non afferantur. Homines enim sui Principis nullam adhuc causam laedendarum induciarum dedisse; sed Vestrae Maiestatis tam milites quam hajdones nunquam ad id tempus a grassatione cessasse, et cognovisse se hoc a Maiestatis Vestrae hominibus, qui praedatum ab Agria, a Corotna, a Kapwswywar et Zygeth, et ab aliis quibusdam locis profecti atque intercepti sunt, fateantur; et inter alios Joannes Fodor, qui praecipuus inter ceteros hajdones habeatur, palamque declamitat, a domino Wolfgango Dersffy se missum fuisse praedatum. Ceterum idem dominus Passa dicebat, non dolere se, nec Principem suum, quod Maiestas Vestra Castellanos et Praefectos viros bonos pro custodia locorum suorum in suis finitimis arcibus teneat, sed quod in eisdem arcibus foveantur hajdones et similis praedonum colluvies, quodque facta praeda aut latrocinio in easdem arces admittantur, ut in perfugium tutissimum, ibique ex aequo inter se praedam partiuntur. Quod si duraverit, nec Maiestas Vestra providere dignabitur, quod haec licentia aliquando tandem sopiatur; dicit Passa, nescire se, quomodo aut praesentes induciae, aut futura pax poterit constitui.

Dicebamus nos, non ex arcibus eiusmodi fieri latrocinia; quia Maiestas Vestra constituisset in eis novos Praefectos, eosque bonos viros, et Maiestati

Vestrae morigeros. Sed esse quosdam vagabundos homines, sine dominis et stipendiis, qui eiusmodi committunt, et exercent furtim facinora. Respondit, id negari non posse, quum habeat hajdones et alios homines captos, qui certam fidem de his faciunt. Ad quae iterum nos subiunximus, omnino haec non perpetrare arcium, de quibus querebatur, milites praesidiarios, sed praefatos latrones vagabundos; hique inducturi arcium illarum custodes in invidiam et odium, vobis, domine Passa, culpam hanc in eos ab se transferunt. Verum ubi dixit, se etiam illum habere in manu, qui Hamzabeghum ceperat, et plures alios, quos proferre nolebat; nobis renuentibus, quid respondere illi potuerimus aliud; Maiestas Vestra consideret; vertimusque ad alia sermonem. Itaque supplicamus, ut Maiestas Vestra dignetur his obviare, si vult rite (ut dicebat Passa) cum Imperatore Turcarum pacificari.

Venimus ab his sermonibus ad alia, quae post dicemus suo ordine. Verum mox ad tentoria nostra ab hac prima audientia reversi, venit ad nos Adrianus Litteratus, et pro clam produxit nobis litteras Clementis Artandy (·/.), et regestum nominum quorundam dominorum regnicolarum a Regina Isabella missum (·//.), ad quos hortatus Passa ab eadem Regina Isabella per proprium nuncium, dedit litteras praeceptorias, ut ad ipsam Reginam et Johannis filium deficerent, sub gravissima poena qui noluissent. Has autem litteras mittere ad Maiestatem Vestram statim curare studuimus, sed non occurrit certus modus. Verum Maiestas Vestra ex hac sola Reginae cum Turcis intelligentia facile perpendet eius perfidiam, consilium et conatum, et quod una cum filio longe alia ratione tractari debebit, quam verbis et clementia, putamusque in simili-

bus et consanguinitatis et pietatis obliviscendum esse: his praesertim, qui regnare volunt.

Ceterum quoniam ad eas litteras, quas proxime Maiestas Vestra miserat Passae ex parte tumultuum Transylvanorum, quibus idem Passa magis videbatur incendium suppeditare, praecipiendo Themesvariensi et Zolnokiensi Sangzaccho, ut conspiratoribus eius infamae factionis opitularentur, nihil interim respondere voluerit, ut scripserat domino Paxy, donec Oratores ad eum pervenissent: nos in secunda audientia, praemissis multis aliis sermonibus provocati, et ipso Passa his de litteris (quantum arbitramur) mentionem omnino supprimente, de industria et praehabito consilio rem silentio praeterire noluimus,

Ubi igitur orsus est queri de finitimorum hominum Vestrae Maiestatis, praesertim vero de hajdonum Corotnensium, Zygethiensium, Kapuswywariensium et Agriensium grassationibus, nosque excusaremus diversis rationibus praefatos, ut edocti sumus: devenimus tandem in illud argumentum, quod quum Maiestas Vestra, initura amicitiam tam diuturnam, sinceram et firmam cum Imperatore Turcarum, omnem animum et mentem suam appulisset ad eiusmodi inquietorum hominum in confiniis suis, qui turbulentius haberentur, licentiam et excursiones comprimendas, iamque et Praesides suos aliquot hac de causa commutasset, et nonnullos etiam milites in quibusdam locis praesidiorum suorum morte multasset, qui in his Eius Maiestatis et suis ducibus non parebant; ecce motus Transylvani, ecce conspiratio, immo et rebellio multorum, qui non ita pridem novis iuramentis fidei Maiestati Regiae sese obstrinxerant et addixerant. „Et id ausi (quantum ad Serenissimum Regem nostrum mul-

tis ex locis affertur) Tua, inquientes, Magnifica dominatione, domine Passa, suppeditante huiusmodi facinorosis hominibus animos ad tumultuandum; nempe data commisione Themeswariensi et Zolnokiensi Praesidibus, ut iis ad peragendum, quod aggressi perhibentur, ferrent subsidium. Quo motu concitato, adductaque ea Provincia cum vicina parte Hungariae Maiestati Regis nostri subdita in eiusmodi contumaciam et rebellionem, quantum credis, posse iam Eius Maiestatem et has et alias praedictorum hominum insolentias, de quibus Vos, domine Passa, conquerimini, sopire et comprimere?"

Hic Passa: „Bene, inquit, fecistis, quod hac de re in mentionem incidistis. Quid enim aliud et Transylvani, et hii qui foris existunt Transylvaniae adiacent, facere debuissent, quam insurgere, et tueri se ab iis, qui contra se a vestro Rege mittebantur armati? Nam Dobo, cum Episcopis Transylvano et Varadiensi noviter factis, exercitum coeperat conscribere, et in Transylvaniam hostiliter intrare pergebat. Illi, ut hiis resisterent, tutelae suae gratia obsistere voluerunt; quod iure ob acceptam causam non datam eos fecisse debet iudicari."

Nos ad haec: „Si sic res se haberet, domine Passa, ut narras; certe posses et apud Principem tuum et apud nostrum excusari, motusque coniuratorum aequior haberetur. Verum quia male informatum Te esse his de rebus perspicimus; necesse est nonnulla dicere nos, quae ad veritatem huius rei aperiendam, et Te edocendum pertineant; rogamusque, ut nos aliquantulum patienter audire velis."

„Rem igitur ab origine exponemus, et cognosces motum coniuratorum scelus esse, ac Te magnopere

contra inducias iam ab Imperatore tuo acceptatas et subscriptas, confirmatasque et Hruztani litteris et tuis, facere, si modo revera ope tua foventur illi tumultus eo pacto, quo refertur." Hicque data dicendi facultate: „Hoc primum, diximus, scire debebis, domine Passa, quod adhuc anno superiori iis Comitiis Posoniensibus Transylvani frequentes ad praefata Comitia venerant cum publica totius Provinciae commissione, maximisque et votis et instantia contenderunt, ut eis Maiestas Sua Voiwodam et Episcopum daret iuxta veterem eorum consuetudinem et usum. Hoc ipsum reliqui quoque Status Hungariae, qui in potestate Eius Maiestatis existunt, efflagitaverunt, ut Curiae quoque Officia et Magistratus, cum Episcopatibus et Praelaturis Ecclesiarum distribueret, quo quaelibet Regni pars rite posset procurari."

„Tunc temporis occupata Sua Maiestas novo bello Turcico et Germanorum motibus, Themeswariensem tantum Comitem Losonczium, et Vaiwodam Transylvanum Andream Bathory fecit. Neque hic diutius iam Praefecturam assumpsit, quam ad annum unum, quod esset ob gravem valetudinem corporis ad tantae Provinciae curam minus idoneus. Revoluto itaque anno, et aliis Comitiis Sopronii habitis, denuo Transylvani Oratores suos misere ad Regem nostrum, Episcopum et Vaiwodam postulantes; qui non ad tempus, ut Bathory, sed stabilis esset, et eorum curam gereret. Eo igitur tempore, exauditis Transylvanorum et aliorum dominorum regnicolarum postulationibus, Maiestas Regia, primum collato Archiepiscopatu cum Episcopatibus viris quos cognovit esse dignos, Vaywodas quoque in Transylvania duos creavit, uti petebatur, alium Stephanum Dobo Hungarum,

alterum Franciscum Kendy Transylvanum, ut hoc etiam Transylvanis gratiam suam declaret."

„Atque haec dum aguntur, atque praeparet se Vaiwoda Dobo cum Episcopo ad proficiscendum in Transylvaniam, nihil prorsus quicquam adhuc cognito de Transylvanorum complicumque eorum motu, cumque iam eos Maiestas Regia ab se dimisisset, essentque ad summum cum trecentis hominibus pro honore Regio et sua conditione ingressuri; insurrexere in eos praefati coniurati, institeruntque prohibere ab ingressu magno coacti numero. Hac insperata rebellione et hostilitate illorum visa, nulla amorum causa praebita, Dobo quoque cum Episcopo ad maiores vires cogendas sese convertere; non quod vi aliquid vellent, sed ut tuti essent a fortuitis casibus, et ab his qui in se insurrexerant."

„Jam Tu, Magnifice Passa, iudices et expendas per temetipsum huius rei originem, et nostrine an hi coniurati causam praebuerunt tanti tumultus; et praeterea hocne est denuo Transylvaniam occupare, an dudum occupatae curam gerere velle, non quidem in contemptum et praeiudicium Imperatoris tui, sed pro eius possessione etiam munera quotannis offerendo. Unde quum iam plane intelligas, omnem huius negotii seriem, quam alioqui etiam ex litteris Regiae Maiestatis paulo antea datis cognoveras; rogamus tuam dominationem nomine Regis nostri, ut velis in hoc ita te gerere, ut amore et benevolentia respondeas Eius Maiestati. Et si aliqua fomenta huic incendio iam subdideris; ea submoveas, et Sandzacchis Themeswariensi et Zolnokiensi, Transylvanisque et eorum complicibus frena atque audaciam inhibeas. Alioqui proculdubio si feceris; facies contra inducias, quibus

et Imperator Dominus tuus, et Hruztan Passa, ac Tu subscripsistis, datis litteris ad Regem nostrum Serenissimum."

Et in hanc sententiam quum plura dicere pergeremus, ostensuri Transylvaniam fuisse in manu Vestrae Sacratissimae Maiestatis multo antequam induciae factae fuerunt, habuisseque praecipuum locum Transylvaniam in articulis, qui ad Principem suum per Aly Passam missi sunt: tanquam ipse nimis multa familiariter nobiscum colloqueretur, nec opus esset tam copiose de his hic loqui, nos quoque excusavimus nos de longiore oratione; adiungentes alioqui, opus fuisse ut hic illi exponeremus, eumque admoneremus, ne quid in hoc attentaret suo consilio, et ante scitum sui Domini ac Hrustani, et donec nos Imperator eius cum Hrustano ipso audierit; quando sciret Rex noster, aliam esse voluntatem Turcarum Principis, quam ut hoc pacto, dum secum de solida pace tractat, detrudatur sensim a possessione Transylvaniae.

Subiunxit hoc interim Passa aliquoties: „Et cuius esset Transilvania? ad quemnam pertineret eius protectionem gerere, mittere in eam Praefectum?"

Nos non ignari captionis, et quo deduceremur ab eo: „Quidni? Certe ad Regem nostrum. Ceterum ne credas, domine Passa, Regem nostrum adeo esse parum circumspectum, ut non intelligat et Hungariae et Transylvaniae statum, et quantum Imperator Turcarum habeat tam in Hungaria quam in Transylvania potestatis. Et ob id amicitiam quoque cum eo ac vicinitatem colere, eumque quotannis honorario munere prosequi centendit, sicut iam ab aliquot annis facere inceperat, summo studio perseverasset, nisi delatorum hominum et Vobis et Principi vestro malitia menda-

eiis odiosum reddere conaretur; prout nunc quoque videre id manifeste potes, dum nos ad ipsum Imperatorem vestrum mittit Sua Maiestas cum muneribus ad pacem cum eo faciendam, ii quos jam saepius nominavimus scelestissimos homines, accusant apud Vos, quod nec inducias servat constanter, nec sincero animo pro pace agit. Verum, domine Passa, quid decedet Imperatori Vestro, si Rex noster pro Hungaria et Transylvania illi est quotannis honoraria dona collaturus, ut conferrent alii? immo etiam si in hoc laborat, ut nemo alius id faciat quam ipse, ad quem jure et Hungaria et Transylvania pertineat; quum ob id et Dobo non est missus de novo occupare Hungariam et Transylvaniam, sed ut succedat in officio domino Bathory; cur adversari Vobis videatur, non intelligimus."

Alia autem quaedam verba intercesserunt de ultronea discessione Reginae, et Petrowyth, et monachi ex Transylvania; et de Transylvanorum studiis, ut ad fidem Regis nostri devenirent. Verum quoniam festinabamus persuadere Passae, ne in hoc proposito perseveraret iuvandi coniuratos supra nominatos, pluribus et quam melioribus modis potuimus; eum rogavimus, ut declararet erga Maiestatem Vestram benevolentiam facta prohibitione Themeswariensi et Zolnokiensi Praesidi, ac etiam coniuratis, ut cessarent a tumultuando, donec Oratores Maiestatis Vestrae peragerent res in Porta sui Domini, liberumque esset interim Vaywodae et Episcopo Transylvanis ad sua loca proficisci.

Ubi tandem respondit: „Libenter volo Eius Maiestati gratificari, daboque mandatum et ad Themeswar, et ad Zolnok, et in Transylvaniam, ut abstineant ab-

his tumultibus, et sint omnino quieti, donec vos in Porta Imperatoris mei permanebitis; modo et Rex vester itidem suis praecipiat, sintque mutuo pacifici, aliique ab aliis abstineant." Nec unquam (licet ter et quater mentionem fecerimus) efficere potuimus, ut diceret, iussurum se, ne ingressum domini Dobo et domini Episcopi impedirent; tantummodo generaliter locutus est, ut utrinque sint quieti.

Quod autem ad pacem attinet; dicebat se sperare futuram, sed sic si rei non aurem solam, sed totum caput amplecteremur; et ita omnia perficeremus, ut revera inter nos et ipsos pax sisteretur, et utrique suos limites scirent. Nesciens, quibusnam conditionibus essemus pro pace acturi; quum ne verbo quidem idem Passa a nobis fuerit sciscitatus (tanta est usus modestia), qualemnam pacem essemus petituri; et ideo hac in parte parcius extendimus nos in loquendo. Ceterum dicebat etiam, in Vestrae Maiestatis esse manu et pacem et bellum; dummodo obtenta ipsa pace, turbatores eius non foveat in finitimis arcibus, sed castiget.

De captivorum etiam liberatione plura est locutus. Impium esse, dicens (nam audivimus hominem studiosum esse litterarum, et minime crudelem atque avarum), diu carceribus detinere, et cogere ad maiora pretia redemptionis, quam quorumdam fortunae patiantur. Ideo offerebat, se velle afferre ad eorum citam et facilem dimissionem suam operam, defalcaturumque etiam de pretiis eorum, qui solvendo non essent quod ab illis peteretur, modo et Maiestas Vestra idem de Turcis quoque faceret, qui per Hungaros vincti tenerentur, libereque posse pro hiis homines ad se mitti, eosque vel solis litteris Vestrae Maiestatis fore securos.

Ceterum vigesima quarta Julii, quum discessum nostrum appararemus, nunciavit nobis Passa, venisse ad se Sangzacchum Zolnokiensem, qui diceret, undique gentem magno numero Vestrae Maiestatis mandato ad Dobo confluere, iussisseque eum per vim in Transylvaniam irrumpere. Quod si verum sit, se quoque non permissurum, ditionem et amicos Imperatoris sui opprimi, et daturum operam, ut defendantur.

Nos scientes, unde haec tempestas oriretur, renunciavimus rem magni momenti esse, nec per internuncium agi de illa posse; quod tam ad nostram, quam ad ipsius Passae satisfactionem foret. Igitur petere nos, ut ad se venire jubeat. Annuit, et mox ad eum deducti haec ad verbum exposuimus quae sequuntur:

„Ad ea, Magnifice domine Passa, quae nobis Tua Dominatio Magnifica nunciavit ex parte gentium, quae congregantur contra eos, qui in Regem nostrum Serenissimum conspirarunt, haec respondemus:

„Proximo anno superiore secundo Rex noster nec vi nec dolo intercepit Transylvaniam, sed a Regina Isabella, a filio suo, a fratre Georgio, a Petrowyth, et ab omnibus Transylvanis ultro et communi consensu tradita est; quod etiam Potentissimo Imperatori notum est, cui Rex noster non semel, sed pluries per litteras, et amicum se et bonum vicinum velle esse, et quotannis ad Eius Maiestatem pensionem muneris, quantam ipsa etiam Regina persolvit, daturum se obtulit. Tunc Eius Maiestas misit in eandem Transylvaniam Vayvodam suum dominum Bathory, misit et alias gentes suas, nec interim a quopiam in possessione Transylvaniae molestata est Sua Maiestas. Sicque existente Transylvania in manu Eius Maiesta-

tis, fecit cum Potentissimo Imperatore Turcarum inducias, in quibus etiam Transylvania continebatur; prout in articulis apparet, quos dominus Aly Passa miserat ad Excelsam Eius Portam. Quieta igitur in hunc modum stante Transylvania, jure tam vetere, atque eo quod ultro Eius Maiestati tradita est, quam etiam ratione induciarum ab ipsa Maiestate Imperatoris sui acceptatarum et confirmatarum. Cur igitur illi perversi et turbatores patriae coniurarunt in Principem et Dominum suum Naturalem, audeantque contra inducias agere tam firmiter factas et conclusas? Et si in eos Maiestas Regis nostri vult animadvertere, et illorum temeritatem corripere, nihil certe agit contra Potentissimum Imperatorem tuum, sed contra subditos suos, sibi sua sponte fide per iuramenta obstrictos. Igitur hortamur et rogamus Magnificam Dominationem Vestram, ne se ingerat in hos horum coniuratorum motus, antequam a Principe suo Invictissimo accipiat mandata, nosque ad Eius Maiestatis conspectum amplissimum proficiscemur; feratque interea Sua Magnifica Dominatio aequo animo quicquid Rex noster in infideles suos subditos agere intenderit. Alioqui hoc in manu Altissimi Dei et Potentissimi Imperatoris tui erit, cui concedetur Transylvania; quum Serenissimus Rex noster illud cum Imperatore tuo statuit inire amicitiae vinculum, ex quo, si Deus Optimus Maximus annuerit, non honorem solum maximum, sed etiam quam maxima commoda et perpetuam famam, eaque sine impensis et iactura rerum suarum percipiat. Haec ut Tua Magnifica Dominatio, domine Passa, bene secum perpendat, oramus, neve aliquid tanta in re aggrediatur, quod possit eidem secus in posterum cadere, ubi legationem nostram Invictissimus

Imperator audierit, quam humana mens cogitare potuisset."

Quae quum ad finem usque audisset, etsi fortasse intra se agnovit et consensit veritati; tamen inte multa verba nulli horum locum dedit; affirmans in summa: Domini sui et Hungariam et Transylvaniam esse, et ita Transylvaniam filio Joannis dedisse ut suam, et ut patri etiam dederat eius, quod amicus Imperatori suo fuerit, et illi serviverit; post quam suam mortem ad neminem alium ipsum Regnum pertinere, quam ad Imperatorem Turcarum. Ideo nescire se, quo pacto, quando, vel quibus privilegiis Regi vestro ipsum dederit Regnum. Petendo penes haec, ne de his tam profunde secum colloqueremur; quum hic nullus finis fieri possit. Nos quoque diximus, nihil nos loqui de summa nostrae legationis; sed tantum de his, quae hoc praesens negotium in medium adduxit. Ideo scire debet, quod Regnum totum a Joannis filio nemo alius alienavit, quam initio ipse pater eius, et postremo mater cum monacho et Petrovich, uti iam audistis. Et hic brevibus exposuimus tenorem concordiae Joannis cum Maiestate Vestra de successione Regni, simulque diximus, Maiestetem Vestram libenter usuram gratia et amicitia eius Imperatoris, modo illum ab se non reiiciat. Sed utcunque huiusmodi se habeant, diximus: rogare Maiestatem Vestram, ne ipse Passa impediat officiales suos ad curam Transylvaniae proficisci, et iubeat tam Zolnokiensibus, Themeswariensibus, et Transylvaniensibus, quam etiam Petrovich, ne interea temporis tumultuentur, donec nos Constantinapolim proficiscimur.

Ad quae omnia respondit, facturum se pro voto nostro; ceterum nolle dominum Dobo pati intromitti.

„Sed postquam dominus Bathory iam intromissus est, et gerit officium bene ac pacifice; Maiestas Vestra non curet alium illi surrogari, sed in eundem dominum Bathory denuo Vaivodatum reiiciat et iubeat gerere," donec nos redeamus. Caveat autem maxime, ne quae Eius Maiestas arma moveat, vel in Transylvaniam intendat, quia alioqui nos parum feliciter ambulabimus, ut dicebat.

Quae quum ita se habeant, et ipse Passa iussurus est suis, ut quieti sint; quid consulere debeamus Maiestati Vestrae, nescimus: tamen postquam tantum tardavit intrare dominus Dobo, revocetur; et commissa denuo cura domino Bathory, si cum Maiestate Vestra sentit, quod non dubitamus, perseveret vel hoc maxime tempore in fide et commodo Vestrae Maiestatis.

Non praetermittemus et privatorum verba. Heri quum accepto commeatu a Passa ad tentorium nostrum proficiscimur, nunciassemusque Velibego de quodam captivo; inter alia renunciavit, amicum se nobis esse, verum si pro Transylvania laborabimus, etiam Hungariam amittemus.

Idem et Safferaga, de quo alias Maiestati Vestrae Verancius locutus est, per nuncium rogavit me Franciscum Zay, ubinam habeam matrem et uxorem, et ut curarem earum quietem et salutem; quia nesciret, quid de pace sequuturum esset.

Haec nos non terrent, Clementissime Rex, sed voluimus scire Vestram Sacratissimam Maiestatem, ut occurrat tumultibus non tam armis quam artibus. Nec Polono omnino fidat; quia hic saepius nominatur, et quaerimur, an constantem cum eo habeat Maiestas Vestra amicitiam.

Haecque sunt, quae hic egimus; iamque Deo duce hodie Danubio discedimus; quae est dies Julii 25. 1553.

Eiusdem Vestrae Sacratissimae Maiestatis.

servitores subiectissimi
Quinqueecclesiensis mp.
Franciscus Zay de Chemer mp.

Mellékleték:

%. Illustris et Magnifice Domine, et domine domine nobis gratiosissime. Post salutem ac perpetui servitii nostri commendationem. Az my kegyelmes Azonywnknak kyralyne Azonnak Ew felssegenek, the Nagysagodhoz egy zolgaya menth mynden thelyes thanwlsságal. Az zolnoki Zanchak Mahmwthbegh irth woth Ezel mwlth napokban kyralyne Azonynak egy zolgajanak, Twdny Illyk Therewk Janos Warassara Dewbreweczenre, mely waros myndenkor kyralye woth, mosthes kyralyne Azonyra nyz; de Therek Janossnak chak valamy summa penzert wagyon. Es ennek okaerth Irth woth hogy megh hodolyon az waros. Ezth penygh byzonyal Irhathom Nagy$^{\text{-nak}}$, hogy Terek Janos az hathalmas chazarnak es kyralyne Azonynak Ew felssegeknek zolgaja es hywe. Azerth kenyergek es keremm Nagy$^{\text{-dath}}$ mynt kegyelmes wramath, hogy The Nagy$^{\text{-hod}}$ hagya meg az zolnoky zanchaknak, hogy legyen Bekesseges Belewle, merth my nekewnk Azonywnk Ew fel$^{\text{-ge}}$ kyralyne azony megh parancholtha, hogy myndenben the Nagy$^{\text{-d th}}$ megh lelywk, es the Nagy$^{\text{-hod}}$ mynekewnk mynden dolgaynkban otalmwnk es gondwysselewnk lezen. Annak ohaerth fő walazth warok Nagy$^{\text{-twl}}$ mynth kegyelmes

wramthwl. Isten tarcha megh Nagy-$^{dath.}$ Datum ex arce Kereky Sabbato post festum Visitationis Mariae anno Domini 1553.

Az hatalmas chazarnak es kyralyne Azonynak Ew fel-^{nek} es az kyraly fyanak zolgaja es hywe

Arthandy Kelemen

Kívűl: Illustri ac Magnifico Domino, domino domino Thwyghon Passae Budensi, ac Imperatoris Turcarum in Hungaria Locumtenenti etc. domino nobis gratiosissimo.

//. Venerabiles dominos Capitulares.

Waradiensis.
Mathias Episcopus Waradiensis.

Magnifici.

Mihael de Warda.
Andreas de Bathor.
Georgius de Bathor.
Andreas Bathory de Somlyo.

Egregii.

Petrus Karoly.
Lucas Thegzes.
Michael de Kend.
Sigismundus Karoly.
Ladislaus Kwn.
Petrus de Kend.
Stephanus Seredy.
Franciscus Korossy.

Michael Jakchy.
Michael Sarmassagy.

Spectabiles et Magnificos dominos.

Gabriel Pereny Perpetuus Comes Comitatus Abawywariensis.
Franciscus Bebek.

Magnifici.

Michael de Chak.
Nicolaus
Wolffgangus
Paulus de eadem Chak.
Thomas Warkoch de Zekelyhyda.

Egregii.

Michael ac
Nicolaus de Thelegd.
Franciscus de Bayon.
Nicolaus ac
Michael de Thold.
Petrus ac
Gaspar Pazmany.
Franciscus Dezuw Iwany.
Georgius Kazkffy de Pawlocz.
Stephanus Abranffy.
Nicolaus Zekely de Bodogh.
Georgius Bochkay.
Sigismundus Forgach.
Gaspar Makochy.

Ad Comitatus Universitati Nobilium

Byhoriensis.
Zarand.
Bekes.
Zakmar.
Zabolth.
Wgocha.
Borssod.

XIV.

Hrusztan passának Verancsics és Zay.

Antonius Wrancsics et Franciscus Zay
Hrustano Passae Primario salutem.

553. aug. 28. Quoniam sunt qaedam res peculiariter considerandae, quae ad hanc nostram pacem perficiendam restant, eas tibi, Passa amplissime, transcribere volumus, ut de his quoque prius tractetur ac deliberetur, quam Joannes Maria Malvecius collega noster discedat. Id autem propterea fecimus, ut, si in his etiam rebus esset aliquid, quod Regi nostro non concedi possit, per eundem Joannem Mariam Maiestati Eius nuncietur. Te itaque vehementer petimus et oramus. ut postquam plura alia non illi conceduntur, haec saltem non denegentur. quandoquidem et in priore pace haec fuere concessa, et in hac praesente, si etiam con-

cedentur, nihil Imperatori tuo decedet. Hoc autem patrocinium Rex noster potissimum abs te expectat, ut ab eo, quem sibi amicissimum putat. Vale. Vigesima octava August 1553. Constantinopoli.

XV.

Ferdinánd királynak Verancsics, Zay és Malvezi.

Actio Antonii Verantii, Francisci Zay, et Joannis Mariae Malvecii Oratorum Sacrae Romanorum, Hungariae, Bohemiae etc. Regiae Maiestatis apud Principem Turcarum anno 1553. mense Augusto habita. *).

Sacratissima Regia Maiestas!
Domine, domine nobis Clementissime!

Ubi primo Buda discessimus, ursimus iter omni 1559. sept. 9.
soliditate et studio stb. (mint a III. kötetben 49—79 ll.)

67. l. 1. sor. — — dixit: Nescire humaniter.

72. l. 10. sor. — — Et licet ipsum scriptum adhuc die praecedenti per dragomanum Passae mise-

*) Itt az u. n. Actio prima Constantinopolitana azon példányát használtuk, mely a bécsi cs. titkos levéltárban őriztetík, és melyre Szalay is vonatkozik (III. köt. 82. l.). Látjuk, hogy Szalay közleménye a 49—79. lapokon avval szószerint megegyez. Az, mit Szalay a 79. laptól kezdve (»Clementissime Rex, hoc obliti« stb.) végig közöl, a bécsi, eredeti példányban nem foglaltatik; s annak helyén a tervezett »Articuli pacis« állnak, melyeket itt közzé teszünk.

ramus, ut prius cuncta cognosceret, quam nos ad eum veniremus: tamen — — — —

74. l. 16. és 17. sor. „Expectanda — omnia" hiányzik.

79. l. 28. sor — — — omnia de nobis sibi generose polliceatur, quae de fidelissimis servitoribus expectari debent.

Articuli pacis quinque annorum, quae inter Magnitudinem Imperatoris Turcarum Zulthani Zulimani, ac Asiae, Graeciae etc. Principis, et Serenissimum Romanorum, Hungariae, Bohemiae etc. Regem Ferdinandum renovatae.

Pax annorum quinque, quae inter Magnitudinem Imperatoris Turcarum Zulthani Zulimani, ac Asiae, Graeciae, et multarum aliarum Provinciarum ac Regnorum Principis etc; et inter Serenissimum Ferdinandum, Divina favente clementia Romanorum, Hungariae, Bohemiae etc. Regem, per Antonium Verantium Episcopum Quinqueecclesiensem et Praepositum Pornensem, ac Franciscum Zay Nazadistarum Suae Regiae Maiestatis Generalem Capitaneum, nec non Joannem Mariam Malvecium, fideles et obsequentes servitores et Oratores suos conditionibus infrascriptis, prout habent in mandatis, renovari et concludi debet; quum praefata Maiestas Regia dudum iam incepit amicitiam Eius Magnitudinis amplecti, deditque omnem operam, quemadmodum etiam nunc dat, ut cum Eius Magnitudine uniatur, quietique et conservationi populorum Regni sui Hungariae consulat et prospiciat.

Primum igitur est, ut ab utraque parte remotis et oblivioni traditis omnibus causis, propter quas elapsis temporibus inter Suas Maiestates incessanter fuerunt dissidia et discordiae; sit denuo inter Suas Maie-

states, ut prius, vera pax, fida vicinitas et sincera amicitia; utque his hominibus, qui hactenus turbarunt practicis suis unitatem et consensum huiusmodi pacificationis inter Magnitudinem Suam et Maiestatem Regiam, nulla in posterum adhibeatur credentia, sed mutuo de his vel per litteras vel per nuncios certificentur.

Ut munus honorarium 30,000 ducatorum, quod Serenissimus Rex Ferdinandus tempore elapsae pacis quotannis persolvebat Suae Magnitudini, nunc iam hac ipsa pace renovata quindecim tantum millia ducatorum solvat. Et hoc non ob aliam causam, quam quod multa sunt Eius Maiestatis hoc anno proximo tam in Hungaria et Slavonia, quam etiam in aliis Regnis sive Partibus adempta, eaque causa etiam proventus Eius Maiestatis multum sint diminuti et distracti. Magnitudo autem Eius Maiestatis, quae non tam curat pecuniam, cuius ingentem copiam Deus Optimus Maximus ei dedit et dat quotidie, quam honorem et faman, et bonam cum vicinis Principibus vicinitatem et amicitiam, speratur, quod facile dignabitur summa quindecim millium ducatorum contentari.

Ut durante ista pace quinquennali sint utriusque partis limites et confinia; tam ea, quae sunt in Hungaria, in Slavonia, in Croatia et Dalmatia, quam in universis earundem partium et Maiestatum aliis Regnis, dominiis, provinciis ubilibet existentibus, et ad praesens in utriusque earundem potestate constitutis, sive sint terrestria, sive maritima, sive aquatica, tuta sint, et ab armis otiosa.

Ut postquam Magnitudo Sua nullam ditionem, aut fortalicia, quae iam subdidit suae potestati, vult de manu sua emittere; saltem in gratiam Serenissi-

mae Regiae Maiestatis velit castellum Zechen destruere et solo tenus complanare; quum hoc castellum eo loco positum sit, ut multis etiam aliis malefactoribus propter ipsius commodum situm ad malefaciendum occasio praebeatur; quo facto facile tolletur magna pars earum causarum, quae controversias et turbationes inter partes solent concitare.

Ut praeterea miseri subditi, cuiuscunque conditionis existant, et coloni partis utriusque, in exactionibus et impositionibus censuum et servitiorum nimis non graventur, neve aliquo casu jurisdictioni Regiae Maiestatis in his, quae in sua ditione continentur, fiat praeiudicium; statuatur, ut subditi et coloni utriusque partis non solum novis et insolitis exactionibus non premantur; verum etiam, ut subditi Regni Hungariae in his, quae hactenus tenuerunt et habuerunt, non molestentur, sed ut posthac hys illi libere uti, frui ac gaudere possint; similiter Magnitudinis quoque Illius officiales, milites et subditi in pacifica possessione illorum omnium sint, quae hucusque habuerunt et percipere soliti sunt.

Et haec sic, ut illi subditi et coloni, qui in ditione Magnitudinis Suae degunt et possessiones habent, neque ad aliquas arces, civitates, aut loca Regiae Maiestatis vel aliquorum subditorum suorum pertineant, nec quippiam hactenus Regiae Maiestati aut subditis suis solverunt, ad nullam solutionem censuum vel dicarum, aut extraordinariam ipsi Regiae Maiestati aut subditis Eius facere cogantur. Et si essent aliqui subditi et coloni Regiae Maiestatis, qui alicubi in ditione Magnitudinis Suae census habuerunt aut alias utilitates, ut eosdem census et utilitates posthac quoque habeant et percipiant sine ulla contradictione.

Ut similiter subditi et coloni Regiae Maiestatis, immediate sub duo dominio et ditione existentes, qui et tempore obsidionis Agriensis, et post eandem quoque obsidionem nihil consueverunt Turcis solvere, ab ipsis Turcis ad aliquam solutionem vel ordinariam vel extraordinariam compelli non debeant.

Ut subditi et coloni, qui in finibus utriusque partis existunt, et ante Agriensem et Zolnokiensem obsidionem utrique patri tributa penderunt, hy etiam in posterum tam Regiae Maiestati quam Turcis pendant. Sed ita, ut cuilibet parti dimidia et aequalis ordinarii tributi portio cedat, nec altera pars alteram hac sua portione privari curet, nec ipsi miseri coloni ultra ordinarios et solitos census solvere cogantur.

Ut quoniam castrum Zolnok nullas unquam habuit pertinentias, sed illa omnia, quae ad ipsum Zolnok possessa sunt, ad Agriam pertinerent, et a Regia Maiestate ad Zolnok fuerunt translata ad tempus propter eius conservationem, non solum dictae pertinentiae, sed etiam arces, oppida, villae, et quaecunque alia loca, quae ad castrum Zolnok post suam occupationem per Turcas annexa sunt, utrique parti et census et servitia solita exhibeant.

Ut decimarum quoque ratio similis habeatur, quae habetur in censibus et servitiis; videlicet ut ubicunque hactenus officiales Regiae Maiestatis et subditi decimas soli collegerunt, ibidem etiam deinceps soli colligant atque percipiant; ubi vero soli Turcae eas perceperunt, ibi in posterum quoque soli colligant atque percipiant; sed ita ut coloni iniuste non premantur, neque graventur insolitis decimis.

Ut utraque pars ubicunque ante obsidionem Agriensem et obtentionem Zolnok eas percepit, ibi et

in futurum illas aequaliter percipiat, neque in eo altera pars alteri impedimentum aut molestiam exhibeat; sed omnia utrinque amicabiliter et bono ordine gerantur.

Ut si aliquando contigerit ex inproviso et insperato per praedones et malos homines alterutrius partis militibus, subditis et ditioni latrocinia vel depraedationes fieri; aut simili modo, si a subditis vel militibus aliquibus quippiam contra pacem istam attentatum aut commissum fuerit; vel alias, si controversiae et differentiae aliquae ex alterutra parte emergerent, ut accidere solet: pax propterea non statim violata et rupta esse intelligatur; sed ut utraque pars sedulo det operam, ut tales praedones et mali homines debitis poenis afficiantur. Quin etiam licitum esto Turcis tale hominum genus punire, si eos in sua ditione deprehenderint, qui Regiae Maiestati subditi forent; vel si eosdem deprehendere non possent, illos ipsorum Capitaneis, Officialibus et superioribus indicent, si illos alicubi esse cognoverint. Iis enim a Maiestate Regia data est talium puniendorum facultas. Si vero a Capitaneis Regiae Maiestatis non punirentur, Regia Maiestas admoneri debebit, et ipsa omnino puniendos curabit. Verum hoc idem etiam ex altera parte fieri debebit.

Et si magnae aliquae et arduae differentiae orirentur, quae prorsus celerem compositionem requirerent; tunc eo casu statim aliqui Commissarii, qui sunt spectatae probitatis et experientiae viri, in numero aequali utrinque deputentur, et ii in aliquo loco opportuno convenientes, sine exercitu omnes et singulas motas huiusmodi controversias decidant et amicabiliter componant. Et talis ordo ac modus constituatur, ut

utraque pars suos homines et subditos citra omnem simulationem vel praetextum compellere teneatur, sub gravissimis poenis ad firmiter et inconcusse praefatam pacem tenendam et observandam.

Ut transfugae, qui antea tot Christiani vel Turcae fuissent, utrinque, nempe Christiani apud nos, et Turcae apud Turcas admittantur, et neutra pars ad talium transfugarum restitutionem teneatur. Sed e converso Christianis ad Turcas, et Turcis ad Christianos transfugere nequaquam liceat; et ideo ad talium restitutionem omnino faciendam ut utrinque fieri oporteat, quo et religioni utriusque partis consulitur, et subditi eo facilius in officio fidelitatis centinebuntur.

Ut postremo utriusque partis Principes, postquam pax haec facta, rata, grataque et accepta fuerit, universis et singulis Regia Maiestas Supremis Capitaneis, Praefectis, officialibus, militibus et subditis suis; Magnitndo vero Imperatoris Turcarum Potentissimi Magnificis Passis, Beglerbegis, Zangzachis suis sub poena capitali mandent strictissime et praecipiant, quo pacem istam quinquennalem renovatam firmiter, inviolabiliter et sanctissime observent.

Constantinopoli nona Septembris anno Domini millesimo quingentessimo quinquagesimo tertio.

Eiusdem Vestrae Sacratissimae Regiae Maiestatis

servitores et Oratores subiectissimi
Quinque Ecclesiensis mp.
Franciscus Zay de Chemer mp.
Joannes Maria Malvetius mp.

XVI.

A királynak Verancsics és Zay.

1553. okt. 6. Laetus nobis stb. (III. köt. 100—109. ll.) Quinta Octobris Constantinopoli 1553.

Melléklet: 1) De Matthya Aly spem habebamus; sed interceptus est, die 18. Septembris infirmitate correptus, et elinguis factus, vix raptim initio testamento facto 21. discessit. Causant mortis eius causam alii pestem, alii venenum. Sed pestis signum nullum visum est, nec de veneno constat. Sic nos dissimulamus, et cogitamus id eo factum, quod nobiscum concordabunt; verentesque, ne illum impetrassemus, sustulere. Sed haec omnia in Deo sita. Nos satis timemus; sed nihil omittimus officii nostri.

2) Maiestatem Vestram adhuc rogamus, ut dignetur recordari servitorum et creditorum domini Petri della Vecchia; cuius homo etiam nobis in mittendis iis hominibus et litteris multum inservit. Vestra Maiestas faciet rem dignam, quando eum contentabit.

(Verancsics.)

XVII.

A királynak Verancsics és Zay.

Causam ei successum stb. (III. köt. 115 -118.) XIX. Octobris Constantinopoli.

Utóirat: 1) Post scripta. Accepimus, dominum Hruztan Passa missum ab hoc Principe Scutarum in exilium; qui locus est oppositus Constantinopoli et Galatae, ubi templum et aedes habet sua impensa ampliter factas.

Dictum etiam est, quod Princeps occiso filio miserit domum eius Capitaneum Zolakorum, ut matrem quoque et uxorem, et reliquum liberorum eius, ac demum omnes suos extinguat. Adeo exarserit in crimen filii.

2) Vostra Maesta se degnara per Soa gratia questo Zuane Raguseo portator di presente gratiosamente vestir, e donarlo de qualche danari et altre cose; acio lo possiamo haver al nostro commendo. L' e homo da bene, praticho et espedito, e servito altre volte Vostra Maesta.Heri misimus breves per hominem Bassae Budensis in notis.

Quinque Ecclesiensis mp.

XVIII.

Valamely főurnak Verancsics és Zay.

1553, okt. 19. Magnifice Domine, compater salve. Rogamus dominationem Vestram, ut quamprimum has litteras acceperit, statim ad Suam Maiestatem mittat. Petrum mittere non sumus permissi. Nos bene sumus. Imperator filium Mustapha fecit occidere, et Hruztanum privavit officio, eiusque in locum Ahmat Passam subrogavit. Nostra expeditio erit, quum Joannes Maria redibit. Nec plura possumus propter festinationem tabellarii. Vestram dominationem Magnificam cum suis omnibus bene valere optamus. Constantinopoli 19. Octobris 1553.

servitores
Quinqueecclesiensis mp.
Franciscus Zay de Chemer mp.

XIX.

A királynak Verancsics és Zay.

1553. nov. 8. Nunc hui quoniam stb. (III. köt. 131—136. ll.). VIII. Novembris Constantinopoii.

Melléklet: Si Regina induci possit et Petrowyth, ut scriberent suo et pueri nomine hunc Prin-

cipi, se contentos fore conditionibus transactis cum Maiestate Vestra ratione Transylvaniae, quod soli Turcae dicunt, id fieri initio adhuc debuisset; omnia melius haberentur. Et non esset tanta difficultas, aliquid pro voto cum his conficere: „Sed quum et Regina ingenter de Rege vestro conqueritur, et ipse Rex vester semper scribat, composuisse cum Regina; non cohaeret." Sed et de hoc dominus Joannes Maria.

(V.)

XX.

A királynak Verancsics és Zay.

Heri fuimus apud Hhruztanum stb. (III. köt. 138—139. ll.) dedimus de multis viis. 1553. nov. 17.

Melléklet: **1)** Paulo postquam discessimus a colloquo Rustani Pasche, intelleximus caedem quandam factam in Turcis ab hominibus Maiestatis Vestrae, eamque non parvam. Quae res magni forsam referet. Ideo supplicamus Maiestati Vestrae, ut dignetur celeriter nos de omnibus edocere, ut sciamus occurrere, si quae nobis opponerentur.

2) Hunc etiam hominem Lucam Radum Raguseum dignetur Maiestas Vestra gratiose remittere expeditum, ut se laudare possit de Maiestate Vestra.

(V.)

XXI.

A királynak Verancsics és Zay.

Sacratissimae Romanorum, Hungariae, Bohemiae etc. Regiae Maiestati, domino Regi et Principi nobis clementissimo.

1554. mart. 1. Proxime vigesima octava Februarii binas uno tempore accepimus litteras Maiestatis Vestrae ex Venetiis, prout paucis diebus ante scripsimus. Erantque primae 22-a Novembris datae, et indicabant appulsum ad Maiestatem Vestram Joannis Mariae; postremae vero 5-a Decembris, quae earum exemplum referebant, quas proximi Chiaussi Budenses attulerant circa excusationem tardioris ipsius domini Joannis Mariae expeditionem. Ad quas quod copiosius respondeamus, aliud non est, quam ut Maiestati Vestrae humillime agamus gratias, quod tam benigne dignata est nobis declarare fidem, sed et servitutem nostram gratam habere. Quocirca nos quoque Deum laudamus, cuius beneficio sic agitur nobiscum; quique semper a nobis facere agemus in servitio Maiestatis Vestrae et Regni sui, quae maxime a nobis expetuntur, quaeque nobis commissa sunt. Ubi vero jubet nos bene inceptis diligenter insistere, et omne studium pro fide et industria nostra adhibere, ut res Maiestatis Vestrae promoveamus Eiusque geramus sententia, curemusque enixe, ut Rustanum nobis conciliemus, cum reliquis Passis. Clementissime Rex! quod ad primum, ut Maiestatem Vestram minus poeniteat nos huc misisse,

modo severiores essemus; et tamen sic etiam in custodia habiti, agimus, tentamus et experimur omnia, ut inutiles servi non simus; quod iam ex aliquot litteris nostris potuit Maiestas Vestra cognovisse. Ad secundum respondemus, impossibile esse diabolum baptisare. Loquimur de Rustano; et dicimus, eum nec muneribus, nec amicitiae officiorumque iactatione posse Maiestatem Vestram amicum habere; quippe qui omnium turbarum anni proximi author et sollicitator et fautor fuerit; et in quo casu vipera haec restituetur in pristinum, eiusque Princeps redibit victor e Persia, infestissimum habitura est Maiestas Vestra. Favet Gallo plurimum, et paratus est neminem Principum Christianorum laedere, ut huic gratificetur. Ideo orandus Dominus est, ut hunc in finem usque confundat. Et quoniam ab hoc coepit nostra epistola, expediemus. Initio quidem eo habemus. Tria ab adventu eius Constantinopolim opera socrus et uxoris et filiae a Principe expetivit. Primum ut in pristinam dignitatem restituatur; secundum ut Marsam proficisci liceret; tertium ut in Aegyptum sive in Hungariam Passa designetur. Nec ad primum, nec secundum, nec tertium quicquam aliud responsum, quam ut in pace penes uxorem sedeat, si vexat nemo. Ceterum ubi desiderare se ostendit provinciam Hungariam, Ahmath Passa in sinistrum vertit; et egit apud Turcam, ne mitteretur, quod fortasse ut homo desperatus transfugere ad Christianos cogitaret; haesereque huiusmodi apud Principem. Haec nobis amicus ille secretus nunciavit, affirmavitque etiam, litteras super hoc apud se esse. Nunc iam alia de eo feruntur, et quidem feliciora; quod scilicet vocatur ad dignitatem pristinam. Nec est quod de eodem affirmemus, adeo varias

vices in alicuius rei exitu fatum et fortuna; et cum omnes rationes et rumores vulgi percurrimus, uxore et socru stat, ut confundatur superbissimi et furiosissimi hominis spiritus; qui post gratiam tanti Principis et tantas opes muliebri ope indigeat, ut vevat, Anglicis nuptiis ita offenditur, ut nuper coram quibusdam non sine suspirio dixerit: „En tandem sporgit ille canis". Quod pace Maiestatum Vestarum dictum velimus; obtinuit Angliam, et quid iam facturus Gallus est?

Sed de Rustano satis; et iam ad Ahmat Passam veniamus.

Is summo Passatu fungitur apud Turcam, nec adhuc ordinarios habet officii collegas, praeterquam unum Poray (?) Passam. Hunc Ahmat, dicit amicus ille secretus, plurimum Maiestati Vestrae favere.

Nunciavit et hoc, venisse nuper paulo post hyemis initium nuncium Petrowythii ad Turcam, cum litteris eius et Reginae Isabellae, quibus opem obnixe implorabant, et petebant eius gentium auxilio in Transylvaniam restitui. Haec Ahmath intellexisset, mox sine accomodato et vultu et verbis accedens Principem retulit, quae Regina Isabella et Petrowyth postulabant. „Ceterum quid, inquit, isti leves et stulti homines Maiestatem Tuam vexant? qui insaniunt, et fabulam de se concitant. Tu pro clementia tua, et amicitia quam erga Joannem Regem habuisti, prout etiam facturum te iuraveras, posteris eius dederas Transylvaniam, eosque benigne tuebaris contra omnes qui illis adversabantur. Igitur ipsi beneficio tuo uti noluerunt, imo recesserunt a te, et ad hostes tuos transierunt, acceperuntque pro Transylvania alias provincias, et pro Themeswar et Lippa alias arces, et pe-

cunias. Quo alio nomine tibi sunt habendi, quam rebellium et perfidorum? Quare postquam et tu usus es pietate et munificentia in eos, qua debuisti, et illi te contempserunt; destituendi mihi videntur esse, amicitiaque Regis Ferdinandi complectenda." Principem prope annuisse ad haec, deiecto in terram obtutu. Nunciavit idem amicus, obticuisse paululum, postea dixisse, id cognitionis esse differendum in aliud tempus.

Qualia sunt haec, et quantum fidei eis adhibendum, non audemus affirmare: Visum tamen est ex officio nostro, Maiestati Vestrae significare.

Is idem amicus saepe nobis significat, tempus iam adesse, ut Joannes Maria rediret. Posse multa contingere, quibus haec nostra pax impediretur, si differretur compositio; quod nobis quoque idem videtur. Nam et Orator Galli Codognatus nomine, domino Joanni bene notus, venit his diebus Hadrianopolim. Et quidam existimant, eum per Hellespontum sive Gallipolim traiecturum in Asiam, et iturum ad Turcam. Qui procul dubio, ut amici opinantur, ad aliud non venit, quam ut turbet res Maiestatis Vestrae et suam pacem; et suadeat pacem cum Persa, cum Maiestate vero Vestra bellum, vendendo suos fumos, ut fecerunt hactenus. Quare supplicamus stb. (A többi mint III. köt. 205—209.)

XXII.

Bornemisza Pál, Kendy Ferencz és Dobó Istvánnak Verancsics és Zay.

1554. april 24. Reverendissime, Spectabiles et Magnifici Domini nobis observandissimi, salutem et servitiorum nostrorum commendationem. De his quae hic acta sunt et aguntur, non est opus nos multis perscribere; quum neque ita facile liceat ob conditionem temporis; et Joannes Veg nuncius Dominationum Vestrarum coram sit cuncta relaturus, qui et interfuit et praefuit (si Diis placet) rebus omnibüs, quando etiam gladio parum abfuerit. Illud solum Dominationes Vestrae a nobis habeant; quod si nunquam alias (quantum ex praesentibus rebus coniici potest) nunc maxime opus est bonis consiliis Regiae Maiestati et Dominationibus Vestris, ut non solum Transylvaniam retineamus, sed ne reliqua etiam Regni in periculum adducantur. Joannis enim Mariae Malvezii serior expeditio multa turbavit, et nos quia impedit „sic volo sic iubeo“ „sit pro ratione voluntas,“ non valde multa hactenus videmur profecisse; nisi deinceps quodpiam felicius nobis sydus effulserit. Litterae autem Dominationum Vestrarum extitere nobis gratissimae cum suis novitatibus; nec ad eas ita respondere possumus, ut vellemus. Quare ignoscent et navabunt operam Patriae; quia quorundam conatibus eo misera corripitur, unde eam paulo post reducere frustra contendant. Et hic erit ille lapis ab insano quodam (ut loquamur proverbiis,) in puteum proiectus, quem multi sapientes eximere non poterunt.

Deus Vestras Amplissimas dominationes feliciter conservet. Et meminerint nostri. Datum XXIIII. die Aprilis MDLIIII. Constantinopoli.

Earundem Dominationum Vestrarum Magnificarum.

servitores
Antonius Verantius Quinque Ecclesiensis mp.
Franciscus Zay de Chemer mp.

Kivül: Reverendissimo, Spectabilibus et Magnificis Dominis Paulo Bornemizza Episcopo, et Francisco Kendy, ac Stephano Dobo Vayvodis Transylvaniae etc. amicis nobis observandissimis.

XXIII.

Ferdinánd királynak utasítasa a követek számára.*)

Instructio, iuxta cuius praescriptum nobilis fidelis nobis dilectus Joannes Maria Malvezius Consiliarius noster, una cum Devoto ac Magnifico, fidelibus nobis dilectis Antonio Verantio Episcopo Quinqueecclesiensi Praeposito Pornensi, ac Francisco Zay Nazadistarum nostrorum Generali Capitaneo, Consiliariis, Commissariis et Oratoribus nostris, inchoatam tractationem pacis cum Serenissimo et Potentissimo Principe et Domino domino Swlthano Solymanno

*) V. ö. a III. kötetet 427. sk. ll.

Imperatore Turcarum, ac Asiae et Graeciae etc. prosequi et ad finem deducere debebit.

1554. máj. 20. Imprimis Orator noster sese Budam ad Spectabilem et Magnificum virum Thoygon Passam Budensem conferat stb.

Ubi vero a Passa Budensi cum litteris et comitibus itineris expeditus fuerit stb. (siessen Konstantinápolyba.)

(Konstantinápolyban) debebunt ipsi omnes (tres Oratores) una Synan Passam, vel quicunque locum Imperatoris isthic tenuerit adire stb. (ki előtt magukat követeknek mutassák be, s kivánják, hogy a távol lévő császárhoz utazhassanak). Ahmat Passae, qui in locum Rustani successit, et primas tenet, promittant, si induciae in plures annos coalescant, primo anno quinque millia ducatos, dein vero omni anno donec pax vel induciae duraverint tria millia ducatos stb.

(Erdélyt illetőleg): quando ad tractationem deventum fuerit, eadem utantur arte in respondendo atque replicando, qua Turcae uti solent in interrogando et obiiciendo. Qui si acrius viderentur urgere negotium Transylvaniae specie commiserationis, dicendo puerum illum non tam indigne cum matre sua tractari debuisse; neque nostrum fuisse, ut nos in provinciam Imperatoris Turcarum introdueeremur, sicut hactenus fecerunt: ipsi quoque Oratores nostri replicent, nos puerum illum regium cum Serenissima matre sua non vi e Transylvania expulisse, neque ipsius opprimendi causa, sed frequentibus precibus ac postulatis praefatorum Serenissimae Reginae Isabellae, quondam fratris Georgii, ac Petri Petrowyth quodammodo compulsos tales tractatus suscepisse,

vel potius tractatus ante annos aliquot cum quondam Rege Joanne ad eius instantiam inchoatos et conclusos ad executionem atque effectum perduxisse, ita quod ea ratione dicto quondam Regis Joannis filio bene et prorsus paterne a nobis prospectum atque consultum fuerit, ipseque nunc extra omne periculum omnemque molestiam positus quietam eandemque honestam et Principe dignam vitam agere queat. Ad haec Serenissimam Reginam Isabellam Petro Petrowyth expresse commisisse, ut nobis vel Commissariis nostris Themeswarium, Lippam, Solmos, Beche et Beczkereke, aliasque quasdam finitimas inferiorum Regni Partium arces traderet, idque ab eo citra tergiversationem lubenter factum; nisi enim id voluntarie fecisset, multo facilius et commodius ea loca Turcis dare potuisset, quos cum exercitu in propinquo, scilicet Nandoralbae, aliisque vicinis Turcicis locis habebat. Cum itaque praedictos Serenissimam Reginam, quondam fratrem Georgium, ac Petrum Petrowyth nihil eorum quae commemorata sunt invitos agere perspexissemus, nobis equidem omnino persuasum fuisset, tales illorum tractatus consensu et voluntate ipsius Serenissimi Turcarum Imperatoris nobiscum agitari, neque Magnitudinis Suae referre, quicunque provinciam illam teneret, modo ipsa solito censu annuatim inde percipiendo non defraudaretur: neque enim cogitasse Nos, quod eiusmodi quidpiam inconsulta aut insciente Magnitudine Eius tractandum suscipere possent. Qui si nunc post talem conclusionem et contentationem mutata voluntate initos tractatus retractare aut irritos reddere vellent ac conarentur, adeoque se gravatos esse apud ipsum Serenissimum Turcarum Principem conquerentur, cur toties et tam

vehementer expetiverint? cur demum iniverint tales tractatus? cur Statibus Ordinibusque Regni Transylvaniae, cum illinc excederet, in publica Regni Diaeta iuramentum fidelitatis et inobendiae, quo sibi et filio suo illustri obstricti erant, relaxaverit, eosdem adhortando et monendo, ut in futurum Nos pro Rege et Domino suo recognoscerent, ac Nobis debitam fidem et obedientiam praestarent? quam ob causam coronam Regalem Nobis transmiserit et restituerit? quare Cassoviam etiam, ubi aliquamdiu morata est, libere ad manus officialium nostrorum consignaverit, illis quoque civibus a debita sibi et illustri filio suo fide et obedientia absolutis? eosdemque ad praestandam Nobis fidem et obedientiam perinde ac Transylvanos hortata sit? quare acceperint assignata a Nobis dominia? quamobrem erectos iam tractatus litteris suis obligatoriis approbaverint et confirmaverint? quis eos coegerit, ut talia facerent? Sed non dubitare Nos, quin Serenissimus Princeps Turcarum rei istius statu penitus cognito Serenitati Eius non adhibiturus sit fidem, si illa, ut dictum est, conquereretur, et Magnitudinem Eius contra nos incitare conaretur, ne pacem Nobiscum nisi restituta ipsi ac Illustri filio suo Transylvania iniret. Nam nullam Serenitati Eius iustam conquerendi de sua contentatione causam existere; sed si iniuriam illatam sibi putet, propterea quod summam centum millium ducatorum, quam Serenitati Eius pro sua dote ad proxime praeteritum festum Epiphaniarum Domini solvere debeamus, numerata non sit, eam iniuriam non Nobis, sed Serenitati Eius adscribendam esse; siquidem parati fuerimus huiusmodi pecuniam ad terminum constitutum solvere, nisi Petrus Petrowyth practicas et motus illos bellicos, de quibus manifeste

constat, sub nomine et auspiiciis Serenitatis Suae excitasset; rem itaque absurdam futuram fuisse, imo fidelibus subditis nostris maximopere etiam perniciosam, si Serenitati Eius data tanta pecuniarum summa vires ad prosequendum adversus Nos bellum subministravissemus, et hanc ob causam solutionem illius pecuniae nonnihil dilatam esse, ex qua dilatione ad Serenitatem Eius nullum dampnum redundavit, ex quo fructum et reditum iuxta morem et consuetudinem ubique per universam Christianitatem observari solitam annuatim inde percipiat. In promptu tamen fore, pecuniam illam Serenitati Eius ad terminum, de quo cum oratore eius ad praesens penes Nos existente tractaverimus, numeratum iri.

Eam autem spem et fiduciam, quam conceperamus de voluntate et consensu ipsius Senenissimi Turcarum Principis, vehementer confirmatam fuisse a quondam fratre Georgio, ut qui prae ceteris sese voluntati Magnitudinis Suae accomodaturus, nec quicquam contra eam facturus aut attentaturus esse videbatur; ab eo namque Nos indesinenter instigatos et monitos fuisse, ut saepedictam Reginam Isabellam cum illustri filio suo contentaremus, ut provinciam praenominatam cum inferioribus Regni partibus ad manus nostras reciperemus; quem postea tamen animadvertentes id potissimum agere, ut utraque parte exclusa ipse solus Transylvania potiretur, pro demerito puniri fecerimus.

Quandoquidem vero ex postremis litteris, quas Serenissimus Princeps Turcarum ad Nos ex Alepo dedit, cognovimus, Magnitudinem Eius ob id maxime graviter ferre, Nos Transylvaniam possidere, quod ipse provinciam illam jure belli, gladio scilicet a se

occupatam Serenissimo quondam Regi Joanno tradiderit, et eo defuncto ipsius quoque Illustri filio concesserit, et putet nunc honori, famae et reputationi Magnitudinis Suae aliquid detrahi per id, quod Nos ipsam ad manus nostras aeceperimus: idcirco Oratores nostri omni loco et tempore in hoc maxime incumbant, ut Magnitudini Suae et Passis talem opinionem et persuasionem eximant; dicentes, quod cum eam provinciam non vi aut armis ex potestate et manibus Magnitudinis Eius eripuerimus, sed eandem multoties rogati, voluntarie et libere Nobis a praedicta Serenissima Regina cessam atque resignatam, sicuti superius memoratum est, receperimus, id in labefactationem aut diminutionem honoris et reputationis Magnitudinis Suae cedere non posse; quin maximo ipsi fore honori et gloriae, tam apud omnes Principes huius saeculi, quam apud posteros, si Nobis eam tam liberaliter, ut Serenissimo quondam Joanni Regi concedat, et annuo munere a Nobis, tanto Christianitatis Rege, honoretur, mutuam cum Sacra Imperatoria Maiestate ac Nobiscum amicitiam habeat; maxime cum nunquam intellexerimus vel sciverimus, quod Magnitudo Sua aliquid iuris sibi in Transylvaniam praetenderit, et propterea non Nos, sed dictam Serenissimam Reginam ac Petrum Petrowyth incusari et ingratitudinis coargui debere, qui accepta competenti compensatione, quodammodo in contemptum Serenissimi Turcarum Principis beneficia a Magnitudine Eius liberaliter accepta aspernati, Nobis vendere non dubitaverunt. Non ita enim affectum esse animum nostrum erga Magnitudinem Eius, quod illius honori quidpiam derogare, sed potius plurimum addere cupiamus, utpote cuius amicitiam candide expetamus stb.

(Igérhetnek nagyobb adót) in duplumus, imo etiam ad viginti quinque millia ducatorum.

Si itaque Serenissimus Princeps Turcarum isti honestae petitioni nostrae benevole annuerit, et pacem seu inducias Nobiscum, Transylvaniae quoque, et inferiorum atque ultra Tybiscum existentium Partium nomine acceptaverit; Oratores nostri eas iuxta articulos instructionis nostrae ipsis antea datae concludere studeant, maxime vero instent et laborent, ut Serenissimus Princeps Turcarum Waivodis Moldavo et Transalpino firmissime mandet, ut ab omni hostilitati sese contineant, et cum fidelibus subditis nostris sibi conterminis in bona vicinitate et quiete vivant, nec ulli turbae stb.

(Ha panasz volna, hogy a fegyverszünet nem tartatik) quod non solum ab officialibus nostris violatores induciarum capite plecti iusserimus, sed etiam cuidam insigni militi ad instantissimas frequentissimasque nonnullorum militum humillimas preces non pepercerimus; quin vinctum (quod nullo Jure, nec ullis pactis tenebamur) ad Passam Budensem transmiserimus, ut de eo meritas violatarum induciarum poenas sumeret; qui ipsum tandem ad intercessionem plurimorum militum tam Turcarum quam Christianorum liberum dimiserit; eoque severitatis et diligentiae nostrae exemplo nos consectutos esse, quod nunc induciae ex nostra parte firmiter observentur stb.

(A többi kérdésekre nézve) — — gravamina nostra ratione arcium illarum desertarum, quas Turcae in partibus Regni nostri Croatiae occupare et communire praesunt stb. (ezen sérelmek elintéztessenek).

(A hódoltságban lévő parasztnép a fennálló status quo-ban maradjanak.)

(A határok szabályoztassanak.)

(Ha ezen úton czélt nem érhetnek; igyekezzenek a követek belátásuk szerint más módot alkalmaztatni) ut (Transylvania) Nobis pacifice dimittatur stb. Ubi multum fortassis proderit, si ipsi Oratores nostri praedicaverint etiam maximam et memorabilem Magnitudinis Suae liberalitatem, quae scilicet non dubitavit, Budam cum aliis locis, quae tunc occuparat, Serenissimo olim Regi Joanni elargiri, et tenenda possidendaque concedere; item utrique Waivodae Moldavo et Transalpino Moldaviam et Transalpiniam, recipiendo ab eisdem annuum munus seu tributum, item Illustri Venetorum Dominio Regnum Cypri, Januensibus Chium, Ragusinis vero Ragusium; et denique urserint vicissim et sedulo inculcaverint nostram quoque singularem fiduciam, quam de Magnitudine Eius conceperimus. Siquidem omnino Nobis persuasum habeamus, imo petimus et optamus, quod Magnitudo Sua non minori Nos benevolentia prosequatur, quam eundem olim Regem Joannem, et alios supranominatos prosequuta sit stb. Datum in civitate nostra Vienna die XX. Maii anno M. D. LIIII. Regnorum nostrorum Romani XXIIII. aliorum vero XXVIII.

Ferdinandus mp.

Ad mandatum Regiae Maiestatis proprium M. Singkmoser mp.

— — — — mp.
Vice Cancellarius.

XXIV.

Verancsicsnak és Zaynak a király.

Oratoribus Constantinopoli existentibus.

Ferdinandus etc.

Reverende ac Magnifice, fideles Nobis dilecti. 1554. máj. 28. Quoniam sub discessum Joannis Mariae Malvezii expedivimus ad vos per viam Budae quendam tabellarium cum litteris tam ad Principem Turcarum, quam ad Zynan Passam et vos datis, operae pretium fore duximus, vobis illarum exempla sive duplicam per viam Venetam transmittere; quod, si tabellarius ille ad vos non posset pervenire, aut litterae in itinere interciperentur, nihilominus sciatis ea, quae scripta a Nobis fuerint, et quae sit nostra de expeditione praefati Malvezii deliberatio, quidque vobis etiam desuper sit agendum, statuere possitis.

Praeterea ne ignoretis, quae litterae post discessum Joannis de Rado Ragusini, qui 24. proxime praeteriti mensis Aprilis hinc abiit, Nobis redditae fuerunt; significamus vobis, Nos quinas accepisse de prima, de decimasexta et vigesima septima nuper praeteriti mensis Martii, quas homines Passae Budensis attulerunt; praeterea alias de prima, et postremas de vigesimaquarta Aprilis, per Joannem Vegh nuncium Transylvanum allatas. Ad quas hactenus nihil respondimus propterea, quod expeditio Mallvezii iam tunc instabat, qui de rebus omnibus bene informatus existit. Datum Viennae 28. Maii 1554.

XXV.

A királynak Verancsics és Zay.

Sacratissima Regia Maiestas!
Domine nobis Clementissime!

1554. aug. 12. Hodie intelleximus, missum esse a Principe Turciae oratorem ad Reginam Isabellam et Regem Poloniae, cui nomen est Monsieur dalla Ciambra; qui alias oratori Monsieur de Romon, qui hinc decessit, proxime erat a secretis; inde postea per Moldaviam venturus est Constantinopolim. Hominem observare quid oberit? Sed quid erit faciendum Maiestati Vestrae sit consilium. Datum Constantinopoli XII. Augusti MDLIIII.

Eiusdem Vestrae Sacratissimae Maiestatis

servitores subiectissimi
Antonius Verantius Quinqueecclesiensis mp.
Franciscus Zay de Chemer mp.

XXVI.

A királynak Verancsics és Zay.

1554. aug. 4. Nuncius Reginae Isabellae stb. (mint a III. köt. 302—308. ll.) Reliquum est, si quo pacto res praesentes secus ire inciperent quam speramus, nosque stri·

ctius detineremur quam hactenus, aut etiam, quod Deus avertat, sicut Joannes Maria, essetque quorumpiam consilium, ut ii Chiaussi et dragomani, aliique capuciae sordes Turcarum, qui isthuc mittuntur, ut nostra causa similiter detinerentur: supplicamus Maiestati Vestrae, ne dignetur his consiliis assentiri; quia prius nobis eveniret, cum eis daretur causa, quam adhuc nullam habent, ut in nos inhumanius aliquid committerent. Chiaussi vero isti, et reliqui quos nominavimus, centum certe pro unoquovis nostrae familiae non valent, quorum apud hunc barbarum tata copia est ad iacturam et ad iniurias, ut pecus aequent. Videtur itaque nobis, quod humiliter dicimus, ut omnes tales bene habeant et honeste, atque incolumes expediantur. Nam in nos quoque hic adhuc nihil est commissum, quod non deceret; esto quod pro suo more sub custodia sumus. Et de hoc, et in Transylvania, et ubique alibi mandato Maiestatis Vestrae tuendum est, ne quid tale committatur. Maiestatem Vestram quam felicissime valere optamus. Datum Constantinopoli IIII. Augusti MDLIIII.

Eiusdem Vestrae Sacratissimae Maiestatis

servitores subiectissimi
Antonius Verantius
Episcopus Quinqueecclesiensis mp.
Franciscus Zay de Chemer mp.

XXVII.

A királynak Verancsics és Zay.

Sacratissimae Romanorum, Hungariae, Bohemiae etc. Maiestati, Domino Regi et Principi nostro clementissimo.

1554. aug. 9. Quum iam praesens Baili Veneti tabellarius esset recessurus, supervenit novus a Venetis, per quem binas litteras Maiestatis Vestrae recepimus, unas eiusdem exempli, quas via Budensi nuper homo Maiestatis Vestrae attulit Stephanus nomine, alias vero 21. Junii datas. Quare idem tabellarius a Bailo tantisper adhüc remoratus, donec ad easdem etiam litteras responderetur, quae recens intervenerant; nobis quoque ad alteras litteras nostras appendicem adiungendi facta est opportunitas.

Primum itaque, ad litteras Maiestatis Vestrae responsum dignabitur scire, quas ad nos tum via Turcica tum Veneta hactenus litteras dedit. Incolumes tam duplicatas quam simplices accepimus, et ad easdem respondimus per Venetias. Imo post eas, quas X. Maii dedimus, et gratiose dicit se Maiestas Vestra recepisse; dedimus et alias postea, nimirum eiusdem mensis Maii XX. et Junii XXIIII., Julii vero etiam XXI., quarum unas peculiaris cursor noster tertius Radosor Gallo nomine et homo Raguseus indicio instructionis Oruch Chiaussi portavit, nec tamen adhuc cognovimus, an eas pertulerit. Uno enim tempore expedivimus illum via Segniensi, qua hinc expeditus

fuit cum Oruchio Joannes Vegh. Litterae ad Hebray datae sero sunt missae. Ideo alias Maiestas Vestra dare dignabitur per alias occasiones; quia nunc nulla occurrit secum agendi, donec a Principe litteris Maiestatis Vestrae respondebitur, de quo aliis nostris latius scripsimus.

Ea autem authoritas apud ipsum Hebray non est, de qua nos ad Maiestatem Vestram scripseramus, nobisque falso amici persuaserant. Nihil agit, quod prius Principi non constiterit, et cum Rustano clam omnia communicat, videturque ab eius consiliis parum recedere. Bonus tantummodo et sedatus homo est, nec putamus eum aliter quam pro forma quadam huc missum. stb. (A többi mint III. köt. 309—312. ll.)

XXXIII.

Ferdinánd király megbizó levele a passákhoz Verancsics, Zay és Busbeck Auger számára.

Ferdinandus Divina favente clementia Romanorum, Hungariae, Bohemiae etc. Rex.

Magnifice vir, syncere Nobis dilecte. Iniunximus 1554. nov. 24.
Reverendo, devoto, Magnifico et Nobili Anthonio Verantio Episcopo Quinqueecclesiensi et Praeposito Pornensi, Francisco Zay de Chemer Generali Nazadistarum nostrorum Capitaneo, et Augerio de Busbeck Aulae nostrae Regiae familiari, nostris Consiliariis et Oratoribus fidelibus nobis dilectis, nonnulla Vobis

nomine nostro referenda; sicut ab ipsis coram cognoscetis. Quare Vos gratiose hortamur et requirimus, ut ipsis Oratoribus nostris in iis, quae Vobis verbis nostris dixerint, plenam indubitatamque fidem adhibere, atque Vos desuper ita, ut confidimus, gerere, et de Nobis vicissim gratiam liberalemque remunerationem expectare velitis. Datum in civitate nostra Viennae die XXIII. Novembris anno Domini M. D. LIIII.

Ferdinandus mp.

J. Jonas mp.
Vice Cancellarius.

M. Singkmoser mp.

XXIX.

Török adó 1555.

Tributum Caesari Turcari etc.

Summaepecuniae, schiphorum argenteorum, horologiorumque, quae per me Andream Schnätterl Caesareo Solutore Bellico D. Max. ad Turcarum Imperatorem dominis Oratoribus Suae Maiestatis nomine tradita sunt.

Primo in decem doliolis, quorum singula continent sex millia tallerorum, facit sexaginta millia tallerorum, id est 60,000 talleri.

Item in sacco uno quingenti et septuaginta talleri, id est . . . . 570 talleri.

Postremo in sacco uno quinque millia quatringenti et viginti ducati aurei, id est . . . . 5420 ducati.

Numerus schiphorum, pondus, et valor eorundem.

Primus ponderat cum operculo marcas viginti quinque uncias tredecim cum dimidia; aestimatio marcae extenditur ad sedecim florenos, facit . . 413 fl. 30 kr. —

Secundus est duplex, ponderat marcas 17 uncias 12 qu. 3; aestimatur marca 18 florenis, facit . . . . 320 fl. 20 kr. —

Tertius est simplex, ponderat marcas 17 uncias 14; aestimatur marca 18 florenis, facit . . . . 321 fl. 45 kr. —

Quartus est duplex, ponderat marcas 13 uncias 1 $^1/_2$; aestimatur marca 15 florenis 45 crucigeris, facit . . . . 206 fl. 13 kr. —

Quintus item duplex ponderat marcas 13 uncias 15 $^1/_2$; aestimatur marca 15 florenis 45 crucigeris; facit . . . . . 204 fl. 15 kr. —

Sextus simplex cum operculo ponderat marcas 7 uncias 3 qu. 3; aestimatio marcae 17 floreni, facit . . . . 123 fl. — —

Septimus ponderat marcas 6 uncias 9 qu. $^1/_2$; aestimatur marca 15 florenis 45 crucigeris; facit	103 fl.	29 kr.	—	
Octavus superioris ponderis et aesimationis	103 fl.	29 kr.	—	
Nonus ponderat marcas 9 unciam $^1/_2$; aestimatur marca 20 florenis, facit	191 fl.	52 kr.	2 den.	
Decimus ponderat marcas 8 uncias 5$^1/_2$; aestimatur marca 20 florenis, facit	166 fl.	52 kr.	2 den.	
Undecimus ponderat marcas 8 uncias 10; aestimatur marca 20 florenis, facit	172 fl.	30 kr.	—	
Duodecimus ponderat marcas 9 unciam $^1/_2$; aestimatur marca 20 florenis, facit . . .	180 fl.	37 kr.	2 den.	
Decimus tertius ponderat marcas 8, aestimatur marca 20 florenis, facit	160 fl.	—	—	
Decimus quartus superioris ponderis et aestimationis .	160 fl.	—	—	
Decimus quintus cum operculo ponderat marcas 7 unciam $^1/_2$; aestimatur marca 20 florenis, facit	140 fl.	37 kr.	2 den.	
Decimus sextus ponderat marcas 16 uncias 4 qu. 1; aestimatur marca 18 florenis, facit .	292 fl.	46 kr.	2 den.	
Decimus septimus ponderat marcas 14 uncias 11; aestimatur marca 16 florenis, facit .	235 fl.	—	—	

Decimus octavus ponderat marcas 6 uncias 5 qu. 2; aestimatur marca 15 florenis 45 crucigeris, facit	99 fl.	33 kr.	—
Decimus nonus ponderat marcas 7 unciam 1 qu. 3; aestimatur marca 15 florenis 45 crucigeris; facit	111 fl.	27 kr.	—
Vigesimus ponderat marcas 13 uncias 7 qu. ½; aestimatur marca 15 florenis 45 crucigeris, facit	196 fl.	1 kr.	—
Vigesimus primus ponderat marcas 10 unciam ½; aestimatur marca 20 florenis, facit .	200 fl.	37 kr.	2 den.
Vigesimus secundus ponderat marcas 8 unciam 7; aestimatur marca 20 florenis, facit .	168 fl.	45 kr.	2 den.
Vigesimus tertius ponderat marcas 8 uncias 5 ½; aestimatur marca 20 florenis, facit .	166 fl.	52 kr.	2 den.
Vigesimus quartus ponderat marcas 6; aestimatur marca 20 florenis, facit	120 fl.	—	—
Vigesimus quintus ponderat marcas 7 uncias 8; aestimatur marca 20 florenis, facit .	150 fl.	—	—
Vigesimus sextus ponderat marcas 7 uncias 15; aestimatur marca 20 florenis, facit	158 fl.	—	—
Vigesimus septimus ponderat marcas 6 uncias 10; aestimatur marca 20 florenis, facit	132 fl.	48 kr.	3 den.

Vigesimus octavus ponderat marcas 6 uncias 8; aestimatur marca 20 florenis, facit 130 fl. — —

Vigesimus nonus ponderat marcas 6 uncias 5; aestimatur marca 20 florenis, facit . . . 126 fl. 15 kr. —

Trigesimus ponderat marcas 10 uncias 5 qu. 1; aestimatur marca 15 florenis 45 crucigeris, facit . . . . . . 162 fl. 33 kr. —

Ultimus ponderat marcas 10 uncias 8 qu. 1; aestimatur marca 15 florenis 45 crucigeris, facit . . . . 165 fl. 40 kr. —

Numerus horologiorum cum aestimatione eorundem.

Primi horologii aestimatio est ducentorum quinquagintá florenorum Renensium, id est . . . . 250 fl. —

Secundi quae (így) speculum continet, aestimatio est . . . . 166 fl. —

Tertii aestimatio est . . . . . . 145 fl. —

Ultimi aestimatio est . . . . . . 160 fl. —

A. Schnatterl mp.

XXX.

Expeditio Solymani in Persiam.

Quum primum imperator Turcarum ingressus est fines Regni Persiae, hostes statim apparuere, eique modo a fronte, modo a lateribus et a tergo improvisi occursantes non parum Turcarum numerum quotidie carpebant, unisque tantummodo castris Turcas praecedendo, ita illos singulis horis, diesque noctesque per momenta molestabant, ut quo tempore potissimum expectari debuissent, ignorarent. Et tamen ubicumque Persae pridie castra metati fuissent, ibidem postridie Turcae metabantur, et in iis castrorum locis singulis semper vel quingenta, vel sexcenta, vel septingenta suorum capita offendebant, quae quotidie a Persis illata, prae tabernaculo Principis sui abiiciebantur. Hunc autem in modum Turcis tanquam per manum penitius in Persiam usque ad flumen quoddam perdüctis, quod Ciboan Chysopryszy, hoc est pastorum pons coniungit, utrique exercitus dies aliquot in stativis insumpsere; Turca interim proelium iusti congressus poscente, et Persa eum non detrectante, modo sine bombardis fieret. Sed demum ubi Turca animadvertit, Persam nihil minus quam de dimicandi iusta acie cogitare, sed tergiversare, ac solita vafricie tempus extrahere; cupidus etiam ipse in omnem iam fortunam proelium committere, quippe qui partim propter iacturam militum, quos multiplices morbi et quotidianae velitarium militum dimicationes consumebant, partim vero propter pabuli et commeatuum inopiam, 1555. körül.

belli finem quaerere cogebatur. Subito consilio flumen transgreditur, delectoque duplice agmine ex Asiatico et Thracico milite, cum duobus suis Beglerbeghis utrumque iubet praecedere et in hostem ire; ipse cum machinis et reliquo exercitu lentius subsequitur, donec ad urbem quandam Nachinanum nominatam monti cuidam adiacentem appellerent, quo loco Persa castra sua munierat, et ab initio continuerat. Prius itaque quam Turca ad memoratam urbem apropinquare coepisset, Persa antesignanis occurrit, eosque in fugam versos ad exercitum usque caecidit, nec inde ante retulit pedem, quam bombardis esset aversus. Tunc Turca adito gradu celerius ad urbem progredi maturavit.

Persa vero destituta civitate omnem peditatum in vicinum montem conscendere iubet, quem dudum destinaverat et accomodaverat stratagemati suo, quo hostem circumveniendum sibi proposuerat; ipse cum toto equitatu post eundem montem abit, perinde ac fugitans, quoniam neque alioqui montis asperitas equitatum admittebat. Turca igitur sine negotio urbe capta, quam vacuam pene invenerat, et subinde incendio solo aequata, ratus ex divisione Persici exercitus oportunitatem rei feliciter gerendae oblatam, montem oppugnare confestim aggreditur, et simul partem copiarum late per eam regionem ad populandum et terrorem incutiendum emittit. Frustra utrumque fecit, quia et populatores fusi sunt, et ad montem, aliquot dierum insumptis conatibus, omnes ei impetus vani cessere. Quippe eam aiunt esse montis conditionem, tamque oportunum eorum praesidio, qui illum primi insederint, ut quinquaginta milites Persiani e superiore nixi mille Ottomanicos ab imo ad ardua emican-

tes citra vel unius suorum iacturam, quotiescunque ad manus ventum est, fugarint et fuderint. Sed Persa, qui antea non dubitabat, quin Turca hoc ipsum facturus esset, simul ac Nachinanum attigisset, et exercitum suum tanquam vera fuga divisum esse cognovisset, circuito monte cursu haud praecipiti, ut maiores animos ea mora hosti attolleret, et oppugnatione montis fatigaretur, a tergo, unde minime etiam suspectus esse poterat, erumpit, et Turcas invadit. Dumque in montem omnes intenti pertinacius peditem urgent, Persa premebat ultimos, et ad stationem Principis Turcarum nitebatur iter faciendo.

Consternatus Princeps Turcarum hoc impetu, perturbatique etiam militum eius ordines, extemplo a monte in hostem tumultuarium conversi, eum et machinarum et scloporum ignibus simul reiiciunt, et ad desistendum a conatibus adigunt, conclamantque infestum sibi id temporis et Deum et fortunam esse vociferantes, nec obauditi militum fremitus, ut in re trepida et quasi omnium animos subiisset vincendi desperatio. Subito nutu signa concrepuere receptus et fugae minime simulatae, acceptoque itinere versus eundem fluvium, per quem venerant, recesserunt. Quos Persae insecuti postrema agmina non destiterunt affligere, priusquam Turcae ipsum flumen attigerint et traiecerint. Traiecto vero flumine civitatem quandam offendunt, in qua dum in Persiam Turca transiret, aliquot cohortes reliquerat, quae tutarentur Georgianos, qui in exercitum eius commeatus importabant. In eadem tunc quoque, ut ab omni impedimento vacuus esset, atque eo levior ad eripiendum sese hosti foret, reliquit machinas omnes, et Beglerbeghos duos cum valido equitatu et aliquot janicherorum cohortibus.

qui et machinis intra urbem essent praesidio, donec secure efferri possent, et foris Persam a se insequendo tardarent, quousque cum fatigato exercitu sine periculo ad Erzran urbem perveniret.

His cum Turca in hunc modum actis, Persa nec eum eo tempore insequi, nec praesidium apud machinas relictum oppugnare voluit; sed in Georgianos, qui Turcas commeatibus pluribus in locis sustentaverant, plenus irarum, et memor prioris iniuriae, qui secum initio fidem coniunxerant, et postea a se defecerant, maximis itineribus profectus, omnes maxima caede, et quidem, ut aiunt, ad anniculos usque infantes multat, ignique simul ac multiplici vastitate illa provincia castigata, opinione celerius, et praeter spem omnem revertitur ad Turcam iter adhuc agentem, strictisque gladiis ad Erzrom usque eum prosequutus, non minorem in exercitu eius fertur tunc quoque edidisse caedem, quam antea ediderat, cura nec praedae nec captivorum habita, sed vulnerum at caedis. Sic Turca, quem graviter aegrotum esse ferunt, coactus est ab hoste se recipere, eidem impedimentorum etiam ac tabernaculorum parte relicta, quae colligi prae discessu subito nequierunt.

Quamquam alioqui hoc postremo Persae impetu neque aciem struere et pugnare potuisset, quod neque janicheros neque bombardas apud se habuerat; huc accedente et meliorum militum absentia, et eorum qui aderant consternatione, quos iam soli fugae inclinatos haud facile erat armare vel in ordinem redigere. Verum irrequietus adhuc Persa, ob maioris victoriae oblatam occasionem hic Turcam deserit, raptimque in eos regreditur. quos a tergo reliquerat.

Hi duo Beglerbegii dicuntur esse Schender et Ally Passae, de quorum reditu Turca plurimum sollicitabatur. Quia iam tunc nihil aliud desiderabat, quam ut adessent, quo haberet, quibuscum ad Erzrom recedere, et angustias quorundam montium pertransire possit; quandoquidem in iis copiis, quas secum reduxit, parum roborris inesset. Itaque sat bene cum eo agetur, si Aleppum salvus evaserit. Nam diu iam Turcae maiora in bello detrimenta non acceperunt, nec magis suis de rebus dubium habuere, quam hoc; ita ut supra numerum et ferro, et inedia ac morbis consumpti fuerint, nusquam vel unica dimicatione prospere gesta. Quo magis animis deiecti sunt; mutuo colloquentes, Persae causa se pessum ituros.

Porro de Tartaris, qui ad devastandam Syrvanam provinciam ire iussi fuerant, constat, quod Persae eos sine resistentia et studiose simulata incuria admiserant; verum ubi populabundi latius vagari incoepissent, eodem fere tempore quo et Turcae, circumventi sunt, et magna pars caesi. Eos vero, quos fuga ei cladi eripuerat, Circassorum arma excepere, nec ex triginta ferme hominum millibus valde multi in patriam rediere.

De Turca fertur, quod adhuc in Erzrom haereat, magisque illud affirmatur in dies, quod non veniet Constantinopolim, quam quod veniet. Ceterum quoniam anno superiore totam annonam territorii Aleppini etiam in insequentem exercitum eius consumpserat; afferunt nunc in Amasia, Sanchiakatu olim Muztaphae filii, hibernaturum cum parte una exercitus, reliquis vero alio distributis per illorum finium loca uberiora, et tenentibus praesidia aptiora. Vulgatur iam paulo latius, quod hac strage amiserit multo su-

pra etiam duccnta hominum millia, partim ferro hostium, partim morbis, et potissimum dissenteria. In equis vero et camelis, ac reliquis iumentis onerariis, tanta iactura facta est, ut ea dolentius pene feratur quam homiuum — — — — — — — —

XXXI.

Maximilián királynak Verancsics Antal.

1567. jul. 19. (Azt jelenti, hogy Belgrádba szerencsésen érkezett. Kelt ugyanott julius 19. 1568.)

Melléklet. Navigatio Oratorum Sacrae Caesareae Maiestatis Romanorum etc. in Turciam per Danubium.

Discesserunt

die Julii	milliaria
IX. ex Comaromio X. ex Strigonio	5.
XIII. ex Buda	8.
XIIII. ex Fewldwar	10.
XV. ex Tolna	9.
XVI. ex Weresmarth	12.
XVII. ex Walkowar	14.
XVIII. ex Karom	10.
Belgradum venerunt	7.

XXXII.

Verancsics Antalnak Bornemisza Pál.

Reverendissime Domine, frater nobis observandissime, salutem et servitii mei commendationem. Credimus dominationi Vestrae Reverendissimae constare, quomodo anno superiori, tempore obsidionis Zigetiensis, Franciscus Doczy, filius domini Nicolai Doczy, per Turcas captus fuerit. Id licet hactenus nemo scivit, ubi sit; nunc tamen ex Constantinopoli scripsit huc ad patrem et alios litteras, quibus signibat, se esse captivum Mehmet Passae Supremi Vezirii. Et quia ab hominibus rerum Turcicarum peritis intelligimus, homines captivos Passarum facilius quam alios redimi posse; rogati ab eius patre domino Nicolao, voluimus has ad Dominationem Vestram Reverendissimam dare, Eamque rogare, ut quo meliori et cautiori potest modo, velit habere diligentem curam illius eliberandi, sive id suo sive alicuius servitoris sui nomine aggredi voluerit, prout videlicet Ei commodius visum fuerit. Nam Dominatio Vestra Reverendissima, quae ibi est constituta, et cui omnes Turcarum mores sunt cogniti, ex sua prudentia facilius modum inveniet, quam nos qui absumus. Quicquid autem Dominatio Vestra Reverendissima insumpserit, pollicetur dominus Nicolaus Doczy, se id Dominationi Vestrae Reverendissimae in reditu cum maxima gratiarum actione persoluturum. Sperat autem ipse, quod forte Dominatio Vestra Reverendissima illum etiam pro aliquibus muneribus liberare poterit sub

1567. sept. 22.

inducianum istarum tractatu. In hac re tum pium opus Dominatio Vestra Reverendissima faciet; tum vero tale, quod tam ipse dominus Nicolaus Doczy, quam sui omnes Dominationi Vestrae Reverendissimae in perpetuum reservire conabuntur. In reliquo Reverendissimam Dominationem Vestram prospere valere optamus. Datum Nitriae 22. Septembris anno Domini 1567.

Eiusdem Vestrae Reverendissimae Dominationis

deditissimus frater et servitor
Paulus Episcopus Transylvanus manu sua.

Kivül: Reverendissimo Domino domino Anthonio Vrancio Episcopo Agriensi, ad Excelsam Portam Imperatoris Turcharum Oratori Suae Sacratissimae Maiestatis Domini nostri Clementissimi etc. Domino et amico nobis observandissimo.

Constantinopoli.

XXXIII.

Verancsics Antalnak Oláh Miklós.

Reverendissime Domine, et uti frater nobis honorandissime, salutem et nostri commendationem. Non possumus nunc Dominationi Vestrae Reverendissimae quicquam novi scribere. Sumus in eo statu, in quo eramus discedente Dominatione Vestra Reverendissima; et expectamus, ut Dominus Deus dominationem Vestram Reverendissimam reducat quamprimum incolumem cum optato responso, quod sit ad commodum Patriae, et Maiestatis Suae Caesareae domini nostri clementissimi. Ceterum anno superiori, tempore obsidionis Zigethiensis, captus fuit per Turcas Franciscus filius domini Nicolai Doczy, ac dono datus Memhet Passae Supremo Vesirio, qui ex captivitate scripsit huc ad patrem. Is vero rogavit nos, ut pro filio eius eliberando ad Dominationem Vestram Reverendissimam scriberemus. Quamobrem rogamus Dominationem Vestram Reverendissimam, ut eo quo meliori et cautiori potest modo suo nomine laboret, quo iuvenis ille, nondum ibi agnitus, suis restituatur et eliberetur. Dominatio Vestra autem Reverendissima, quae in aula illa diu est versata, melius novit, qua via et modo id fieri et confici possit. In hoc faciet Dominatio Vestra Reverendissima opus pium, ac Deo et hominibus gratum. In reliquo Eandem feliciter valere cupimus. 1567. nov. 23.

Tyrnaviae 23. Septembris 1567. Dominationis Vestrae Reverendissimae.

uti frater
Strigoniensis
manu propria.

Kivűl: Reverendissimo domino Antonio Verantio, Episcopo Agriensi, ac Sacratissimae Caesareae Maiestatis ad Turcarum Principem Oratori etc. Domino, et uti fratri nostro honorandissimo.

V.

VEGYES LEVELEZÉSEK.

13*

I.

Testvérének Mihálynak Verancsics Antal. *)

Antonius Wrancius Michaeli Wrancio fratri S.

Diu est, frater, quod me hortaris, ut epistolas, quas accuratiore studio ac meditatione scribo, colligendas servandasque, ac in librum perinde, ac luce, ut ais, dignas elucubrari curem; praesertim quod his de rebus ac tumultibus Hungariae et Transsylvaniae multa, donec tu in Italiam et in Gallias excurris, memoraverim. Obsequor, vides, honestissimo, et quidem pleno amoris desiderio tuo. Sed vereor, ne cum humiles, indisertae, inelegantes, parum latinae, nimis verbosae, rudes, inpolitae, informes, nec ea iucunditate sint, ut saepe relegantur, et ipse arroganter memoriam posteritatis re neutiquam tanti ambire iudicer, et his epistolis meis in unum duntaxat diem exaratis, ut Megarensibus aut Aequinensibus, olim usquam ratio, usquam numerus sive locus existat. Scribimus enim passim multa docti ac indocti, hoc praesertim nostro aevo, et incudi tradimus, omnesque eadem ratione remoto pudore legi atque haberi cupimus. Quo fit, ut

1538. jan. 21.

*) Szalay ezen levelet számos hézagokkal és igen hiányosan közölte. (VI. köt. 3 l.) Itt annak teljes szövegét adjuk.

lectores nostri alii risum, alii somnum saepe vix continere possint. Verum quid, quaeso, iuvat, totos dies ac noctes ea in re desudare, et omnem operam in librum contulisse, qui, velut pictura aut imago quaedam, semel aut bis visa intuenti satietatem afferat, nec in se reliqui fecerit, quod saepius homines ad videndum invitat? Etenim, nisi genium liber habuerit, frustra quis labores, vigilias ac foetus suos huic quasi diuturnitatis suae ac nominis custodi crediderit. At ne refragari tibi, et ipse mecum dissimulare videar, quum id equidem non invitus facio, ad quod cogi honestius omnino esset: annuo voluntati tuae vel eo solo argumento, et quidem vulgari ductus, nullum librum adeo humilem, adeo trivialem esse, in quo quod placeat, aut addiscas, non invenias, iuxta carmen Martialis: „Triginta toto mala sunt epigrammata libro, si totidem bona sunt, Lause, liber bonus est." Addo praeterea, humanae infirmitatis vitio cuique sua placere, omnino natura ipsa posteritati studere, nec cuiusquam ingenium commendandum, nisi quod delirat et a recto discedit. Ceterum phrasim et stilum omnium scriptorum diversum multum habere, et scientiam artemque ex institutione hominibus accedere; modum dicendi unicuique suum ac proprium cum natura insitum et ingenitum esse, nemo it inficias. Nam si infinitorum authorum scripta percurras, iudicio doctorum alii erunt breves, obscuri, insuaves, sine sententiis, nullo lepore, antiquarii, scabri, difficiles, exoleti et Delii, ut aiunt, natatoris indigi; alii prolixi, disiuncti, diffluі, vani, affectati, nec tamen cum mille calamistris satis culti; quidam vero pressi, maturi, politi, ornati, urbani, dulces, et in omni ferme parte elaborati ac luculenti; multi inflati, tumidi, enerves, elumbes, pleni impetu,

fastu, ostentatione. Demum hic ieiunus et humilis, ille altus et copiosus; nec duos a tot saeculis reperies, quibus simili oratione ac stylo favit Minerva. Imitatione autem Ciceronem, Sallustium, Caesarem, Livium accedere multis datum, assequi et evadere adhuc nemini. Porro sic hae nostrae quoque epistolae si suis naevis laboraverint, nec Ciceronianam aut Plinianam redolebunt fragrantiam, varietati ingeniorum ascribas velim, et eas alioqui pro genii sui conditione voluisse saltem Latine loqui, si nequiverint, existimato. Quicquid igitur, frater, id est, quod me subire cogis; do fraterno amori tuo, do humano utriusque nostrum studio, et epistolas meas, licet sine nitore, sine sale, neque Mentorea aut Phidiaca manu expolitas, collegi tamen, et in ordinem congessi. Eas doctis legendas non obtrudo; eruditiores, cultioresque eruditi, et quae, ut dicitur, quadrigis vehantur, invenient. Meae suis terminis et sua pellicula contentae sunt, eruntque testimonio saltem, otio nos ac desidia aetatem non egisse, si nullo numero, nullo loco censebuntur. Vale. Budae XII. kalendas Februarii M. D. XXX. VIII.

II.

Bornemisza Gergelynek Verancsics Antal.

Ursulam meam tibi, ut me ipsum, et si quid me 1540. mart. 1.
mihi charius esse possit, etiam atque etiam commendo. Negotium illius quonam pacto actum sit, aut, si adhuc pendet, quomodo sese habeat, vehementer ex te scire

cupio. Ut autem bene et ex sententia perficiatur, conserveturque ab indignatione viri, et a publica infamia, Deum etiam ac omnes superos precor et exoro. Donec enim eius rei exitum optatum intelligam, vix crederes, quantum doloris suffero, quantum molestiarum ac moeroris devoro. Neque mireris; quandoquidem, ut ommittam, quam obsequens, quam morigera in omnibus mihi semper extitit; tantam eius fidem, tantum erga me amorem sum expertus, quantum nullius hominis alterius amicae a nativitate mea. Juva igitur eam opera, studio, re atque industria tua, et utrumque nostrum salvum reddes, altero conservato. Vale. Albae Juliae Transylvaniae kalendis Martii M. D. XL.

III.

Testvérének Mihálynak Verancsics Antal.

1540. mart. 20. Non sum divtnus, sed praescivi, tuum superioris anni abitum ex Hungaria cruces istas tibi allaturum stb. (mint VI. kötetben 84—88. ll.) Tu autem homo adolescens, et velut navis in vasto et dubio alto incertis ventis exposita, voluntatis salubrioris impotens, et firmioris consilii nondum capax, tuo ipsius ductu, abiecta avunculi, imo parentis nostri optimi disciplina, fruendo omnibus quae placuissent putasti te non collapsurum, et evasurum, quae aetas immatura per imprudentiam saepenumero incurrit? Is enim, si nos

mollius, si indulgentius educasset, nonne dudum fuissent mentes nostrae fractae, et corpora ipsa in delicias ac luxum resoluta! Quandoquidem iuvenum ingenia, si labore non exerceantur, si desidia torpeant, curis careant, et a quo metuant prorsus non habent, periclitantur profecto, et in inprobitatem degenerant, potiundoque virtutum triumpho, quod sudore paratur, inepti redduntur. Durat siquidem mari corpus navita; ligone et stativa manus fragit agricola; miles aestu atque agitationc artus exercet, ut alius bello, alius navigationi, alius agrorum cultui fiat idonens: omnes vero una, quasi subactis, quae aspera videbantur, fortius et placidius novos dolores ferant inposterum. Facit huc Laconum exemplum, qui a Diis Optimis Maximis tolerantiam precabantur; putantes imprudentium esse alienumque ab iis, qui aut sibi prodesse, aut res magnas obire vellent. Referam et Lycurgi educationem, qui ab infantibus etiam desiderabat patientiam, cum iis pannos infantiles et delicatiores cunos subtraxit, eosque ad solitudinem at tenebras intrepidos reddidit. Subiungam et pueritiam, quam diutina flagellatione formabat ad fortitudinem. Quid de iuventute dicam, quam volebat erudiri laborando, venando, luctando, currendo, saltando, esuriendo, sitiendo, in arundineis toris cubando, et interdum aestuando, ut omne difficile perinde ac praemansum grandaevi facilius excipiant. Quid de virginibus, quarum nudata corpora cursu, luctus discordiarum ac pilorum iactu cum adolescentibus nudis exercuit, ut ad virile robur per hanc ruboris patientiam asuefierent et aptae redderentur, quae solae viros Lacedaemoniis parerent. Vide, quantum etiam in procurandis magnis viris sapientissimus legum lator tolerantiae laborisque

asuetudine existimavit opus esse. Sed o! si tunc altius haec tecum expendisses, patientiae certe usum non abiecisses, et parva tua illa Gallica incommoda, quae (verius tu velut e musca elephantum faciens) maxima et intolerabilia vociferas, faciliora putavisses, neque avunculi tam pii cura fuisses abusus, eidemque tam temere non restitisses, qui te forte saeveriore correctione voluit emendatiorem cautioremque facere; quippe cui aut parebas in Galliis permanendo, aut inde, cum redieras, modeste concedebas, nullos cruciatus experiebare, superior fortiorque patientia vel ipso Sacrate.

Quod ad me attinet stb. Vale. Albae Juliae Transylvaniae XIII. kalendas Aprilis M. D. XL.

IV.

János királynak Verancsics Antal.

Antonius Verancsics Joanni Regi.

1540. mart. 24. Probe humano ingenio comparatum est, ut severitate senum juvenes gubernentur, hique maxime obtemperent, maxime illi imperent; quodque senibus pro eorum aetate aliquando licuit, juventuti suae negent licere, ac eam froeno etiam coerceant: nempe ut iam securi a vitiis, et destituti ab omnibus voluptatis incitamentis, quae adhuc nobis a fronte sunt, et evincenda supersunt. Verum saepenumero et ipsi metas aucto-

ritatis excedunt, resecantes in juventute etiam illa, quae successivis temporibus natura ipsa indulsit, et omnium sapientum scholae permisere. Hic multa exempla, rationes, argumentaque ad id facientia referre possem, si causa mea disputando magis quam supplicando salvari deberet. Etenim excessus nostri, qui maiorum disciplinae subiacemus, horum praesertim, a quibus exspectamus, multo graviores putantur; damnabilioresque efficimus, si aut excusatione diluimus, aut defensione denegamus. Igitur, Clementissime Rex, sit mihi in spontanea confessione venia, sit in tua clementia perfugium, sit in Maiestate protectio. Adamasse me superiore anno Ursulam mulierem, civem Budensem, et ex ea filium suscepisse, non eo inficias. Is nempe amor mihi non tam studio, quam casu obtigit, nam aedes, aetas, voluntasque nos coniunxerat; si et corpora copulantur quis damnet, qnod evitare neque Hippolitus ipse potuisset, si hanc facultatem habuisset. Ob id avunculum meum capitaliter mihi indignari, Tuaeque Maiestati gravissime queri, deque beneficiorum meorum privatione, tamquam qui et amore eius et gratia Tua essem indignissimus, vehementer agere audio. Retulerunt etiam pientissimum responsum, quod illi Maiestas Tua dederit: pro quo ego, si mille saecula superero, si mille mortes obiero, nunquam me satisfacturum certo scio; verum quoad vixero, fideli ac sedula servitute conabor me semper deditissimum et promptissimum Illi mancipium exhibere, Eidemque vt non reprehendendis moribus, quocunque modo his annis lapsus sim, probari possim, quemadmodum hucusque studui, advigilaturum posthac enixius polliceor. Quamquam autem illud, quod avunculus meus publicum fecerit, vel ipso crimine gravius

accidit; quum sciam apud gentem tuam longe maioris flagitii esse liberae mulieri amatorie commisceri, quam e vivis hominem tollere, aut fortunas spoliare: omnia tamen feram aequo animo, et voluntati eius morem geram, meque illius correptioni non invitus subiiciam. Quandoquidem non dubito, levem ac indulgentem mihi in hoc etiam, ut in aliis commissis affulsurum. Porro illud a Tua Maiestate supplici oratione peto, velit pro regali sua voluntate avunculi etiam mei in me severitatem atque indignationem benignitate ac mansuetudine, qua est genuina, temperare, ne penitus ab eo proiiciar. Est enim acerrimus censor et castigator delictorum, praesertim si haec in suis cognoverit, quos sine dubio virtute probitateque ceteros antecedere mirifice desiderat. Quodsi et apud Te quispiam malevolus, praeter ipsum avunculum beneficentissimum (nam ipse paterne mecum agit) causam hanc meam difficiliorem iniquioremque reddidisset; itidem oro, velis aures huic obturare, et mihi pro humano huiusmodi excessu ea clementia veniam dare, quam in omnes homines, ut hostes, sicarios, insidiatores, proditores, et jure damnatos praeteream, omni tempore, cum exemplo admirando animi magnitudinis, quotidie diffundis. Cui Deus Optimus et Omnipotens omnia fausta, prospera atque felicia cum optata incolumitate concedat. Albae IX. kalendas Aprilis M. D. XL.

V.

Nagybátyjának Statilius Jánosnak Verancsics Antal.

Antonius Wrancius Joanni Statilio avunculo S.

Quam ingens dolor est diplicere, cui quis aliquando placuerit, et placere debeat, si vitam velit; tua me nunc edocuit indignatio, quae nisi a rigore suo, in me pravissime concepto desierit, ipse quoque desinam vivere, quandoquidem nulla potest mihi fieri onerosior sarcina quam ira tua, nulla maior iactura quam gratiae tuae, nec infelicitas quam segregari abs te. Quum enim fortuna mea ex tua semper fuerit; quum felicitas ipsa, honores, ornamentaque ex tuis prodiere; qui possum in te et tecum non esse? si solus nequeam, nec si quirem volo. Quapropter age, avuncule pientissime; scis generosi esse animi, parcere sponte confessi criminis ad veniam currentibus. Nam et leones prostratis parcunt, et Divina ira submissione delinquentis in gratiam convertitur. Fateor equidem me domi tuae, in qua tu celeberrimas virtutes exerceas, cui per me summa reverentia exhiberi debuerat, amoribus operam dedisse; partumque Ursulae ex me, nisi me ipsa fallit, meum esse non inficior, neque mentiendo alienum facio. Malo siquidem etiam mori, quam vel semel tibi negasse veritatem, cui nemo unquam feliciter dixit mendacium. Mulier enim formosa sub unis meum tectis morabatur, utrique aetas integra, anni virides, amor mutuus, loci copia, et peragendae rei facultas aderat; soloque ipso obtutu vocitabat ferreum, arguebat marmoreum, urgebat adamantinum, 1540. apr. 2.

et indignabatur ut statuae ac stipiti, nisi amore respondissem. Accedebat ad haec, qui Budensis erat, quod a praesentia mariti, et ab omni teste iam annum libera; nec aliud certe fuit sperandum a muliere iuvene, quam et venustas multum commendabat, et in oculis nequitiae totius libidinis oberrabant, et feriae Veneris nimis longae taedio verterentur; quam quod peperit. At de me quid dicam? Si sic amabar, non redamassem? Si vocabar, non respondissem? Si complectebar, non complecterem? Ais, non! Assentior. Verum ubi fuit Salomonis sapientia, Davidis sanctitas, Aristotelis philosophia, Alexandri fortitudo, ceterorumque notae virtutis heroum constantia, quando de eis amor triumphabat? Profecto non omnes illum contentissimum Scipionem Africanum Minorem, non castissimum Xenocratem imitatione attingimus. Valde etenim difficilem ac periculosam humani corporis provinciam administrandam Deus animis nostris assignavit. Divinus est animus, humanum corpus; et quo pacto in profano habitaculo Divinus hospes aliquando succumbat? quam assidue, quamdiu in terris commoratur, velut consertis manibus inter sese praeliantur, neque ipsa senectute, quae vel solo tempore victor esse consuevit, si virtute non potuit, dirimuntur. Verum enimvero tu, qui pro aequitate tua non solum alienis impunita delicta non remittis, sed etiam tuorum eorumque propinquissimorum acerrime vindicas: oro et obtestor per integritatem tuam, per fortünam qua es felicissima, per mutuam demum nostri sanguinis necessitudinem, velis te avunculum pium et indulgentem his in hunc modum expensis demonstare, et hanc noxam, ut homo homini condonare; sciens, quam difficile sit sedare cupidinem, ubi iuvenilis ardor, lasciva modestia, pul-

chritudine et facilitate tam scitae mulieris permolliatur. Etenim operam dabo, ut in posterum vacuum me ab his offensis contineam, neque indignationem tuam unquam exstimulem. Hac tantum sola vice pro magnitudine animi tui paterne agas mecum, teque mihi, tibi me restituas, et id criminis quicquid id est, humane aestimes. Vale. Albae Gyulae IV. nonas Aprilis M. D. XL.

VI.

Murany Pálnak Verancsics Antal.

Antonius Verancsics Paulo Murany S. P. D.

Cur gratulationis huius meae in nuptiis Sigismundi Augusti Poloniae Regis habitae tam pertinaciter exemplum ad te mitti contenderis, non video Nihil enim habet in se dignius, quam quod ex sententia Reginae meae habitam putem. Misi tamen, ut mutuae nostrae amicitiae, cui ambo nihil unquam negavimus, morem geram. Ceterum oro vehementer, ne cuipiam eius feceris copiam. Nam etsi fortasse aptius recitata placuit: vereor tamen, ne pensitatius lecta displiceat. Porro judicia publica, quibus non omnes litterati scripta sua feliciter committunt, quam varia semper, quam saepe iniqua consueverunt esse, non ignoras. Vale. Cracoviae XVII. Kalendas Junii 1543.

VII.

Veranesics Antalnak Murany Pál.

Paulus Murany de Torna Antonio Verantio S. P. D.

Iniecit mihi cnpiditatem legendae orationis tuae in pompis nuptialibus Serenissimi Principis Sigismundi Augusti Regis Poloniae habitae, non aliqua curiositas, sed ipsum ius amicitiae, quo honesta omnia nobis ducimus esse communia. Habeo igitur tibi gratias, quod eam mihi communicaveris. Accidit tamen, ut domestici quidam mei, praeter opinionem omnem ac voluntatem meam trasscribandam aliis traderent. Eam cum intellexissem per eos esse publicatam, aegerrime admodum tuli. Sed quod iam factum fuerat, cogitavi infectum fieri non posse. Et concessi tandem petentibus ipsis, ut imprimeretur. Rogo igitur, ut hanc meorum importunitatem, quae quidem incuria mea accidit, nostrae mutuae amicitiae, pro tua modestia condones. Vale. Cracoviae 22. die Maii anno 1543.

VIII.

Millavesi Magdolnának Verancsics Antal.

Antonius Verantiis Magdalenae Millaversiae

1543. jul. 20. Quod a decennio nihil ad te de vitae ac status mei ratione vel semel nec scripserim nec nunciaverim, Magdalena, quemadmodum veteres auctores nostri,

illique jucundissimi postulabant, causa est, quod iam quum propter annos, qui mihi in dies VIII. lustro ad IX. properant, tum propter tristissimas et graves difficultates, in quas horrendae et continuae Magni Turcae Zulimani victoriae nos abiecerunt, factus sim semisenex, et ferme totus barbarus, quod inter hanc pervicacem, sylvestrem et alpinam gentem tam intime, tamque diu, velut aeternum a vobis solum venissem, degam. Et quamquam me hominem ex vultu membrisque agnoscam, quod et os fero sublime, et coelum videam, quippe qui nondum omni ex parte destitutus sum ratione, humanitatis tamen atque urbanae conversationis perinde ac oblitus; quum hic ubique pene paganus sim ac montanus, non alium me, quam Cyrcaeam quandam Metamorphosim factum putem, tuncque magis adhuc credam, id mihi contigisse, quum intentius priorem vitam, et nobilissimae stirpis consortia, amicorum convictus et consuetudines, contubernia, sodalitatesque mecum recolam, quibuscum in ista urbe Veneta summa voluptate studiorum litterariorum juventutem excolebam. Quod quam verum sit, tam tibi mirandum videri minime debet. Quandoquidem ut plantae et semina, quod Cyrus ad suos Persas campestres olim sedes peroptantes, fertur dixisse: sic et hominum mores ac ingenia regionum similitudinem trahunt. Verum nec has ob res, Tui me, meum suavium, oblivisci ullo tempore posse existimes; quamvis et pulchritudo Tibi Tua praeterit, et ipse iam eo Cupidine, qui nos coniunxerat, destitui videar. Maiora certe ego amabam et admirabar, delicium! quam aut formae praestantiam, aut adaptissimae aetatis florem; mores imprimis ab omni avaritia Corynthiaca alienos, modestiam dein jucunditati, comitatemque affibilitati

copulatam; musicae postea scientiam, in qua sic voce, sic pollebas fidibus, ut quum seu Lydios modos, seu Jovios addam, et reliqua, quibus facile cedunt, Venetos movere maluisses, Ariona vincere et Argum sopire posse haud dubie mihi videbaris; ingenuitatem postremo ac elegantiam actionum, quam in Te tam solidam tam raram cognovi, ut a Trojana nobilitate, a qua multi Reges, plurimaeque nationes remotissimam originam ac fastuosas magnitudines non tam mutuare, quam trahere contenderunt, prodiisse Te censuerim. Hincque est, quod licet externa imagine, gestuque ac decore bellam et famigeratam laudem perspicue referres; supra etiam nescio, quid magis tam suave, tam delectabile ex ore, ex oculis spirares, quo mihi ad ipsam quoque Venerem propius accedere videreris: tamen postmodum ad internam et penitiorem Tuam consuetudinem reductus, pudicam et verecundam pene Lucretiam Romanam apparenter in Te deprehendebam. Quapropter et voluptates illas Tuas hoc honestatis velo sic restrictas, et cum frugalitate quadam concessas, procul dubio chariores, optabilioresque reddebas, longeque maiorem ipsarum existimationem pretiumque apud amantes excitabas; sciens omnem copiam vilem esse, et ad vulgus pertinere. Sed excusationum, blanditiarumque satis! Ad veniam avocor, quam ut mihi concedas, non sis dura; eam enim promerui vel hac epistola, qua vives, ipsa si vivet. Ceterum memineris amici, et amantem licet absentem, redama, aevoque fugitivo fruere! Nam autumnus, veris ac aestatis bonorum spoliator, iam adest, et bruma instat, quae mihi, si reliquum ex eo fecerit nihil, meos casus solabor ex alienis, tuisque saltem pascar virtutibus, quibus quum per omnes aetates fuisti hucusque

amabilis, tum in senectute, quod erit cumulatius, fies etiam honorabilis. Vale. Albae Juliae Transsylvanae XIII. kalendas Augusti MDXLIII.

IX.

Vola Györgynek Verancsis Antal.

Antonius Wrancius Georgio Volano S.

Jam nulli posthac amico, Volane, credam stb. 1546. aug. 27.
(mint a VI. kötetben 202. sk. ll.) Deinde exclamas: hui! qui ego id sceleris atque impuritatis perpetrare in te potuissem, quando et huius ipsius amoris fuerim tibi magna ex parte author, et alios saepe multos procuraverim. Et tantum sane abest, ut hunc tibi laeserim, aut ingratum efficere curarim; ut etiam fere quotidiano officio memoriam tui apud eam sustentarim. Utinam, Volane, tam recte haberet sese isthaec res, ut argute eam tuearis! Et fateor ecquidem, solere sic falli simplices et probos; qui cum praeter probitatem nihil norint, omnes alios sibi similes credunt. Verum quid ea mihi referuntur, atque adeo etiam enumerantur omnia et singula, quae et ego solus cum sola, ne lucerna quidem teste, saepe pro amantis languore non ingrato transegerim, et ea tibi, remoto tibi arbitrio, fide tantum, ac silentio tuo sempiterno imperato, peramanter communicarim? Ais tamen adhuc, ni fallor, male volorum esse hoc delicti, et tuam culpam deprecaris. Forte profecto crederem, si res tantum hactenus

processisset. Sed quum et a multis, non uno, omnia quae egeris, quaeque effutiveris, audiverim, et ipsamet mihi non sine gravissimo fletu singula plane enarravit; qui illi, idque eo loci exprobrare non dubitaris, ubi non potuit non erubescere. Vis ut non credam? Et causa sane, ut facilius de perfidia tua in me habeam fidem, in promptu est. Supellectilem enim meam cubicularem et coquinariam inter te et illam partitus sum; tu totius, non dicam impudenter, quod tantus amicus esses, sed omnino parva ratione possessor esse contendebas. Quod quam verum sit stb. Vale. 27. Augusti 1546. Cracoviae.

X.

Verancsics Antalnak I. Ferdinánd király.

1557. nov. 19. Nos Ferdinandus etc. memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit universis, quod nos pro ea, qua in confirmandis legitimis et idoneis Ecclesiarum Dei Pastoribus et Ministris ex officio nostro Regio tenemur, cura atque sollicitudine, perpendentes eruditionem aliasque praeclaras animi dotes fidelis nostri Reverendi Anthonii Verantii, Episcopi Agriensis et Consiliarii nostri, quibus ipsum Divino munere, non solum certorum fidelium nostrorum commendatione, sed etiam propria nostra experientia, praeditum esse cognovimus, eidem jus Patronatus nostrum Regium, quod in eadem Ecclesia Agriensi, collegiatisque Ecclesiis ad eam pertinentibus, sicut in

caeteris Regni nostri Hungariae Ecclesiis more praedecessorum nostrorum, Divorum quondam Hungariae Regum habere dinoscimur, animo deliberato et ex certa nostra scientia, tamdiu donec in eadem Ecclesia Episcopi munere fungetur, duximus dandum ex conferendum, damusque et conferimus, ac in eum transferimus praesentium per vigorem. Annuentes, ut ipse ad omnia Beneficia Ecclesiastica, Dignitatesque, Canonicatus ac praebendas in eadem Ecclesia Agriensi per temporis successum quacunque causa vacaturas; exceptis Praepositura Maiore et Archidiaconatu de Pankota, quorum collationem et omnimodam dispositionem Nostrae Regiae Personae reservamus, dicti Juris Patronatus nostri Regii authoritate personas idoneas ac bene meritas, ecclesiasticaque functione dignas, fide, vita, moribus, honestaque conversatione et eruditione praestantes, eligere, nominare et acceptare, ipsisque de iisdem disponere, ordinare ac providere valeat atque possit; immo annuimus, damusque et conferimus harum nostrarum vigore et testimonio litterarum. Datum Viemae decima nona Novembris anno Domini millesimo quingentesim quinquagesimo septimo

Ferdinandus mp.

(P. H.)

Nicolaus Olahus
Archiepiscopus Strigoniensis mp.
Joannes Listhius mp.

XI.

Csáki Istvánnak Verancsics Mihály.

Stephano Chiacchio de Mihal.

1557. dec. 22. Egregie Domine, amice nobis honorande, salurem. Grato animo perdices a vobis accepimus, vicissimque Eidem amicitiam nostram offerimus, quandocunque tulerit occasio. Ceterum quod ad fratrem suum attinet, diu iam de eo nihil intellexi. Neque, ut verum fatear, nimis multam illius curam gessi; postquam vidi obduratum in ea factione, quae, nisi resipuerit, haud dubie primum sibi, deinde omnibus nobis aliis, perniciem est extremam paritura. Et maxime miror, quod idem dominus frater eius, homo prudentia summa et singulari, sum seditiosis habeat commercium; ibique fortunae suae incrementa quaerit, ubi nemo nisi Turca dominatur. Non ita mihi de eo antea pollicebar, et sperabam eum meliore usurum consilio. Sed fecit aleam; nec scio, quam sit ei feliciter casura. Haec ideo ad Eam scripsi de antiquo fratre meo, quod eius vices fraterne doleam; et non solum vices ipsius, sed etiam Dominationi Vestrae, cui me amicum et fautorem offero. Viennae 22. Decembris 1557.

XII.

Draskovich György pécsi püspöknek Verancsics Antal.

Reverendissimo Domino Georgio Drascovicio
Episcopo Quinqueecclesiensi.

Reverendissime Domine et frater mihi observan- 1557. dec. 24.
dissime atque amantissime, salutem et servitiorum meorum commendationem. Quod attinet ad negotium meum de re Agriensi, de cuius statu nemo poterit melius iudicare, quid erit faciendum et quomodo transigendum, quam is Magnificus dominus Stephanus Dobo Vaywoda Transylvaniae, Reverendissimam dominationem Vestram vehementer rogo, ut quum de hac ipsa re mea apud Suam Maiestatem aget, velit non gravate Eidem Maiestati cum dexteritate suggerere, dignetur etiam ab hoc ipso domino Dobo de eo ipso negotio Agriensi informari; quum quidam ex fratribus nostris parum, aut omnino nihil soleant curare de fratrum et amicorum suorum incommodis, dum se quibuscumque inventis suis, speciem tantummodo, non rem utilitatis cuiuspiam habentibus, sese Principibus insinuant. Quod quantum a generosis animis alienum esse debeat, certus sum dominationem Vestram Reverendissimam non ignorare; eaque causa Eandem quoque magnopere peto, velit huic negotio meo adesse, mihique illud ita expedire, ut possim quandoque dicere, in sola me Dominatione Vestra Reverendissima conquievisse. De confirmationis nostrae procuratione, quid fieri debeat nescio. Litterae Suae Maiestatis ad Pontificem datae apud me sunt; dominus etiam Don

Diego abitum post festa parat. Nostri tratres confirmandi et consecrandi, ad sua quique dilapsi sunt, vel minima quidem tantae rei deliberatione instituta; quo nequeo non sollicitus esse, dum Ecclesiae meae necessitatibus cupiam prospicere, et nolim in eas censuras incidere, quae imposterum aliquot paucis elapsis mensibus omnia nobis ingruent graviora. Peto itaque in maiorem modum, ut Dominatio Vestra Reverendissima scribat huc ad nos omnes confirmandos, quid facto opus sit, ut ipsa etiam absente nos hic et nostri et ipsius curam geramus. Praeterea rogo Dominationem Vestram Reverendissimam, non gravetur mihi expedire unas litteras Regiae Maiestatis ad Cassovienses praefectos, ut quum illinc Agriam versus proficiscar, comitentur me, quousque infesta hostibus loca praeteriero. Quum autem novos Agriae praefectos et Capitaneos substituere me oportebit, non remanentibus iis in officiis suis, qui nunc illic agunt; decrevi inter ceteros, qui mihi ad haec loca idonei offeruntur, Stephanum Zolthay eo transferre ex Comaromio, ut virum et probum, et militarem. Dominationem Vestram Reverendissimam similiter rogo, faciat de hoc Suae Maiestati meo nomine mentionem, atque Eidem supplicet, dignetur eum mihi gratiose concedere; in eum scilicet eventum, si eum mihi adiungere voluero. Comaromii enim facilior est inventu hominum huiusmodi copia, quam Agriae; et alioqui loco illi longinquiori etiam securiores sunt praesidiarii, quam qui inibi sedes habent, ob iniquitatem praesentium ipsorum et rebellium violentias, quorum vicinia etiam probos ne ad improbitatem cogat, timendum est, et providendum, ne his necessitatibus obnoxii simus. Ad reliqua sua erga me officia, hoc etiam cumulatissimum

accedet. De rebus aliis nihil occurrit, nisi ut Magnificum dominum Stephanum Dobo habeat apud Suam Maiestatem commendatum. Bene feliciterque valeat. Viennae 24. Decembris 1557.

XIII.

Lőcse város tanácsának Verancsics Antal.

Egregii Domini, amici nobis honorandissimi, salutem et nostri commendationem.

Quod Vestrae Dominationes tandem diligentiam adhibuerint in perferendis ad nos litteris Magnificorum dominorum Commissariorum Regiae Maiestatis, magnas eisdem agimus gratias; vicissim nos Dominationibus Vestris offerendo omni amicitia et officiis nostris, quibus in rebus prodesse, et gratificari eisdem poterimus, nullo tempore defuturos. De responso autem Magnificis dominis Commissariis per postam referri curavimus, propter tabellarii moram, qui diutius in itinere tardatus est. In reliquo nos Dominationibus Vestris commendatos esse volumus, et easdem feliciter valere oppamus. Posonii prima Februarii 1558. 1558. febr. 1.

Antonius Verancius
Electus Agriensis m.p.

XIV.

Lőcse város tanácsának Verancsics Antal.

Prudentes ac circumspecti domini et annici nobis honorandi, salutem, et nostri commendationem.

1558. aug. 28. Quemadmodum nos et per litteras, et per hominem vestrum nobilem Jacobum Gulden rogastis, in rebus vestris apud Maiestatem Regiam, Dominum nostrum Clementissimum, diligenter laboravimus, et quantum conditio praesentis temporis exegit id apud Suam Maiestatem effecimus. Quod vobis non possit non utilitati esse; idque ex eo maxime praestitimus, quod vestrae infelicitati compatiamur, et de cetero nostra opera vobis non deerit, dummodo ne vos vicissim amicitiae nostrae olim obliviscamini. Quos in reliquo optamus valere feliciter. Augustae 28. Augusti 1558.

Agriensis manu propria.

XV.

Lőcse város tanácsának Verancsics Antal, Torda Zsigmond és Pesti Ferencz.

Prudentes et circumspecti domini et amici nobis honorandi, salutem et nostri commendationem.

1558. dec. 30. Cum peditum contribationem civitates inter se nondum definiverint, et instet summa necessitas, Dominationes Vestras prudentes et circumspectas nomine

et auctoritate Sacrae Caesareae Maiestatis hortamur et requirimus, ut duos fratres suos e Juratorum numero ad proximam dominicam, primum scilicet diem Januarii, plena cum potestate statuendi huc mittant, ut mature haec res concludatur; ne per cunctationem Dominationum Vestrarum respublica affligatur, et detrimenta irrecuperabilia Sacra Maiestas Caesarea capiat. Secus igitur nullo pacto fecerint, et bene valebunt. Datum Eperies penultima Decembris anno Domini 1558.

Sacratissimae Caesareae Maiestatis Commissarii:
Agriensis manu sua,
Sigismundus Torda mp.
Franciscus Pestiensis mp.

XVI.

Lőcse város tanácsának Verancsics Antal, Torda Zsigmond és Pesti Ferencz.

Brudentes et circumspecti domini, amici honorandi, salutem et nostri commendationem.

Quoniam Dominationes Vestrae ad requisitionem nostram hic comparere noluerunt, committimus Dominationibus Vestris nomine et auctoritate Caesareae et Regiae Maiestatum, ut cognitis litteris Serenissimi Domini, domini Regis Maximiliani, Domini nostri Clementissimi, mox eam — — sententiam exequantur. 1558. jan. 1

Quidquid autem ceterae hic Civitates concluserint, earum deliberationi etiam Dominationes Vestrae se accomodent, et eam re quoque ipsa ad effectum ducant. Praeterea sine mora Dominationes Vestrae equis, aliisque attinentibus instrumentis praeparatam ac provisam falconetam unam in castra expediant, quam reiectis hostibus, et periculo discusso recipient; quod ita fore nos Dominationibus Vestris promittimus, secus ne faciant, quantum indignationem Sacratissimae Caesareae Maiestatis et Serenissimae Regiae Celsitudinis evitare student. Optamus Dominationes Vestras Prudentes et Circumspectas bene valere. Datum Eperies calendis Januarii 1559.

Serenissimae Caesareae Maiestatis Comissarii
Agriensis manu sua,
Sigismundus Torda mp.
Franciscus Pestienssi mp.

XVII.

Lőcse város tanácsanak Verancsics Antal.

Prudenses et circumspecti Domini, amici nobis honorandi, salutem et nostri comendationem.

59. jan. 5. Accepimus litteras vestras, et promptitudinem vestram, quam pro mandato Suae Maiestatis in conferendo subsidio vobis imposito libenter declarastis, grato animo a vobis accepimus, una cum domino

Sigismundo Torda et Domino Francisco Pestiensi; relaturi vicissim vobis suo tempore, quidquid coram Maiestati Sua vobis prodesse poterimus. In reliquis nos vobis commendamus, et bene valere optamus. Eperiesii 5-a Januarii 1559.

Antonius Verancius Episcopus Agriensis
Comes perpetuus Hevesiensis.

XVIII.

Sercz helységet tárgyazó királyi adomány Verancsics Antal számára.

Anno Domini 1559. die 7-a Januarii Augustae 1559. jan.
Vindelicorum. Donatio super totali possessione Sercz in Comitatu Borsodiensi habita, quae alias fuerat religiosorum fratrum Carthusianorum in Claustro Vallis Auxilii Beatissimae Virginis Mariae supra Tarkan fundato degentium, et quam superioribus temporibus Capitulo Agriensi durante beneplacto Suae Maiestatis concesserat, Reverendo Anthonio Verantio Episcopo Agriensi et Ecclesiae suae etc. (A Liber Regiusból.)

XIX.

Lőcse város tanácsának Verancsics Antal, Torda Zsigmond és Pesti Ferencz.

Prudenses et, circumspecti Domini, amici nobis honorandi, salutem et nostri commendationem.

1559. jan. 16. Supervenerunt hodie ad nos litterae Magnifici domini Emerici Telekessy, quibus summa instantia sollicitat nos, ut de submissione omnis generis commeatuum in castra Sacratissimae Caesareae Maiestatis, et Vestras Dominationes et alia vicina loca diligenter requireremus, ac adhortaremur, eo quod iam exercitus Suae Maiestatis tum copiis istarum civitatum, tum aliorum Comitatuum non mediocriter auctus esset, et in dies augeretur, maiorique omnium rerum abundantia plurimum indigeret. Quapropter Dominationes Vestras hortamur summo studio, et auctoritate Suae Caesareae Maiestatis eisdem diligenter committimus, ut statim sine longiori quapiam mora victualia omnis generis, quo maiore copia fieri poterit, curent apud se ordinare, et in ipsa castra pro urgente necessitate exercitus Maiestatis Caesareae confestim expedire debeant. Nec in his aliter ullo modo sese gerant, si publico bono, et partium istarum Suae Maiestatis saluti consulere cupiunt; recepturae Vestrae Dominationes olim a Maiestate Sua Sacratissima et per se, et nostra commendatione maiorem gratiam, si in hoc ultimo, et eo quidem felici, uti speramus, eventu rerum sollicitae ipsorum industriae et prudentiae nihil, quod

ab eisdem expectari debeat, praetermiserint. In reliquis easdem bene valere optamus. Datum Eperiesii 18 Januarii 1559.

Comissarii Sacratissimae Maiestatis
Agriensis manu sua,
Sigismundus Torda mp.
Franciscus Pestiensis mp.

XX.

Lőcse város tanácsának Verancsics Antal.

Egregii Domini, amici honorandi, salutem et nostri commendationem.

Fratrem habeo hic germanum, qui contraxit 1559. jan. 16. aegritudinem a paucis diebus, et quia caremus medico, Dominationes Vestras rogamus, velint non gravate ad nos pro paucis diebus mittere nostris impensis, quod Dominationibus Vestris reponere amicitia nostra non praetermittemus per occasiones. Domino autem doctori suo erimus ea gratitudine, quae et suo merito, et personae nostrae congruerit. Bene ac felciter valeant. Agriae 16. Januarii 1560.

Verancius Agriensis mp.

XXI.

Maxmilián cseh királynak Verancsics Antal.

Sacra Regia Maiestas, Domine domine mihi semper clementissime.

1559. jan. 29. Post fidelium ac perpetuorum servitiorum meorum in gratiam Vestrae Sacrae Maiestatis humillimam commendationem. Ad XXII. diem huius mensis veni Agriam cum domino Francisco Pestiensi stb. (mint a VII. köt. 353. sk. ll.)

De Turcis quod hic in adventu meo offendi exemplum litterarum cuiusdam hominis in medio Turcarum commorantis, mihi, non praefectis meis noti, hic inclusum ad Maiestatem Vestram misi stb. (U. o. 326. sk. ll.) Agriae 29. Januarii 1559.

Eiusdem Vestrae Sacrae Regiae Maiestatis
servitor subiectissimus
Agriensis.

Mellékletek:

1) Traductio litterarum ex Turcia ad Antonium Verantium datarum.

Quod itaque ad Tattae amissionem attinet, quae capta est sub induciis, doleo. Sed ii ob illatam a suis vobis hanc iniuriam semper dubitaverunt, quod Caesarea Romanorum Maiestas, ubi September accessisset, esset eis motura bellum; aggressique ob hunc metum artificia et praxes suas, sedulo ostentarunt id captivitatis Tattae plurimum suo displicuisse Principi,

quo interim ab apparatu belli contra se faciendi supersederetur, nec nostris armis vexarentur. Hisque de causis mandaverant suis finitimis, ut quieti studerent, nec excursiones facerent; summa adhibita diligentia, ne Caesarea Maiestas ad movendum ei bellum provocaretur, veritus incommoda, quae sibi ex hoc accidere potuissent, quodque plus fortasse detrimenti, quam utilitatis retulisset. Et tametsi decrevisset ab armis sese continere hoc tempore, quod haudquaquam pro praesenti rerum suarum satis adverso statu habeat modum finitimis suis succurrendi: propterea tamen non intermisit commeatuum et munitionum curam. Mox enim in istos fines mitti Danubio mandavit pulveris tormentarii magnam copiam, et globos ferreos pro maioribus machinis, quorum minimi XVIII, maximi XXIV occharum essent ponderis; duodecies mille et ligones et palos; et idgenus alia instrumenta usibus fossilibus in bello necessaria, saccosque crassiores telae centies et octogies mille tumulis excitandis ad obsessorum murorum altitudinem superandam et conscendendam; postremo fusores quoque bombardarum misit Budam. Et hinc multi coniiciunt, quod sit anno insequenti oppugnaturus Viennam.

Verum pro opinione secretorum ac familiarium quorumdam amicorum, maxime vero N. nostri, tui peculiariter studiosi, qui ait se ab N. quodam affine suo, intimo et domestico ministro Turcae intellexisse, animum eiusdem esse propius ad Transilvaniam accedendi; quod omnino eam provinciam apud se deliberavit obtinendi, et basilicae suae, quam aedificavit recens, submittendi; sic eam nomine suo dotaturus et ditaturus proventibus eius, ut aeque ac reliquae maiorum suorum eleemosinas erogare possit. Quapropter

mirifice doleo, Reginam has tam magni momenti res non perspicere, neque providere, vitareque, ne ipsamet suum evertat tandem dominatum. Deberetque sane sedulo cogitare et prae oculis habere Szokolis, Raduli, et eiusdem tertii primariorum hominum Walachiae Transalpinae casum, quos hic Princeps, fide et salvo suo conductu ad se perductos, mari haud ita multo post iuxta vicinas huic urbi insulas submergi fecit.

Sic vereor Reginae quoque ipsi eventurum, si Deus quodpiam remedium non interposuerit, quo hic Princeps propositum mutet. Quippe quem audio dixisse, quod ipsemet Bebecchi mortem et sanguinem ulcisci, ac eius bona tanquam servi sui occupare velit. Nam ipse Bebek ductorem se eius exercitui futurum receperat, persuasus quod hac ratione ad summam quampiam rerum esset evasurus; nimirum si effundendo humano sanguini, variisque formis excogitandis, quibus alienos status perturbaret et fortunam everteret, operam daret. Quapropter iusto etiam Dei iudicio ad tam ignominiosam mortem cum complicibus suis perductus est. Neque ex his considerat Regina subtiles horum astutias et occultas direptiones. Qui simulantes et persuadentes illi, primum se Zygetum, Comarum, Viennam, et dein Agriam oppugnaturos. Utinam potius Gywla et Zygetho pertentatis, Transilvania non sit prima quam experiantur, et eam sine evaginatione gladiorum fidei, amicitiae et benevolentiae colore sibi vendicent. Quia ii summa sunt dexteritate, summo artificio ad inveniendas occasiones, quibus aliena Regna intercipiant. Nec plura de hoc dixerim, quamquam haec etiam, quae sum hucusque persequutus, in bonum, et quidem in eum finem expesui, ut ob oculos ponerem, quae fieri possent.

Sed propterea ex parte altera nihil habemus certi, nec firmum facere possumus iudicium, si hic Princeps ad bella extra sua Regna poterit proficisci; ob diversos respectus, de quibus iam deinceps dicam. Et primum pro eo, quod videmus palam, scito eum magna indignatione, et imaginationibus novarum rerum esse succensum, quum sit homo elatus, iracundus et intollerabilis: unde fit, quod perturbationes etiam accipiat non mediocres, quippe cui tot etiam intra tam breve spatium temporis supervenerunt insperatae res, haeque adversae omnes, ut bellum, quemadmodum ex bono loco habeam, quod meditabatur apud vos gerere, meo et eorum hominum iudicio, de quibus supra memoravi, longe nunc est alia gerendi voluntate, quam eum diebus proximis fuisse cognosci potuit. Et videntur eius consilia et conatus frigidius procedere, metu eventuum, qui controversia, et tam manifesto bello filiorum accidere possent, maximoque ex his angore aestuat, recogitando assidue secum, quam miros, quamque etiam adversae qualitatis effectus haec ipsa filiorum controversia, quae est habenda maxima, posset producere.

Quum enim pater utrumque filium, Zelimum et Baiasittum, longius ab se, et distantius alterum ab altero collocare voluisset, ut et ipse securius regnaret, et ipsi agerent inter sese quietius; iusserat maiorem Iconium in Ciliciam, quae nunc Caramania dicitur, minorem vero natu Amasiam in Cappadociam proficisci, hisque in locis Zangzacatus suos gerere. Maior nomine Zelimus patri parere non recusavit; minor etiam contempsit. Et quia Zelimus ex priori Zangzacatu, quem Magnesiae in Mysia Phrygiae habuerat, per ea loca Bythiniae in Caramaniam transire coge-

batur, quae tenebat frater multo copiis maioribus instructus, quam esset ipse; metuebat sibi. Ne tamen patris mandatum praeterisse videretur, et dissimularet metum; movit Magnesia cum IIII dundaxat millibus hominum, et ingressus iter tam lente illud agere coepit, ut vix milliare unum in die promoveret, crebro consistendo et extrahendo tempus digressibus; donec fratrem hiisdem locis excessisse, ibique tutum iter reliquisse cognovisset. Qui vicissim tantum abest ut eo proficisci voluerit, et potius extemplo pedem firmaverit, et aggressus fuerit omni ex parte earum regionum maiorem militem contrahere. Coactoque XII vel XV circiter millium hominum equestrium lectissimorum numero, non ex solis Turcis, sed etiam ex Persis, Curtis, aliisque nationibus, et progressus nonnisi biduum, denuo constitit eo animo, ut passum ultra nequaquam faceret.

Quo mirifice offensus parens, ter ad eum per janitores suos, quos cappiczios vocant, nunciavit, ut Amasiam tandem proficisceretur. At ille vicissim suis ad patrem missis nunciis oravit summo studio, ut in Zangzacatum, quo frater erat excessurus, liceret ei proficisci, ibique gerere Zangzacatuum, aversatus Amasiae mansionem, ut fatalem locum omnibus, qui ei ex Ottomana stirpe retroactis annis praefuerunt; quod nimirum omnes fuissent ab adversa fortuna vehementer infestati, et sortiti demum eventus infelices.

Verum hac ille facultate a patre non concessa, mox ad necessitatem conversus, tres filios, et tres filias, cum reliquo foeminarum suarum gynaeceo, et tota supellectile Amasiam expedivit, servato apud se quarto filio aetatis suae annos nato XII, qui cognita utcunque perturbatione parentis, divelli ab eo

nulla potuit ratione, quum insuper magnis vocibus profiteretur, se cum patre suo et vivere et mori velle, tantoque animo pueri motus pater eum apud se retinuit. Postea, quasi magno quopiam exoneratus esset pondere, ab se familia amandata, vertit animum ad fratrem bello insequendum, urgendumque ad conserendas manus, studio contentionis, quae est inter eos, finem attingendi. Zelimus, cui et animus, et vires desunt, Prusam cum admodum parva existimatione venit, esto quod sit et natu major et patri charior; unde ut est vino deditus, ita etiam avarus habetur ab omnibus. Bajazettus contra, qui et fratre est liberalior, et a tota gente sua diligitur, decrevit eodem omnino potiri, vel vivo, vel mortuo, utcumque Prusam sese subduxerit, et in ea civitate securitatem sibi constituerit. Fit itaque ex his, ut omnes qui habent rerum gerendarum peritiam, judicent jam nec rationem ullam esse redeundi Baiazettum cum patre in gratiam, posteaquam ei sese tum aperte, enseque stricto inobedientem declaravit, nec deinceps in quiete vitam acturum, ulloque loco sine suspicione, quoad vivet, mausurum, donec aut ipse fratrem, aut ipsum frater confecerit.

Quem pater adeo magnum ignem exstincturus, misit passam Pertanum ex quatuor ultimum ad Baiasettum cum trium vestium aurearum munere, eumque nomine suo moneri jussit, pareret patri, et Amasiam in designatum sibi Zangzacatum sine mora proficisci non recusaret, in eoque pro sua voluntate, et mandato moraretur, alioqui sciret, postea, errore jam commisso, omnem illi poenitentiam fore frustraneam.

Passa Pertanus legationem hanc subiturus, fertur in discessu, testamento condito de ultimis rebus

suis statuisse metu, ne eum Bajazettus partim existimationis suae amplificandae causa necaret, partim ut populis de se incuteret pavorem. Simili ratione ad Zelimum quoque Prusam legatum misit Mehmetum quatuor Passarum tertium cum simili trium vestium munere, et mandato, incumbens totis viribus, ut memoratos filios in mutuam concordiam revocaret. Quod quidem difficile factu erit, quia opinio est, Bajazettum cum Persa conjunctionem et occultum foedus habere, eique omnium locorum restitutionem promisisse, quae pater ab eo acceperat elapso tempore, si ei amicus fuerit, et paterno imperio ejus auxiliis potiretur. Et tametsi res hujusmodi non sint in hoc statu permansurae, Bajazetti tamen superbia ea est, quae iam paternam exsuperat, palam et animose ostendens, quod in Amasiano Zangzaeatu manere nolit. Et sic, legationem hanc ii duo Passae quonam sint effectu peracturi, adhuc ignoratur.

Hic vero Princeps dubius ex his admodum de motu Persae opportunitatibus suis consulere non omittit, apparatus intendendo, et expediendo, quo ad resistendum paratus et praesto esse possit, si forte inter eos bellum exardesceret. Quum diebus proximis jam Zkender passa, summus praefectus Turcae eorum finium, qui sunt ad Persiam, scripserit huc, se ex quibusdam signis colligere, et quasi jam plane cognoscere, Persam omnino motum aliquem armorum ineunte vere tentaturum, victoria tumefactum, quam nunc obtinuit de Tartaris. Ii enim cum LXXX millibus familiarum ingressi in provinciam Syruanam, summos ejus regionis montes insederant; Persa vero e regnis suis aversurus hanc nationis hujus colluviem, filium in eos immisit pleno cum imperio. Qui

XIII. die Augusti mensis habito cum hiisdem Tartaris praelio rem feliciter gessit. Amissis enim ex suis IIII dumtaxat millibus hominum, CXX hostium millia confecisse fertur. Qui vero tantae cladi superfuerant, in montes illos ad familias suas fuga facta, salvos se fore crediderunt; sed hac fiducia frustrati sunt, quia idem Persae filius hiisdem conscensis montibus, novum in eos impetum fecit, ubi post aliam victoriam omnibus maribus ac impuberibus interfectis, uxorum ac filiarum et servarum greges in captivitatem abegit.

Hoc novum verum est, et merito hic idem princeps secum in animo suo discruciari, et semetipum rodere debet, quod scopum, quem destinaverat sibi, nequeat attingere, quum destinata hujusmodi non semper eventus obtineant, quos conceperat. Unde expeditionem aliquam contra exteros, maxime in Hungariam, educere non erit ei facile; quum modo res ipsius in aliam formam commutatae sunt, alium cursum tenent, haedemque pro iudicio meo, si hoc statu fuerint quo sunt in praesentia, haud quoquam poterit proficisci; esto quod hoc tempore nullibi bellum gerat, et minus ipse etiam credo, quod illud vel per exiguum habere desideret. Quandoquidem omnes et orae Graeciae maritimae consumptae sunt fame, et plurimis affectae malis, et respectu filii Baiasetti, contra quem immortali odio commotus est, laboratque etiam maximo metu, ne occasione suae absentiae Constantinopolim veniret, et in thesauros invaderet. Quapropter homines iudicio praediti omnia huiusmodi secum expendunt, agnoscuntque eundem ne Adrianopolim quoque hoc anno proficisci audere, quantumvis elatius animum gerat, et sese iactitet; speroque quod

confusus ad postremum remanebit, maxime si pax inter Philippum Regem et Gallum consequetur, uti hic consequuturam omnes iudicant; quod iis ea esset parum e re et intempestiva.

Ad Algerum vero quod attinet, superioribus diebus a Hazzan aga filio Barbarossae ejus loci summo praeside venerant duae triremes, et per has nunciarat caedem nostri exercitus, quem ducebat Orani comes, cujus ob audaciam nimis temere fortunae sese identidem exponendi, accidit id erroris, et clades earum copiarum accepta est. De qua sane debemus non immerito dolere, Deusque tam illorum, qui occisi, quam qui sunt capti, misereatur. Hazzan autem aga tanta victoria elatus, classem integram petiit ab hoc principe, quo mox, ubi navigandi tempora subierint, expeditionem contra Oranum ducat. Cui responsum est, ut a quibusdam Turcicae classis praefectis amicis meis accepi, quod ei X triremes ad futurum navigandi tempus idoneum mittentur, et si contigerit principem hunc in Hungariam cum expeditione non proficisci, ad has X addentur quinquaginta; sin vero proficiscetur omnino, hoc etiam eventu fore, ut eadem classis emittatur, sed maritimis duntaxat provinciarum suarum custodiendis oris. Utque hactenus intelligere potui, jam injunctum est scribis. quibus haec incumbit cura, ut expediant mandata ad evocandos remiges, et caeteram classi turbam necessariam. nec id pro majore quam pro LXXX triremium numero; doleoque ipse mirum in modum quod iis tantum fortuna faveat. Nam proxime etiam classis XLVII triremium, quae ab expeditione rediit. vix duos remos singulae triremes per omnes foros habuerunt, et quicunque hostis obviam illis isset, haud dubie superior eorum

exstitisset; quia vacuae erant hominibus, aegreque suffecerant salvis et incolumibus domum reducendis. Licet autem satis magnam nostrorum hominum fecerint praedam, tamen de illis etiam desiderati sunt maximo numero, partim tabe diversarum aegritudinum confecti, partim vi hostium in depraedationibus et in locorum oppugnationibus caesi.

De Gallo autem oratore, Vigna nuncupato, credo, quod ei brevi succedetur; quamquam ipse dicat, se non hinc recessurum, nisi cum classe, quam promissam sibi esse jactat. Quod illum eo animo spargere existimo, ut vox in vulgus exeat, regi suo Turcae amicitiam non defore etiam imposterum, quo facilioribus et honestioribus rex ejus conditionibus pacem faciat cum Philippo. Qui orator Vigna argutis suis inventionibus, et occultis libellis supplicibus crebro huic principi exhibitis effecit, ut oratores Genuensium spe et consilio suo frustrarentur, dimitterenturque parum decore et infectis rebus.

Conqueruntur autem, quod hic princeps verbo et promissis suis quae illis fecerat, non stetisset. Quumque de his apud Hrustanum Passam agerent diligentius, responsum habuerunt, quod libelli eorum supplices, quos a Francisco Franco, cognominato Turturino, acceperant, non fuissent a principe intellecti; verum postea intellectis, et cognito, quod uterentur vexillo Philippi regis, cruce rubea insignito, eum haudquaquam cum illis foedus habere velle, nisi statuerint se et amicorum amicos et inimicorum ejus inimicos fore; conditioneque hujusmodi ab oratoribus non accepta, mandatum illis est, ut intra dies VIII, interdicta omnium etiam rerum mercimonialium emtione, Constantinopoli recederent; cui mandato more

gesto, et eodem ad diem exequuto, solverunt hinc, eosque jam Chium pervenisse intelleximus. Franciscus vero Turturinus, qui legatus civitatis ejus diu jam hoc foedus curaverat, et crediderat, Hruztanum se pugno tenere clausum, uno momento tanta spe dejectus est, eique omnis labor, omnis industria redundavit in nihilum, nec id ob aliud quam ob avaritiam, imbecillitatem, et fastum ejus urbis magnatum. Quorum animi plane sunt hoc experimento cogniti, et haud scio, qua justa et legitima ratione has suas praxes apud Philippum regem salvabunt, quove easdem ipse ab eis est accepturus animo; ea re potissimum, quod promiserant Turcae, se intra biennium, ubi tres milliones aureorum nummorum a Philippo rege, quos ei mutuo dederant, exegissent, Genuae classem imperialem ammoturos, ab eodemque Philippo defecturos, quandoquidem ea essent facultate et fiducia, quod tot triremus adornare possent, cum quibus cuivis principi opponere sese non dubitarent.

Unde meo quidem judicio iidem Genuenses continendi erunt bonis verbis, et quadam quasi comitate restituendam illis pecuniam suam esse censerem, quod interim cogentur in officio persistere, et sese bene affectos demonstrare, fientque hunc in modum sub manu multo meliores, et quales esse oporteat, quamquam cum Hruztano passa mira quaedam de maximis rebus, et quae universae Christianitati, quemadmodum dictum est mihi, cessura essent in praejudicium, contulerunt. Hisque modo honestatis gratia silentio commissis, prosequor alia, quippe qui dum cum eodem Turturino essem una hospitatus, et animadvertissem nimis crebro et intime, et occulte illum cum passa agere, suspectum habui, decrevique nego-

tiationem ejus intelligere, quam cautissime potuissem; modumque assequutus avertendi et perlegendi scripta ejus in cubiculo, quo pene simul utebamur, reperi schedam unam ad passam exaratam, qua illi declarabat, esse sibi facultatem agendi et concludendi de induciis inter Philippum regem et Magnum Turcam faciendis observandisque terra et mari. Postea idem Turturinus, quia amicus esset mihi, quum jam in procinctu esset discedendi, contulit mecum de omnibus, quaecunque egerat et transegerat, pariterque confessus est peramanter, quod cum Hruztano passa convenisset, quodque jussisset, ut reverteretur ipse ad Philippum regem, et edoceret eum, decrevisse principem suum inducias cum eodem Philippo facere, et arma terra marique suspendere. Eniteretur propterea summa diligentia, ut a Philippo rege cum responso per totum Martium Constantinopolim recurreret, quo cognito Philippi animo, princeps etiam ejus tempore deliberare posset, an expeditionem in Hungariam sit prosequuturus, nec ne.

Atque his hunc in modum actis Turturinus hinc recessit, et jam vigesimus dies est a discessu ejus. Iter autem acturus erat terra Ragusium versus, inde mari Anconam transmissurus, et demum promoturus Romam, gratia de hiis colloquendi cum domino Barkas oratore Philippi regis, qui Venetiis eodem erat venturus, uti ex ejus literis, quas ex eadem urbe ad eum dederat, iter parans cognoverat. Et quantum ipse Turturinus judicabat, in magnam venerat spem, quod hoc induciarum negotium perventurum esset ad effectum. Nec defuit per me, quin in dies tam de his, quam de omnibus aliis similibus rebus diligenter et minutim dominum Augerium edocerem,

ob ejus singularem erga me benevolentiam; qui quidem summa se prudentia et regit et gerit, illud non mediocris gratiae divinitus assequutus, quod Philippus Baldus, unicus solator ejus aerumnarum ac solitudinis, summissus ei fuerit; quandoquidem chaus custodiae ejus excubator neminem ad illum tam Turcarum, quam Christianorum ingredi permittit, tametsi habeam ipse modum dandi ad eum fere quotidie literas meas, et illius recipiendi Venetias destinatas; cui quidem operae nunquam hactenus defui, nec defuturus sum etiam in posterum.

Ceterum habita ab eodem domino Augerio facultate, si modo eam mihi concesserit, ipsemet istuc veniam, singillatim coram de omnibus rebus hujusmodi rationem expositurus, veniente hoc principe in Hungariam; ubi tam cum Majestate Caesarea quam cum Serenissimo Rege Bohemiae communicabo meam quandam opinionem, idque (uti jam dixi) si Turca Viennam et ad vicina ejus loca voluerit venire; contendamque omni studio, ut uno mense ante sim istic quam ipse aderit, quum sit mihi tale quiddam, quo, uti ipse existimo, maxime hostis exercitus poterit disturbari, quamquam alioqui omnes communiter, qui sunt ingenio praediti, judicant, quod propter causas et res superius enumeratas, haudquaquam inpraesentia, quod videmus manifeste, venire poterit. Hisque hic fine posito, reliqua quaecunque successivis diebus consequentur, perscribere curabo diligenter.

Nec harum literarum XX. Novembris proximi Galatae datarum fuere alia, quam salutationes, commendationes et officia. etc.

2) (Verancsicsnak sajátkezű utóirata a fentebbi tudósításhoz.)

Quum autem, clementissime Imperator, cavendum est amicis nostris, qui haec ad nos scribunt ex Turcia, suppressi nomina. Author tamen litterarum harum Lucianus Caboga est, homo Ragusinus, cuius alias etiam Maiestas Vestra litteras legit. Primum autem N. Zolak est, homo alias Oratoribus Maiestatis Vestrae Sacratissimae fidelis; secundus vero Agga est, huius ipsius Zolakij affinis. Occha autem apud Turcas pondus est duarum librarum et mediae.

XXII.

Maximilián cseh királynak Eger vára kapitányai.

Serenissima Regia Maiestas, Domine Domine Clementissime!

Cum nos a multis iam annis Maiestati Vestrae Serenissimae et huic Regno Hungariae in arce Maiestatis Vestrae Agria fideliter hactenus servivimus, nihil unquam in omni rerum et temporum varietate, nec personis nec rebus nostris parcentes, in futurumque servire parati sumus, ut qui etiam nulli antea, praeter Sacratissimam Caesaream, et Regiam Maiestatem Vestram servitii adstricti fuerimus, et eo modo quod scilicet: 1559. febr.

Ego Franciscus Gymes equites sex et pedites centum et quinquaginta sub capitaneatu meo habui, quibus arcem exteriorem providi et custodivi.

Ego vero Philippus sub Capitaneatu meo habui equites sex et pedites centum, quibus civitatem Agriensem custodivi.

In arce vero interiori sub Capitaneis et Praefectis arcis Agriensis pedites ducenti et quinquaginta tenebantur.

Nunc vero — ut intelligimus — Reverendissimus dominus Episcopus Agriensis et numerum peditum illorum nobis diminuere, et alium quemdam ordinem quoque nobis instituere vult.

Et quoniam nos ab initio a Maiestate Caesarea et Regia dependentes, semper informationem et voluntatem clementem a Maiestate Vestra expectabamus, nolebamus a Maiestate Vestra, nisi prius clementi Maiestatis Vestrae voluntate cognita, veniam petere. Quapropter nos Maiestati Vestrae Serenissimae, tanquam domino et Principi nostro clementissimo humillime supplicamus, quatenus Maiestas Vestra Serenissima nobis litteras dare dignetur, ut et eundem numerum peditum tenere, et eodem, ut antea, ordine iuxta Maiestatis Vestrae Serenissimae clementem voluntatem et informationem his periculosissimis temporibus arcem Maiestatis Vestrae Agriensem custodire felicissime possimus. A Maiestate Vestra Serenissima gratiosum exspectamus responsum.

Serenissimae Maiestatis Vestrae

humillimi servitores perpetui
Franciscus Gimes mp. et
Demetrius Philip mp.
Capitanei peditum Agriensium.

XXIII.

Verancsics Antalnak Maximilián cseh király.

Maximilianus Dei gratia Rex Bohemiae. Archidux Austriae etc.

Reverende, devote, fidelis dilecte! Cum his litteris nostris habet dominatio Tua supplicationem fidelium nobis dilectorum (Centurionum) peditum Agriensium, qui — ut ex ea supplicatione apparet — summopere verentur, ne dominatio Tua vel numerum militum, quibus iam inde a multo tempore praefuerunt, diminuat, vel ipsis alium aliquem ordinem serviendi praescribat; petentes humillime, ut cum nostra voluntate et permissione liceret ipsis posthac ordine inter ipsos observato servire. Ne igitur eos responso inconvenienti a nobis dimitteremus, petimus a dominatione Tua maiorem in re informationem; quos scilicet pedites diminuere, vel quem serviendi ordinem Centurionibus ipsis praescribere vellet; Centuriones vero interea in priori ordine relinquat. In quo bene gratam voluntatem nostram executura est. Datae Posonii die quinta mensis Martii anno Domini millessimo quingentesimo quinquagessimo nono. Regni nostri Bohemiae undecimo. 1559. mart. 5.

Maximilianus mp.

Ad mandatum domini Regis proprium
Gebhardus Wellzer mp.
H. Piezinger mp.

XXIV.

Guzman Mártonnak Verancsics Antal.

Ad Illustrem Martinum Guzmanum.

1559. april. 1. His diebus perlatae sunt ad me litterae Magnificae Vestrae dominationis, quae quidem mihi quantum laetitiae attulerunt, partim ob gratissimum de incolumitate sua nuntium, partim quod officiis meis liberius et familiarius uti non sit dedignata; tanto profecto me dolore etiam affecerunt, quod hiis longius eandem a nobis abitum parare cognoverim. Quem ut incommodum Maiestati Caesareae domino nostro clementissimo futurum facile credam, ita sane mihi quoque, et mecum multis, qui favore et patrocinio apud Eandem Maiestatem Illustrissimae dominationis Vestrae fovebamur, molestissimum fore non dubitet. Utcumque tamen id profectionis facere constituerit, quod non puto, nisi magno consilio facturam, otio fortasse et quieti, iam annis suis ingruescentibus consultura; ego, ut ille qui semper singulari studio dominationem Vestram Illustrissimam et coluerim, et observaverim, precor eidem omnes tum destinatos tum optatos successus, et Dei Optimi Maximi benedictionem valedico obnixe orans, ut me sic absens gratia et benevolentia prosequi non recuset, ut fecit praesens, et cumulate, et meo magno cum decore. Ubi autem isti suo itineri equum aliquem idoneum postulat, nequeo equidem id petitionis suae, nisi magni erga me favoris sui nomine accipere. Sed ad humanitatem meam iuro, me hoc tempore nonnisi unicum equum equitatorium habere,

huncque altero pede ex prioribus et infirmum et inbecillem esse, nullaque alia re magis hos fines egere sciat, quam hoc genere iumentorum. Nec rumoribus credat, qui vulgo fuere nuper dissipati, proxima de Turcis victoria in his finibus obtenta; magnam et opinam Agrienses praedam non hominum solum, sed et equorum retulisse. Non id quidem fortunae accidit Agriensibus, sed domino Bebeck et Cassoviensi praesidio. Nam Agrienses sero et iam fugientibus ac dissipatis hostibus eruperant, non ausi longius ab hac arce excurrere, ut qui nec a domino Bebeck, nec a Telekessio partim de hostium incursu, partim ut concurrerent, moniti fuerant; quod quidem praetermitti non debuerat. Igitur quicquid obtigit ex vagis et pilatis hostibus, obtigit parum, et id solum scilicet, quod fugere nequierat, vileque et imbecillum remanserat, Ex hac autem praeda quum Serenissimo Regi Bohemiae iidem Agrienses duos duntaxat equos miserant dono, haud quaquam satis usu ac Regia sessione dignos; mihi unicum dederunt, in quo non ita multo post vitium, quod astrictum hyemis frigora occultaverant, nova veris gramina detexerunt; quum verno tempore in hominibus etiam veteres morbi consueverunt aut omnino recrudescere, aut insinuare sese saltem hiis causis, quam facilius phisici reddere possunt, quam nos. Verum si quis mihi occurrerit, dum Illustrissima dominatio Vestra venerit Viennam, nec petitionis eius, nec officii mei obliviscar; Eidem omni felicitate precata et obsequiis meis diligentissime commendatis. Agriae prima Aprilis 1559.

XXV.

Torda Zsigmondnak és Pesti Ferencznek Verancsics Antal.

Ad Sigismundum Tordam et Franciscum Pesthiensem.

1559. april. 1. Superiore anno assignaveram dominationibus Vestris nomine Suae Sacratissimae Caesareae Maiestatis decimas florenorum 3557: hoc vero 6521. Quare videant, oro, an defuerim verbo meo et promissis, quae ego ipse motu meo proprio Maiestati Suae feceram Eperiessio, non insciis dominationibus Vestris, nihil tale cogitantibus, nec a me sperantibus. Feci tamen beneficio patriae et commodo Suarum Maiestatum. Unde quum hoc anno prioris anni summam satis egregie cumulateque dupplicarim: non est, cur me heaedem Vestrae dominationes ulterius urgeant; quandoquidem Maiestates quoque clementissimorum nostrorum Principum contentas fore non dubitem, quae sciunt Agriam quoque commeatibus esse providendam Quibus autem mandatis absterritus sim ante etiam, quam veni Eperiessium, dominationes Vestrae non ignorant. Hincque fit, quod hoc anno unius denarii decimulam, nedum maioris pecuniae decimam. cuippiam mortalium meo nomine dare possim. Idque omnino facere cogor, ut aemulorum et delatorum meorum ora obturem. Quicquid itaque privatim dominationes Vestrae a me decimarum petunt, id a domino rationista Suae Maiestatis et provisore meo requirant, ipsique viderint, quomodo administrabunt Episcopatus huius redditus, quum interim ne ipse quoque caecutiam. Alioqui tam dominationes Vestras amo, quam

me, mirificeque doleo, quod his angustiis intricatus omnibus meis et minor sum, et quicquid a quocunque dissipetur, Episcopum splendoris studio prodigere declamitant. Ubi autem de paucitate queruntur vini; certe arbitror, sexcentorum viginti novem florenorum decimas vini non parum ab Agria fuisse collatum, si locus datur aequitati. Alioqui quum ipsa Agria nequeat et suis et alienis necessitatibus satisfacere, conferant et aliae Ecclesiae. Ceterum quum dies Divi Georgii iam instet, expectamus pretiorum dimidiam partem. Milites enim vix continemus. et nisi pecunia istinc nobis suppeditabitur, turbabitur hoc praesidium; a quo ita nos iam quotidie turbamur, ut vix ei resistimus. Vestrasque dominationes curaturas loci huius quietem non dubitamus. Haec ad communes earumdem rescripsi litteras; excusari et sane etiam miserari cupiens, quod is mihi esse videar, qui quum in potestate mea habeam omnia, nihil obtineam, nihil stringam. Quumque dimensum cum servitiis aeque capiam; videant, quantum largiri possim. Valete. Agriae prima Aprilis 1559.

XXVI.

Eperjes város tanácsának Verancsis Antal.

Egregii domini amici nobis honorandi, salutem 1560. márt. 9
et nostri commendationem. Ex capsa clenodiorum Ecclesiae nostrae Agriensis, quam cum ipsis clenodiis apud vos superioribus mensibus nos et nobiscum duo

fratres nostri, Venerabiles Franciscus de Pankota Vicarius noster et Benedictus Orossy Canonici nostri, deposueramus, nunc iidem nostri praefati fratres excepturi sunt ex memorata capsa mitram unam, et huc ad nos portaturi. Propterea hortamur vos benevole, ut sine omni difficultate dictam capsam illis apperire et mitram excipere permittatis. Nec moveat vos, quod id facturi sunt sine nostra praesentia, et sine sigillo nostro. Nam cum per hos dies et litteras assidue expedire cogimur, et hinc nos absentare non possumus; sicut nos Eisdem dominis fratribus credidimus, ita et vos credere facile poteritis. Interim autem pro cautione vestra has patentes litteras nostras, nostra manu scriptas, ac sigillo nostro solito obsignatas habebitis. Et demum, ne in hoc vel dimidium diei morae concedere velitis, etiam rogamus; quia res est importans, nec differri potest. Ceterum excepta mitra memorata iidem nostri praefati domini fratres denuo capsam obsignabunt suis sigillis, et vestrae in reposito committent fidei. Bene valete Agriae 9. Martii. 1560.

Ant. Verantius
Electus Episcopus Agriensis manu sua.

Kivül: Egregiis dominis Judici ac Juratis Civibus et toti Senatui Eperjesiensi, amicis nobis honorandis. Eperiesini.

XXVII.

Lőcse város tanácsának Verancsics Antal.

Egregii Domini, amici nobis honorandi, salutem et amicitiae nostrae commendationem. Quoniam Caesarea Maiestas, Dominus noster Clementissimus, benigne dignata est pro defensione et necessitate huius finitimae arcis Agriensis 50 centenariis cupri rubri, pro fundendis bombardis necessarii providere, illudque Novisolii deputare: propterea volentes in eius rei conductura Vestrarum Dominationum et aliorum bonorum iuvamen requirere, quos aeque studiosos publici commodi et huius arcis finitimae crederemus: rogamus diligenter Vestras Dominationes, ut pro intuitu amicitiae nostrae, et totius patriae futuro pro commodo, velint in devectura praefati cupri totius Communitatis nomine suis curribus et iumentis Cassoviam usque nobis auxilio adesse. In quo non solum nobis ipsis Dominationes Vestrae gratificabuntur; sed etiam patriae et huius confinii utilitati plurimum inservient; vicissim a nobis eandem amicitiam exspectantes, quam semper praestare libentissime volumus: quos etiam bene valere optamus. Agriae 19. Aprilis 1560. 1560. april. 19.

Antonius Verantius, Episcopus Agrienssi
Comes Hevesiensis perpetuus
et Borsodiensis mp.

XXVIII.

Verancsics Antal és Zay Ferencznek követségi titkára Belsius János.

1561. sept. 3. Ego Joannes Belsius ad latus Reverendissimi domini Antonii Verantii et Francisci Zay, Oratorum in Turcia Secretarius, recognosco et fateor per praesentes, me a Reverendissimo ac Egregiis Praefecto et Consiliariis Camerae Hungaricae Sacrae Caesareae Maiestatis ratione provisionis meae annuae, quae est in florenos sexaginta, per singulos menses florenos quinque computando, subducta mecum ratione et computo ad ultimam diem Augusti anni millesimi quingentesimi sexagesimi primi ad florenos centum octo, levavisse et percepisse in eadem Camera florenos Hungaricos quinquagintaquinque. De quibus eos quietos et expeditos reddo. Harum vigore et testimonio litterarum, quas sigillo et chirographo meo proprio consignavi et corroboravi. Actum Posonii die tertia Septembris anno Domini millessimo quingentesimo sexagessimo primo.

(P. H.)

Idem qui supra manu propria.

XXIX.

Veranesics Antalnak Maximilián király.

Maximilianus Secundus Dei gratia Rex
Romanorum Semper Augustus.

Reverende devote sincere nobis dilecte. Venerat ad nos Vitus Peninger Agriae rerum armamentariarum praefectus, et supplicando declaravit nobis, licet isthic extructum esset molendinum pro conficiendis pulveribus; salnitrum tamen ad eam rem inprimis necessarium desset; petebatque submissius, ut eius quantitatem aliquam Agriam mitteremus. Deliberantibus autem nobis, quid in hac parte faciendum esset; occurrit, te aliquando scripsisse, quod in Debreczenio salnitri magna copia coqueretur; simul ac spem fecisse, illius quantitatem aliquam consequendi ab eius oppidi incolis loco alicuius servitii seu contributionis, quam Agriae praestare tenerentur. Quare clementer petimus, quid in hac re egeris, vel acturus sis, postea nobis quamprimum significes; signanter vero in eo sis solicitus, ut Agria salnitro isthic muniri queat; quandoquidem abhinc vix pretio, quo isthic emitur, devehi posset. 156[illegible] apr. 2.

Retulit praeterea idem Vitus Peninger, quod nullum extaret inventarium super bombardis et aliis rebus bellicis, quas in sua custodia haberet; et hinc fieret, quod quilibet sibi potestatem vendicaret in domum armamentariam imperandi. Quare abs te clementer petimus, ut super eisdem rebus universis duo aequalia inventaria illico conscribi cures; et unum.

quod ipsius Viti manu et sigillo munitum sit, nobis ad manus Consiliariorum Bellicorum transmittas, alterum vero tua manu subscriptum ipsi relinquas. Praeterea potestatem in eam domum imperandi omnibus, te vel in absentia Castellanis exceptis, adimas; et si quid ex ea deprompseris, quicquid illud fuerit, chirographo etiam Vito assignando, comprehendas, atque Castellanis, ut idem faciant, iniungas; ne in sola Agria fiat confusio, sed observetur ordo, quem passim in omnibus domibus armamentariis Suae Maiestatis observare consueverunt.

Supplicaverat etiam pro aliis quibusdam rebus vilissimis, Cassoviae aeque ac hic venalibus; pro quibus emendis ad Franciscum Pestiensem mandatum dedimus. Reliquum est, quod tibi Regio nostro favore inclinati sumus. Datae Viennae secundo die Aprilis anno Domini M° D° LXIII,° Regnorum nostrorum Romani primo, Bohemiae decimoquinti.

Maximilianus mp,

Ad mandatum domini Regis proprium
H. E. Fieringer mp.

Kivül: Reverendo Anthonio Verantio Episcopo Ecclesie Agriensis ac Perpetuo Comitatus Hervesiensis Comiti, Sacrae Romanorum Imperatoriae Maiestatis Consiliario sincere nobis dilecto.

(Redditae 29. Aprilis 1563.)

XXX.

Verancsics Antal nyugtatványa a számára egyezményileg meghatározott évenkénti 8000 forintnak első illetményéről.

Nos Anthonius Verantius Episcopus Agriensis 1564. febr. 1
Comes Comitatuum Hewesiensis et Borsodiensis ac Sacratissimae Caesareae Regiaeque Maiestatis Consiliarius etc. fatemur et recognoscimus praesentibus litteris nostris, quod nos ab Egregio domino Ladislao Mossoczy Perceptore proventuum Camerae Hungaricae eiusdem Sacratissimae Caesareae Maiestatis in rationem pensionis nostrae annuae octo millium florenorum Rhenensium, qui pro nostra rata tertiae partis proventuum Episcopatus nostri Agriensis, et vi transactionis nobiscum per praefatam Sacram Caesaream et Regiam Maiestatem Dominum nostrum clementissimum initae solvuntur, acceperimus pro primo termino calendarum Februarii florenos Rhenenses quatnor millia, facientes Hungaricos in monetis ter mille et ducentos; harum testimonio litterarum nostrarum. Actum Posonii prima die Februarii anno Domini millesimo quingentesimo sexagesimo quarto.

(P.H.) Idem Agriensis manu propria.

XXXI.

A szempczi harminczadhivatalnak a magyar kamara tanácsa.

1566. dec. 6. Egregie domine et amice nobis honorande, salutem. Iniungimus dominationi Egregiae, ut Reverendissimo domino Antonio Werantio Episcopo Agriensi in rationem pensionis suae annuae ad calendas Februarias proxime venturas ex proventibus tricesimae istius Zempciensis cedendae, solvatis florenos mille Hungaricales, accepta pro expeditione sua sufficienti quietantia. Datum Posonii die 6. Decembris anno 1566.

Sacrae Caesareae Regiaeque Maiestatis
Camerae Hungaricae Consiliarii.
F. L. Baro a Kharling mp.
Joannes Zermegh mp.

Kivül. Egregio domino Christophoro Aranyassy, Sacrae Caesareae et Regiae Maiestatis tricesimatori in Zenpcz constituto etc. amico nobis honorando.

XXXII.

A szemczi harminczadhivatalnak a magyar kamara tanácsa.

Egregii domini, amici nobis honorandi salutem. 1567. jan. 7.
Restant Reverendissimo domino Anthonio Werantio Episcopo Agriensi ratione pensionis suae ad calendas Februarias cedendae resolvendi floreni mille noningenti et octoginta Hungaricales. Quos ut Suae Reverendissimae dominationi iuxta Sacrae Caesareae Maiestatis domini nostri clementissimi mandatum ea ipsa de re ad Cameram hanc editum ex proventibus istius tricesimae Zempciensis administrationis vestrae exolvatis, volumus et vobis autoritate Suae Maiestatis committimus seria. Accepta pro expeditione vestra sufficienti quietanta. Datum Posonii die septima Januarii anno 1567.

Sacrae Caesareae Regiaeque Maiestatis
Camerae Hungaricae Consiliarii
F. L. Baro a Kharling mp,
Joannes Zermegh mp.

Kivűl: Egregiis dominis Christophoro Aranyassy Rationistae, et Christophoro Jezernyczky Contrascribae Tricesimae Sacrae Caesareae Maiestatis Zempciensis etc. amicis nobis honorandi.

XXXIII.

A szemczi harminczadhivatalnak a magyar kamara tanácsa.

'. jun. 12. Egregii domini amici honorandi salutem. Scitis vobis prius quoque esse commissum, ut residuum pensionis florenorum 1400 Reverendissimi domini Episcopi Agriensis quamprimum conficeretis, eique assignaretis. Et quidem vos, domine contrascriba, ante aliquot dies spem certam fecistis solutionis plenae intra quatuordecim dies, qui iam abiisse videntur, sine dubio futurae. Proinde cum dictus dominus Agriensis profectionem suam in legatione Constantinopolitana accelerare cogatur, idemque pro solutione plenaría apud nos vehementer instet: itaque vos hortamur denuo serio nomine Sacrae Maiestatis Caesareae vobis committentes, ut dictam residuitatem pensionis domini Episcopi Agriensis quamprimum conficiatis, eamque statim, non obstante alterius cuiusvis deputatione huc statuatis, illi a nobis reddendam. Secus non facturi. Datum Posonii die XII. Junii anno M. D. LXVII

Sacrae Caesareae et Regiae Maiestatis
Camerae Hungaricae Consiliarii.

Post scripta. Domine Tricesimator. Saepius iam dominatio Vestra commonefacta est de restantiis suis persolvendis. Hodie accepimus a Sacra Caesarea Maiestate, domino nostro clementissimo mandatum, quo iubemur omnes restantias statim exigere, et in necessitates pernecessarias convertere. Quamobrem dominationi tuae iterum atque iterum nomine Maiestatis

Suae iniungimus, ut persolutionem suarum restantiarum nullo modo longius differat; sed exactas integre quamprimum adferat et satisfaciat.

Kivűl: Egregiis dominis Christophoro Aranyassy Rationistae, et Christophoro Jezerneczky Contrascribae Tricesimae Zempciensis Sacrae Caesareae Maiestatis, amicis honorandis.

XXXIV.

A magyar kamarának Verancsics Antal.

Reverendissime, Magnifice, Generosi Domini, 1567. jun. 2
amici et fratres nobis observandi. Quoniam nos debitores remansimus pro pretio vini Egregio domino Emerico Saghy provisori Archiepiscopalis domus Posoniensis florenis ducentis Hungaricis, quos ei propter magnitudinem expensarum, et apparatum ad hoc iter nostrum, ex pensione nostra, quae nobis pro calendis proxime futuri mensis Augusti iam est per Dominationes Vestras exoluta, reddere non potuimus: ideo nolentes eum in absentia nostra pecunia sua carere; Dominationes Vestras Reverendissimam, Magnificam et Generosas obnixe rogamus, velint eidem domino Emerico Saghy praescriptos ducentos florenos ex pensione nostra pro futuris calendis mensis Februarii anni sequentis 1568. nobis reddenda persolvere. Petimus autem a Dominationibus Vestris diligenter, ut has nostras litteras pro sufficienti quietantia reservare

velint. Ubi autem nos Deo volente reversi fuerimus, redimemus has sufficienti quietantia perceptori Camerae per nos expedienda. In qua re Dominationes Vestrae nobis facturae sunt rem gratissimam, et amicitia nostra reponendam. Datum Posonii 29. Junii anno Domini 1567.

Reverendissimae, Magnificae et Generosarum Dominationum Vestrarum

uti frater deditissimus
Agriensis mp.

Kivül: Reverendissimo, Magnifico et Generosis dominis Praefecto et Consiliariis Camerae Hungaricae Sacrae Caesareae Regiaeque Maiestatis, dominis et amicis nobis observandissimis.

(Prima Julii 1567. exhibitae fuerunt.)

Hátirat: Domine Perceptor. Egregio domino Emerico Saghy Provisori domus Archiepiscopalis Posoniensis iuxta litteras hasce Reverendissimi domini Episcopi Agriensis, florenos illos ducentos Hungaricos, quibus idem dominus Agriensis ipsi Emerico Saghy pro pretio quorundam vinorum ab ipso sumptorum debitor permansit, ex pensione sua annua exolvatis accepta quietantia. Actum Posonii die vigesima nona Octobris anno 1567.

Ex Consilio Camerae Hungaricae
Sacrae Caesareae Maiestatis

Vaciensis mp. Joannes Zermegh mp.

XXXV.

Verancsics Antal nyugtatványai a magyar kamara pénztáránál számára utalványozott pénzekről.

1. Nos Anthonius Verantius Episcopus Ecclesiae Agriensis, Comes Perpetuus Comitatuum Hevesiensis et Borsodiensis, Sacratissimae Caesareae Regiaeque Maiestatis Hungariae Consiliarius etc. fatemur et recognoscimus per praesentes litteras nostras, nos accepisse ab Egregio domino Christophoro Aranyassy Tricesimatore eiusdem Sacratissimae Caesareae Regiaeque Maiestatis in Zempcz constituto in completionem pensionis nostrae, quae nobis iuxta transactionem per Suam Maiestatem Caesaream nobiscum factam ad proxime futuras calendas Februarias deponi debuisset, florenos Hungarici numeri mille nongentos et octoginta. De quibus eundem dominum Tricesimatorem et quorum interest quietum et expeditum reddimus. Harum nostrarum vigore et testimonio litterarum, quas sigillo nostro et manus nostrae subscriptione consignavimus. Actum in Zempcz decima quinta Januarii anno Domini millesimo quingentesimo sexagesimo septimo. 1567.

Idem Agriensis
manu propria.

(P. H.)

Joannes Förstetterus mp.

2. Nos Anthonius Verantius stb. quod nos in sortem pensionis nostrae ad secundum terminum anni praesentis sexagesimi septimi calendarum nimirum

Augusti nobis solvi decretae accepimus ab Egregio domino Ladislao Mossoczy proventuum Camerae Hungaricae eiusdem Maiestatis Suae Caesareae Perceptore florenos sexingentos Hungarici numeri stb. Posonii vigesima quinta mensis Februarii anno Domini millesimo quingentesimo sexagesimo septimo.

Idem Agriensis manu propria. (P. H.)

Joannes Förstetterus mp.

3. Nos Anthonius Werantius stb. quod nos ad completionem pensionis nostrae accepimus pro secundo termino anni praesentis sexagesimi septimi calendarum nimirum Augusti nobis debita ab Egregio domino Ladislao Mossoczy proventuum Camerae Hungaricae eiusdem Maiestatis Suae Caesareae perceptore florenos bis mille et sexingentos Hungarici numeri stb. Posonii decima nona die mensis Junii anno Domini millesimo quingentesimo sexagesimo septimo.

Idem Agriensis manu propria. (P. H.)

Joannes Förstetterus mp.

XXXVI.

Verancsics Antalnak Stöckel Anzelm.*)

Reverendissimo atque amplissimo Praesuli domino Antonio Verantio Episcopo Agriensi, domino et fautori suo colendissimo salutem.

Virtutum tuarum incomparabilium amplitudo, Reverendissime Praesul, et benevolentiae tuae erga me singularis propensio atque liberalitas immensa impulit, ut poetico, vero tamen non ficto, argumento me inter Scythicae feritatis sanguinolentas belluas, Turcas scilicet, exercitaturus de nulla re potius quicquam versuum componerem, quam laudum tuarum ineffabilium praeconium Panegyridi non assentatione institutae, sed consilio mei ut hominis grati (licet hoc genere b.neficiis tuis in me cumulatis gratiae referri nequeant) ostendi suffultae includerem: tametsi ingenii tui dotes multo numerosiores esse rear, quam ut a me plene commemorentur, nedum digne ac satis praedicenter erudite. Laudatorem enim Homerum merentur, et baccinatorem Maronem exigunt. Inde fit, ut neutiquam profitear, me decantando tuo encomio satisfecisse, vel assecutum esse, ut exacte omnes et singulas tuas virtutes in meo poemate recensuerim; sed sic potius praelusisse, ut id, cui iam explanando, veluti expectabat, non responderim, tempore locoque accomodatiori copiosius explicem. Leges itaque partum hunc meum Hadrianopolitanum, nunc quidem rudem, ut 1568. febr. 5.

---

*) A »Chilias Hexametra continens Panegyricum Antonii Verantii« czímű munka ajánló levele.

ursae foetum, quem ipsa nondum lamberit, eundem olim visurus amplificationibus uberrimis, et flosculorum cultu venustiori elegantem. Confido Illustrem Tuam Amplitudinem hanc opellam suscepturam eo animo (maiora quippe de me sibi promittentem), quo Augustus Virgilii Culicem, ab eo diuinam Aeneidem expectans. Hadrianopoli in Thracia V. Februarii anno M. D. LXVIII.

Reverendissimae Amplitudini Tuae

addictissimus cliens
Anselmus Stoekelius mp.

XXXVII.

A magyar kamarának Verancsics Antal és Teuffenpach Kristóf.

Magnifici domini nobis observandissimi!

1568. jul. 5. Quatuor ii aurigae ex illis sunt, quos Camera Hungarica conduxerat ad vehendos currus, quibus munera ad Principem Turcarum per nos destinata, commissa fuerant. Quoniam vero (uti dicunt) nondum sunt illis plenarie salaria sua persoluta, tametsi a nobis etiam, donec fuerunt nobiscum, aliquid acceperunt cum nostris aurigis: supplicant pro mandato ad eandem Cameram Hungaricam, ut cum eis ponatur ratio, et contentarentur, si quid esset, quod adhuc habere deberent. Nos autem Magnificas dominatione

Vestras non molestaremus hoc negotio; nisi quotidie nobis imminerent, ut hanc eorum necessitatem apud Easdem promoveremus. Quas optime et felicissime valere optamus.

Magnificarum Dominationum Vestrarum

servitores
Episcopus Agriensis mp.
Christophorus a Teuffenpach mp.

Kivül: Camerae Hungaricae mittatur 5-a Julii (15)68.

XXXVIII.

Reichenpach Sebestyénnek Verancsics Antal.

Egregie nobis dilecte, salutem. Remisimus vobis 1569. nov. 10
a s litteras, quas super 2500 florenis ad subscribendum et obsignandum vobis dederatis; quas nec subscribere nec obsignare volebamus, quod nos eam pecuniam non receperimus. Et quum nos summam illam, quam vobis mutuo dedimus, et deputavimus vobis in ista Camera, non sumus deinceps ab ipsa Camera nomine nostro expetituri; ut fit in aliis pecuniis, quae in proprias manus nostras assignantur: propterea nihil posthac interest nostrum, quietantias ipsi Camerae dari nomine nostro, sed vestro, qui eam summam vel in una, vel in pluribus solutionibus reci-

pietis, quandocunque aliquid vobis Camera est persolutura. Et sic alias huius quietandi negotium vos ipsi geratis. Et bene valete. Viennae X. Novembris 1569.

Antonius Verancius
Electus Archiepiscopus Strigoniensis mp.

Kivül: Egregio Sebastiano Raychenpach, Rationistae Camerae Hungaricae Sacrae Caesareae Maiestatis, nobis dilecto.

XXXIX.

Maximilián császár az udvari kamarának

Maximilianus etc.

1569. jan. 16. Reverende, Magnifice ac Egregii fideles nobis dilecti. Vehementer urget solutionem Reverendus Episcopus Agriensis pro suo nobis dato Turca, duorum millium quingentorum florenorum. Quam cum vobis aliquoties imposuerimus, et ipsum diutius detinere nolimus: Vobis benigne mandamus, ut sine ulteriori excusatione praefato Episcopo satisfaciatis, pecunia, si in promptu non esset, vel aliunde interea mutuo sumpta. Quamvis arbitramur de ea pecunia, quam in adventum nostrum corradendi mandatum habueratis, tantum reliquum fore, unde praefatam summam Agriensi solvere possitis. Exequemini hoc modo certam et benignam voluntatem nostram. Datae in Civitate

nostra Viennae XVI. die Januarii anno Domini etc. sexagesimo nono, Regnorum nostrorum Romani septimo, Hungarici sexto, Bohemici vero vigesimo.

Maximilianus mp.

Ad mandatum domini Electi
Imperatorius proprium
R. Streich mp.
W. Rieniger mp.
Hueber mp.

Domine Perceptor. Reverendissimo domino Anthonio Verantio Episcopo Agriensi in satisfactionem mancipii Turcici per Sacram Caesaream Maiestatem adempti, et Chauzio Turcorum Imperatoris donati, florenorum videlicet bismillium quingentorum redde in praesens florenos Hungaricos quingentos; accepta eius sufficienti quietantia. Actum Posonii die vigesima secunda Januarii anno etc. sexagesimo nono.

Vaciensis mp.

Ex consilio Camerae Hungaricae
Sigismundus Torda mp.

XL.

Verancsics Antalnak nyugtatványa az ennek folytában neki fizetett 500 forintról.

1569. jan. 22. Nos Anthonius Verantius Episcopus Agriensis ac Sacrae Caesareae Maiestatis Consiliarius etc. fatemur et recognoscimus per has praesentes litteras nostras, nos ab Egregio domino Ladislao Mossoczy Perceptore Camerae Hungaricae Sacratissimae Caesareae Maiestatis ratione satisfactionis mancipii Turcici per Sacratissimam Caesaream Maiestatem nobis ademti et Chawzio Turcorum Imperatoris donati levasse florenos Hungaricos quingentos. In cuius rei testimonium dedimus hasce litteras manu propria ac sigillo nostro corroboratas. Actum Posonii vigesima secunda Januarii anno Domini millesimo quingentesimo sexagesimo nono.

Idem Agriensis manu propria. (P. H.)

Joannes Förstetterus mp.

XLI.

A magyar kamarának Verancsics Antal.

Reverendissime, Magnifice et Egregii domini mihi observandissimi.

Egregio Sebastiano Reichenpach, olim secretario meo, deputavi in ista Sacrae Caesareae et Regiae Maiestatis Camera ex reliquo pensionis meae anni praesentis talleros ducentos. Quare Easdem rogo, velint eidem praefatam summam nimirum ducentorum florenorum meo nomine, ac ad meam rationem non gravate numerare. Accepta tamen prius ab illo sufficienti recognitione. Et feliciter valeant. Posonii 30. Augusti 1569. 1569. aug. 30

Deditissimus
Agriensis mp.

Kivül: Reverendissimo et Egregiis dominis Praefecto et ceteris Camerae Hungaricae Sacrae Caesareae Maiestatis Consiliariis etc. Dominis et amicis observandissimis.

19-a Septembris 1569.

Soluti sunt Reichenbachio ex 200 florenis floreni centum.

XLII.

Waisz S-nak Verancsics Antal.

Generose ac Magnifice domine mihi observandissime.

Mandaverat clementer Sacra Caesarea Maiestas pensionem meam anni instantis totaliter sub tempus huius Diaetae mihi doponi. Cuius reliquum, quum non sit magnum, et ea non mediocriter opus habeo: rogo Magnificam dominationem Vestram, velit committere huic Camerae non gravate, ut memoratum reliquum citra aliam dilationem deponat; postquam sumus iam in conclusione ipsius Diaetae. Et felicissime valeat.

Generosae et Magnificae dominationis Vestrae

uti frater et servitor

Agriensis mp.

Rendelet: Reverendissimo domino Praefecto ceterisque Camerae Hungaricae Consiliariis. Ac velle Suam Maiestatem ut domino supplicanti iuxta prius Maiestatis Suae decretum iam absque ulteriori mora satisfaciant. 17. Octobris (15)69.

Kivül: In proprias manus Generosi et Magnifici domini S. Waysz etc. domino et amico observandissimo.

Hátirat: Domine Perceptor. Reverendissimo domino Antonio Verantio Episcopo Agriensi et Consiliario Sacrae Caesareae Regiaeque Maiestatis in

rationem annuae suae pensionis iuxta commissionem ad latus harum litterarum asscriptam date florenos Hungaricos quingentos accepta Suae Reverendissimae dominationis quietantia. Actum Posonii die XVIII. Octobris anno M° D° LXIX°.

Ex consilio Camerae Hungaricae.

Varadiensis mp. J. L. Baro à Kharling mp.

XLIII.

Verancsics Antal nyugtatványai a magyar kamara pénztáránál számára utalványozott pénzekről. 1559.

1) Nos Anthonius Verantius stb. quod nos in rationem pensionis trium millium et ducentorum florenorum ad diem primam Februarii praesentis anni nobis cedentis accepimus ab Egregio domino Ladislao Mossoczy Perceptore proventuum Camerae Hungaricae Sacrae Romanorum Imperatoriae Regiaeque Maiestatis florenos Hungarici numeri centum stb. Actum Posonii undecima die Maii anno Domini millesimo quingentesimo sexagesimo nono.

Idem Agriensis manu propria. (P. H.)

Joannes Förstetterus mp.

2) Nos Anthonius Verantius stb. quod nos in rationem annuae pensionis nostrae accepimus ab Egregio domino Ladislao Mossoczy Perceptore proventuum Camerae Hungaricae dictae Sacratissimae Caesareae Maiestatis florenos bis mille Hungaricos stb. Actum Posonii decima nona die Augusti anno Domini millesimo quingentesimo sexagesimo nono.

Idem Agriensis manu propria.	(P. H.)	Andreas Wienner contrascriba mp.

3) Nos Anthonios Verantius stb. quod nos in rationem pensionis nostrae accepimus ab Egregio domino Ladislao Mossoczy Perceptore proventuum Camerae Hungaricae Sacrae Caesareae Regiaeque Maiestatis florenos Hungaricos quadringentos stb. Actum Posonii octava die mensis Julii anno Domini millesimo quingentesimo sexagesimo nono.

Idem Agriensis manu propria.	(P. H.)	Andreas Wienner contrascriba mp.

4) Nos Anthonius Verantius stb. nos in rationem annuae pensionis nostrae ab Egregio domino Ladislao Mossoczy Perceptore proventuum Camerae Hungaricae dictae Sacrae Caesareae Regiaeque Maiestatis accepisse florenos centum Hungarici numeri stb. Actum Posonii vigesima die mensis Septembris anno Domini millesimo quingentesimo sexagesimo nono.

Idem Agriensis manu propria	(P. H.)	Andreas Wienner contrascriba mp.

5) Nos Anthonius Verantius stb. quod nos in rationem pensionis nostrae annuae accepimus ab Egregio domino Ladislao Mossoczy Perceptore proventuum Camerae Hungaricae Sacrae Caesareae Regiaeque Maiestatis florenos Hungarici numeri quingentos stb. Actum Posonii vigesima sexta die Septembris anno Domini millesimo quingentesimo sexagesimo nono.

Idem Agriensis manu propria	(P. H.)	Andreas Wienner contrascriba mp.

6) Nos Anthonius Verantius stb. Egregium dominum Ladislaum Mossoczy Perceptorem proventuum Camerae Hungaricae eiusdem Sacrae Caesareae Maiestatis dedisse Sebastiano Reichenbachio in rationem illorum ducentorum flonerorum sibi per nos ex pensione nostra deputatorum florenos viginti quinque Hungaricos stb. Actum Posonii die septima Octobris anno Domini 1559.

Idem Agriensis manu propria.	(P. H.)	Andreas Wienner contrascriba mp.

7) Nos Anthonius Verantius stb. quod nos in rationem annuae pensionis nostrae accepimus ab Egregio Ladislao Mossoczy Perceptore proventuum Camerae Hungaricae Sacrae Caesareae Maiestatis florenos Hungaricos quingentos stb. Actum Posonii decima octava die Octobris anno Domini millesimo quingentesimo sexagesimo nono.

Idem Agriensis manu propria.	(P. H.)	Andreas Wienner contrascriba mp.

8) Nos Anthonius Verantius Electus Archiepiscopus Strigoniensis etc. quod nos in rationem restantis nostrae pensionis ratione Agriensis Episcopatus accepimus ab Egregio domino Ladislao Mossoczy Perceptore proventuum Camerae Hungaricae Sacrae Caesareae Regiaequae Maiestatis florenos Hungarici numeri quingentos stb. Actum Posonii die ultima Octobris anno Domini millesimo quingentesimo sexagesimo nono.

Idem Electus Strigoniensis manu propria. (P. H.) Andreas Wienner contrascriba mp.

9) Nos Anthonius Verantius stb. quod nos pro diurnis expensis, quas hic in Judiciis facimus a die vigesima prima usque hodiernum, diem videlicet vigesimam octavam Maii, accepimus ab Egregio domino Ladislao Mossoczy Perceptore proventuum Camerae Hungaricae Sacrae Caesareae Maiestatis florenos sedecim Hungaricos in diem singulum florenis duobus computatis stb. Datum Posonii die vigesima octava Maii anno Domini millesimo quingentesimo sexagesimo nono.

Idem Agriensis manu propria. (P. H.) Joannes Förstetterus mp.

10) Nos Anthonius Verantius stb. quod nos pro diurnis expensis, quas hic in Judiciis facimus a vigesima nona die Maii usque diem hodiernam decimam Junii in diem singulum binis florenis Hungaricis computando accepimus ab Egregio domino Ladislao Mos-

soczy Perceptore proventuum Camerae Hungaricae Sacrae Caesareae Regiaeque Maiestatis florenos Hungarici numeri viginti sex. stb. Posonii decima die Junii anno Domini millesimo quingentesimo sexagesimo nono.

Idem Agriensis manu propria.	(P. H.)	Andreas Wienner contrascriba mp.

11) Nos Anthonius Verantius stb. quod nos in rationem diurnarum expensaram nostrarum, quas hic in Judiciis facimus ab undecima die usque vigesimam primam praesentis mensis diem, finem videlicet Judiciorum, accepimus ab Egregio domino Ladislao Mossoczy Perceptore proventuum Camerae Hungaricae Sacrae Caesareae Regiaeque Maiestatis florenos Hungaricales viginti duos, in diem singulum florenis duobus computatis stb. Actum Posonii vigesima prima die Junii anno Domini millesimo quingentesimo sexagesimo nono.

Idem Agriensis manu propria.	(P. H.)	Andreas Wienner contrascriba mp.

XLIV.

Verancsics Antalnak Maximilián császár.

Maximilianus Secundus Dei gratia Electus Romanonorum Imperator Semper Augustus, ac Germaniae, Hungariae, Bohemiae etc. Rex etc.

570. mart. 31. Reverendissime in Christo pater, fidelis nobis syncere dilecte. Ea quae in commendationem cuiusdam Georgii Fabii Dalmatae nuper ad Nos scripsistis, ex litteris vestris cognovimus; et simul etiam illa, quae Serenissimus Rex Poloniae pro eodem pluribus apud Nos per litteras suas egit, intelleximus. Quamvis autem Serenissimo ipsi Regi, suisque postulatis quovis tempore propensi simus ad gratificandum, ipsumque hac etiam vice haud libenter intermitteremus: quum tamen hominis illius persona nobis ita sit cognita, ut gratiam nostram minime mereri videatur certis de causis, Suae Serenitati hac in re complacere non possumus. Praesertim quum et alioquin homo ille extra ditionem nostram hactenus vagatus; non satis sciamus, quare nunc demum nostram quaerat gratiam, qua cum pluribus iam annis carere voluit, carere etiam imposterum poterit. Quantum itaque ad illum, hoc vobis clementer respondere voluimus. Ceterum quum his praeteritis diebus praecipua quaedam beneficia in Ecclesia vestra Strigoniensi vacare contigerit, et vacatura sint etiam imposterum: admonere vos clementer voluimus, ut conditionis, quam litteris donationis Juris Patronatus Nostri inseruimus, memores sitis, atque in collatione talium beneficiorum ita agatis,

ne peregrinos aliquos homines, sive Italos sive Dalmatas, Venetis subditos, ad illa promoveatis; sed Hungaris, aliisque Coronae nostrae Hungaricae subiectis ea conferatis; ut et regnicolis praecidatur ansa propterea conquerendi, et Capitulam ipsum vestrum absque turbis in quiete maneat. Secus non facturi. Datum in arce nostra Regia Pragensi ultima die mensis Martii anno Domini millesimo quingentesimo septuagesimo.

Maximilianus mp. (P. H.)

Joannes Listhius mp.
Vesprimiensis etc.

Kivűl: Reverendissimo in Christo patri domino Anthonio Verantio Archiepiscopo Ecclesiae Strigoniensis, Primati Hungariae, Legato Nato, Summo et Secretario per Hungariam Cancellario, et Consiliario nostro etc. fideli nobis syncere dilecto Posonii.

Cito
Cito
Cito
Cito

Redditae Posonii 7. Aprilis 1570.

XLV.

Verancsics Antal nyugtatványa a magyar kamara pénztáránál számára utalványozott fizetésről.

1570. apr. 20. Nos Anthonius Verantius Archiepiscopus Ecclesiae Strigoniensis, Primas Hungariae, Legatus Natus, Summus Secretarius Cancellarius, et Consiliarius Sacrae Romanorum Imperatoriae Regiaeque Maiestatis etc. recognocimus per praesentes has nostras, quod nos in rationem pensionis nostrae ratione Episcopatus Agriensis ad primam usque diem Februarii anni praesentis cedentis accepimus ab Egregio domino Ladislao Mossoczy proventuum Camerae Hungaricae Sacrae Caesareae Maiestatis Perceptore florenos Hungarici numeri mille et nonaginta. De quibus dictum Perceptorem reddimus quietum et absolutum testimonio praesentium litterarum nostrarum mediante. Actum Posonii vigesima tertia die Aprilis anno Domini millesimo quingentesimo septuagesimo.

Idem Electus Strigoniensis
manu propria.

(P. H.)

Andreas Wienner
contrascriba mp.

XLVI.

Veranesics Antalnak Maximilián császár.

Maximilianus secundus Dei Gratia Electus Romanorum Imperator Semper Augustus, ac Germaniae, Hungariae, Bohemiae etc. Rex etc.

Reverendissime in Christo pater, fidelis nobis 1570. máj. 1. syncere dilecte. Quum sicuti aliis ex litteris nostris vos cognovisse putamus, Serenissimum Principem dominum Carolum Archiducem Austriae etc. fratrem nostrum charissimum in nostra hac absentia vice et loco nostro Viennae reliquerimus, ut ibi rebus Regni nostri Hungariae fideliumque subditorum nostrorum attendat, Nostroque nomine sedulo cum omni sollicitudine eas procuret; necessarium autem sit, ut aliquos ex fidelibus Consiliariis nostris Hungaris, quorum consilio et opera in his utatur, continue secum habeat; praeter duos autem Praelatos, Episcopos Quinqueecclesiensem et Tininiensem, qui residere possit, nullus sit; et hi quoque, quod nullis adhuc consiliis interfuerint, rerum tractandarum adhuc imperiti: commisimus Quinqueecclesiensi, ut statim se Viennam conferat, ibique resideat, expleto autem mense Tininiensis illi succedat. Quare fidelitati Vestrae committimus et mandamus, ut ubi has nostras acceperitis, Viennam ad dictum fratrem nostrum vos conferre, ibique per spatium duorum mensium residere debeatis, ut vobis praesentibus dicti Consiliarii novicii modum consilii et rerum gerendarum addiscant. Quod si forte maioris alicuius momenti nostra vel publica negotia

cum tempore occurrerent, propter quae omnes simul Consiliarii vocandi forent, tunc quoque venire non negligatis. Mandavimus etiam Camerae nostrae, ut vobis de expensis diurnis, more antea solito providere non omittant. Secus non facturi. Datum in arce nostra Regia Pragensi vigesima prima die mensis Maii anno Domini millesimo quingentesimo septuagesimo.

Maximilianus mp.

Joannes Listhius
Vesprimiensis mp.

Kivül: Reverendissimo in Christo patri domino Antonio Verantio Archiepiscopo Ecclesiae Strigoniensis, Primati Hungariae, Legato Nato, Summo et Secretario per Hungariam Cancellario et Consiliario nostro etc. fideli nobis syncere dilecto Tyrnaviae.

C ito
ito
ito
ito

Redditae Tyrnaviae 28. Maii 1570.

XLVII.

Thurzó Ferencznek Verancsics Antal.

Magnifice domine, amice, frater observandissime, salutem et servitiorum meorum commendationem. 1570. okt. 26
Certe ut video, nec dominatio Vestra Magnifica me hospite, nec ego hospitalitate sua carui, usus hic per hos dies tam bono pane, vino et vivariis suis. Gratias itaque habeo eximias, quod per iter quoque, quod ad sex dies sum ingressurus, de eodem vino suo mihi prospexerit. Quo nisi succurrebat egenti meo cellario, sane non mediocriter laborabam. Sed laudetur Deus, qui me bonis vicinis non destituit, quibus si quid ego vicissim gratificari potero, maxime enitar, ut omnem compensem amicitiam. Ceterum thecam suam lagenariam remisi. Et me Illi ad omnia servitia offero. Hinc recta ad Serenissimum dominum Archiducem profecturus; ubi si quid me per occasionem voluerit, iubeat, et utatur secure omni mea opera. Ac feliciter valeat. Ex arce nostra Znyo 26. Octobris 1570.

Magnificae Dominationis Vestrae

uti frater et servitor
Electus Strigoniensis mp.

Kivül: Magnifico domino Francisco Thurzo de Betthlenfalva, Comiti Comitatus Arvensis, Sacratissimae Caesareae Regiaeque Maiestatis Consiliario, ac in Hungaria Magistro Curiae etc. Domino amico tamquam fratri nobis observandissimo.

XLVIII.

A magyar kamarának Verancsics Antal.

Reverendissime, Magnifice et Egregii domini, amici nobis honorandissimi, salutem et officiorum nostrorum commendationem.

1671. jul. 5. Quoniam Egregius Albertus Zylwa ab aliquot annis hucusque nobis inservivit; volentes autem illius merita condigna satisfactione recognoscere et compensare: deputavimus ac decrevimus illi in sortem huiusmodi servitiorum suorum ex residuo pensionis nostrae Agriensis, quae apud istam Cameram nobis debetur, mille florenos Hungaricales. Propterea Reverendissimam, Magnificam et Egregias dominationes Vestras diligenter petimus, velint primo quoque tempore hanc summam praefatam ipsi Alberto Zylwa nostro nomine exolvendam et reddendam curare. In quo facient nobis rem gratam valde, et officiis nostris apud Easdem per omnes occasiones promerendam. In reliquo Vestras Dominationes feliciter valere optamus. Ex horto nostro Posoniensi quinta die Junii 1571.

Reverendissimae, Magnificarum et Egregiarum Dominationum Vestrarum

uti frater propensissimus
Electus Strigoniensis mp.

Kivül: Reverendissimo, Magnifico ac Egregiis dominis Praefecto ceterisque Consiliariis Camerae Hungaricae Sacrae Caesareae Maiestatis etc. dominis, amicis nobis observandissimis.

XLIX.

Verancsics Antal nyugtatványa a bizonyos tizedbér után kifizetett illetékről.

Nos Anthonius Verantius Archiepiscopus Strigo- 1572. sept. 4
niensis etc. recognoscimus per praesentes nostras, quod nos ab Egregio Domino Hieronimo Strauz Tricesimatore Tyrnaviensi Sacrae Caesareae et Regiae Maiestatis per manus familiaris nostri Egregii Stephani Baranyay in rationem dimidietatis decimae nostrae Districtus Wyhel et Cheythe levavimus in paratis florenis Hungaricis ducentos et quinquaginta stb. De quibus eundem dominum Hieronimum Strauz quietum expeditumque reddimus harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante. Posonii die quarta Septembris millesimo quingentesimo septuagesimo secundo.

Idem Srigoniensis
manu propria.

(P. H.)

Andreas Wienner
contrascriba mp.

L.

Verancsics Antalnak Maximilián császár.

Maximilianus Secundus Dei gratia Electus Romanorum Imperator Semper Augustus, ac Germaniae, Hungariae, Bohemiae etc. Rex etc.

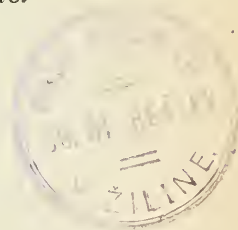
72. jun. 22. Reverendissime in Christo pater, fidelis nobis syncere dilecte. Meminisse potestis, qua instantia et sollicitudine in proxime celebrato Generali Conventu Posoniensi fideles nostri, universi Status et Ordines Regni nostri Hungariae unanimiter nobis supplicarint, pro coronando in legitimum successorem nostrum, Regem scilicet Hungariae, Serenissimo Principe Rudolpho, Archiduce Austriae etc. filio nostro charissimo. Quod tunc ab eisdem omnibus grato et clementi animo accepimus, simulque benigne respondimus, eius rei quamprimum ad optatum finem deducendae nos sedulam curam habituros. Cum igitur nunc quoque eius animi simus, ne ulterius ea solennia differantur; sed primo quoque tempore rite peragi queant: visum est Nobis, ut quemadmodum in novissimo isto Conventu mentem superinde nostram eisdem fidelibus Statibus significaveramus, ad festum Nativitatis Beatissimae Virginis Mariae proxime futurum universis fidelibus nostris Praelatis, Baronibus, Nobilibus, ceterisque Statibus et Ordinibus Regni nostri Hungariae Generalem Congregationem seu Diaetam in Civitate nostra Posoniensi celebrandam, ibidemque ipsam coronationem (quam Deus Optimus Maximus fortunare velit), debito modo perficiendam promulgaremus; cui quidem

Diaetae nos ipsi, Deo volente, personaliter interesse in animo habemus. Fidelitati itaque Vestrae harum serie committimus et mandamus, ut sub ea poena, quae in decreto continetur, ad dictum festum Nativitatis Beatissimae Mariae Virginis Posonium personaliter venire, et coronationis ipsius solennitati eo ordine et apparatu, qui huiusmodi celebritatem maxime decebit, interesse non negligatis. Tractaturi eodem tempore etiam de aliis omnibus, quae ad publicam Regni nostri salutem et tranquillitatem pertinere videbuntur. Secus non facturi. Datum Viennae vigesima tertia die mensis Junii anno Domini MDLXXII.

Maximilianus mp. Vesprimiensis mp.
Nicolaus Isthuanffy mp.

Kivül Reverendissimo in Christo patri domino Antonio Verancio Archiepiscopo Strigoniensi locique eiusdem Comiti Perpetuo, Primati Hungariae.

Redditae Viennae 9. Julii 1572.

LI.

Thurzó Eleknek Verancsics Antal.

Magnifice domine, amice nobis honorandissime, 1572. jul. 27.
salutem et officiorum nostrorum commendationem. Hesterna die quum huc Vienna a Sua Maiestate Caesarea domino nostro clementissimo appulissemus,

litteras dominationis Vestrae Magnificae de negotio quartae accepimus et intelleximus. Meminerit igitur dominatio Vestra Magnifica, quod nos quibuscunque litteras expeditorias de decimis nostris damus, quartas Archidiaconorum et sedecimas Plebanorum demendas ubique volumus. Quum itaque quarta illius Districtus Baymociensis pertineat ad Michaelem Kapornaky Canonicum Ecclesiae nostrae Strigoniensis; eam ab illo pro nobis pecuniis nostris coemimus, ex qua sedecimas Plebanorum dare non recusamus; iis videlicet, qui sunt Catholici et Ecclesiae Romanae professores, legitimeque in vineam Domini Sabaoth missi. Non est igitur, cur dominationi Vestrae Magnificae de hoc negotio aliqua subsequeretur iniuria; quum nos, qui etiam ipsam decimam habemus, simus propinquiores ad quartas, quam domini terrestres. Sit igitur contentus sua parte, quam Illi concessimus. Et sic decimatores nostri procedant in decimatione, ne tam nos, quam etiam dominatio Vestra Magnifica aliquod patiamur damnum. In reliquis quibus possumus dominationi Vestrae Magnificae libenter gratificabimur. Quam feliciter valere optamus. Posonii 27. Julii 1582.

Magnificae dominationis Vestrae

uti frater deditissimus
Strigoniensis mp.

Kivül: Magnifico domino Alexio Twrzo de Betthlenffalwa, Comiti Comitatus Scepusiensis etc. domino amico nobis honorandissimo.

———

LII.

Thurzó Eleknek Verancsics Antal.

Magnifice domine, amice nobis honorandissime, salutem et officiorum nostrorum commendationem. Non bene intelligit dominatio Vestra Magnifica, ipsane an nos propinquiores simus nostrae decimae. Donec enim fructus terrae in ipsa terra haerent, in potestate sunt terrestris dominii; ubi vero ex eis decima desumpta, et ministris Antistitum indicata atque assignata fuerit, ea iam in potestate est sui Antistitis, non terrestris domini. Et praeterea, quum quartae Archidiaconorum, qui sunt oculi Antistitum per suas Diaeceses, ex ipsis decimis Antistitum desumentur; ratio ostendit, Antistites hiisdem quartis propinquiores esse, quam terrestres dominos. Quum itaque nos quartam istam Baymoczіensem nostris usibus hoc instanti anno arendavimus: dominationem Vestram Magnificam rogamus, ne nos in ea turbet, et sit contenta parte decimae nostrae, quam Illi elocavimus. Alioqui si nos eandem quartam pro nobis noluissemus colligi; Magnificae esset dominationis Vestrae, ut ei post nos propinquioris omnibus aliis. Sed quia nos eam usibus nostris applicavimus; petimus, velit favere huic nostrae rei. Et felicissime valeat. Posonii 12. Augusti 1572. 1572. aug. 12.

Magnificae dominationis Vestrae

uti frater deditissimus
Strigoniensis mp.

Kivül: Magnifico domino Alexio Twrzo de Betthlemfalwa Comiti Comitatus Scepusiensis etc. domino amico nobis honorandissimo.

LIII.

Veranesics Antal Hont vármegye főispánja.

1573. jan. 9. Nos Maximilianus Secundus Dei gratia Romanorum Imperator Semper Augustus, ac Germaniae, Hungariae, Bohemiae, Dalmatiae, Croatiae, Slavoniae etc. Rex, Archidux Austriae, Dux Burgundiae, Marchio Moraviae, Comes Tyrolis etc. memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit universis, quod nos habita clementi ratione fidelium et gratuitorum servitiorum fidelis nostri Reverendissimi in Christo patris domini Anthonii Verantii Archiepiscopi Metropolitanae Ecclesiae Strigoniensis, Primatis Hungariae, Legati Nati, Summi et Secretarii per Hungariam Cancellarii nostri; quae idem Sacrae in primis Regni nostri Hungariae Coronae, et deinde Maiestati Nostrae in omni rerum et temporum eventu, inde ab initio felicis regiminis nostri fideliter et integriter praestitit ac impendit, Honorem Comitatus Hontensis, simul cum sua solita jurisdictione, privilegiis, utilitatibusque et emolumentis quibuslibet, eidem domino Anthonio Verantio durante nostro beneplacito duximus dandum et conferendum; tali modo, quod ipse juramentum Comitum solitum et consuetum praestet; judicium et justitiam citra personarum delectum in Jurisdictione sua omnibus ex aequo administret; omnes Status et Ordines, qui in praedicto Comitatu sunt, in iuribus et libertatibus suis conservare debeat et teneatur; attendatque et invigilet, ut omnes et singuli proventus Camerae Nostrae Regiae de eodem Comitatu provenire debentes, Nobis et ad eandem Cameram

nostram fideliter administrentur; et quod mandata nostra legitima tam ipsemet observet, quam per omnes in eodem Comitatu existentes observari faciat; inimicis nostris resistere, et cum amicis nostris amicitiam servare debeat; immo damus et conferimus praesentium per vigorem. Quocirca vobis fidelibus nostris universis et singulis, Egregiis et nobilibus, ac alterius cuiuscunque status et conditionis hominibus, in praefato Comitatu Hontensi commórantibus harum serie firmiter committimus et mandamus, ut a modo deinceps praefatum Archiepiscopum, durante, ut praemissum est, beneplacito nostro, pro vestro legitimo et indubitato Comite habere, tenere et recognoscere eiusque Jurisdictioni in omnibus licitis et consuetis ac honestis rebus, nec non in his etiam, quae nostro nomine vobis facienda commiserit, obedire et obtemperare debeatis et teneamini. Secus. non facturi praesentibus perlectis exhibenti restitutis. Datum in Civitate nostra Vienna Austriae nona die mensis Januarii, anno Domini millesimo quingentesimo septuagesimo tertio: Regnorum nostrorum Romanorum undecimo, Hungariae ac aliorum decimo, Bohemiae vero anno vigesimo quarto.

Maximilianus mp.

(P. H.)

Joannes Listhius
Episcopus Jauriensis etc. mp.

LIV.

Verancsics Antalnak Illicinus Péter.

Reverendissimo, et Illustrissimo in Christo Patri, et domino Antonio Verantio, Archiepiscopo Strigoniensi, Primati Hungariae, Legato Nato, et eiusdem Regni Supremo Cancellario, Patrono suo observando, Petrus Illicimus J. U. Doctor et Canonicus Olomucensis S. D.

In hcc nostro tam admirandae compagis, et
573. jan. 12. fabricae corpore (Illustrissime atquc amplissime Archipraesul) sicut de membrorum omnium salute caput est sollicitum, et illis patientibus graviter afficitur, ita et membra ipsa, si quid capiti discriminis immineat, pro eius tutela sese communiter interponunt: quia sicut absque membris caput, ita membra sine illius conservatione consistere minime possunt, et si quid unum membrum patitur, (ait Paulus) et reliqua compatiuntur.

In Ecclesia quoque Dei, quae unum itidem corpus ab eodem Apostolo praedicatur, idem animadvertimus; in qua, ut invisibile unum est caput Christus Jesus, sic et visibile illius vicem atque legationem, et regimen tenens, et universorum Christi caetuum sollicitudinem gerens, et illi subiectum, Ecclesiae singulae ab eo regulam accipientes proprium habent caput Episcopum; atque ut omnium illud Ecclesiarum et praefectorum curam agit, ita et singuli Antistites et Pastores suorum ovilium defensionem, salutemque procurare debent, qui non se ipsos, sed oves pascere eant: et qui sunt horum regimini ac providentiae commissi, debent (quemadmodum Beatus Petrus apud Clementem commonefecit) ipsorum non minus incolu-

mitatem, et integritatem quaerere, proque ipsis dimicare in unam sententiam convenientes. Quod si unquam necessaria haec inter Pastores gregesque officia extiterunt, hoc sane tempore quam maxime: quando tam multae, tamque inter se, et a nobis discrepantes haereticorum familiae, sectaeque a Martino Luthero, ut a Socrate illo quondam philosophorum dissentientium diatribae, profectae orthodoxam religionem oppugnant, ut non magis Catholicos Ariani sint quondam persecuti. Nam et illorum, et Sabelii, et Samosatensis Pauli, et Eunomii, et Nestorii, et Eutichetis blasphemiae sunt ex inferis revocatae, pluresque aliae abominationes horrendae nostram aetatem vexant. Itaque sicut Pontificum Praesulumque vigilantia, et intrepidum pro suis gregibus certamen postulant; ita et qui horum subsunt regimini, ad suum debent caput concurrere, ac pro eo stare, pugnareque audacissime, ut, perinde ac adhortatur Paulus, cum gaudio, et non gementes operentur.

Hoc ego intelligens, in istud vestrum Pannoniarum Regnum ante annos viginti, a Venerando tuo Collegio de Academia Viennensi accitus, et a sanctae memoriae Principe Ferdinando in idem Collegium lectus, et beneficiis ornatus, dedi pro mea virili operam, ut caput meum Archiepiscopum, et eius Ecclesiam adversus haereticorum improbitatem et impetus defenderem docendo, concionando, juventutem Catholice instituendo, et tum privatim, tum publice in Synodis disserendo, et scribendo, quemadmodum vestro in Regno norunt omnes, et tu ipse Archipraesul Illustrissime, si vis, testis esse potes, qui non semel in illa Ecclesia, dum Agriensem administrares, interfuisti, et labores conspexisti meos. Annis octo de fidei nostrae

controversiis, per haereticos impugnatis, pro suggestu sermones feci, qui adhuc apud me sunt, et Romae, atque in Germania descripti, a nonnullis amplissimae dignitatis, et insignis doctrinae viris, et visi sunt, et approbati; et in his fuerunt Illustrissimi Cardinales Saracenus iam defunctus, et adhuc superstes religiosissimus, et doctrinae consummatissimae Stanislaus Hosius, et Archiepiscopus Lancianensis, et Cornelius Theologus Franciscanus, Bipontinus tunc Episcopus. Quod si temporum iniquitas vigiliarum, et lucubrationum, laborumque meorum cursum nequaquam interpellasset, seu potius fregisset, certo scio, plurima Ecclesiae tuae ab illis commoda provenire potuissent.

Quicquid tamen contra me patratum ab inimicis fuerit, qui justi sunt judices, considerent. Sane ut intelligant, perspectumque habeant omnes, qualis in Ecclesia Strigoniensi fuerim, et quid egerim: verum panem (quod aiunt) gratis comederim, et an bene de Ecclesia illa meritus fuerim, quietem apud Illustrissimvm et Reverendissimum, ut religionis, ita omnis eruditionis, praesertim Christianae, et honestatis, cunctarumque virtutum Antistitem Olomucensem Joannem Grodecium, in hac mea senectute nactus: edere in lucem meas contra haereticos disputationes decrevi, apud vos factas: et a paraenesi, quam principio, cum in Hungariam et Transylvaniam veni, ad vestri Regni Proceres conscripseram, et a sermonibus de rectae fidei dignoscendae regula, Cardinali praenominato Stanislao Hosio perlectis, et approbatis, postea etiam a Theologica facultate Viennensi, et ab Antonio, haereticae pravitatis inquisitore, Archiducis Caroli, et Viennensis regiminis jussu examinatis, editionem exordiri volui.

Cum vero Amplitudo Tua Ecclesiastici teneat in Hungaria Praesidis et Principis locum, egoque tua in Ecclesia tot annos agens, haec et alia plura composuerim, merito debui nomini tuo inscribere, quem ante annos viginti quinque in Regno adhuc Poloniae noveram, et pro tuis virtutibus dilexi, et sum veneratus; tum in Hungaria multis fulgentem honoribus observavi, et singularis patroni loco habui, et officiis meis sum prosecutus. Et quidem pro Christiani nominis, et Imperii Romani bono et commodis, tuique Regni salute, ea, tu variis obeundis feliciter apud Turcarum Imperatorem Solymannum legationibus pertulisti, et tua prudentia, tuisque consiliis tantum profuisti, ut quemadmodum Imperatores tuas exornarunt summis praemiis virtutes, ita linguae quoque doctorum hominum laudes, et honorem tibi debeant, ut eas reddant illustriores, et posteritati proponant imitandas; quae vera, et propria cuique pariunt laudum praeconia magis, quam vel opum, fortunarumque abundantia, vel generis nobilitas (ut vel Plato scribit), quae tamen tua in antiquissima familia eminenter extiterunt, quae et Episcopos laudatissimos, praesertim Statilium illum Transsylvaniae Praesulem, Regni Hungariae columen, et generosos alios in militari ordine praestantissimos habuit, et honoribus floruit. Cum vero ad revincendos et cohibendos haereticos ista tibi sit a Domino in Ecclesia collata sublimitas, studebo etiam absens conatus tuos meis lucubrationibus adiuvare, si meum in ea re studium non aspernabere. Accipe nunc alacriter hos ingenii mei foetus, paulo post uberrima accepturus, si nostrae tantos sumptus facultates sustinebunt. Olomucii, 12. Januarii, anni 1573.

LV.

Maximilián császárnak Verancsics Antal.

1573. mart. 10. Non dubito, me etiam tacente stb. (lásd a XI. kötet 264. lapján.) Posonii 10. Martii 1573.

Melléklet:

Turca vocatus Hanza, qui anno superiore 1572. Wyvarium Strigonio transfugerat, hanc causam transfugii sui examinatus retulit.

Ante festum Pascatis excurreramus ex castello Parkan versus Lewam, et quum venissemus in possessionem Endred, tertiusmet intraveram in domum cuiusdam nobilis in eadem possessione commorantis, ut ibi pedites seu numadas quaereremus, ex qua domo nobilis ille cum universa familia sua effugerat, et iam desertam reliquerat. Unde nos domum reversi, idem nobilis intra paucas dies sequutus est nos, et Strigonii Haczyaga, cuius protectioni Tezdar Budensis dictam possessionem commisit, conquestus est graviter, quod domum eius depraedassemus. Qui Haczyaga statim Vayvodae nostro Parkaniensi Mustaphae de nobis similiter conquestus est, et nos in compedibus positi sumus, ubi exquirendo a nobis: quis nostrum pecuniam, privilegium quoddam, et unum cantarum plumbeum eiusdem nobilis abduxisset, cantarum apud manus ex sociis cuiusdam nostris reperierunt, et sic dimissi sumus. Propter hanc igitur causam indignabar dicto Haczyaga, quod me indigne detulerat Waywo-

dae, proposueramque mihi, ut ubicunque nacta aliqua bona occasione eum offenderem, et si fieri poterit, interficerem. Post paucos autem dies videns illum, quod Strigonio versus castellum remigio tendit, quo viso subito equum meum sella oneravi, ascendi, et agressus sum; qui quum exivisset de nave, statim gladio evaginato super caput eius ictum dedi, ita ut pathyolath in terram decidit, solus fugam consulens per spem quandam in hortum salit, quem sequi volens, supervenerunt duo bessiae, vocabant me, ut in castellum cum illis intrarem. Sed ego recusavi, nec sum ingressus verendo, ne etiam me, prout ceteros malefactores, ex comissione Caesaris Turcarum ad navigandas triremes Constautinopolim mitterent. Quibus exposui, quod in possessione Gyarmath haberem unum debitorem, et illum adire me oporteret. Ipsi consentientes comitarunt me usque ad Gyarmath, et ibi in taberna, ubi vinum educillabant, aliquot pocula cum illis exhauriens, dixi tandem illis, vellent me ibi expectare, nisi secundum debitorem meum in Kemend accederem. Ipsi manserunt ibi, ego vero equum ascendens Wyvarium versus viam mihi velociter aperui, et quum attigissem oppidum Udward, ibi quidam notus adiunxit mihi nocte unum hominem, qui me illuc direxit nocte media, ubi hactenus constanter perseveravi.

Decreveram quidem ad Lewam venire, sed quoniam certo constabat, quod Wywarii praestantiores sunt milites, qui excursiones continuas faciunt, quam in Lewa, inter quos victum quotidíanum facilius acquirere potero, quam stertendo in Lewa frustra tempus conteram; propterea istuc me contuli. A quo tempore excursiones viginti cum Blasio Hydwegy peregi, pharahonesque ex tali abduxi loco, quo nullus mi-

litum Christianorum post expuguationem arcis Strigoniensis, illuc se conferre ausus est. Turcam similiter servitorem Vayvodae moderni non procul a castello cepi; secundum etiam Arnothhazon nuncupatum in Gyarmath captivavi. Si igitur esset mihi praxis aliqua cum Turcis, impossibile est, quod hactenus scintillam aliquam in tam multis excursionibus non animadvertissent. Sed Deus ita me adiuvet, quod nullam habeo; nec est alia causa, quod huc venerim, quam quod superius declaravi. Dominatio Vestra Illustrissima habet liberam in me potestatem, quia sum in manibus eiusdem, sive capite, sive pelle privare, aut aliud quodcunque tormentum in me exercere iubebit, perpeti cogor, quoniam aliud dicere seu fateri nequaquam possum.

Videntes autem iidem Turcae, quod ad partes ipsorum ita prope soleo excurrere, student omni eorum posse, ut me perdant, nunciaveruntque per rusticos, et etiam ore tenus in campo Wywariense praesente Joanne Geregh mihi dixerunt, quod quamprimum me capere poterunt, subito usque cincturam in terra me imponendo, sagitis iaculare non negligent. In cuius signum, cum adhuc Wywarii essem, nocte attulerant unam hastam; quod cum quibusdam amicis pari retulissem, nisi Capitaneus permisisset iam etiam post captivitatem meam duas sagittas et unam lanceam, quam ob causam, pro duellari dimicatione, aut pro exercitio hastiludii, ignoro.

Ceterum Paulus etiam Dochy, nomine domini Forgach aliquoties me vocabat, sese offerens, quod ubi primum ad servitium ipsius venero, solutionem duorum equorum mihi praestabit; similiter etiam ceteri mi'ites, si me servitio illorum volo addicere; sed

ego nolui. Nec ignorat Dominatio Vestra Illustrissima, quod talibus, qui semel fidem abnegaverit Mahometanam, et iterum reverteretur in pristinum eorum locum, nulla adhibetur illis fides, sed ii demittentur in Turciam ad partes maritimas. Ego vero semper in confiniis mansi, et excursionibus continuis quotidianum victum acquisivi; hactenus etiam, nisi supervenisset indignatio Dominationis Vestrae Illustrissimae, maiorem fortunam, quam hactenus attentassem, quomodocunque mihi successisset. Malo tamen penes fidem Christianam mori, quam perversam Mahometanam.

LVI.

Maximilián császárnak ezen törökre vonatkozó rendelete.

Stephano Fejerkewy Vesprimiensi, et Zachariae Mossoczy Tinniniensi Episcopis.

Maximilianus Secundus Divina favente clementia Electus Romanorum Imperator Semper Augustus, ac Hungariae Bohemiaeque etc. Rex etc.

Reverendi fideles nobis dilecti. Cum Turca qui- 1574. febr. 3.
dam Hanissa dictus ante aliquot menses in arcem Ujwar transierit, eique demortuus Archiepiscopus Strigoniensis ob suspicionem fraudis in carcerem posito equum cum ornatu et framea ademerit, et uni servitorum suorum donaverit; nos autem, habita inquisitione comperti simus, ab illo omnem fraudis et malitiae suspicionem abesse, atque ideo etiam libertate

illum donaverimus; vobis mandamus, ut pro equo illo et ceteris rebus ademptis ex rebus ab Archiepiscopo relictis praefato transfugae florenos quinquaginta Rhenenses solvatis; totidem etiam illi ex Camera nostra Hungarica quoque donari iussimus; quo modo satisfiet benignae voluntati Nostrae. Viennae tertio die Februarii anno millesimo quingentesimo septuagesimo quarto, Regnorum nostrorum Romani duodecimo, Hungariae undecimo et Bohemiae vigesimo quinto.

Maximilianus mp.

Ad mandatum domini Electi Imperatoris proprium.

Hueber mp.

LVII. (I. b.)

Corsinus Endre, János király titkárának Verancsics Antal.

Antonius Verancius ad Andream Corsinum Joannis Regis Hungariae Secretarium in Curia Regis Galliae.

1532. febr. 20 Domine Andreas frater amantissime salve. Litteras ad te nudius quartus dedi nimis breves ob eas causas, quas ex eisdem litteris potuisti intelligere. Visum autem est, ut tibi omnino legationem meam ad Sanctissimum Dominum nostrum exponerem; licet nullum responsum adhuc habuerim. Non ignoras,

Maiestatem Regiam, Dominum nostrum clementissimum, iam pridem ad pacem ineundam cum adversario suo, non tam intuitu privati quam publici boni atque commodi, esse valde inclinatam, et ab aliquot annis per oratores suos quam diligentissime quaerere, et medio Christianissimi Gallorum Regis, et Angliae, et Poloniae Daciaeque, ac multorum aliorum Principum Christianorum totis viribus institisse; idque non quia de Regno suo in totum obitinendo desperaret, si viribus et violentia adversariorum more uti vellet; sed ut omissa iniuria ac bello, sine strepitu, quod suum est, recuperaret; et toti Christianitati innotesceret, Maiestatem Suam esse Christianissimam, et Christiani nominis conservandi atque etiam propagandi esse cupidissimam. Nunc itaque postremo, quum videret se Sua Maiestas haec omnia incassum (ut existimo) laborasse, et suos adversarios patientia et humanitate, qua utitur erga eos, magis elatos, ac in eorum pertinacia duriores reddi, ob idque Turcam et versus Italiam et versus Austriam magnis conatibus ac ingenti saevitia adventare, totique Christianitati extremam internecionem minari. Quod quidem nec adhuc credunt, nisi cum Thoma, quod dicitur, digito tangant. Considerans etiam Maiestas Sua, et certo sciens, haec omnia fieri in defensionem Suae Maiestatis, et in hostium suorum destructionem; non potuit pati, ut respublica Christiana, quam semper vel testibus adversariis a cunabulis usque tutatus est, ipsius gratia, et hostium duritia ac inclementia aliquod detrimentum pateretur: miserat Maiestas Sua Oratorem ad Imperatorem Turcarum, ut eum medio Illustrissimi Ibragni Bassa, et Illustrissimi domini Aloysii Gritti Electi Agriensis et Supremi sui Thesaurarii induceret ad

aliquam mansuetudinem, quo ob respectum Maiestatis Suae a proposito immutaret, et a tanta caede, quam in Christianos parat, temperaret; existimans neforte, quod saltem nunc, post tot inducias, diaetas, comitia, conventusque elapsos, quibus de pace ista tractari et concludi debebat, vellent eam adversarii accipere. Qui quidem Imperator binis suis litteris per Oratorem suum nuper in discessu meo ad Maiestatem Regiam datis pollicebatur, id se lubenter facturum, paratumque esse ad omnia, quae Sua Maiestas cuperet; modo adversarii eiusdem iam tergiversari cessarent. In quibus litteris testatus est etiam, quod quicunque ex Principibus Christianis Maiestati Suae amicus sit, vel amicus esse velit, eum se quoque pro bono et fideli amico habiturum; et quicunque secum pacem et concordiam inire concupierit quaesiveritque, libenter accessurum, ob respectum tamen, et medio Serenissimi Joannis Regis Hungariae, Domini et Principis nostri clementissimi.

Exposui itaque haec omnia Sanctissimo Domino nostro, assistentibus testibus Reverendissimo domino Cardinale Medices, et Magnifico domino Gregorio Casalio, et domino Francisco Marsupino, hortatusque sum Sanctitatem Suam, velit interponere se authoritate sua, tanquam pater et pastor et caput Christianorum, apud Carolum et fratrem suum, ac etiam apud alios Principes Germanos, ut considerent quantum statum reipublicae Christianae in omnibus membris fractum et dispersum, religionem Catholicam in plures partes divisam, Principes vero Christianos capitalibus odiis et apertis et occultis inter se ita dissidere, ut in Christianitate nihil sani, nihil incorrupti, nihil non vitiati esse videatur. Nolint itaque amplius in eorum pertinacia cupiditateque non

honesta perseverare; sed pacem a Serenissimo Principe nostro superioribus aliquot annis semper oblatam, nunc vero, possum dicere, adductam et allatam admittant; sciantque, Maiestatem Suam nihil maius, nihilque Christianitati conducibilius praestare potuisse, quam quod pacem, qui eam vellent, a Turca procuraverit. Ubi etiam existentibus praefatis testibus protestatus sum Sanctissimo Domino nostro, nomine Regis et Domini nostri clementissimi, quod Maiestas Sua iam a quinquennio multis modis, multis viis, suasionibusque, ac etiam precibus adversarios suos ad sanctissimam pacem et vinculum concordiae toti Christianitati salutiferum semper invitavit, nec aliquid intentatum reliquit, quo credidit eos ad id posse inducere. Nunc vero, si nec hanc postremo pacem tam amplam, tamque oportunam amplecti voluerint, Maiestati Regiae Domino nostro clementissimo non impingant, si quidquam adversi et ipsis, inquam adversariis, et Christianitati contigerit. Maiestas anim Sua scit, se iam et apud Deum, et apud homines excusatum fore, et deinceps pro iusta sua ac Regni eius defensione omnia attentabit, quae profutura cognoscet, nec se amplius deludi patietur.

Omnibus expositis aliqua in parte adversarios moveri ad pacem coniicio et spero; quia etsi eam in praesentia concludere non potuerimus, in quo alioquin totis nervis insto, saltem aliquod principium dabitur. Multos autem Reverendissimos dominos Cardinales visitavi, quibus etiam protestatus sum eodem modo, quo et Sanctissimo Domino nostro; quos revera invenio Principi nostro valde favorabiles, et justitiae studiosissimos, atque a respectibus alienissimos; quorum nomina si aliquando scire volueritis, dominus

Joannes Marsupinus te advocabit. Sanctissimum autem Dominum absque dubio cognosco Principi nostro ex animo favere, et omnia cupere, quae ad bonum et auxilium Suae Maiestatis faciant. Sed ut ex quibusdam nutibus intellexi, longe maiora vellet erga Suam Maiestatem, quam possit exhibere; obstant enim etc.

Quid igitur? Nonne, mi Andreas, tametsi inimicorum nostrorum invaluerint vires, totumque orbem subiugasse, et iam coelo minari; poterunt perire, sicut perierunt olim ómnes illi, qui in brachio suo spem habere consueverunt. Spes enim nostra in Domino est, et Deo volente videbunt adhuc adversarii nostri nobis viventibus, in quem transfixerunt; nisi quam celerrime resipuerint.

Haec volui te brevibus intelligere, existimans non parvi referre, si te non laterent. Si quid autem novi istic habeas, quod scis Maiestatem Regiam Dominum nostrum clementissimum scire oportere, ad me quamprimum perscribas, quum brevi ad Hungariam proficiscar. Et litteras tuas dirigas ad Magnificum dominum Casalium; qui, si ego hinc iam discessero, Venetias eas post me mittet. Et si quid etiam de domino Broderico, et domino Laski habes, fac omnia plane intelligam. Ut autem in hac rė celeritate utaris; scias, me mutatis iumentis per postas velle currere. Vale et me ama. Romae 20. Februarii 1532.

LVIII. (V. b.)

Paris Péter Ferencznek Verancsics Antal.

Petro Francisco Parisio S.

Etsi praesentium amicorum uberiores sint fructus amicitiae, Parisi carissime, quotidianaque eorum consuetudine plenius oblectemur: mutua tamen etiam absentium officia, ac frequens recordatio grata est et iucunda carissimis. Tuae igitur litterae, quibus me tibi amamtissimum esse, teque mei plurimum meminisse declarasti, non solum gratae, verum etiam gratissimae vel ob id extiterunt, quod salvum te, et optimo loco, ac fortuna non poenitenda esse attulere. Id ego quum tibi semper a Deo Optimo Maximo optarim dari propter summam et veram inter nos ferme a pueris amicitiae animorumque nostrorum coniunctissimam necessitudinem, tum ob eximias virtútes ac mores tuos, et ingenium modestissimum, confirmari nunc tibi, augerique cum pulcherrima et optata prole parenti non dissimile mirifice cupio, petoque existimes non me tibi amicissimo assentari. Sed scito, te nunquam iam inde a discessu istinc meo memoria mea decessisse, quod ut vel in parte saltem testatum apud te facerem, quotiescunque contigit me ex his Hungariae claustris in Italiam excurisse, non praetermisi, quin ad te dedissem litteras. Quam diligentiam haud gravatim hinc etiam sedulo hucusquo praestitissem, si belli difficultatibus non laboraremus, quemadmodum laboramus, et intercludimur ab hostibus, quibus Dii malefaciant, per quos etiam ab amicis secludimur. Verum postea- 1541. máj. 28.

quam tum terra, tum coelum Christianum iter nobis ad nostros prohibent: Turcae utamur solio, et quantum fieri possit, vicissitudine litterarum, suffagantibus nobis vestris mercatoribus efficiamus, ne vetus illud in nos cadat: „Non sunt amici amici, qui degunt procul.“ Tuus enim, ac tecum saltem animo et cogitatione nequeo semper non esse, quum amor tui ingenitus est mihi, non captus tempore. Sed quod ad reliqua litterarum tuarum attinet; avunculum meum Joannem Statilium ab isto Amplissimo Senatu omni humanitate ac raris honoribus susceptum et prosequutum fuisse, gaudeo equidem, non tam ipsius avunculi mei, quam Patriciorum Ragusinorum gratia; qui veterem et solitam praeclare laudabilem consuetudinem in magnis viris accurate honestandis non intermittunt, Etenim ampliores honestioresque fore haud dubie se meminerunt, si dignos honoratosque digne atque honorifice habuerint; quod vere Regium ac Caesareum est, eisque ipse quoque huius rei gratiam debere volo, tametsi ad referendam non sim tanti. Extulit hic Civitatem istam, ac eius Nobilitatem ita, ut hanc legationem suam proximam, quas vidit, multis praetulerit, aequarit optimis De Archiepiscopo autem, Maecenate nostro singulari, deque eius hospitalitate, digna profecto magnitudine Trivultia retulit omnia summa atque optima· Quae res tanta me voluptate afficit, quantam vix effari possum; praesertim quod de facie sese alter proximus meus, alter avunculus cognoverint, et mutuam in amicitiam venerint. Ubi vero ipse Archiepiscopus me avunculo huic meo, tam saepe ac diligenter filium appellans, commendavit; fecit pro integritate sua pium ac partum officium, meo non sine beneficio. Quandoquidem, ut compertum est omnibus, plerumque maiores nostri largiores

amantioresque redduntur in nepotes, si ad domestica de eorum virtute ac moribus experimenta exterae quoque commendatione s accesserint. Nam laudari commendarique a tanto Praesule, potissimum a Philippo Trivultio heroe laudatissimo, quid maius, quid beatius opporturnusve mihi contingere potuisset, et quidem apud eum, qui me habet filii loco. Verum enim vero, quum ego illi gratias coram agere per absentiam nequeo; tu cum Idina nostro pro me agito, luculenter etiam atque etiam rogo, donec cum proposita in Gallias legatione (si dabitur) istac transibo; quod avidissime desidero, ut ipse per memet apud patronum de me egrigie meritum officio meo ad unguem defungar. Jam pro tuo, ut ais, tugurio, in quo et totum offers, et modicum esse invenis, laetum tamen fore polliceris; est certe cur et gratias habeam tibi ingentes, et domum tuam, non tugurium, sed amplissimas aedes nuncupaverim. Quam enim aliam domum amicis suis, aut etiam ipsi Alexandro Magno Diogenes ille obtulisset, in qua tauta sapientia animi commorabatur, quam dolium? Quid aliud Petrus Apostolns pro Christo reliquit, quam rete, ultra quod nihil possidebat? Et tamen, quia nihil sibi retinuit, etiam gratiam promeruit, ut duodecim tribuum Israelis affidens iudici. Ne sis igitur hac de re sollicitus; quod si nos una mens, unus animus, unum cor habeat, nec anguste sedemus, cur tuguriolum istud tuum, Parisio domino nitidissimum et cultissimum, quod immerito extenuas, tecum me non capiat? At ne iam nimius esse incipiam articulate litteris tuis respondendo, veniam ad Ambrosium nostrum Gottium, quem, ut debui, amanter vidi, et fraterne excepi; ipse me non secus, quum suo imprimis, tum deinde tuo, atque Idi-

nae nostri nomine est amplexatus. Errore praefecti curiae avunculi mei assignatum erat illi plebei hominis hospitium. Quod cum mihi indignum videretur eum a me abesse, essetque illius commodo quietique minus consultum; effeci, ut in domo mea collocaretur. Meus itaque contubernalis est, et conviva tam iocundus, quam gratus. Et quid ultra quaeris? Venetias frequenter, crebro in Gallias, creberrime in Angliam, octo millibus scutatorum insigniter memorabilem, saepe ac saepissime Ragusium excurrimus; nec aliud ad reliquam, ita me Deus amet, voluptatem, quam ex his colloquiis cepimus, restat, quam tua atque Idinae nostri praesentia atque convictus. Ubi autem ipsum Ambrosium mihi commendas, commendas oculum oculo, cor animo, et fratrem fratri. Dabo tamen operam, ut si alias Ambrosium Gottium dilexerim, nunc etiam amem. Sed illud doleo, quod difficillimo tempore Aulam Hungaricam expetierit, quam nunc et luctus pernecessarii ac optimi Principis Joannis Regis deformat, obsidio premit, et seditio Procerum intestina distrahit; nec facies tantae olim purpurae in ea agnosci possit. At forsan fato ipsius fit, ut ad cetera vitae genera, quibus sese hactenus exercuit, militare quoque adiungat. Venere et Mercurio itaque, cum Marte commutatis, cum quibus ei existere non sufficit; sequitur in dies castra, nec scio quam facile, quibus ne ipse quidem adhuc assuefieri pòtui, pene iam veteranus miles, et dudum illis assuetus, tanquam inter amendum quoddam;quum nihil minus libenter ago, quam arma versem. Et certe saepe maluissem obscurior fieri, et mihi ipse duntaxat notior, quam in hoc albo multis cogni. tus assidue cum spe ac metu colluctari. Ea enim, Paris suavissime, Procerum Regni huius natura est, ut

nec priorem cum Caesare Julio, nec parem cum Pompeio ferre possint, ac Principes quos memorem, quoque pro libidine suo pessimo instituto saepe sub eodem diademate perniciosissime alternare. Quo fit, ut et ipsi mutuis sese odiis ac vulnerilus conficiare, et nos nostraque omnia mille periculis reddant obnoxios tumque minime securos, quum quam maxime rem auxerimus. Sed ohe, finem iam poscit epistola, nec assentior facile, quum me abs te tanquam a praesente divelli videam. Revocat tamen et tabellarius, qui moram non patitur, et Ambrosius noster secum vult, ut deambulans, quae restant de te deque aliis amicis nostris referenda ratiocinemur, idem itaque sit mecum. Unde aequo animo et nunc has litteras amice accipe, donec aut alias accipias, aut me ipsum excipias. Vale. Albae Juliae Transsilvaniae quinto kalendas Junias 1541.

LIX. (V. c.)

Nagybátyjának Statilius Jánosnak Verancsics Antal.

Ant. Wran. Jo. Statilio avunculo s.

Abeuntes Consiliarii Saxosabeso cum Regio Corpore in Hungariam, dederunt ex itinere ad nos litteras, quibus scribunt se indixisse Conventum Publicum Thordae, pridie idus Septembris celebrandum, jubemurque omnino interesse, ut qui alii, adiunctum est, ne secus facere praesumeremus. Cur sic? ignoramus. 1541. aug. 15

Ibimus tamen, nihil praeterea interrogantes propter innocentiae conscientiam. Audimus Vaivodas iam non parum coeptos negligi, utpote homines non tanti, quorum conatus respici debeant. Nam et a sociis, et a militibus quibusdam sensim deseruntur.*) Opinamur procul dubio datam esse Consiliariis magnam spem revocandi hoc Conventu Transsilvanos ab errore; nisi potius concludatur eos promissis, ut Regno celerius excedant. Quamquam autem vis in Vaivodas non mediocris quotidie hinc illinc intenditur, et ubique omnibus eorum technis occurritur; rogantur etiam, ut desinant ab incoeptis. Honestissimas tamen conditiones, quae illis saepius oblatae sunt**), accipere noluerunt, nec prorsus adhuc constanti (modo) animum declararunt, cameleontem in his omnibus, quae cum ipsis aguntur, referentes, dum subinde personas variant, ut imponant. Huius rei gratia adiunctis Caspare Dragfi ac Joanne Vitezio a Kalo, Balthasari Bornemiszae, qui strenue potitur jam Magistratu suo, injunctum est, ut una cum omnibus copiis, de quibus proxima epistola, non intersint modo, verum etiam praesint his Comitiis, serioque contra has Erynnas ineant consilia. Utissenius, qui rem pueri atque Hungariae videtur fortiter et fideliter capessere, cum P. Petrovio et Val. Turco in Hungariam celeriter contendit, tumulaturus Corpus Regium, et Budam praesidiis bellicoque apparatu firmaturus; quia iam moueri Ferdinandicam factionem nunciatur. Paulus Bancus, arcis Balvani Praefectus, oppidanos Busae, qui Stephanum

---

*) Kereszttel itt áthúzva: »Mailadus et Balassa iam nonnihil coeperunt haberi contemptii, utpote homines non tanti, quorum conatus magni fieri debeant, qui et a sociis sensim deseruntur«.

**) Kereszttel áthúzva »quibus ad Reginam et Regis filium invitantur«.

Croatam, Regis veteranum et non extremae conditionis militem, oppidi Administratorem in gratiam Balassae per hos dies necaverunt, magno numero variis et horribilibus mortibus affecit. Michael Somboreus, qui arcem Almasium paulo ante contra Regiam obsidionem ignaviter defenderat, cupidus publici nominis, cum melius latuisset homo nihili, ipse quoque ad hanc Vaivodarum tragoediam accesit, ad olus scilicet corchorus; domum enim suam in Somboriano pago, fretus amicitiaBalassae, in cuius castris etiam nunc meret, fossa, ceterisque operibus munire aggressus est, et ascitis sibi aliquot suae faecis hominibus, in omnes, qui illac transeunt, crudeliter grassari coepit. Vicinorum etiam nemini non iniurius est; in rusticos vero Asiatici cuiusdam Reguli more immanissime saeviit, dum argentum extorquet. Diceres sub cavasia Caspari Seredio, seu Ladislao Moro egisse tirocinium, jam ex arte novit expilare. Jussum igitur est Almasii Praefectis, ut Somborianum ita invadant, ut deleant, ne illic unquam posthac Somborianis luceat focus, aut gallus cantet; eumque ipsum Michaelem et suos omnes, quibuscum exercet id facinoris, si capere poterunt, diris prius cruciatibus lacerent, mox digna caede conficiant. Reliqui Transsilvanorum, qui modeste in viam revocati non redeunt, neque alieni mali exemplo permoventur, simili pavore deterrentur, ut pernitiosis studiis desistant. Obitum Regis, uti ad nos scribitur, tota Hungaria deflet, et pubilico luctu, ut Publicolam, prosequitur. Solus Petrus Perennius, provolutis aliquot in publicum doliis vini plenis, advocatis suorum magna celebritate, pulsato ubique omnium campanarum aere, et passim ignibus per compita Patachij oppiduli sui excitatis, genialem et festum diem egit. Nos omnes tristes ac pavidi, nec adhuc

cessamus a lachrymis. Oratores in Turciam missi Lyppae substiterunt, donec a Caesare Solymano litteras accipiant publicae fidei, et pulla veste famulicium vestiant, quo lugubres et attrati lagatione defungantur Quidquid deinceps consequetur, et erit per quem faciam te solita diligentia certiorem. Vale. XVIII. kalendas Septembris 1541. Albae Giulae.

LX. (V. d.)

Veransics Antalnak Honter János.

1542. jan. 1. Pax Christi. Reverende Domine! Commiseram superioribus diebus domino Caspari Pesthiensi, ut libellum cosmographicum Reverendae Dominationi Tuae meo nomine offerret; cuius nuper pauca quidem exemplaria impressi, nondum tamen edidi. Nam cum idoneis censoribus in patria destitutus essem, diffcili erat libellos toties descriptos diversis amicis castigandos mittere. Cumque per alias occupationes mihi tum non satis licuerit a mendis repurgare; nihilominus tamen imprimendum curavi, quamvis vitiis et erroribus (ut passim deprehendi) plus nimio scateat, ut scilicet hac occasione ad manus eruditorum facilius perveniret, a quibus, quae correctu digna essent, mihi subindicarentur. Quod si contigerit huic operi extremam manum inponere, adiungam forma enchiridii figuras chorographicas diversarum regionum, in quibus excidendis iam prorsus sum occupatus. Nunc itaque

quicquid vitii aut erroris Reverenda Dominatio Tua in eo carmine deprehenderit, etiam atque etiam obsecro, ut idipsum mihi aliquando indicare dignetur. Quin et Egregij domini Michaelis Vrannj censuram libentissime cognoscerem; stomachus meus iudicia doctissimorum virorum non fastidit. Dominum Doctorem Paulum Physicum, compatrem meum charissimum, praesentium litterarum exhibitorem Reverenda Dominatio Tua meo nomine commendatum habeat. Ex eo quaecunque volet, Eadem copiosissime poterit cognoscere. Reverenda Dominatio Tua feliciter valeat. Ex Corona die Circumcisionis (így) Domini anno Salutis M. D. XLII.

Joannes Honterus Coronensis mp.

Kivül: Reverendo Domino Antonio Wrancio Praeposito Ecclesiae Albensis, Domino et amico observandissimo.

Ascribam, me eius epistolas meis inserere. (Verancsics kezével.)

LXI. (V. b.)

Maureas Royzius Péternek Verancsics Antal.

Antonius Wrancius Petro Royzio Maureae S. D.

Erasmus meus necessarius, vir in me non medio- 1542. jan. 10.
criter semper officiosus, nimis festinanter, et me inscio, ineptos hos, et tumultuarie dudum factos versiculos dedit in lucem, et Gamrato Praesuli amplissimo dedi-

cavit, tamquam fortasse meruissem ego a doctis legi, qui vix aspici dignus sim. Equidem vereor, ne hoc officio offecerit potius, ac detraxerit meo nomini, quam profuerit, aut quippiam commendationis addiderit; quippe quod versus hi aliquot mendis non carebant, utpote qui in manus authoris vix semel redierint, propter repentinam et minime expectatam mortem parentis pueri. Nam insuave et iniucundum erat festas Musas lugubribus miscere, quum et parenti sepulchrale carmen eodem fere tempore edebatur. Quacunque tamen ratione Erasmus meus egit mecum, boni consulam, nec hos versiculos qualescunque luci subtraham; sed quemadmodum pro tuo in me ardentissimo studio flagrantissimoque amore peroptasti, recognovi, et mea manu adiecto etiam uno ad puerum epigrammate perscripsi, atque ad te ut ad hominem doctissimum meique amantissimum mitto. Eos tu, Mauree suavissime, ubi tua quoque littera et iudicio examinaveris gravissimo, Praesuli tuo Gamrato velim reddito. Me vero, ut coepisti diligito. Vale. Cracoviae X. die mensis Januaris M. D. XLII.

LXII. (IX. b.)

Gregorianczi Pálnak Verancsics Antal.

Anthonius Wrancius Paulo Gregoriancio Episcopo Zagrabiensi salutem.

1552. jan. 1. Diu haesimus de Beglerbego et Vlymano nostri exercitus victoriam expectantes, quem tam ingentem

Cardinalis noster Waradiensis conflasse et eduxisse e Transsylvania dicebatur; et quum utrumque iam haesisse hostem in casses nostras crederemus, alter elapsus, alter dimissus est. Nec quicquam vel huius commilitonibus detractum, vel illius copiis ademptum est, posteaquam ab altero Lyppa recepta est, alter ab obsidione Temeswarina repulsus. Ambo itaque evasere ultima, ut voluere, ac Deum Maximum precati sunt. Et licet Vlymanus in Lyppensi arce situ debili, et vetere atque infirmo opere constructa cum mille circiter et quingentis hominibus, Beglerbegus in ea ipsa munitione, in qua se ad Tibisci ripam iuxta arcem Bechew metu nostrorum circumsepserat aggeribus, obsiderentur, iamque ultimis annonae difficultatibus laborarent, essetque tam certa de deditione Vlymani spes, et de profligatione Beglerbegi, vel fugere vel pugnare voluissent; quam erat verum, quod ille captivitatem, hic calamitosum et turpem casum effugere minime poterat, si Heremitae fides desiderata non fuisset: frustra igitur has omnes per opportunas et coelitus datas occasiones bene merendi tam de hoc afflictissimo Regno Hungariae, quam, ni fallor, etiam de tota republica Christiana, nemo est in universo populo nostro, qui nunc elapsas non lamentetur. Magis rem perspicue nequeo tibi recensere, nisi quod utrumque hoc facinus commisit nefandissimus homo Heremita, Rege prorsus inscio et inconsulto. Et Castaldo, Nadasdino, Bathoreo, Sforcia, Lossoncio, reliquisque omnibus Ducibus, qui eius expeditionis consilia tractaverunt, refragantibus et prohibentibus, et simul rogantibus, quid ita? aut quo consilio? quove commodo publico id perpetrare vellet? Scire se et Regnum, respondisse fertur, et patefacturum Regi suo

tempore, sperareque collaudaturum Regem, quod sic egisset. Regi quoque dicitur nunciasse, causam esse tam arduam, ut nec litteris, nec nunciis committi posset, eamque a se ipso intellecturum, ubi coram advenisset. Quid plura? Mirantur et stupent audaciam hominis omnes Optimates, immo et ipse Princeps, et quantum audio, etiam verentur. Miros enim scrupulos iniecit de se in animis omnium; sed ferendum etiam cum periculo omnes existimant, quod ad tollenda tam repente nulla nec honesta, nec satis tuta atque idonea via reperitur; quandoquidem hinc potentiam eius suspectam habent, illinc beneficium ingratitudine pensare iniquum ducunt. Vereor tamen Castaldum et Sfortiam machinari, et tendi casses tanto proditori, ne conceptum scelus perducat ad finem. Habes de Beglerbego, Vlymano et nostro exercitu. Accipe iam de nostro Francisco Tahio, Zigetti Praeside. Diebus proximis cum insigni quodam Turca milite praesidii arcis Geresgally hastis ex condicto et mutua provocatione concurrerat ea lege, ut uter alterum equo deiecisset, is deiecti equo potiretur; idque duntaxat victoris proemium foret. Confodit hostem Tahius, et deiecit equo, equusque prostrato domino in suorum profugit aciem. Petere ex pacto equum incoepit Tahius, nec obtinuit; ortaque ex hoc ibidem inter utrosque prius verborum disceptatione, mox devenere in iurgia; et demum infestis armis concurrere, nostra cohorte in hostes priore invadente, ut prior appetita iniuria equi denegati. Nec iustae irae defuit Deus. Felicissime cessit certamen Tahio; caesi, et vulnerati et capti sunt multi Turcae, paucis nostris afflictis. Sic debitum, quod inventum unum erat, viris et suo sanguine pensaverunt. Nec per id temporis humani

quicquam aliud novi. Brevi plura offerent se. Vale. Ex Porno calendis Januarii 1552.

LXIII. (XII. b.)

Illicinus Péternek Verancsics Antal.

Antonius Verantius Episcopus Agriensis Reverendo atque Eximio Doctori domino Petro Illicino Praeposito Sancti Thomae et Canonico Ecclesiae Strigoniensis amico uti fratri suo S. P. D.

Eo tarditas responsi mei, quod me ad humanis- 1558. jan. 23.
simas et amicissimas litteras tuas par erat vel subito tuis acceptis facere, ut ea dudum et excusationis modum amiserit, et sane iam non tarditas, sed summa et plus quam plebea dici debeat negligentia. Incidi enim in hunc scopulum, impulsus quonam vento equidem nescio; ita tamen sensim, et perinde ac iustis quibusdam rationibus vectus; ut non prius naufragium me fecisse sensi, quam feci. Admonitus interim saepenumero, quod minime nego, et a genio meo tanti officii. qui me ab humanitatis partibus nunquam recedere. nunquam a colendis amicis studio refrigescere sinit, et ab usu vetere, qui mihi fuit semper, cumulate pensandi accepta officia. Verum iam aut me tua absentia, aut meis publicis occupationibus excusa; quum et tu domum diu redieris, et cum Serenissimo Rege nostro omnium quoque id genus occupationes abierunt; nedum meae, tam utrumque iam et serum, et absurdum

factum esse video, ut non putem me alia ratione veniam poenae obtenturum, quam ultro confessa culpa. Et id quidem eo securius, quod ambo Christi Mystae simus, inter quos pietas, non jus summum dominatur. En itaque sontem me tibi sisto. en delinquentem profero; petoque, ut facilis mihi indulgeas, et persuadeas tibi, ea me deinceps hanc negligentiam sarturum diligentia, quam in exemplum poteris vertere, agnoscesque, multo magis te fuisse a me amatum, quam hactenus credideris. Ad tuam vero de incolumi meo a Turca reditu gratulationem habeo maximas gratias, vicissimque tibi omnes precatus et Divinas, et humanas, tum gratias, tum honores, vitamque sine ullis incommodis quam longissimam, et quam laetissimam. Scito, me non apud Cyclopas solum Ulyssem fuisse, sed etiam apud Cacos, Minotauros Centaurosque et infernales Cerberos; et sic saepe apud eosdem ipsemet etiam de me ipso dubitasse, ut non mirer, praeter omnium vestrum, qui desiderabatis, expectationem, vobis me rediisse. At redii tamen Deo misericorde industriam meam ac meorum collegarum adiuvante et vectante. Verum non Ulysses; quum et gratia optimi amplissimique Regis mei munificentissime clementissimeque quod ceperit, et in oblivionem amicorum non fuerim, tanta me videlicet sospitem agnitione complexi sint et exosculati, quemadmodum abs te quoque, uti ipse polliceris, expectem ac indubie sperem. De Joanne autem affine tuo Briccio Illicino, egi ut petieras, et amice, et diligenter; sed serum fuit meum patrocinium iam elapsis occasionibus; non tamen alienum, quod repereram, Reverendissimum Dominum nostrum Strigoniensem satis ad lenitatem in eo datum. Sed, ut dixi, amissa opportunitate bene conficiendae

rei necessaria, eaque in novas occasiones delata, curam intermisi eodem Briccio tuo accurate commonito, ut aequo animo novam aliquam operiretur occasionem. Prudentis esse, temporis, fortunae, ac Divinorum providentiae sese accomodare, nec isthaec tria conari antevertere; quum neque a Regibus quidem, nedum a principibus viris omnia uno atque eo ipso tempore, quo nos vellemus, exigi debeant; quando ultro et opportunius non porriguntur. Nimirum quod aeque ipsorum etiam facultates patiuntur saepenumero deliquia, ut hominum privatorum. Pira fuerunt optima et gratissima. Et hic fine his litteris imposito, brevi plura coram; quum iam hinc ad vos abitum adornem. Vale, vive, felix esto, et me, ut facis, ama, mi Doctor Illicine charissime et humanissime. Viennae 23. Januarii 1558.

LXIV. (XIII. b.)

Oláh Miklósnak Verancsics Antal.

Ad Reverendissimum Dominum Strigoniensem.

Agriam ego Dei gratia sabbato proximo perveni, 1558. mart. 3.
et ingressus sum. Die lunae sequenti claves arcis accepi, et Episcopatus huius mei possessionem inivi. Nunc iam statui tam meo, quam ipsius arcis Agriensis constituendo operam navo. Quem ubi primum constituero, et in ordinem omnia redegero, plenius ad Vestram Reverendissimam Dominationem scribam.

Zylwa me nondum est assequutus. Reverendissimum dominum Chanadiensem hinc istuc redeuntem Cassoviae tantum vidi. Rem Praeposituraе nepotis Vestrae Reverendissimae Dominationis, mei vero fratris, curam adhuc non attigi, Agriensi, et mea peculiari occupatus primas partes debere videor propter multas arcis huius rationes, quae mature suo loco reponi postulant. His autem omnibus initio bene exequutis et constitutis, secundo loco rem Praeposituraе memoratae expediam.

De novis Turcicis aliud adhuc non accepi, nisi quod a plebeis, quos nobiscum communes habent, sedulo sciscitantur fluminum incrementa et decrementa; et si viae glacie lutove liberatae itinerantes patiantur. Quo coniicimus, eos expeditiones meditari, et mox aggressuros, ubi his impedimentis caruerint. Non demum praetermitto, Nicolaum etiam a Monozlo plebanum Tyrnaviensem adhuc Vestrae Reverendissimae Dominationi commendatum dare; ne spe misero homini de gratia Vestrae Reverendissimae Dominationis praebita, verba eidem dedisse videar. Propterea vehementer rogo, dignetur eius paterne misereri. Satis enim correptum et multatum sua virga existimo, qui tamdiu publice pudorem delicti sui tulit, et iam tandem sanatum esse puto, ut benignitas Dominationis Vestrae Reverendissimae magis elucescat; ipse vero, qui deliquit, vivat. Deus etc. Agriae 3. Martii 1558.

LXV. (XIII. c.)

Megbizottjának Jánosnak Verancsics Antal.

Joannes salve. Ad 26. diem Februarii, quum 1558. mart. 3.
pervenissem Agriam incolumis, possessionem quoque eius inivi; quod Deus Optimus Maximus felix ac faustum faxit. Nunc quia sum in constituendo statu meo, plura ad te scribere nequeo; sed brevi copiosius scribam, et describam etiam omnem rationem, qua me hic exceperint. Tubam, quam mihi miseras, apud Galgocz recepi. Nec postea vel unas tuas litteras accepi. Propterea officii tui soliti erit, saepius tuis me invisere, et edocere de his, quaecunque intellexeris ad publicum pertinere. Eo enim iam loci sum, quo raro vel Germanica, vel Gallica, vel Italica perferantur, nisi a peculiaribus amicis et hominibus. Reverendis dominis Praeposito Kerecheny, Paulino, et Archidiacono Abstemio, fratribus meis charissimis, me officiose commendabis. Vale. Agriae 3. Martij 1558.

LXVI. (XIII. d.)

Maximilián királynak Verancsics Antal.

Sacratissima ac Serenissima Maiestas Regia!
Domine Domine mihi semper clementissime!

Quum hos fratres Divi Pauli Heremitae pro- 1558. mart. 25.
fessores proxime per factiosos partis adversae ex claustro Sanctae Job, quod est apud Varadinum,

pulsos, semper Maiestatum Vestrarum fideles fuisse intelligo, versenturque hoc etiam tempore sub dominio et alis Vestrarum Maiestatum in ditione Agriensi et Dyosgewr: bona sua Echyeg nuncupata, et non longe ab Agria prope Tibiscum sita, nomineque haud admodum probabili, uti mihi dicitur, impetrata, existimavi posse ex gratia et pietate Maiestatum Vestrarum illis restitui; si modo Eidem placuisset. Qua etiam causa eosdem fratres Maiestati Vestrae Sacratissimae non dubitavi commendare. Et quia assidue ad protectionem meam accurrunt, nec possim ipse contra litteras Maiestatis Vestrae possessori eorundum bonorum datas ulla in parte esse auxilio: jussi denuo gratia eiusdem Vestrae Maiestatis; (quae si) pro aequitate miseris affulsisset, tantum opus in posterum eis praestabo, quantum mihi ab Eadem Maiestate Vestra fuerit mandatum. Quam Deus Optimus Maximus incolumem et felicem conseruet. Agriae 25. Martii 1558.

LXVII. (XIII. e.)

A nádudvari esperestség papságának Verancsics Antal.

558. máj. 25. Antonius Verancius Episcopus Agriensis, Comes Perpetuus Hewesiensis, ac Sacrae Caesareae et Romanorum, Hungariae, Bohemiae Regiae Maiestatis Consiliarius etc. universis Ecclesiarum Dei Magistris et Parrochis in Districtu Nadwduar existentibus, fratri-

bus in Christo nobis dilectis salutem et paternam benevolentiam. Quum ab aliquo iam tempore illam pensionem Cathedratici, quam nobis ratione Archidiaconatus de Zabolch ex antiquo et usitato more vestri de medio exigere et administrare deberetis, apud vos insolutam praetermisistis: propterea, quum iam nos etiam ex Dei benignitate ad hunc Episcopatum nostrum provecti sumus, unde vobis viciniores facti multo quam antea, et prospicere vobis et pro nostro erga vos paterno affectu prodesse poterimus; requirimus vos harum serie, paterneque hortamur, ut totum illud Cathedraticum, quod nobis tam anno praesenti, quam etiam de praeterito conferre debetis, sine longiori mora exigere inter vos, et per hunc Egregium dominum Raphaelem Zymy, Curiae nostrae Magistrum, vel eius specialem hominem ad id deputatum remittere et praesentare nobis filiali obedientia curetis. In quo et officio vestro debito optime satisfacietis, et nobis gratum imprimis obsequium exhibebitis.

Ceterum, quum instat terminus nostrae confirmationis apud Sanctitatem Sedis Apostolicae; quo quidem in processu istius rei, inter alias permultas et angustas necessitates nostras, mediocri sumptu opus habere nos, vestra charitas bene perpendere potest; propterea vos tanquam filios dilectos duximus admonendos et postulandos, ut, quemadmodum et Capitulum nostrum Agriense, et reliqui parochi nostrae Ecclesiae adhaerentes, pro facultate rerum suarum non invite, nec gravate subsidium charitativum in hoc praesenti nostro defectu conferre nobis polliciti sunt; ita quilibet vestri quoque ordinis sive praedicatoris, sive alterius dignitatis, non gravetur hac in re nobis quidem perquam necessaria, vobis vero olim etiam

perutili, pro possibilitate vestra propensissime, et ex ea qua id praestari solet charitate, quaque nos prosequi filialiter sane vos decet, huic nostrae postulationi, instantique rei necessariae succurrere et adesse. Quod officium vestrae charitatis vicissim nos etiam paterno nostro in vos studio atque benevolentia quandocunque per occasiones refundere non praetermittemus. Vosque in reliquo bene valere optamus. Agriae 13. Maii MDLVIII.

Idem Agriensis manu propria.

LXVIII. (XIII. f.)

Maximilian királynak Verancsics Antal.

Ad Maiestatem Serenissimi Regis Bohemiae.

1558. máj. 19. Quod Catholicae Caesareae et Regiae Maiestatis felicem reditum, et Eandem ad summum Imperium tanto omnium Electorum, et reliquorum totius Germaniae Principum ac Statuum consensu fuisse electam et proclamatam, clementer ad me Maiestas Vestra scribere dignata sit, habeo, Clementissime Rex et benignissime Domine, Maiestati Vestrae Serenissimae maximas gratias. Quid enim aut universo Orbi Christiano laetius potuisset hac tempestate accidere, aut genti nostrae melius atque optatius, quam Maiestatem Suam Sacratissimam ad hoc fastigium condescendisse, et has tanti Imperii habenas in tam pii, sapientis, fortis, munifici, et sanctissimi Regis manus tum ab hominibus esse

traditas, qui per omnem hactenus actam vitam his virtutibus institit, his actionibus studuit, huic animo et voluntati operam dedit, ut et religio nostra Catholica floreret inconcussa, et omnes Christiani Status pace atque otio fruerentur, sola ipsa Eius Maiestate omnibus sese curis, laboribus ac vigiliis exponente, ut una ex aequo omnibus, pro rara et vix effabili sua bonitate prospicere et prodesse potuisset. Quare incredibili affectus gaudio et gratulatione oro Divinam Maiestatem, ut hunc optimum, ac diu Caesarem omnium hominum votis expetitum et expectatum faciat felicissimum; et primum Vestris Maiestatibus, liberis suis Serenissimis Dominis nostris clementissimis, deinde nobis Hungaris, postremo toti reipublicae Christianae, quam semper singulariter et amavit et protexit, summa cum immortalis gloriae ac laudis, victoriarumque de hostibus amplificatione diutissime conseruet atque custodiat. Ego vero si tempestivius ad litteras supra memoratas, ac ad hunc tam laetum nuncium Maiestati Vestrae Serenissimae, uti debui, non responderim; supplico humillime, dignetur mihi pro benignitate sua clementer veniam dare, et excusationem meam accipere. Superioribus enim diebus, quum Agriam iter Vienna instituerem, et Maiestati Vestrae valedicerem, pollicens, me acies illas Turcicae rei militaris in picturam relaturum, concepta spe, quod Agriae maius otium essem habiturus, quam tunc Viennae habueram publicis negotiis intentus; Maiestas Vestra quodam sane mirabili, et eo certissimo vaticinio subridens quaesivit, an ad otium Agriam venirem; quod quidem quam vere Maiestas Vestra divinaverat, ut ex hoc agnosci potest, quod tam raro, non ad Maiestatem Vestram Serenissimam solum,

sed etiam ad alios, quibus officio astringor, litteras dederim. Tantum enim abest, ut hic aliquid otii quietisve nancisci potuerim, ut nomen etiam eius non audiverim. Et audeam dicere, hanc Agriensis Episcopatus functionem Regnum esse quodpiam, quod perpetuo circumstrepunt negotia et controversiae. Et mearum occupationum huiusmodi assiduitatem vel a pictore suo Maiestas Vestra dignabitur cognoscere, cui profecto iam a tribus mensibus, quibus hic ago, vel unicum biduum vacare minime poterim, quemadmodum, quum adero, intelliget, benigneque mihi veniam dabit. Ceterum quod ad ea adjiciam, quae Caesareae et Regiae Maiestati de rebus, et statu horum finium largius exposui et attigi, ea me soli Caesareae et Vestrae Regiae Maiestati perscripsisse, unum est; fines hos magnopere periclitari latrocinio, et confidentia Tokainy grassatoris. Nec posse illis commode prospici, nisi conatu bellico, et si praeclarus aliquis vir cum singularis authoritatis Suae Caesareae et Regiae Maiestatis Imperio eosdem ab imminenti periculo et a multorum licentia tutaturus eis praefuerit. Hisque de rebus quomodo aliunde ad Maiestates Vestras perferantur, non intelligo. Sed certe, quanto plures hic rectores gentium earundem habuerimus, sine uno quoppiam praecellenti et dignitate pollenti viro Suae Caesareae et Regiae Maiestatis summo vicario, frustra sane omnes et conatus nobis intendentur et impensae fient. Res enim tot capitum ducta auspiciis, singillatim omnia in diversum, atque, quod dolendum est magis, in obliquum trahunt. Cuilibet sua probatur sententia; nemo pro aliena quicquam agit quod agendum esset; hisque ex causis omninum contentione suscitata et in medium producta, nihil prorsus geritur, nedum id quod

e re foret. Et hoc hostes quum non ignorent, ac Magnates quidam nostri, quos vix retinemus, optime cernant; et illi ardentius in ditionem Maiestatum Vestrarum incalescunt, et ii in algorem magis resolvuntur, aliique palam, alii clam cum hostibus amicitias foederaque contrahentes, illud et aperte et sine pudore profitentur, nolle se cuiuspiam causa fortunas et bona sua amittere, nec in hostes Suae etiam Caesareae et Regiae Maiestatis insurgere, si, cum quibus, non sit. Quasi Agriense et Cassovianum praesidia, castraque Telekessiana nihili ducerent. Sic his in locis, Clementissime Rex, tumultuantur, et satis incommode omnia. Quibus nisi mature solida et bene instituta ratione providebitur, timendum erit huic ditioni. Reliqua, quum Deo dante rediero, copiosius demonstrabo. Cum effrenatis enim et efferatis hominibus geritur nobis res. Et sane militandum est. Quia nisi vi et virtute, et providentia Principis subiugabuntur, tenebunturque in officio; frustra humanitate, clementia, largitioneque regentur, aequitatis omnino immemores, quum vis adsit. Nos si eorum more innocentem plebem vastare voluerimus, haud dubie vincemus; quum ne nobis quoque ad id patrandum viri desint. Sed si hoc pacto vicerimus, quid vincemus? ubi quod tueri et servare iussi simus, desolaverimus. Ideo, quod humillime dico, mature est rebus succurrendum. Quia si nos rei gerendae curam diutius remittemus; hostes eam intendent, et praeripient victoriam.

De novitatibus, quas hic habemus, haec sunt. Aiunt Reginam cum filio Varadinum propediem venturam ad habenda cum Transtibiscana Nobilitate Comitia. Franciscum Bebeck reiectum a Regina, et in Turciam profectionm parare. Turcas ligna ad Tibis-

cum convehere, eique de inijciendo ponte infra pagum Warkon animum habere; vererique a pluribus, ne quid experiantur in Giulam. Ceterum etsi nobis exploratores in diversas partes assidue mittantur; nihil tamen adhuc quippiam certi retulerunt; nisi voces tumidae de magno apparatu Beglerbeghi Graeciae, et unius Passae Vescirij contra Zigetum. Quodque in maritimam expeditionem totum Turciae Imperium incubuerit, Hrustanum quoque Passam, Principis eius sepulta coniuge Eszekia, non adeo iam florere, et dubitari de suo successu.

Misimus et Belgradum hominem primis adhuc diebus Aprilis, quem in dies expectamus; isque quicquid retulerit, Praefecti Agrienses Maiestatibus Vestris significabunt, quod ego iam accinxi me itineri, nec hic eum me assequuturum putem. Deus Optimus Maximus Vestram Maiestatem Serenissimam felicem atque incolumem diutissime servet, Agriae 19. Maij 1558.

LXIX. (XIV. b.)

Carpo bibornoknak Verancsics Antal.

Ad Cardinalem Rodulphum Pium de Carpo.

Illustrissime ac Reverendissime in Christo Pater. Domine Domine semper colendissime.

558. sept. 12. Fama celeberrimi nominis Vestrae Reverendissimae ac Illustrissimae Dominationis, et felicissimi

virtutum suarum preconis magnifici Tranquilli Andronici, gentilis et conterranei mei studium, quo Illam diligentissime prosequitur, diu iam movere me, idque ab annis ferme XV, ut Eandem et cognoverim, licet de nomine tantum, et inter omnes alios Sacrosancti Collegii sui Reverendissimos et Illustrissimos dominos Cardinales delegerim, quem pro meo haberem, unumque per omnem vitam peculiariter mihi colendum observandumque et suspiciendum esse ducerem. Quare subnixus magna, eaque certa fiducia, meum hoc erga Vestram Reverendissimam et Illustrissimam Dominationem affectum diu iam apud Eandem benignissime esse receptum; praesentes litteras meas pusillus homo ad Suam Amplitudinem dare, et Eam suppliciter orare, dignetur annuere, me et pro vetere hac mea in Eam voluntate, deliberationeque constantissima frui suorum consortio, benignoque Eiusdem et favore et patrocinio potiri. His enim proximis mensibus, quum Sacratissimus Imperator, Dominus et Princeps meus Clementissimus, Divino potius spiritu monitus, et sua bonitate motus, quam meis meritis adductus, me quoque in huius temporis electorum vocatione ad Agriensem Episcopatum elegerit ac nominaverit, Sanctissimoque Domino Nostro pro Sanctae Romanae Ecclesiae Apostolicaeque Sedis authoritate duxerit praesentandum, rite ab eadem confirmatione mihi postulata; Vestrae Reverendissimae ac Illustrissimae Dominationi humillime supplico, dignetur mihi in hac ipsa confirmatione apud Suam Beatitudinem clementer obtinenda favorabiliter patrocinio et intercessione sua adesse, qua omnibus ad Se accurrentibus vel publico testimonio, famaque latissime celebrata prodesse consuevit. Huc et illa ope apposita, ut gratuito eadem confirmatione cum

Dei et Suae Sanctitatis benedictione potiamur. Idque non alia de causa, 'quam quod Episcopatus Regni nostri iam haud quaquam ea sunt facultate, ut, quas priscis pendebant temporibus Annates, his possint pendere. Ac ut ipso de Agriensi loquar, cuius mihi commissa est provincia; hic enim quum hinc indė ita sit vallatus hostibus, ita solitis imminutus redditibus, ut ne suo quidem per annum dimidium sufficiat praesidio sustentando; idque etiam, quod videtur ei factum esse reliquum, non certe aliter colligi ac reponi possit, quam armatorum opera. Et nisi custodia etiam eius Principis auxiliis iuvaretur, dudum illum aut destitui, aut in hostium potestatem cadere contigisset. Quod quidem, quia et publico multorum testimonio constet, qui statum Regni huius non ignorent, et Caesareae Maiestatis litterae fusius explicabunt, isque etiam nuncius noster Franciscus Belgramonius, eiusdem Ecclesiae Agriensis Canonicus et Capellanus meus oretenus narrare poterit, nihil sane hoc Regno nostro tempestate hac in toto orbe Christiano calamitosius esse inveniet. Quo ex omni fere iam parte, hinc a Turcis, illinc a seditiosis cum Turca sentientibus, labefactato ac prope sub iugum misso, ita publice ac privatim omnium ordinum attriti sunt opes, promiscue interim ab omnibus etiam mediocribus hominum conditionibus usurpata passim grassandi licentia, committendique quicquid libido suasisset, ut Ecclesiis nostris quoque praeter solos titulos ac nuda nomina nihil ferme sit relictum; magisque eas aliunde iuvari conveniret, quam ex sese ipsa vel exiguam stipem in alios conferre possent. Faciet itaque Amplitudo Vestra Reverendissima et Illustrissima rem profecto sublimitate sua dignissimam, opusque plenum pietatis; si mihi in

hac confirmatione cum benigna et liberali relaxatione Annatae obtinenda, quam humillime postulo, paterne dignabitur adesse et patrocinari gratiose. Referret autem plurimum, si et ego, et electi fratres mei celerius confirmabimur, sanctaeque confirmationis benedictione potiemur. Quia quum nec sacerdotes necessarios habeamus, quos Parrochiis praeficere deberemus, deficientibus in dies partim Turcarum saevitia, partim diversis aliis casibus, et confirmatorum Episcoporum penuria ac ab Ecclesiis absentia, in qua sese diutius cogantur continere metuentes, ne quid contra Sacros Canones committerent; plura multo sane alia incommoda, quam quae enumeravi, haedem capiunt nostrae Ecclesiae, ac nostri cleri cum populis. Degenerantibus interim a disciplina etiam iis, quos iam habemus, et beneficiis funguntur; quum cessante rectorum praesentia et providentia, quam rite vel officia ipsa Divina in templis exequantur, vel reliquae ordinationes Catholicae observentur, iudicavi Vestrae Reverendissimae ac Illustrissimae Dominationi, quae est sapientissima, supervacaneum esse cuncta singillatim percensere. Quarum finem facio, Deum Optimum Maximum precatus, ut Reverendissimam et Illustrissimam Dominationem Vestram dignetur incolumem felicemque quam diutissime conservare. Datum Viennae XII. die mensis Septembris 1558.

LX. (XIV. c.)

Sebridovski Endre krakói püspöknek Verancsics Antal.

Ad Reverendissimum dominum Andream Sebridovium Episcopum Cracoviensem.

1558. sept. 22. Superiori aetate, quum primum rediissemus ex Turcia, litteras nostras ad Reverendissimam Dominationem Vestram Egregio viro domino Christophoro Lassottae nobili Polono dederamus, idque eo animo, ut Ei significato nostro salvo reditu ex tanta summorum periculorum voragine, in quam publicorum Regni nostri commodorum causa deducti fueramus, veterum etiam officiorum nostrorum, quibus Dominationem Vestram Reverendissimam semper summo studio ac summa voluntate voluptateque coluimus, memoriam renovavimus, deque futuris etiam tum certam, tum securam faceremus. Ad quas litteras quum nullum responsum ad hoc tempus habuimus, eas aut perditas esse, minusque ob id fuisse redditas, aut prorsus nos ex animo Eius excidisse cogitavimus. Quorum tamen alterum ut accidere facile potuerit, quum huiusmodi casus magnis etiam aliquando thesauris ac rebus pretiosissimis evenire soleant, nedum litteris unis; ita alterum accidisse ut credamus, haud quaquam induci possumus; quandoquidem nobis benevolentia Dominationis Vestrae Reverendissimae, qua nos semper est ab initio complexa, nihil unquam fuerit aut certius, aut perspectius. Nunc itaque hoc ipsum argumentum eodem studio repetentes, placuit vel id solum ad Vestram Reverendissimam Dominationem scribere, nos

Eandem, et Eius dignissimam multarum virtutum et singularis humanitatis Amplitudinem omni tempore observare, ac magni facere, plurimamque Illi incolumitatem felicitatemque precari, propensissima etiam officia cum servitiis exhibemus et addicimus. Viennae XXII. Septembris 1558.

LXXI. (XIV. c.)

Verancsics Antalnak Eperjes város tanácsa.

Reverendissime ac Magnifice Domine, Domine 1558. nov 13. nobis gratiosissime. Post servitiorum nostrorum paratissimam commendationem. Ad postulationem Reverendissimae Magnificentiae Vestrae in medio nostri in civitate hospitium ordinavimus. Quod etsi Reverendissimae Magnificentiae Vestrae alibi magis conveniens, quam apud nos ordinari potuisset: tamen, quia Reverendissimae Magnificentiae Vestrae sic visum est, ut apud nos in civitate ruinosa potius, quam alibi, divertat; Reverendissimae Magnificentiae Vestrae, cui multum servitiis nostris debemus, potulationi Eiusdem morem gerentes, domum parochialem concedere constituimus. Quia vero diversorum rumoribus, qui subinde ad nos perferuntur, Reverendissimam Magnificentiam Vestram inusitatam quandam immutationem religionis nostrae et rituum ecclesiasticorum in templum nostrum introducturam, contra receptum ordinem a multis annis cum Civitatibus Liberis nobis

communem: Reverendissimam Magnificentiam Vestram ut Dominum nostrum gratiosissimum retinendae communis pacis et tranquillitatis studio in plebe nostra, quae dificulter id, quod longo usu receptum est, sibi eripi patitur, summopere oramus, dignetur per litteras animum et voluntatem suam hac in re quamprimum nobis aperire, ut malo imminenti sine periculo et motu publico hoc praesertim tempore subveniri possit. Id quod tam ex re Reverendissimae Magnificentiae Vestrae, quam nostra fore existimamus; Eidem servitia nostra commendantes. Datum Eperyes die 13. mensis Novembris anno Domini 1558.

Gratiosam superinde a Reverendissima Magnificentia relationem expectamus.

Eiusdem Reverendissimae Magnificentiae Vestrae

observandissimi
Judex et Jurati Cives
Civitatis Eperyes.

Kivül: Reverendissimo ac Magnifico Domino, domino Antonio Verancio Episcopo Agriensi, Comiti perpetuo Hewesseiensi etc. Consiliarioque Sacratissimae Caesareae Maiestatis etc. Domino nostro gratiosissimo.

LXXII. (XV. b.)

I. Ferdinánd császárnak Verancsics Antal*)

Sacratissima Caesarea Maiestas!
Domine, domine nobis clementissime!

1558. körül.

Proxime post felicem Sacratissimae Maiestatis Vestrae in Bohemiam et Germaniam a nobis discessum; quum Serenissimus Rex Bohemiae, Dominus noster clementissimus, dedisset literas suas ad quosdam ex nobis, et ad plures alios Maiestatum Vestrarum fideles subditos, qui finitimas arces per Hungariam teneremus; tria potissimum gratiose mandavit nobis: Primum ut praefatas arces nostras sufficienti commeatu instrueremus. Deinde ut annonam omnis generis non solum evehi ex nostris finibus in ditionem Turcae prohiberemus; sed etiam ut ei annonam ipsam et jumenta et plaustra, quibus veheretur, interciperemus. Postremo ut per milites nostros , et quibuscunque aliis opportunis rationibus fieri posset, omnes villas per Turcarum ditionem, quae intra Tibiscum et Danubium est, incipiendo a longinquioribus, exurere, pecoraque omnia abigere, et quicquid uspiam esset, quo homines et jumenta victitarent, corrumpere deperdere curaremus, quae videlicet avehi et asportari commode ac tuto nequirent; idque in eum finem, ut praesidiis Turcae finitimis, atque etiam eiusdem expeditioni, cuius iam tot et tantis rumoribus solliciti simus, solita ad hoc tempus commeatuum facultas diminueretur.

Quas ego quidem litteras quum pro fide et subiectione mea omni honore et reverentia, qua par fuit, et quam Maiestatibus Vestris debeam, recepissem, dili-

*) Úgy látszik, hogy ezen levél el nem küldetett.

genter legissem et intellexissem; duo priora, quae his mandabantur nobis, agnovi ea fuisse, de quibus jam tum Maiestas Vestra Caesarea, dum hic adhuc existeret, decreverat, et praeceperat etiam, ne in exequendis primo quoque tempore moram minimam committeremus.

In tertium nonnihil haesimus, ut non intellectum antea; et ea rei visa difficultate ac magnitudine, ex qua complura et varia viderentur et Regno et Maiestatibus Vestris reduntatura esse incommoda; immo quod veremur insuper, ne quod malum satageremus avertere longius et maturius, aliud accerseremus celerius, si rem videlicet eandem subita fortassis deliberatione transactam, exequeremur simplicius, nec ad eam, quae viderentur nobis, nostrae etiam considerationis aliquid afferremus, ut fideles Consiliarii, amantesque et studiosi eorum subditi, quae ad honorem et commoda Maiestatum Vestrarum pertinere sciremus.

Hoc autem, quum eiusmodi esse censeamus, quod et honorem, et commoda Earundem Maiestatum Vestrarum pro judicio nostro — — — — —
— — — — — — — — — — —

LXXIII. (XXV. b.)

Maximilián királynak Verancsics Antal.

Serenissimo Regi Bohemiae Maximiliano.

1559. jul. 26. Maiestas tandem Caesarea mutavit sententiam de Constanticnsi itinere, disuasa aestuum magnitudine et

incommodis aurae. Constituit autem in horum Comitiorum Imperalium exitu Monachum proficisci; uti Serenissimis Reginis, filiabus suis charissimis, quas eo dicitur Eniponto accersivisse, salutatis, et aliquot diebus cum genero suo Illustrissimo Duce Bavariae venationibus datis, Isaro amne in Danubium descendet, Danubio vero Viennam revertetur. Sic modo stat consilium, nisi interim secus quid aliud inciderit, quo hoc etiam immutatum erit in tanto negotiorum concursu, quae nunquam Suae Maiestati desunt.

De Pontifice Summo meliora nova sunt allata, Sanctitatem Suam satis commode convaluisse, et Patavium iter parare, Apponensium thermarum causa, quibus esset usurus medicorum consilio. Prius tamen Lauretanam Beatam Virginem inviset.

Aiunt, Sanctitatem Eius magno animo polliceri sibi eorum annorum vitam, qui illi ad centisimum restant. Et hoc patris sui exemplo, quem iactat simili infirmitate sub decrepita laborasse, et nihilo minus attigisse centesimum. Ceterum ne Deum quoque mundo eum interim erepturum, donec labefactatam tot abusibus Ecclesiam reformet, et haereticos ab ea propulset. Quid tandem? Omnibus et admirationi, et terrori est.

De legationibus autem, quarum una mihi servabatur: nescio iam, an ulla continget; quod me peroptime habet. In Gallias mittitur expedito itinere Guilielmus Truczez, frater Cardinalis Augustani, cum legatione condolendi de obitu Regis, movebitque hoc quatriduo. In Angliam it Comes Georgius ab Elfenstan, vir dignus et linguarum peritus, expeditus solenniter, neque hic diutius remorabitur, quam apparatus eius confierit, magnifice adornatus. Quod autem statutum sit, ut eo potius laicus quam Episcopus mittatur;

hoc praesertim eius Regni statu, quo nunc nostris Catholicis vel in unico illius angulo nec locus, nec gratia reliqua sit; multo id consilium magis laudo, quod ante inierant. Romana vero impegit in silentium, postquam cessavit ea causa, quam Maiestas Vestra novit. Nec prius denuo cura illius, uti audio, resumetur, quam aut ex Urbe quippiam eiusmodi affulgeat, quod a paterna Eius Sanctitatis pietate expetitur.

Haec sunt post alias litteras meas hic apud nos nova consequuta, quae ad Maiestatem Vestram perscribere volui, ne officium intermitterem. Deus Optimus Maximus Maiestatem Vestram incolumem, et felicem servet. Augustae Vindelicorum 26. Julij 1559.

LXXIV. (XXVIII. b.)

Az abauj-vármegyei papságnak Verancsics Antal.

1561. körül. Antonius Verancius Divina miseratione Electus Episcopus Ecclesiae Agriensis, Comes Perpetuus Hewesiensis et Borsodiensis, nec non Consiliarius Sacratissimae Caesareae et Regiae Maiestatis etc. universis et singulis Parrochis in Comitatu Abaujwariensi existentibus, nobis in Christo dilectis, salutem et paternam benedictionem. Quum varios constituit Spiritus Sanctus in Ecclesia Catholica Rectores, qui non modo gregis dominici curam haberent, sed etiam eius ministris praeesse, diligenterque attendere deberent, quo pacto et se ipsos in ministerio Dei gererent, et plebem

sibi commissam instruerent, ne ab officio ipsorum deviantes subditis etiam ovibus perditioni forent.

Propterea Reverendus dominus Matthaeus Zerdaheli Praepositus Mislensis et Archidiaconus Abawywariensis, nostrae Ecclesiae Canonicus, volens suo officio, quo fungitur satisfacere, constituit vos, qui in eius Archidiaconatu diversorum locorum Parrochiis praeestis, fraterne visitare, deque vestrum omnium bona inter homines conversatione atque sana doctrina pie cognoscere; ut si quid forte inordinati et alieni ab officio Dei ministrorum in vobis comperiretur, illud emendatum vobis bono modo relinqueret; quo deinceps tam vos ipsos, sicut Dei ministros deceat, gerere possetis, quam plebem pastorali officio vobis commissam rectius informare valeatis.

Hortamur vos itaque, et quemlibet vestrum in Domino paterne, atque etiam nostra auctoritate, qua fungimur, requirimus, et vobis omnibus in virtute sanctae et salutaris obedientiae mandamus, ut praefatum dominum Archidiaconum vestrum honore quo decet recipiatis, et illi in omnibus, quae vestra requirit obedientia, dicto audientes atque obsequentes esse debeatis; nec vos secus, praesentibus perlectis exhibenti restitutis, facientes, et tanquam praepositis vestris reluctantes, merito animadvertere patiamini — — — — — — — — — — — —

LXXV. (XXVIII. c.)

Verancsics Antal egri püspöknek pásztori levele.

1562. körül. Antonius Verancius Dei et Apostolicae Sedis gratia Episcopus Agriensis, Comes Comitatuum Hewesiensis Perpetuus, Borsodiensis Administrator, Pesthiensis Locumtenens, ac Sacratissimae Caesareae Regiaeque Maiestatis Consiliarius etc. universis et singulis huius nostrae Dioecesis, quorum animarum curam gerimus, gratiam et pacem a Deo, qui prope adest omnibus invocantibus se in veritate. Quum veri pastoris officium sit, Divina atque Apostolica sententia testante, super gregem suum sedulo invigilare, ne rapaces lupi gregi non parcentes in eundem intrent et exurgant, viri loquentes perversa, ut abducant post se discipulos, et constituant sectas; cogimur super Ecclesiam commendatam nobis adeo esse solliciti, ut eam, quam Dominus noster Jesus Christus pretiosissimo suo sanguine acquisivit, nos quoque solerti cura et singulari diligentia in suo (quantum nobis a Domino Deo concessum fuerit) nitore et nulla macula contaminatam servemus ac retineamus. Et in ea, nisi fidem, conversationem moresque singulorum pro possibiltate nostra diligenter exploraverimus, inspexerimus, et ad bonam frugem composuerimus, Divinam ultionem semper nobis imminentem, denunciatamque diu antea per Prophetas, haud quaquam effugere poterimus. Quicunque pastor enim non adest ovibus suis, et earum necessitates non cognoscit; non pericula providet, non denique tutelam ac salutem procurat; quomodo is infirmas consolidabit, aegrotas sanabit, confractas

alligabit, abiectas reducet, et dissipatas perditasque inquirere valebit? Unde nos pastorali nostro muneri sedulo insistentes, et omnem diligentiam adhibentes, ut non solum gregis commissi nobis notitiam haberemus, sed etiam infirmitates ac pericula eius perspiceremus, et eidem modis omnibus quibus possemus melioribus primo quoquo tempore consulerimus; animadvertimus plerosque, qui aut diaboli instinctu, aut malorum perversorumque sectariorum suasione et librorum eorundem lectione, et conventiculorum adversantium Spiritus Dei unitati frequentatione illecti, tanquam pro cuiusque arbitratu Catholicam et Apostolicam Ecclesiam per angelos pseudomagistrorum temere circumduci, et ex ea, quae iam dudum columna et firmamentum veritatis Apostolico ore est appellata, aliam atque aliam formare liceret, haereses, schismata, sectasque ab omni veritate alienas, immo verbo Dei contrarias, et unioni, concordiae ac paci Christianae infensas, perniciosasque hauserunt, promovereque contendunt. Propterea dirigentes oculos mentis nostrae primum ad Divinam institutionem officii pastoralis, quod video nobis esse impositum, deinde ad salutem et conservationem animarum nostrae curae commissarum; merito tales, qui in huiusmodi errores prolapsi sunt, non modo arguendi et corripiendi sunt nobis, sed etiam monendi obsecrandique, et paternis rationibus trahendi, ut ab hisdem erroribus rescipiscant, emendentur, et in gremium Sanctae Apostolicae Romanae Matris Ecclesiae revertantur. Et quamquam hucusque nimis diu patienter, quum locorum et temporum, tum etiam personarum quarundam ob respectum malo huic debita et opportuna remedia distulerimus adhibere, non cessantes interim quotidianis de Catholica religio-

ne eiusque veritate sermonibus sollicitare ad resurgendum lapsos: immo etiam movere et cohortari, ut perspicerent, unde excidissent, ad poenitentiam redirent, et priora opera facerent: nunc tamen idipsum malum, ne omnino nostra quapiam conniventia magis in seductis firmaretur, ac diutius depravati et obdurati in pervicaciam haeresis patientia et modestia nostra abuterentur, eorumque peius perirent conscientiae, et malum ipsum redderetur incurabile, cum venerabili Capitulo, fratribus nobis in Christo dilectis, maturo consilio ac deliberatione praehabita decrevimus, Muneris et Ministerii nostri Pastoralis Spiritu Sancto moniti atque adiuti, authoritate fungi, Decretoque nostro infrascripto ultra poenas in Sacris Canonibus contentas, tantae hominum nostrorum licentiae occurrere. Nos igitur praefatus Antonius Verancius Episcopus Agriensis authoritate ordinaria nostra, et Caesarea ac Regia nobis commissa, qua in his partibus fungimur, statuimus, ordinamus, et praesenti publico sancimus: Quod nullus tam in hoc nostro oppido Agriensi, quam ubique locorum in tota hac valle similiter Agriensi nobis subdita inhabitans, cuiuscunque status conditionisque existat, ad concionatores Lutheranos vel sectarios, ubi contigerit eos commorari, audiendae concionis gratia declinare; item libros haereticorum aut suspectos haeresis legere vel apud se servare, congregationes et conventicula vel in propriis vel in alienis domibus agere; item pro suscipiendis Ecclesiae sacramentis, pro benedictione, pro praesentatione impetranda alios, praeterquam Catholicos et a nobis institutos ac missos ministros adire de cetero audeat.

Et quicunque, cuiuscunque conditionis fuerit, ausu

temerario praemissis his statutis nostris contrarium facere praesumpserit, pro prima transgressione in poenam florenorum viginti ipso facto incurrat. Si vero etiam secundo idipsum perpetraverit, florenorum triginta poena mulctetur. Ac si tertio obidentiae terminos insolenter transgressus fuerit, poenam florenorum quinquaginta subire cogatur. Denique si de cetero quoque et ultra, tanquam contumax et incorrigibilis quispiam perget talia attentare, et pro voluntate sua erronea ac depravata committere, secundum inobedientiae qualitatem et contumaciam volumus eum arbitrio nostro relinqui puniendum.

Quum autem eiusmodi flagitia et contumaciae scelera contra huiusmodi Episcopalium Decretorum et Statutorum Generalium normam perpetrata saepe saepius remanere solent impunita, si incuriae et negligentiae tradita fuerint ab iis, quorum interest, illis obviam ire: volumus, ordinamus atque sancimus, ut huius mulctae pars tertia, quae infligetur Decreti huius nostri violatoribus, denunciatori talium delinquentium et inobedientium conferatur. Assecurantes ipsum denunciatorem, quicunque fuerit, quod semper secretus apud nos habebitur. Duae vero mulctae partes residuae applicentur ad fabricas tam Ecclesiae Porochialis Sancti Michaelis oppidi nostri Agriensis, quam hospitalis propediem fabricandi; immo per hanc nostram ordinationem exnunc pro tunc, et extunc pro nunc applicatas esse volumus. Omnibus igitur et singulis subditis nostris significamus hanc esse animi nostris expressam sententiam et seriam voluntatem. In cuius rei memoriam et testimonium praesentes nostras publice affigendas, denunciandas, et omnibus notificandas curavimus et serio demandavimus. Datum in arce nostra Agriensi etc.

LXXVI. (XXXIII. b.)

Frater Salineus Pálnak Verancsics Antal.

Ad fratrem Paulum Salineum Boznensem.

567. jun. 24. Quum Reverendissimus dominus Nicolaus Ugrinius Samandriensis Episcopus venisset ad has nostras regiones per hosce dies in Politianorum suorum negotio, eumque familiarius sciscitaremur de situ Boznae, deque Cronicis Regum ac gentis eius: etsi non pauca nobis quidem auditu gratissima retulisset; plura tamen cupientibus subiunxit de vobis, quam multa omni laude et honore digna. Illudque maxime, quod mirifico studio teneremini, immo operam etiam summa diligentia navaretis, ut res eius gentis ac Regni memorabiles in historiam describeretis, et traderetis posteris.

Quum vero nos etiam eundem lapidem volvimus in Hungaricis rebus, quantum nobis temporis datur a Reipublicae curis vacui: subito amicitiae vestrae capti desiderio ob eiusmodi studiorum similitudinem, quae est potentissima ad eos etiam conciliandos in amicos, qui sese mutuo nunquam conspexerunt; has ad vos dare animum induximus, petentes fraterno studio, ut amicitiam nostram et complecti velitis, et non recusetis eam nobiscum vicissitudinem litterarum inire et conservare, qua crebro vel magnis locorum discreti intervallis, una esse possimus: utque speramus, vos vestris huiusmodi partibus satisfacturos, ita nos quoque vicissim de nostris ingenue vobis pollicemur, quod nimirum quotiescumque occurrerint, qui hinc ad vos iter habebunt, eos sine litteris nostris nunquam dimittemus.

Ne vero hunc affectum erga vos nostrum novum esse putetis, qui certe iam pervetus est, cum fratre etiam Mariano, qui ad Segniensem sinum in coenobio vestro Tarsatici municipii commoratur, superioribus annis in hac urbe similiter de vobis multa honorifice contulimus, nosque etiam commodis vestris fraterne obtulimus pro ea fortuna et benedictione Domini, quam ex alto consequuti sumus. Qui quidem frater Marianus, si functus est officio pro voluntate nostra in his vobis referendis; agimus illi gratias. Sin minus, quod fortasse una ab eo tempore non fueritis, is Reverendissimus Dominus Samandriensis frater noster, nobis iam oppido charus, et nos et officia nostra tam pro se. quam pro ipso quoque fratre Mariano insinuabit, nostrisque partibus satisfaciet.

Nec plura hic de liberalitate nostra erga vos addere volumus, quum ex eodem Domino Samandriensi omnem animum meum abunde cognoscetis. Et si qua in re opera nostra uti placuerit; invenietis nos semper paratos ad commoda vestra. Vos vero, si vicissim aliqua in parte historias vestras, et quae de Boznensi situ topographice descripsistis; maxime autem de Lodomeria quid sit, et quo loco sit, quove nomine ea pars Bozne nuncupabatur priscis temporibus, communicare mecum non gravabimini. Eo sane sibi nos devincietis vinculo, quo maiore non poteritis, si quod etiam beneficium ipsi vitae nostrae praestassetis. Tanto desiderio tenemur res Boznenses cognoscendi.

Quod reliquum est, videre etiam vos admodum cupimus. Idque si fieri poterit Constantinopoli cum eodem Reverendissimo Domino Samandriensi. Erit

hoc nobis et gratum et iucundum. Et Vestra Charitas valeat in Domino quam feliciter. Viennae 24. Junii. 1567.

LXXVII. (XXXVII, b.)

Veranesics Antalnak gróf Zrinyi György.

1568. jul. 7. Reverendissime Domine et patrone michi observandissime atque confidentissime salutem et servitiorum meorum commendationem, Quod venia non accepta, ac insalutata Dominatione Vestra Reverendissima proxime elapsis diebus discesserim; id non negligentiae aut protervitati, verum arduis negotiis meis ascribat, quae me opinione celerius descendere coegerunt. Antequam autem discessurus fuissem e Vienna, quidam iniuriosi et malevoli apud Caesaream Maiestatem me detulerunt, ut qui retinuissem et servassem pro usu et commodo meo quendam nomine Joannem Skarummezam, quem Vestra Reverendissima Dominatio bene novit, ut qui classes Christianas adortus fuisset in mari, ac maximam praedam in Castrum meum Buccari attulisset. Quem iuxta clementem commissionem Sacrae Caesareae et Regiae Maiestatis vinctum Viennam transmisi. Rogo itaque Reverendissimam Vestram Dominationem, dignetur ei apud Sacram Caesaream et Regiam Maiestatem suo patrocinio et bono auxilio causa nostrae servitutis adesse, ne miser per Zoylos in suis iustis iuribus op-

primatur. Id quod Reverendissimae Dominationi Vestrae maiori officio amicitiae recompensare studebimus.

Praeterea rogamus Rercrendissimam Dominationem Vestram, ut dum et quando relatio in negotio Wylytth Aghe a Budensi Bassa Suae Maiestati Caesareae venerit, potissimum vero de sui animi sententia nos certiores reddere dignetur. In reliquo Vestram Reverendissimam Dominationem bene valere opto. Datum ex nostra Monyorokerek 7. die mensis Julii 1568.

Georgius Comes
Perpetuus de Zrynyo mp.

Kivül: Reverendissimo Domino Verancicio Episcopo Agriensi, Sacrae Romanorum Imperatoriae Maiestatis Consiliario, domino et patrono nobis semper consideratissimo.

LXVIII. (XLIII.)

Verancsics Antalnak Maximilian császár.

Maximilianus Secundus Dei gratia Electus Romanorum Imperator Semper Augustus, ac Germaniae, Hungariae, Bohemiae etc. Rex, Archidux Austriae, Dux Burgundiae, Marchio Moraviae, Comes Tyrolis etc. fidelibus nostris vniuersis, et singulis, Spectabili- 1570. mart. 8.

bus, Magnificis, Egregiis, et nobilibus, prudentibus item et circumspectis, dominis Baronibus, Comitibus Vice Comitibus. Capitaneis, Praefectis, Castellanis, Officialibus, Provisoribus, et eorum vicesgerentibus; item Civitatum, oppidorum, et villarum, tam nostrarum, quam aliorum quarumcunque, Magistris Civium, Judicibus et Rectoribus, cunctis etiam aliis cuiuscunque status, dignitatis, et conditionis hominibus vbiuis in Regno nostro Hungariae, et partibus ei subiectis commorantibus, praesentes nostras visuris, vel earum notitiam habituris salutem et gratiam. Quum intelligamus post exortam in partibus Regni nostri Hungariae Transilvanis haeresim Trinitariorum, renovatum videlicet Arianismum, esse plerosque non solum, qui libros haeresim illam continentes passim dispergant, et vel etiam publice venum exponere audeant; verum etiam, qui impiae et ante aliquot saecula, totius Orbis Christiani consensu, damnatae doctrinae applaudentes, aliis quoque illam vel publica praedicatione commendare, vel privatim in suum eos errorem protrahere non vereantur: haud omittere pro officio nostro Imperiali, et Regio voluimus, quin huic tanto, et tam horrendo malo debita ratione quamprimum obuiaremus; ne inter tot et tam graves miseri huius Regni nostri calamitates, quas Deum ob maxima et plurima alioquin populi sui delicta immisisse nullum est dubium, maior et grauior in nos, et Regna nostra Divinae suae Maiejtatis ira exardeat. Quapropter dedimus in mandatis fidelibus nostris, Reverendissimo in Christo Patri domino Antonio Verantio, Archiepiscopo Ecclesiae Strigoniensis, Primati Hungariae, Legsto Nato, Summo, et Secretario per Hungariam Cancellario et Consiliario nostro etc., et aliis personis ecclesiasticis,

in Dioecesi Ecclesiae eiusdem commorantibus, ut venditores et dispersores librorum talium, haeresim videlicet Trinitariorum, sed et Sacramentariorum, seu Zwinglianorum, in se continentium, investigare, et ab investigatis, non solum libros quoscunque, apud illos inventos, auferre et confiscare; verum etiam assistente illis brachii nostri Regalis auctoritate, bibliopolas eiusmodi, vel qui haereses illas publice praedicant, auxilio fidelium Capitaneorum nostrorum, Judicumque et Magistratuum, sub quorum jurisdictione tales reperti fuerint (quibus vt requisiti officium in hoc suum faciant, et mentem, ac voluntatem in hoc nostram seriam fideliter exequantur, his nostris praesentibus strictum damus mandatum) incarcerare, et in corpore quoque graviter puniri facere debeant. Privatim autem impiis istis et damnatis doctrinis adhaerentes, et illas profitentes, admoneant, ut resipiscant et veram fidem ac religionem Catholicam ab ipso Saluatore nostro et eius Apostolis, eorumque successoribus Sanctis videlicet Orthodoxis Ecclesiae Patribus traditam, illorumque sanguine et morte confirmatam, et ad haec usque saecula in posterum transmissam sequantur. Id autem facere recusantes, et in sua impietate obstinate permanentes, nobis indicent, ut in eos pro officio nostro et etiam auctoritate veteribus Regni decretis, ac legibus, publicisque constitutionibus Regnicolarum nobis attributa condigno modo etiam abdonatione bonorum et iurium possessionariorum, si nobiles sint personae animadvertere possimus. Quapropter vobis et vestrum singulis, harum serie firmissime praecipientes committimus et mandamus, ut nemo cuiuscunque status, et conditionis, libros haeresum supradictarum venum exponere, vel legere, et apud se retinere, aliisque

communicare, neque impiam et damnatam illorum doctrinam publice et privatim praedicare, aut ei quoquo modo adhaerere; eius vero professores, et sequaces nedum fovere, et in bonis suis retinere audeat et praesumat, ut potius illos, ut crudeles homicidas fugere, omnibus modis pellere et exterminare debeat et teneatur. Ne, si secus factum fuerit, iustam habeamus causam in tales modo praedeclarato irremissibiliter animadvertendi. Secus igitur nullo modo facturi. Praesentibus perlectis exhibenti restitutis. Datum in arce nostra Regia Pragensi die octava mensis Martii anno Domini millesimo quingentesimo septuagesimo.

Ugyanaz egykoru forditásban.

Masodic Maximilianus Istennec kegyelmessegeből az Romai Birodalomnac mindenkoron öregbetö Chaszara, es Nemet orszagnac, Magyar orszagnac, Cheh orszagnac etc. kirallya, Austrianac fö herczege. Burgundianac herczege, Moruanac markolabia, Tirolisnac grofia etc. közönseggel es egygyenkent minden hiueinknec nagysagosoknac, vitezlöknec es nemeseknec, touabba bölcheknek es tekenteteseknec, zaszlos vraknak, fö ispanoknac, vice ispanoknac, capitanoknac, vartisztartoknac, porkolaboknac, vduarbiraknac es vtannoc valo vice tisztartoknac; annak fölötte kulchos varosoknac, mezöuarosoknac, faluknac, ki vagy mi magunke vagy egyebek volnanac, polgar mesterinec, birainac es igazgatoinac, es minden egyebfele rendbe, meltosagba es allapatba kic volnanac, akarhol ez mi Magyar orszagunkba es hozza tartozo tartomanyokba lakozoknac, kiknec ez mi leuelünc latasokra es tuttokra leszen, köszönetünket es kegyel-

messegünket iriuc. Mint hogy ertünc sokakat lenni ez mi orszagunkban, kic az vtan hogy Erdelyben az Szent Haromsag ellen valo eretnekseg tamadot, es az Arriusnac tevelygese meg vinlt, nem chac mereszlenec oly konyueket, mellyekben affele eretnekseg vagyon, szellyel hinteni es nilyuan arulnj; hanem annac fölötte effele istentelen es az tellyes közönseges anyaszentegyhaznac egyenlő akarattyabol regen karhoztatot tudomannak őrüluen vgyan azon eretnekseget egyebeknekis közöseggel praedicalnac, auagy titkon sokakat az v̈ teuelygesekre vonsznac. Azert semmikeppen nem miuelhettük, hogy az mi chaszari es kiralj tisztünc szerint, ez nagy rettenetes veszedelemnec io modon eleit ne vennöiöc. Hogy ez mi szegeny orszagunknac enni soc es nehez nyomorusagi közöt, kiket ketseg nelkül az isten az v̈ nepenec nagy es sokasagos büneiert bochatot, eddiges reianc v̈ Istensegenek ennelis nagyob ne geriedezzen. Annakokaert meghattuc az tisztelendő vrnak Verantius Antalnac Esztergomi Egyhaz Ersekenec, Magyar orszag Primasanak, az Szent Apostoli Szeknec Legatusanac, Magyar Orszagban neküne fő secretariusunknac, Cancellariusunknac es Tanachunknac etc. egyeb egyhazi nepeknekis az felül meg mondot Esztergomi Egyhaz megyeieben lakozoknac, hogy valaki effele könyveket arulnanac, auagy szellyel hintenenec, mellyekbe az Szent Haromsag ellen valo hamis tudomany, es az sacramentariusoknac avagy Zuinglianusoknac eretneksege volna, ki keressec; es hogy nem chak a könyueket vegyec el tülöc, es a fiscusra foglallyac; hanem az mi kirali hatalmanac ereieuel azokat a kony arusokat es eretnek praedicatorokat, v̈nenmagokat is az mi hiw capitaninknak, biraknac, tisztar-

toknac, a kiknec birodalmokban e felee talaltatnac segetsegeuel meg fogiac es testekbenis erőssen meg büntettessec. Mies peniglen erőssen parancholIyuc ez leuel altal ugyan azon capitanoknac, biraknac és tiszttartoknac hogy mikoron errül meg talaltatnak, az v̈ tisztekben el iarianac, es azon el vegezet akaratunkat e dologban hiuen és valoban meg chelekedgyec. A ki tovabba v̈nenmagokba effele istentelen es karhoztatot tudományokhoz ragaszkottanac volna, es azokat tartananac, affeleket inchenec, hogy meg terienek, azt az igaz hitet es az közönseges keresztyenn tudomant, mely az mi idnezetönktől, az v̈ apostolitul, es vtannoc valo szent atyaktul ki adatot, verekcel halalokcal meg erőssettetet es az v̈ maradekokra mind ez ideiglen szallot, vegyec es köuessec. Akic peniglen azt nem akarnanac chelekedni, hanem az v̈ istentelensegekbe vakmerőkeppen meg maradnanac; azokat minekünc meg ielenchec, hogy v̈ ellenec tisztünk szerint ez orszagnac regi decretomi auagy törvenj es az orszagbelieknec közönseges vegezesi altal nekünc adatot hatalommal meg joszagoknac el adasaualis (ha nemessec lesznec) az melto büntetesbe el iarhassunc. Annakokaert tinektek es mindenteknec ez leuel altal erössen hagyuc es parancholIyuc, hogy senki akar mely rendbeli ember legyen, ez meg mondot eretneksegrül valo könyueket arulni auagy oluasni, maganal tartani es egyebekel közleni, se kedig azoknak karhoztatot tudomanyat nilyuan vagy titkon praedicalni, auagy valamimodon ahoz ragaszkodni ne merien. Azokat vegezetre, kic illyeten eretneksegeket es teuelygő tudomanyokat vallanac es köuetnec, nem chac hogy joszagokban valakic ne mereszlyec tartani, a vagy taplalni; de inkab vgymint

kegyetlen lelki gyilkosokat el tauoztatni, es mindenkeppen ki vzní kőzülöc tartozzanac; hogy külömben chelekeduen melto okot ne adgyanac mi neküne, az meg mondot büntetesben valo el iarasra. Ebben senki egyebet ne tegyen. Ez levelet meg oluasuan, es annac a ki elő adgya viszontac hattra aduan. Ez leuel költ Pragaban az mi kiraly varunkban Böyt mas honac nyolchadic napyan, az vr születesenek MDLXX. esztendeieben.

Maximilianus

Joannes Listhius
Episcopus Vesprimiensis.

LXXIX. (XLVIII. b.)

Verancsics Antalnak szakácsa Márton mester.

Illustrissime ac Reverendissime Domine!

Domine mihi semper gratiose!

Quod me Dominatio Vestra Illustrissima officio 1572.
meo coquendi et praeparandi cibos reprehendit, et, si forsan aliquid minus recte conditum est, culpam imputat; id non mea culpa, sed potius eorum condimenta reservantium factum esse, pro certo sibi persuadeat. Nam si mihi pro necessitate et ciborum copia satis condimentorum suppeditaretur; omnibus modis veram saporis ac cibi praeparationem, et palato

iucundissimam observarem. Id itaque Dominationem Vestram Illustrissimam humiliter oro, ut hanc potius culpam aliorum, quam meam accidisse arbitretur. Ac facile spero, Dominationem Vestram Illustrissimam verbis meis fidem adhibituram. Quod si aliter de me senserit, ego quidem contra malevolorum obtrectationem resistere non possum. Sed si forsan officia mea hactenus fideliter ac summa cum diligentia et fidelitate praestita Eidem non satis probabitur; id quod mihi jure debetur, non tantum solvat, verum etiam bona cum gratia dimittat. Nam ego non solum pro honore meo retinendo; verum etiam pro utilitate, ac in posterum pro defensione mihi conferenda cuilibet a puero servivi; deinceps quoque serviam. Gratiosum expecto responsum.

Eiusdem Reverendissimae ac Illustrissimae Dominationis Vestrae

humilis ac fidelis
perpetuus servitor
Martinus
magister cocus.

Kívül: Illustrissimo ac Reverendissimo Domino, domino Antonio Verancio Archiepiscopo Strigoniensi locique eiusdem Comiti Perpetuo, Primati Hungariae, Legato Nato, Summo Cancellario, ac Consiliario Sacrae Caesareae et Regiae Maiestatis etc. Domino et patrono meo perpetuo gratiosissimo.

LXXX. (XLIX. b.)

Kubinyi Jakabnak Verancsics Antal.

Ad Egregium Jacobum Kubiny.

Ad litteras Dominationis Vestrae 18. Junii ad me datas ratione debiti Andreae Litterati de Diwek, non potuimus prius rescribere, quod multis et magnis negotiis publicis fuimus occupati. Nunc itaque aliquantulum ab his liberati; sciatis, Andream memoratum iam inde non plures debere florenos, quam septuaginta quinque. Pro his itaque. curetis, ut nobis mittat tot rates cum scandulis pluribus quam asseribus, quot aequabit summam hanc pecuniae. Dirigetisque easdem rates ad possessionom nostram Zerdahel. Quod a Dominatione Vestra accipiemus bono animo, et vicissim illi gratificabimus in quibus poterimus. Et bene valeat. Viemae 3. Julii 1572. 1572. jul. 3.

LXXXI (LIV. b.)

Telegdy Miklósnak Verancsics Antal.

Nos Antonius Verancius etc. memoriae commendamus etc. quod nos inducti meritis et virtutibus litteralisque scientiae sufficienti peritia ac rerum ge- 1573. febr. 1.

rendarum experientia Reverendi Nicolai Telegdini Ecclesiae nostrae praefatae Strigoniensis Maioris Praepositi et Canonici, quibus ipsum ab Altissimo non solum alienae vocis testimonio, sed etiam propria nostra experientia insignitum et decoratum esse cognovimus; Eundem igitur, tanquam personam idoneam et Ecclesiastica functione dignam, ad Officium Vicariatus sive Locumtenentiae in Spiritualibus nostrae, quod in praedicta Ecclesia nostra Strigoniensi per translationem ad — — — — — — — — — — — venerabilis Andreae Mindzenti, liberamque et spontaneam ad manus nostras resignationem vacare dinoscitur, Juris Patronatus et ordinaria authoritatibus nostris durante beneplacito nostro, duximus eligendum, ac instituendum, immo eligimus et instituimus praesentium per vigorem; dantes et concedentes eidem plenam et omnimodam potestatem in Dioecesi sive Jurisdictione dictae Ecclesiae nostrae Strigoniensis causas ecclesiasticas audiendi, cognoscendi, finiendique et exequutioni demandandi, examinandi, corrigendi, et pro excessibus eorum merita poena castigandi, ac omnia et singula ea faciendi, gerendi, exercendique, quae alias Locumtentes Ecclesiae nostrae praefatae in eadem a priscis temporibus de iure, vel annuentia praedecessorum nostrorum Archiepiscoporum agere et exercere consueverunt. Quocirca vobis venerabilibus in Christo fratribus nostris Lectori, Cantori, Custodi, ceterisque Canonicis, et toti venerabili Capitulo Ecclesiae nostrae praefatae Strigoniensis, ac universis et singulis Praebendariis, Rectoribus Altarium, et Ecclesiarum Plebanis, nec non Presbyteris et Clericis, ac aliis quibuscunque Jurisdictioni nostrae subiectis ad ipsam Ecclesiam nostram Strigoniensem

pertinentibus harum serie firmiter committimus et mandamus, ut praefato Vicario sive Locumtenenti per nos, ut praemissum est, durante beneplacito constituto, in omnibus licitis et honestis parere et obtemperare, eidemque debitam reverentiam et honorem exhibere debeatis et teneamini. In cuius rei fidem praesentes nostras fieri, sigillique nostri Archiepiscopalis appressione fecimus communiri; quas exhibenti post earum lecturam reddi semper iubemus. Datum Tyrnaviae prima die mensis Februarii anno Domini millesimo quingentesimo septuagesimo tertio, Archiepiscopatus vero nostri quarto.

FÜGGELÉK.

A. VERANCSICS ANTAL MINT KIRÁLYI HELYTARTÓ.

B. VERANCSICS ANTAL HAGYATÉRÁNAK LELTÁRÁBÓL.

C. VERANCSICS ANTAL KORTÁRSAINAK MÉLTATÁSA SZERINT.

A.

Verancsics Antal mint királyi helytartó.

I.

Maximilianus stb. damus pro memoria, quod cum in quadam causa alias inter fideles nostros Magnificos Bernardum Thurzo, filium alterius quondam Bernardi, fratris carnalis Magnifici olim Christophori Thurzo de Bethlenfalva ut actorem ab una; parte vero ab altera Stanislaum, Hyeronimum et Alexium similiter Thurzo de dicta Bethlenfalva in termino celebrationis Judiciorum diei dominicae Laetare proxime praeteritae, ad quem videlicet terminum universae causae fidelium Regnicolarum nostrorum partium praedicti Regni nostri Hungariae Transdanubialium, et aliorum nonnullorum huc vicinorum Comitatuum iuxta continentiam articulorum novissimae constitutionis publicae, *authoritate Locumtenentiae fidelis nostri Reverendissimi Anthonii Werancij Archiepiscopi Ecclesiae Strigoniensis, nec non Locumtenentis et Consiliarii nostri* adiudicari solitae *per eundem Archiepiscopum et Locumtenentem nostrum* generaliter fuerunt prorogatae, per Mathaeum Muraközy legitimum procuratorem dicti actoris quaedam ternae litterae nostrae stb. coram eadem Personali Praesentia nostra in Judicio exhibitae fuissent stb. stb. Datum Posonii feria quinta proxima post dominicam Judica anno Domini 1573. 1573. mart. 12

II.

Nos Emericus Czobor de Czobor Zenth Myhal Locumtenens Officii Palatinatus Regni Hungariae ac Sacratissimi Principis et Domini domini Maximiliani stb. Consiliarius damus pro memoria: quod nobis feria quarta proxima post dominicam 1573. mart. 27

Judica proxime praeteritam, ad quem scilicet terminum universae causae dominorum Regnicolarum Comitatuum Transdanubialium ac aliorum etiam nonnullorum Cisdanubialium huc vicinorum *authoritate Locumtenentiae Reverendissimi domini Anthonii Verantii Archiepiscopi Ecclesiae Strigoniensis, Primatis Hungariae, Legati Nati, Summi et Secretarii Cancellarii, ac Consiliarii, nec non in Hungaria Locumtenentis praefati domini Imperatoris et Regis nostri,* iuxta contenta articulorum publicarum constitutionum adiudicari solitae, vigore eorundem articulorum *per eundem dominum Archiepiscopum et Locumtenentem* generaliter fuissent prorogatae, una cum nonnullis Praelatis et Baronibus, Magistrisque Prothonotariis ac Regni Nobilibus, Sedis scilicet Judiciariae praefati domini Imperatoris et Regis nostri Juratis Assessoribus hic Posonii in eadem Sede Judiciaria pro faciendo moderativo judicio causantibus pro Tribunali considentibus et constitutis, Egregius Nicolaus Sandorffy Secretarius praefati domini Archiepiscopi et Locumtenentis ad faciem praedictae Sedis Judiciariae Regiae, nostram scilicet et praefatorum dominorum Praelatorum et Baronum, Magistrorumque Prothonotariorum ac Regni Nobilium Assessorum veniendo in praesentiam, nomine eiusdem domini Archiepiscopi et Locumtenentis proposuit eo modo: qualiter decedente superiori tempore ex hac luce Egregio quondam Damiano de Aranyan alias Personalis Praesentiae Prothonotarii domini Imperatoris et Regis nostri in Judiciis Locumtenentis, quaedam quatuordecim litterae stb. apud dictum olim Damianum de Aranyan habitae ad manus praefati domini Archiepiscopi et Locumtenentis conservationis, illisque tandem, ad quos eaedem litterae legittime pertinere dignoscuntur, restitutionis gratia fuissent perlectae et assignatae; pro quibus sibi restituendis nunc Egregii Martinus et Albertus Rakowzky de Rakow ab una, ac Generosa domina Magdalena Tharnoczy, alias relicta Egregii quondam Joannis Rakowzky de dicta Rakow, nunc vero consors Egregii Nicolai Ostrosych ab alia, nec non Ambrosius Apony, et Joannes Wyffalwssy de Dywek Wyfalw, et nobiles dominae Margaretha quondam Urbani Kereskeny, ac Christina olim Lucae Balogh Egregiorum relictae a tertia partibus apud dictum dominum Archiepis-

copum et Locumtenentem instarent, qualibet earundem partium annotatas litteras ad se pertinere praetendente ; et ob hoc ipse dominus Archiepiscopus et Locumtenens hanc differentiam ratione praeattactarum litterarum partes inter praefatas subortam, quam utpote earundem partium litterae ipsae concernerent, juridicae revisioni praenotatae Sedis Judiciariae Regiae submittere vellet, et his dictis idem Nicolaus Sandorffy Secretarius praescriptas litteras in facie eiusdem Sedis Judiciariae Regiae coram nobis ac praenotatis dominis Praelatis et Baronibus Magistrisque Prothonotariis ac Juratis Assessoribus in Judicio producere et exhibere curavit. Quo audtio mox Egreguis Magister Blasius Joo de Kazahaza Fiscalis Sacrae Coronae Regni Hungariae et Director Causarum praefati domini Imperatoris et Regis nostri, nostram exurgendo in praesentiam, nomine et in persona eiusdem domini Imperatoris et Regis nostri, Fiscique sui Regii paria praescriptarum litterarum iurium praefati Fisci Regii ulteriorem ad cautelam in transumto litterarum nostrarum per nos sibi dari postulavit. Quarum primarum stb. tenor talis est stb. (átiratban kiadatik a 14 okmány, melyeknek elseje III. Endre királynak azon érdekes 1291-ki adománya, melyet az Árpdkori Uj Okmánytár V. kötetében az 1. lapon közzé tettünk) stb. Datum Posonii feria sexta proxima ante dominicam Quasi modo anno Domini 1573.

III.

Stephanus Radecius Dei et Apostolicae Sedis gratia Episcopus Ecclesiae Agriensis, et Domini domini Maximiliani stb. Consiliarius et per Hungariam Locumtenens stb. honorabilibus Capitulo Ecclesiae Nittriensis salutem cum favore. Dicitur nobis in persona Egregii Thomae Wyzkelethy, quomodo idem dominus exponens in dominium totalium portionum possessionariarum nobilis olim puellae Catherinae, filiae Egregii Martini Spaczos de Spacza ex nobili condam domina Margaretha Thorda consorte sua porgenitae, in possessionibus Wozokan et Raychan, ac totalis praedii Nemechke, nec non portionis, domus et curiae nobilitaris in possessione Lypolnyk alias Lypownyk omnino in Comitatu Nittriens existentium

habitarum, totius item et omnis juris Regii in eisdem qualitercunque habiti, ipsum exponentem *ex donatione et collatione Reverendissimi olim domini Anthonii Verancij Archiepisopi Ecclesiae Strigoniensis, et nostri in munere Locumtenentiae praecessoris* eidem exponenti titulo defectus seminis praenominatae puellae Caterinae Spaczay facta tangentis et concernentis, per Regium et vestrum homines legittime vellet introire. Super quo stb. (iktatási parancs). Datum Posonii quinta die Februarii anno Domini 1574.

B.

Verancsics Antal halála után hagyatékának leltárából.

Regestum super inventarium post mortem Reverendissimi quondam domini Archiepiscopi Strigoniensis factum.

Ratio super inventarium dominorum Consiliariorum Camerae Hungaricae Sacrae Caesareae et Regiae Maiestatis post mortem Reverendissimi quondam Archiepiscopi factum, a die decimaquinta Junii usque primam Aprilis 1574. per Egregium Stephanum Barranyay provisorem domus Archiepiscopalis Posoniensis facta.

Vina omnia ex commissione dominorum Consiliariorum Camerae Hungaricae Sacrae Caesareae et Regiae Maiestatis nepotibus et testamentariis Reverendissimi Antonii Verantii Archiepiscopi Strigoniensis assignata sunt.

Item omnia genera frugum et bladorum, ubivis inventata. Praeterea omnes res mobiles, exceptis nonnullis domus clenodiis, sunt eisdem assignata.

Omnia victualia, ut sunt agnelli, pullastri, capones, gallinae, anseres, casei, larda, pisa, lentes, piffa, caules et similia; exceptis aneribus 20 et gallinis 12, quae pro allodio reservantur. Alia omnia per eosdem dominos executores, nepotes ac servitores sunt consumpta.

(Agnelli 32, pullastri 34, capones 4, gallinae 30, anseres 82, gallinae Indiacae 3, casei comunes 10, larda media 2, lentium metreta 1, pisonum metreta 1/8).

Restant anseres . . . 20
gallinae . . . . 12.

Introitus salis.

Fuerunt inventati sales . 98.

Exitus salium.

A 15. die Junii usque primam Octobris

per executores ac nepotes, servitores, et domus Archiepiscopalis familiam erogati ad communes necessitates culinae et pistationis panis in toto . . . . sales 32 1/2

A prima Octobris anni 1573. usque primam Aprilis anni 1574. ad culinam provisoris et pistationem panis erogati sunt . . . . . sales 19

A 20. Octobris ad salsationem caulium salsatorum erogati sunt . . . . sales 5

8. die Decembris duo larda sunt sale condita, ad quae erogati sunt . . . . sales 1 1/4

9. die Decembris unum lardum est sale conditum, ad quod erogati . . . . sales 3/4

Summa exitus salis
facit sales . . . 58 1/2.
Restant sales . . 39 1/2.

Introitus aceti

In curia domus Archiepiscopalis inventae sunt:

aceti boni . . . . urnae 34 1/4
aceti foetidi . . . . . urnae 18 1/2

Ex pressura fecum vinorum ad usum domus erogatorum diversis vicibus sunt ad aceta repletae . . . . . . urnae 1 1/2 p. 2

Summa introitus aceti
facit urnas 54 p. 2.

Exitus aceti.

Ex foetido aceto melioratae sunt urnae 9 1/2; reliquae autem nullius usus erant et sunt efusae . . . . urnae 9

Item a 15. die Junij anni 73. per dominos executores, nepotes, servitores et familiam domus ad communes necessitates sunt erogatae aceti . . . . . urnae 7

A prima autem Octobris 1573. usque primam Aprilis anni 1574. ad mensam provisoris et praebendariorum erogatae sunt aceti . . . . urnae 3 p. 2

Summa exitus aceti
facit urnas 19 p. 2.
Restant in domo Archiepiscopali
aceti urnae 35.

Introitus foeni.

Inventae sunt foeni in allodio — — — orgiae 51.

Exitus.

A 15. die Junii anni 1573. usque primam Octobris anni eiusdem equi Reverendissimi quondam Strigoniensis una cum equis dominorum executorum testamenti eiusdem consumpserunt foeni orgias 41

A prima autem Octobris anni 73. usque primam Aprilis anni 74. equi quatuor provisoris et duo allodiales seu domestici consumpserunt foeni orgias 6

Summa exitus foeni
facit orgias 47.
Restant in allodio foeni orgiae 4.

Res mobiles per nepotes Reverendissimi quondam domini abductae, quae videlicet inter clenodia domus connumerari possunt:

Ahenum unum magnum cum tripode est abductum per nepotes Reverendissimi condam domini Archiepiscopi; nam erat ex alia domo diruta huc allatum.

Mensa rotunda 1
quadratae . . 4
Sedilia . . . 5

Duae spondae, simplex una, altera viatica.

Teca lagenarum una.

Duo cancelli ferrei ad fenestram dirutae domus Archiepiscopi pertinentes.

Haec fuerunt ex diruta domo Archiepiscopali huc allata, et propterea per nepotes abducta.

Res dominorum curialium inventatae, postea per eosdem abductae.

Ex stuba in opposito capellae.

Sponda	1	Haec fuerunt domini Joannis Zalwzky propriis pecuniis emptae, et sunt per eundem abducta.
mensae oblongae .	2	
scamnum longum .	1	
sedilia	4	

Ex cubiculo stubae judicialis

Sponda Diversarum herbarum aquae in vitris Lagena pro oleo Candelabrum ligneum cum forfice Instrumentum ad capiendos muros	Haec fuerunt Joannes Baptistae, et abduxit.

Ex stuba secretariorum.

Duae mensae oblongae.	Fuerunt domini Michaelis Tapolczay et abduxit.

Ex domo sacellanorum.

Una mensa et duo scamna.	Fuerunt capellani et abduxit.

Reliqua clenodia domus restant in domo Archiepiscopali.

Ratio vasorum vacuorum inventatorum.

Inventae fuerunt in allodio vasa vacua vinaria . 66
In domo doleatoris vasa 13
Ante stubam Magistri Curiae 21

In domo Archiepiscopali sunt inventa
Caulium vascula 13.

Item supra tectum domus Archiepiscopalis Posoniensis fuerunt, quorum pretium ex commissione dominorum Consiliariorum Camerae, doleatori Viennensi Abraham Solcz provisor persolvit; facit vasa vinaria vacua 104

Summa introitus facit vinaria vasa vacua . 204
item vascula caulium 13

Exitus vasorum vacuorum.

Per dominos executores testamenti Reverendissimi condam domini Episcopi restituta sunt ex allodio Egidio Fayer doleatori Viennensi vasa continentia urnas 591. Quorum pretio Reverendissimus condam dominus Archiepiscopus Strigoniensis eidem obligabatur vasa . 55

Reliqua vasa vinaria restant tum vacua, tum vero in cellariis plena vino Maiestati Caesareae videlicet vasa 149

Caulium autem vascula restant:
vilissima vacua . . . 5
vasa vacua meliora . . 2
plena caulibus vasa . 5

Ratio asserum inventatorum.

In curia Archiepiscopali et allodio inventati sunt asseres 1466:

Exitus asserum.

Ad refectionem domus doleatorum erogati sunt . . . . asseres 110

Ad resarcinationem horrei allodialis erogati . . . . asseres 50

Pro fundo duorum doleorum . . . . asseres 4

Ad refectionem ruinae ante domum judiciariam . . . . asseres 16

Ad cubiculum provisoris in stuba ex asseribus facta . . . . asseres 45

Ad culinam provisoris in prostibulo stubae ex asseribus factae . . . . asseres 28

Ad portam hortus (így) Archiepiscopalis erogati . . . . asseres 12

Trabes in allodio sunt tecti asseribus, ne propter pluviarum densitatem putrescerent, ad quod opus erogati . . . . asseres 160

Stabulum magnum lapideum in allodio existens est tectum, ad quod opus erogati . . asseres 539

Summa exitus asserum
facit asseres 964.
Restant in allodio asseres 402.
Item apud Reverendissimum dominum Vesprimiensem Stephanum Feyrkewy restant mutuati . . . . . asseres 100

Ratio trabium.

Trabes trabiorum ex quercu inventati fuerunt . . 118

Trabes longiores inventati 123

Summa introitus facit
trabes 241.

Exitus trabium.

Ex quo iam ab aliquot annis sine tactura trabes per pluviam iacuerunt, fuerunt plurimi putrefacti et nullius usus erant.

Qui autem ex trabibus bevioribus valebant adaptari, fecit ad usum hortus Archiepiscopalis pro lwghas, videlicet . . . . trabes 88

Ad refectionem domus doleatorum . . . trabes 4

Ad stubam allodii noviter erecti, et post obitum Archiepiscopi in parte saltem penes caminum, ut non corruat, scandulis tecti, sunt erogati trabes 12

Ad refectionem ruinae ante domum judicialem . . . . trabes 8

Ad portam novam hortus Archiepiscopalis trabes 2

Putrefacti et combusti sunt, quia nullius usus erant . . . . trabes 28

Summa exitus trabium
facit trabes 146.
Reliqui restant in allodio asseribus tecti
videlicet trabes 95.

Ratio clavorum, tegularum et scandularum.

Ex domo thavernicali Reverendissimi quondam Archiepiscopi tempore inventationis domus perceptor assignaverat manibus provisoris tres tunellas, in quibus erant clavi tegularum 10,870
clavi scandularium 50,000

Exitus.

Ad reparationem domus doleatorum erogati tegularum . . . . clavi 400

Prima vice ad arcem Posoniensem dati sunt tegularum . . . . clavi 3,000
item scandularum . . . . clavi 10,000

Secundario ad arcem Posoniensem dati sunt tegularum . . . . clavi 2,000
item scandularum . . . . clavi 10,000

Tertia vice ad arcem Posoniensem dati sunt scandularum . . . . clavi 10,000

Ad resarcinationem horrei in allodio, item parationem portae Archiepiscopalis hortus, refectionem ruinae ante domum judiciariam, parationem camerae et culinae provisoris, nec non tectionem trabium asseribus, praeterea circa lwghas in horto Archiepiscopali, et alias necessitates circa domum erogati sunt tegularum . clavi 3,420

Item fecit partem unam allodii noviter

erecti tegere scandulis, ubi videlicet caminus erectus erat, ad quod opus erogati tegularum . clavi 2,050
item scandularum clavi . . . . clavi 10,000

Summa exitus facit
clavos tegularum . . . 10,870
scandularum . . 40,000
Restant scandularum clavi . . 10,000

(P. H.) Stephanus Baranyay.
domus Archiepiscopalis Posoniensis
provisor mp.

C.

Verancsics Antal, kortársainak méltatása szerint.

I.

Verancsics Antal születési évét jelző chronosticon.

Natalis retroscripti annum 1504. continens

AnthonI, te DIgna DeDIt bona PannonIs ora,
Te parat, ornat honor, prospera fata beant.

Aliud carmen numerale:

SaLVe Laeta DIes qVa aVras VerantIVS haVsIt,
HVngarICVs PraesVL, prospera CVnlta DeVs.
(Stoeckel Anzelm V. alatti munkájából).

II.

Verancsics Antal akkor egri püspöknek szólló csillagjóslat.

Episcopi Modrussiensis et Fabricii Doctoris Mathematici pro Episcopo Agriensi Verantio.

Authore Paulo Fabritio Mathematico Viennensi anno 1564.

Reverendissimus Dominus dominus Antonius Verantius Episcopus Agriensis natus in hanc lucem sub hac coeli constitutione:

(Figura nativitatis)

Anno 1504.
mense Maio
die penultimo
sub ipsum
solis exortum.

De positione totius coeli, planetarumque in signis Zodiaci, deque eorum ad se invicem habitudine, aspectibus et fortitudine.

In omni radice aut figura nativitatis iudicanda non tantum utile, verum etiam necessarium est, (ut) coeli totius faciem diligenter, secundum omnes circumstantias expendamus; quia huic considerationi tanquam fundamento superaedificari debet iudicium cum enunciatis futurarum rerum. Quare et hic hoc faciemus.

Horoscopum occupat decimus octavus gradus et medius sequens geminorum. Dominus horum est Mercurius in eodem signo, potens in proprio domicilio. Hic positus bonus est et fortis.

Aspicit autem ex leone Mars horoscopum radio sextili; et hoc quidem non malum est.

Accedit aliud adhue melius, quod Sol in ipso horoscopo potens constitutus est, nullius planetae malis radiis afflictus.

Medium coeli occupat decimus septimus gradus aquarii. Dominus eius Saturunus est cum Jove. Id mediocrem significatum habet.

Solis autem Trigonus ad illud bonus est; sicuti et Veneris quadratus. Verum Martis oppositio mala est.

Saturnus, planetarum supremus, in secunda est domo in signo cancri, cadens et debilis.

Jupiter in secunda etiam est domo, in signo cancri, in sua exultatione potens et bonus; in sextili Veneris habet optimi significati argumenta.

Mars in leone decurrit, in siguo suae naturae conformi; mediocriter bonus. nec malus est, quod sit in Veneris quadrato, et Solis sextili. Hoc incommodi habet, quod est in cuspide quartae domus.

Sol in ascendente ex horoscopo effulget in signo masculino in sextili Martis; bonus, potens et felix.

Venus in propria domo est in tauro, potens et benifica, in bono sextili Jovis. Hoc eius robori, potentiae et bonitati nonnihil derogat, quod in duodecima domo est, et in Martis quadrato.

Mercurius in propria domo est in geminis orientalis, neque derogat ei quicqum de suis, significatis positio in duodecima domo.

Luna in capricorna domo sui casus decurrit. Hoc facit, ut sit debilior. Sed quia in angulo occidentis est, et lumine plena et cum parte fortunae potentior evadit et fortunatior. Atque hoc per accidens; quia nullius malefici planetae radiis male afficitur.

Caput et cauda draconis, quia longius a planetis absunt, nihil significant.

Haec est prior pars huius laboris, qua conspecta tanquam fundamento posito iudicium nunc ordine ex decretis astrologorum superstruam.

De vita.

Soliti sunt astrologi de progenitoribus et parentibus non tantum, verum etiam de atavis et avis multa iudicare; quae cum valde suspecta et impossibilia videantur, aeque ut alia multa in astrologicis nunc consulto praetereo. De vita tamen ex eorum decretis iudicaturus.

Sol in hac genitura in horoscopo constitutus, quia potens et felix est, vitam diuturnam, valetudinem firmam et corpus robustum promittit. Astipulantur huic significato Mars et Mercurius; neque est ullus planeta qui offendat.

De temperatura corporis.

Illae ipsae causae, quae vitam significabant, temperaturam corporis etiam indicant felicem ac bonam. Humores autem erunt ex fervido et calido bono sanguine constituti; quibus luna ex signo frigido et terreo nonnihil melancholiae immiscet, tenuis tamen et non admodum crassae.

De morbis et corporis accidentibus.

In hac figura cum corpus firmum et humores bene constituti sint; non est, quod multos morbos timeamus. Mars tamen, qui dominus sextae est, aliquos calidos morbos, utpote ardentissimas febres portendit. Alias potius extranea etiam pericula a bestiis, gladio, vulneribus, igne et similibus minatur mala aliqua frequentiora. Verum quia Mars a sole recipitur, non erunt ita noxia, ut natura ipsa non facile superare possit.

De bonis animi, ingenio, intellectu, indicio et sermone, ac postea de aliis affectibus.

Mercurius generalis est significator ingenii. In hac autem figura cum ipse sit dominus horoscopi, et versetur in propria domo potens orientalis; significat excellentissimo ingenio praeditum, praebet sapientiam, iudicium, et magnum ingerit amorem litterarum et artium. Deinde eas feliciter discere facit. Eloquentiam etiam in dicendo et scribendo laudabilem, et in magnis rebus utilem affert.

Quoad affectus, et mores qui affectus consequuntur: Mars efficit iracundiorem, in negotiis minime cunctatorem; sol magnanimum; Saturnus et Jupiter prudentem; Venus et Jupiter beneficum, comem et mitem; Mercurius versipellem et astutum. Amorem etiam ergo muliebrem sexum non exiguum Venus Jupiterque ingenerant.

De bonis fortunae, dignitatibus, divitiis, coniugio, liberis, itineribus, amicis, adversariis, fato ultimo et morte.

Dignitates Saturnus exiguas pollicetur; Jupiter autem contra, cum sit in exultatione, amplissimas; cumque sit coniunctus domino medii coeli et nonae domus, Saturno scilicet, erunt dignitates ecclesiasticae, et propter Saturnum sero evenient. Mars autem, quia medio coeli opponitur, has ipsas dignitates per magnates praesertim bellicosos et bellicis negotiis deditos, saepe turbabit. Sed videtur quod frustra; quia sol potens est, et Jupiter cum Saturno optime collocatus. Divitias magnas pollicetur Jupiter in secunda feliciter in exultatione positus, in bono sextili Veneris; Saturnus tamen etiam has serius praebet; luna vero in angulo septima vel ex con-

iugio, vel ex propinquis mulieribus, praesertim grandioribus aetate, accessionem bonorum in re pecuniaria significat. Haereditas paterna, in primis vero bona immobilia et fundi, per ignem, bellum et similes calamitates a Marte in quarta domo constituto devastabuntur.

Coniugem si duxisset, aut sero duxisset, aut iuvenis vetulam; id quod luna in septima, in domo Saturni significat.

Liberos autem suscepisset utriusque sexus.

Itinera in hac figura longiora quidem a Saturno et Marte significantur, breviora a Jove et luna. Breviora quidem tutiora et omnino fructuosa vel lucrosa erunt; longiora vero multis periculis et terriculamentis exposita, in quibus et Mars in leone, domo Regia constitutus, et dominus exultationis in cuspide novae domus in 29. gradu capricornu existens, Regum ac Principum mandata in negotiis bellicis exequi facit. Idem Saturnus in rebus ecclesiasticis significat.

Mercurius autem expeditum oratorem ac legatum efficit.

Amicos habebit nobiles, senes potissimum et ecclesiasticos; adversarii eius etiam erunt nobiles et potentes. Evenient tamen ei ratione mulierum aut muliebrium negotiorum guerrae variae; nec erit illi tutum, sine periculo famae et aliarum rerum cum mulieribus familiarius et frequentius conversari.

Mortem Saturnus significat; is quia cum Jove est, honestam mortem significat, ex morbo circa pectus, vel nimio sanguinis profluvio. Chronicos tamen patietur etiam morbos ante tempus mortis in articulis, praesertim podagram. Capricornus enim et luna fluxus et humiditates superfluas ad inferiores partes corporis et in pedes decumbere facit.

Haec sunt, quae notatu digna ex hac figura mihi annotare libuit. Deus autem liber coeli ac fatorum conditor, pro sua sapientia, bonitate et omnipotentia regere, mutare et augere potest. stb.

Jegyzet. Következik még négy u. n. »figura revolutionis«; t. i. 1564. die Maii 29. Fabritius Pál által, s 1565. Maii die 29., 1566. Maii die 29. és 1567. Maii die 29. Piopius Dénes modrusi püspök által az astrologia szabályai szerint magyarázva.

Általán véve megjegyezzük, hogy ezen egész astrologiai

fejtegetés mint azon kornak egyik jellemvonása, a történelem szempontjából felette érdekes. Hogy Verancsicsunk mi súlyt fektetett azokba, arról közvetlenül tőle kiindúlt tanúságunk nincsen. De Piopius Dénes modrusi püspöknek Verancsicshoz intézett két kelet nélküli levele, az egyik latin (Verancsics külső megjelelése szerint »Exhibita Episcopo Agriensi 6. Martii 1567.«), a másik olasz nyelven, mindkettő közvetlenül a második konstantinápolyi követség előtt, azt gyaníttatják velünk, hogy Verancsics maga kérte ezen astrologiai véleményeket. Úgy látszik azonban, hogy ő is Pasqualino által megüzente Piopiusnak kételyeit. Erre Piopius azt felelte: »che non tutti che sanno calcolare, sanno giudicare«; s hogy igaz, miszerint »quelli oppositioni ne le nativita significarebbono in universale quanto diceva egli; ma bisogna avertire a gli altri aspetti aiutanti, che ne le rivolutioni altramente significano non solo i pianeti, ma ancho i segni et siti celesti. Come per esempio vediamo di Saturno, il quale in una nativita riposto in settima mostra nemicitie de potenti et religiosi, et nella rivolutione significa prosperita ne matrimonij; cosi la una nelle nativita posta in quinta, significa copia de figlioli, et nelle rivolutioni mostra legationi utili.« stb.

Ehhez képest az 1567-diki magyarázat azt mondja: »Quoniam signum virginis in hac revolutione pervenit ad locum, in quo sol in nativitate fuerat, videlicet in horoscopo, significat annum honorificum. Ita et viceversa idem significatur, imo ampliores honores consuetis ostenduntur ex eo, quod signum geminorum, quod in nativitate fuerat ascendens, in revolutione medium coeli obtinet. Mercurius etiam soli iunctus in medio coeli significat dignitatem et honorem a Rege datum vel habendum. Et Venus in undecima huius revolutionis domo constituta ostendit, quod natus sibi conciliabit novos non abscuros amicos; et quia redit ad signum, in quo fuit Jupiter in nativitate, scilicet in cancro, significat itinera ratione legis, ac emendationem in ipsa lege per natum efficiendam.« stb.

Nem érdeknélküli Piopius latin levelének, Verancsics követségére vonatkozó közleménye is: »Inveni in oriente Jovem cum capite draconis, qui in revolutione legationem et honorata itinera promittebat; Mercurium et Venerem prope ad

nonam domum, quae ad itinera spectat, coniunctos in ipsius Mercurii domicilio, qui et solem recipit. Quibus aspectibus gratiam maximam cum armigeris, principibus ac delicatis personis Dominationi Vestrae Reverendissimae promitti non ambigo. Cauda tamen draconis in septima ostendit contradictiones non modicas in actionibus Dominationis Vestrae Reverendissimae affuturas; sed caput cum Jove omnia impedimenta tollet. A collera maxime caveat Dominatio Vestra Reverendissima, quae unica sibi in hoc itinere nocere poterit Felicissimi tamen successus omnino sperandi.« stb.

III.

VERANTIUS.

Chilias Hexametra continens Panegyricum Illustrissimi et Reverendissimi Principis, domini Antonii Verantii Episcopi Agriensis, et Augustissimi Romanorum Imperatoris Maximiliani Secundi Consiliarii, ac apud Selymum Secundum Turcarum Caesarem Legati, eiusdem nomine inscripta.

Autore Anselmo Stoekelio.

(Kézirat. L. alább VI. alatt.)

Dextra mihi nuper versu resoluta vacabat
Scribendo; meditabar opus laudabile nullum,
Otia sopito prope sensu pigra terebam,
Nec, prius ut, tenerum formabam carminis orsum,
Pierios sed torpor iners hebetaverat aestus.
Nec tamen hoc mirum, quis enim se scire negabit,
Quod locus et mores hominum mortale repente
In diversa trahunt studium, rapiuntque seorsum
A solitis, actu suadent aliena priore.
Scilicet audiri Graiorum verba rotunda
Non erat; horrisoni potius Symplegades oris,
Et circum rauca e stridebant sibila linguae.

Interea fessus curís, et taedia quaerens
Lenta levare, thoro dum membra fovenda dedissem;
Protinus insomnis astat facunda Thalia,
Hosque ferens monitus vellit Dea Thespias aurem:
Surge, mihi iuvenis dilecte, relinque soporem,
O fuge segnitiem, concessis utere donis.
Non tibi contribui vires in carmina; non te
Numine Pierio frater replevit Apollo,
Ut stertas recubans, extendas brachia lectum stb.
Ergo tuum studium reviviscat; laurea si te
Grata iuvat, duce me versus ordire; supersunt
Carmine quos ornes clario, meritaque per orbem
Laude vehas. Largo manabunt gurgite lymphae
Hippocrenaeae, si multis deligis unum.
Caniciem celebra, canta virtutibus amplum
Praesulis ingenium, quo Pannonis Agria gestit,
Quo cum legato Turcarum degis in aula.
Materies sublimis adest et digna Camaenis.
Finiit ut monitus, cum somno Diva reliquit
Me vigilem, cupidumque sibi parere, Veranti,
Exurgo atque tuis accingor laudibus stb.
Maxmylianus stb. — — — pacisci
Cnm Solymanniade praetorva tenente Selymo
Legatos igitur selegit, et addidit aurum,
Quod ferrent ipsi, missum sibi munus haberet
Ardua tum mandans tractanda negotia pacis
Jussit abire duos, iuvenum comitante caterva
Insigni, Mysos legatio vecta per Istrum
Introiit, Rhodope superata venit in urbem stb.
Unus es ex illis legatis, nobile complens
Par, Colophoniaco versu celebrande Veranti.
Te mea iure sonet iam barbitos; ô mihi saltem
Summa tuae liceat fastigia tangere laudis stb.
Ergo canam, nec te, dum vivo silebo, Veranti.
Non gustata velim mihi pocula suavia fontis
Bellerophontaei, Phoebi nec dicar alumnus,
In tua consurgam si non praeconia stb.
Mirantur Turcae attoniti pro pace loquentem;
Consultore ferunt tali nos esse beatos

Qui sit consilio casus instructus in omnes;
Cautus sollicitos exploret aganda per ungues stb.
Si qua mereretur probitas, doctrina, fidesque
Eloquium, ne vitali decederet aura,
Is qui connexas gerit illas pectore dotes:
Dignior aeterno qui terris viveret aevo
Esset te nemo; terras potes arte iuvare,
Exornare potes, potes amplos promere fructus.
Lucet amabilitas morum veneranda tuorum,
Ut queat ad sensus immania corda benignos
Flectere. Nestorei tibi candida verba leporis
Dulcius Hybleo manant redolentia flore.
Sive sonas Latia, faris seu voce Quiritum
Priscorum, seu Dalmatico sermone venustum
Promis epos, iucunda ioci dicteria falsi;
Ardua Pannonicae recitas gravitate loquelae.
Purius haud alius Regum te scriberet acta;
Conderet historiae nemo monumenta probandae
Candidius; pleno dictat te copia cornu,
Verius haud alii constat quid ubique per orbem
Eventu vario Mars et Fortuna peregit stb.
Palladis instinctu petiisti moenia Budae.
Te cito Scepusius suscepit Regulus, aulae
Janus adoptavit Voyvoda rebellis ut esses,
Huic a secretis evexit avunculus, aulae
Hungaricae Primas; veteris simul insulae Curthae
Te sibi Praepositum coluit; post Dacia cessit
Prudenti iuveni commissa provincia, nutu
Rexisti facili, iusto libramine iuris,
Pro domini placito, populi pro plausibus aequa
Lege gubernati. Quas laudes inde tulisti?
Audivit similes, qui serviit integer unquam
Nemo, recepta viro nulli sunt talia laudum '
Praemia. Syncerum te quilibet ordo probavit.
Intactus vitiis animus virtute domabat
Fortunam, cuius servavit in arce tenorem.
Nemo tumescentem, nemo cognovit avarum,
Et non servati te nemo coarguit aequi
Non tua divitias ferratis abdidit arcis

Dextera, iustitiam violantis muneris expers,
Non loculis abscondit opes, ditare volebas
Subiectos potius, quam tu pinguescere gaza.
His perspecta fides, ratio coniecta regendi
Principiis maius momentum tradere fecit,
Ut per Pannoniae tractare grandia Regnum
Conciliis Procerum dux et gravis autor adesses stb.
Te tulit in cunctas mundi legatio partes.
Sarmata miratus Pylio iucundius ore
Dicentem stupuit, cursum dulcedine vocis
Vistula continuit; Demosthena credidit esse
Bosnia; nescivit quid respondere deceret,
Hustrephus, nec non Bekowythius acer in armis;
Ad tua verba iugis Thuscorum profluus amnis
Constitit immotus Tybris, Rhodanusque meatu
Decurrens celeri, Ligeris, rapidusque Garumna;
Fluctisonum fervens compescuit Hadria murmur
Mercurium fari, diducta Britannia nobis
Dum putat ore tuo dulci stupefacta pependit,
Te non facundum magis audivisse Vienna,
Danubius late quam sparsis alluit undis
Flexanimam Pitho te censuit atque Casurgis,
Thracica nunc bis habet de foedere Curia pacis
Legatum, referes quam mox caduficer oris
Pannonicis nostri cunctis ac finibus orbis.
Laetitiae quis erit modus? ô quae gaudia dicam
Esse tuo cunctis reditu fulsura sereno?
Adportabis enim contractae nuncia pacis,
Laeta salutatrix occurret quaelibet aetas.
Excipient gratis Satrapae complexibus, alta
Voce canent hilarem Paena; videbis ovantes
Laetitia magis ac si ferres montibus aurum
Quod latitat, quas Pactoli stillantia stagna
Despumant venas, rutilans quibus enitet Hermus,
Indus odorifera quod decutit arbore, Seres
Quas patulae pectunt Sycomori palmite lanas.
Afficiet quanto te Caesar honore VERANTI?
Si mihi centeno doctas e gutture voces
Fundat Atlantiades, dictis haud promere possim,

Quae species festiva, novus qui plausus amorum,
Disperget lucem melior coma solis equorum;
Laetius attollent temonem crine repexo;
Sol, qui luciferi currus moderator habenas,
Blandior excendet radios, ignemque micantis
Efflabunt roseum fumantia frena iugalis.
Non apparebunt tunc astra minantia fatum
Triste, nec ardebunt acies, inimica videmus
Sidera discordi face quas opponere quondam.
Fortunate senex, ergo tua fama manebit.
Vera vetustatis nequaquam nube tegetur
Gloria, perpetuis hominum sermonibus aures
Implebis, te fama vehet trans aequora constans
Laudabit praesens, neque te ventura tacebunt
Saecula; persolvent grates: te nesciet aetas
Nulla; tuis meritis deerit non praeco perennis stb.
Desinet ante globos iaculari Trinacris Aetna,
Nec posthac montana voment incendia flammas;
Euxinas Hebrus citius se volvet in undas,
Vertet ad Aegaeas frondosa cacumina celsus
Haemus, de gelida Thrace Pangaea recedent;
Sarmatico Tanai Germanica ripa madebit;
Cimmereae fauci Maeotidis influet Ister;
Cancer Hyperborei torrebit climatis arva;
Algebunt Afrique gelu Stymphalidos ursae:
Quam meminisse tui, quam te memorare vetustas
Cesset lethaeos nunquam sorptura liquores.
Ipse tuos cineres ornabo virentibus herbis,
Carmina ceu grati pro teste futura clientis
Apponam. Dij dent obitum superesse patroni
Me tanti, maioris opus tentabo laboris,
Postea quid clari cognoscat ut egeris aetas
In Parnassiaca simul atque resedero cyrrha,
Ac Aganippaeas ubi largius hausero lymphas.
Interea facilis tenues has sume Camaenas,
Aestatis dabo dona meae, iam veris habeto.

Hadrianopoli in Thracia VIII. eidus
Februarii anno M.D.LXVIII.

IV.

Ad eundem idem auctor.

(kézirat.)

Aethere sol citius cessabit spargere crines,
N ec coelo pallens luna tenebit iter,
Tunza suas undas Orpheio subtrahet Hebro
O mina naturae iura cadentque prius,
Non erit in toto iustus tenor ordine rerum
I n se discordes terra polusque ruent:
Vincet equus gryphem, lepores vulpesque Molossum,
S uccumbent ovibus praeda voranda lupi;
Vallibus ex imis retro volventur in altum
E xcelsae cautis lapsa fluenta iugo.
Rupibus e nudis segetes nascentur opimae
A rboribus nidum nulla parabit avis.
Non adamas hirci rumpetur sanguine durus,
T e quam destitero concelebrare semel.
In mea vel veniant oblivia pectora, vera
V el cessem tantum tollere laude virum.
Scilicet es qualis, quantum te novimus omnes
E sse liquet facto teste, probatque genus.
Plus tamen insignem reddit te diva, VERANTI,
I ngenio virtus addita, vita, fides.
Summus honor si cui detur, tibi competit apte
C ongruit amplificum praecipuumque decus.
Omina pro voto tibi par est cedere, factum
P raemia compensent uberiora tuum.
Vnus es ex illis, quos totus praedicet oribis
S uscipiat superas quos Deus inque domos.
At quia Theutonicas a me discedis in oras
G ratia tendenti sit comes alma Dei.
Res bene gessisti commissas Caesare nostro
I nsigni mentis dexteritate tuae.
Exibis liber Thracum crudelibus oris
N on ut difficilis res remoretur iter.

Suscipiere foris quovis plaudente reversus
I n reditum fient plurima festa tuum,
Suscipiere, senex, laetante Principe, sancte,
I n te Caesareas accumulabit opes,
Laudabit studium, curas laudabit et acta
L audatus capies dona statumque novum.
Vera tibi duo, tibi maiora precorque
S cilicet haec animi sunt pia vota mei.
Te commendo Deo, salvum te quippe reducet
R estituet populi sedibus ille sui.
Incolumem multis clementer provehet annis
S ospes quaproter Thrace recede sero.
Vive valeque diu Turcis abiture VERANTI,
C aesaris officio vive valeque diu,
Vive valeque diu sacrati gloria Coetus
Nobilis ingenio vive valeque diu.
Vive valeque diu multorum clarior usu
Doctrinae dives vive valeque diu.
Vive valeque diu, Regi gratissime, plebi
Utilis eximie vive valeque diu.
Vive valeque diu Patriae studiose fidelis
In domini rebus vive valeque diu.
Vive valeque diu proaviti nominis auctor
Fama tuae gentis vive valeque diu.
Vive valeque diu per longas cognite terras,
Cognite Principibus vive valeque diu.
Vive valeque diu moderator Jazygis olim
Vir fidei priscae vive valeque diu.
Vive valeque diu latos laudate per Hunnos
Dalmatiae splendor vive valeque diu.
Vive valeque diu Venetis audite, Britannis
Gallis, Romuleis, vive valeque diu.
Vive valeque diu persaepe probate Polonis
Caesare Theutonico vive valeque diu.
Vive valeque diu summis exercite rebus
In Thraces aula vive valeque diu.
Vive valeque diu decus haud effabile turbae
Longaevae foelix vive valeque diu.

Vive valeque diu, dignissime Praesul, Olimpo
Digne diu Pylio vive valeque diu.
Vive valeque diu vel corvis rarior albis
Integer et frugi vive valeque diu.
Vive valeque diu tandem victure beato
In grege perceleber vive valeque diu.
Vive valeque diu rutila cingende corona
Stellarum caneus vive valeque diu.
Vive valeque diu clarorum prime virorum
Virtutis fautor vive valeque diu.
Vive valeque diu nostri non immemor, utque
Sed meminisse velis vive valeque diu.
Vive valeque diu tenerem non excute vatem
Meme corde tuo vive valeque diu.
Vive valeque diu me conspecture clientem
Addictum semper vive valeque diu.
Vive valeque diu subiture palatia coeli.
Incola certe Poli vive valeque diu.
Vive valeque diu, Phaenicis saecula vince
Ut domino prosis, vive valeque diu.

V.

Illustrissimo Principi Magnifico Antistiti ac Domino, domino Anthonio Verancio Agriensi Episcopo, Comiti Comitatuum Heueswariensis et Borsodiensis Perpetuo, Sacrae Caesareae et Regiae Maiestatum Consiliario Primario etc. Patrono suo benevolentissimo, clementissimo, Georgius Tornoander Constantiensis, Sacrae Paginae Licentiatus servitiorum suorum obsequia commendat humilia.

Im me ipso nuper comperi, Praesul Amplissime, quam graviter et acute philosophorum ille primas dixerit Aristoteles, et vexationem dare intellectum pariter, et usum excellere simul, et praebere artem. Licet enim hoc propter tanti naturae primi singularem authoritatem, quorumlibetque aliorum, Pythagorae praesertim, Socratis, Platonis, Ciceronis, septem-

que Graeciarum sapientum praeclaram quam addiderunt fabam, ut Philosophiae candidatus semper crediderim; quinimo, quod Christiano cuilibet augustius esse debet et religiosius, vehementia illa tonitrua, quibus totam carnis nostrae fiduciam deturbat salutis nostrae unicus actor Jesus Christus, aliis multoties inculcaverim, tanquam Ecclesiae indigna vox, cum dicit: »Si quis venit ad me non tollens crucem suam, et abnegans semetipsum non potest esse meus discipulus«; et iterum: »Disiste a me, quam mitis sum et humilis corde«; item: »Venite ad me qui laboratis non otiosi, et onerati estis, quos premit pondus mundi, et refocillabo vos«; hisque infinita similia, quibus a pernicioso mundi gaudio avocat, et per Prophetam etiam Regium: »Nolite, inquit, confidere in filiis hominum«; sin dixerit post eum Heremias: »Maledictus qui ponit carnem brachium suum«. At tanta est nostrorum sensuum vesania, ut instar panthera huius mundi vanis illecebris, sicut illa speculis, facile dementemur ac detineamur; quo tardius ea quae fructuum intersunt, vindicemus et disquiramus, ut nisi tribulationibus compellamur et revocemur, nunquam redeamus ad officium et annotamus animum, sicut non sine pudore et detrimento nunc fateri cogor, quod dum aliis pluribus consiliis et sanis satisfecerim, meipsum negligerem. Licet enim de efficacia et necessaria imitatione, quod diu perseveranti et patienti conclavatione Sacrosanctae Crucis Salvatoris nostri Christi a Summo et verissimo Pontifice Paulo Apostolis omnibus commendato alios multis monuerim, quantum quidem sacrosanctus tunc suggerebat et ferebat infantile indiciolum; tamen ut ea omnia in tam altum inducerem animum, nedum ut operi tanto manus admoverem officiosas, fieri inter mundi prospera non potuit; placido enim mari iucundum est navigare. Sicut autem scribendo discimus scribere, sic patiendo discimus pati. Ideoque conversio illa miraculosa aquae in vinum tunc facta est gloriosior, cum iam sentitus est moestus ille vini defectus; seu ut traditionem vitae oportet arcescere, prius cucurbitam non sentitur; quia non petitur auxilium dum et Crucis Christi fructus donat, filum illud Circes oblectatio carnis reseretur. Ad quod quia prae omnibus aliis, Moecenas gratiosissime, me Vestra est Amplitudo cohortata, dum multiplicia alia in me indignum collata beneficia omnia Vestrae Magnificentiae

debeo: hoc praecipuo gratitudinis meae specimen tanquam fructum agriculturae nostrae, dum aliud exhibere per fortunam non liceret Clarissimae Amplitudini Vestrae sacrare et debui et volui. Hoc etiam nomine, ut si qui essent tam carnales, qui spiritualia illa contemnerent; esset qui ea tanquam mirabili praeditus iudicio et modestia a tantis rhinocerontibus defenderet. Cum et Paulus etiam glorietur, quod in sermonis altitudine non venerit. Quod reliquum est, dominationem Vestram Magnificam Divinae commendo tutelae; et hoc quicquid est mecum, vestrae gratiae subiicio. Valete et foelicissime vivite.

Dominationis Vestrae Reverendissimae

promptissimus semper
Georgius Tornoander
Sacrae Paginae Licentiatus.

ΑΔΩΝΙΔΟΣ ΚΗΠΟΣ

NOVAE PARADYSI ET ARBORIS VITAE MYSTAGOGICA.

ex sacra potissimum Veteris et Novi Testamenti scriptura, probatisque tam Hebraeorum, quam Doctorum Ecclesiae testimoniis; et succincta adumbratio, una cum Sanctae Crucis trophaeo, et trium crucium pulchra figura ad veram inducens inter poenitentiam et viam salutis demonstrans. Per Georgium Tornoandrem Constantiensem S. P. L., iam primum Domino cooperante religiose meditata.

(A munkának tartalma tisztán hittani és asceticus; s Verancsics Antal személyére közelebbi vonatkozással nincsen.)

VI.

VERANTIUS.

Panegyricus Antonii Verantii Archiepiscopi Strigoniensis encomia continens Auctore Anshelmo Stoecelio Tyrolensi

Viennae Austriae Blasius Ebervs excudebat.

M.D.LXXII.

A—D.

Contigeram facili Byzantia moenia cursu stb.
Aestatis dabo dona meae iam veris habeto.

E.

Ad eundem Reverendissimum et Illustrissimum Praesulem Dialogus sacer Istri et Grani Georgii Purkircheri.

Ister. Grane quid has lacrymas fundis stb.
Coepta iuvet Christus, requiem tribuatque beatam.

TÁRGYMUTATÓ

VERANCSICS ANTAL MUNKÁIHOZ.

(A római szám a kötetet, az arab a lapot jelenti.)

A.

Aba-Uj vármegye katholikus papsága XII. 334.
Abrudbánya VII. 124.
Achmet passa I. 232, 254. — III. 79, 111, 119, 125, 135, 150, 170, 173, 182, 192, 203, 254, 257, 261, 303, 313, 326, 335, 345, 350, 359, 365, 371, 437. — IV. 6, 22, 28, 97, 104, 139, 151, 177. — XII. 128.
Achmet esztergami bég III. 13, 16.
Achmet szécheni bég V. 127.
Ádám (Adamus Francus nobilis Chius), V. 182.
Adorián deák III. 22.
Adrianopolis, l. Drinápoly.
Aelius, Péter moldvai vajdának testvére XII. 17.
Afrika III. 78.
Ágost szász választó fejedelem IX. 206.
Ágostai bibornok (Cardinalis Augustanus) VIII. 50. — XI. 237.
Ajándékok, a töröknek V. 49. — XII. 180.
Ajasz passa II. 43. — III. 354.
Alagy János VII. 308. — VIII. 63, 212.
Alatháry Ambros VIII. 158.
Alba herczeg IV. 243. — V. 196. — IX. 237, 262.
Albert lengyel király II. 4.
V. Albert bajor herczeg XII. 338.
Albilacus János VII. 104.
Aldanus Bernát VII. 109.
Alegri János, orvos IX. 251. — XI. 237.
Aleppo III. 118, 137, 165, 217, 440. — IV. 377.
Alexandriai bibornok (il cardinal Alexandrino) IX. 248, 249, 310
Algier III. 278. — IV. 227.
Aliatus Endre VII. 255.
Ally Mátyás III. 86, 90, 106, 113, 152, 159, 161, 177, 233, 411.
Ál-Musztafa IV. 81, 96, 236, 261.
Aly passa I. 254, 258, 274. — II. 98. — III. 27, 36, 38, 42, 43, 56, 292, 259, 419. — IV. 98, 116, 204, 214, 269, 349, 388, 393. — V. 118. — XII. 81.
Aly aga VIII. 11.
Aly csausz III. 302.
Aly nevű török III. 30.
Amasia város III. 336, 348, 364, 373, 390. — IV. 75, 81, 295.
Amulioi bibornok (il cardinal Amulio). IX. 243, 248, 297, 309. — XI. 48.

II. Amurat török szultán I. 137.
Anaxius l. Huszár Gallus.
Ancona, város IV. 35.
Andreffy János VIII. 155, 283. — X. 79, 81, 193, 260, 291, 307. — XI. 102, 201.
De Andreis Ferencz X. 152. — XI. 82.
De Andreis Jeromos IX. 54, 158, 275.
Andronicus Tranquillus, dalmatiai tudós VI. 16, 20, 30, 32, 62. — VII. 21, 42, 49. — IX. 60. — X. 3, 40, 215, 236, 251. — XII. 325.
Angol házasság (II. Fülöp spanyol király és Mária angol királyné közt.) III. 191. — IV. 21.
Anna, II. Ulászló király leánya, I. Ferdinánd királynak neje I. 9. — II. 4.
Anna, Maximilián király leánya ; házassága II. Fülöp spanyol királylyal. V. 385. — X. 91. 108.
Annates, pápai adó. XII. 325.
Antenor, volterai püspök, florenczi követ X. 36.
Apulia III. 311, 317.
Arabok III. 221.
Aramon l. Ramon.
Aranian Damián itélőmester IX. 200. — XII. 358.
Aranyos folyó I. 142.
Aranyos hegy I. 142. — VII. 150.
Aranyosy Kristóf X. 194.
Archy Mihály I. 232.
Arcó gróf, Maximilián császár és király követe XI. 148.
Armpruster Kristóf VII. 102.
Árokszállás VIII. 384, 388.
Arsatius Vitalis. VII. 40.
Arszlán bég I. 257. — IV. 101, 380. — VIII. 246.
Artandy Kelemen II. 98. — III. 22. — VII. 216.
Artandy Pál II. 30, 139. — VI. 185.
Áthina vára I. 154.
Athinai Deák Simon I. 153. — II. 33, 45.
Attila I. 143.
Augsburgban (Augusta Vindelicorum), birodalmi gyülések 1550. VII. 84, 95, 98, 102. — 1555. IV. 124. — 1559. VIII. 57. — XII. 333.
Aurius l. Doria.
Austriának elzálogositott magyarországi várak IX. 64.
Ausztriai ház hatalma V. 98.
Ausztriai párt Magyarországban VI. 17.

B.

Babocsa vára I. 262. — III. 372, 387. — IV. 122. — V. 29, 126. — VII. 215.
Babay Kis Péter VII. 55, 69.
Bács vármegye II. 7.
Bácsy Benedek II. 51. — VIII. 188. — IX. 7.
Badoero Frigyes velenczei követ. III. 188, 199. — IV. 18. — VII. 142. — XI. 42.
Baja (castellum) I. 290.
II. Bajazeth török szultán I. 86. — II. 257.
Bajazeth II. Szolimán szultánnak fia III. 167, 169, 277. — IV. 177. — VII. 353. — XII. 231.
Baicius Antal IV. 26.
Bakabánya X. 206, 336.
Bakács Tamás I. 10. — II. 3. 50.
Bakay Miklós komáromi alparancsnok X. 214.
Bakcsy Ferencz VI. 11.
Bakics Pál II. 38, 40.
Baksay Tamás, egri katona V. 320. — IX. 24.
Baky Pál III. 251.
Bala Lukács IX. 273.
Bala Szent-Miklós VII. 326.

Balassa János VII. 107, 110, 168. — VIII. 333, 337. — IX. 149, 201, — X. 259.
Balassa Imre I. 106, 196. — II. 44, 70. — VI. 23, 75, 83, 94, 104, 115, 133, 135, 136, 144, 147, 148, 162, 163, 168. — VII. 50.
Balassa Menyhért II. 87, 102. — V. 35, 121. — VI. 150. — VII. 190, 240. — VIII. 106, 170, 174, 333.— IX. 8, 134. — XI. 73, 259.
Balassa Zsigmond III. 380. — VI. 150, 159. — VIII. 63, 90, 171, 316. l. Fánchy.
Balaton I. 243, 258.
Baldus Fülöp VIII. 14.
Baleari szigetek IV. 227.
Balibég, török hadnagy II. 17.
Balkan hegyek (Hoemus) I. 317. — IV. 1.
Balog Lukács X. 365.
Balogh Ferencz V. 264.
Balthus Bonifácz VII. 68.
Bálványos vára I. 142. — VI. 83, 168.
Bánffy Boldizsár I. 42. — II. 78. — IV. 206.
Bánffy Jakab II. 18. — IV. 206.
Bánffy István IX. 200.
Banisius VI. 41.
Bank Pál VII. 108, 112.
Bányák, bányavárosok IV. 156.
Baranyay István X. 130, 131.
Barbyr Lénárt III. 43.
Barbarossa, kalóz VII. 87. — XII. 236.
Barch helység V. 156.
Barczaság VI. 74.
Bárdy István II. 19.
Bárdy László I. 15.
Bars mezőváros VII. 127.
Bars vármegye XI. 203.
Barthos István X. 340.
Baryus (Bánfalvai) István és Endre VIII. 316.
Basó Bálint VI. 34.
Bassano János VII. 335.
Bassano Péter VII. 257, 335.
Bátaszék III. 30.
Báthory Endre I. 11, 262, 288. — II. 21, 27, 60, 89, 108. — III. 25, 39, 43, 410, 445. — VI. 105. — VII. 107, 110, 115, 118, 124, 135, 139, 175.
Báthory György II. 109. — VII. 190.
Báthory István (Ecsedi) I. 10, 19. — II. 10, 17, 30, 133. — V. 33, 45.
Báthory István (Somlyói) VI. 185. — VIII. 331. — X. 105.
Báthory Kristóf VII. 214.
Báthory Miklós V. 35. — IX. 8.
Báthory család VIII. 393. — IX. 69.
Báthy Ferencz III. 381.
Bathycz Mihály X. 156.
Batthyány Ferencz II. 38.— VII. 83.
Batthány Orbán I. 168, 184. — II. 45, 58, 68, 197. — VI. 212, 243, 251. — VII. 55.
Baychy János X. 288, 293, 311, 365.
Beatrix királyné I. 4.
Bebek Ferencz I. 45, 62, 106. — II. 48, 100. — III. 370. — IV. 182, 214, 261, 269. — VI. 150, 159. — VII. 109, 239, 329.
Bebek Gergely II. 101, 103, 110. — IV. 182.
Bebek György IV. 214. — V. 18, 136. — VII. 192, 263. — VIII. 23, 63, 90, 127, 169, 171, 178. — IX. 24. — XII. 230 l. Patóczy.
Bebek Imre I. 46. — VI. 168. — IX. 190.
Bécs I. 238, 284. — II. 32, 79. — III. 76. — IV. 101. — VI. 177.
Bécsi egyetem VI. 88.
Bécs-Ujvár III. 6.
Becse III. 76. — IV. 348. — VI. 106, 187, 196, 218. — VII. 193.

Becskerek IV. 348. — VI. 106, 187. — VII. 103.
Beicsi Ambros VII. 37, 83.
Békessy Gáspár X. 205.
II. Béla király VII. 168.
IV. Béla király IX. 280.
Belay Borobás II. 14, 123.
Belény Albert VII. 342.
Belgium V. 196. — IX. 206, 210, 237, 262.
Belgrád I. 12, 269, 296. — III. 16, 39, 49, 76, 87. — VI. 185. — XII. 132. l. Nándor Fehérvár, Lándor Fehérvár.
Belgramonius Ferencz VII. 258, 333. — VIII. 94. — IX. 159.
Belhonor Angelo sebenicoi apát XI. 43.
Belsius János, követségi titkár XII. 250.
Bembo VIII. 255.
Beniczky Gáspár IX. 109.
Beniczky Miklós IX. 91.
Benkő Miklós I. 157.
Berebista a gétek királya I. 124.
Bereczk I. 108.
Bergomas orvos VIII. 132.
Beriszlo Jeromos Domitius IX. 79.
Beriszlo Péter I. 10. 335. — II. 217, 221, 248, 254, 271. — VIII. 68, — IX. 236, 254.
Bernát, sz.-györgyi apát Velenczében IX. 239. — X. 11.
Berzencze V. 29, 126.
Berzeviczy XI. 43.
Besztercze, Erdélyben I. 81.
Bethlen Farkas VII. 112, 120.
Bethlen Gábor II. 98.
Bethlen Gergely III. 40, 43. — V. 103.
Biglia Menyhért, apostoli nuncius X. 99, 152, 190.
Bihács II. 274.
Birthalomban 1540. erdélyi diéta VI. 153, 166.
Blandrata György VI. 212, 256.
Boccapaludius Antal, római polgár VIII. 285.
Bocskay György IV. 209.
Bodó Ferencz I. 243. — II. 40.
Bodó János II. 18.
Bodrog vármegye II. 7.
Bogaucius Miklós VI. 7, 22.
Bogdan István, moldvai vajda VIII. 104.
V. Bogdán, moldvai vajda V. 264.
Bona lengyel királyné III. 337. — VI. 48, 79, 80, 94, 171. — IX. 164.
Bona György VII. 101.
Boner János VI. 170, 172, 305, 306, 336.
Boner Szeverin VI. 170, 299.
Bonfinius Antal VI. 352. — VII. 11, 45.
Bonifacius raguzai barát IV. 54.
De Bonis Marin IX. 305.
Bonvicinius Afronius, a jogtudomány doctora XI. 298.
Borbás, budai jegyző II. 48.
Borbás, pap II. 7.
Bornemisza Benedek II 102. — VIII. 82.
Bornemisza Boldizsár II. 74. — VI. 123, 133. — VII. 99.
Bornemisza Farkas III. 104. — VII. 58. — VIII. 330.
Bornemisza Ferencz X. 130.
Bornemisza Gergely II. 48. — IV. 78. — V. 335. — VI. 69, 146. — VII. 1. — IX. 7. — X. 131, 148, 163. — XII. 203.
Bornemisza János II. 8. 11. 264.
Bornemisza Pál I. 280. — III. 141. — V. 138. — IX. 68, 238, 285. — XI. 100. — XII. 166. 191.
Bornemisza Péter X. 354.
Bornemisza Tamás II. 48, 193.
Borotty Albert II. 19.
Bosith Radics II. 19. — VIII. 330.
Bosnyák Jakab II. 19.
Bosnyák Mátyás II. 260.

Bosznia IV. 318. — V. 266. — X. 259. — XII. 341.
Boszniaiak III. 303.
Boszniai passa III. 81, 236, 318. — IV. 205, 214.
Boszniai zandzsak III. 244.
Brassó I. 83, 109, 118, 140. — III. 418. — VI. 24, 74.
Brener Márton VI. 177.
Brodarics István I. 41, 57, 68, 106, 180. — II. 41. — VI. 6, 44, 48, 353.
Bruneau János, nagyszombati polgár XI. 298.
Brussa V. 114.
Bubalics Lőrincz XI. 105.
Buccari XII. 342
Bucentauro, velenczei díszhajó VI. 193.
Buda I. 118, 154, 162, 173, 186, 198, 207, 210. — II. 9, 31, 40, 42, 48, 62, 77, 97, 195, 265, 304. — III. 4, 19, 258, 292, 310, 314, 318, 427, 435, 459. — IV. 131, 238, 245, 256, 287, 371. — V. 7. 66, 114, 275. — VI. 25, 73. 123, 133, 151, 159, 185, 248. — VII. 106, 338. — VIII. 89, 135, 244, 377, 385. — IX. 5. — X. 176. — XII. 100, 132.
Buda kapui és utczai II. 61, 69.
Budai passák I. 274. — III. 3. 4, 10, 16, 19, 31, 81, 92, 101, 103, 114, 147, 171, 175, 184, 192, 236, 245, 287, 349, 369, 370, 387, 411, 419, 426, 433, 454. — IV. 38, 131, 184. — V. 1, 73, 188, 195. — VIII. 15, 160, 181, 189, 253, 336, 348, 355. — IX. 5. — X. 181, 303. — XI. 46, 47, 52, 114, 157. — XII. 443
Budai prépostság VI. 87.
Buday Balázs IX. 162.
Bulgaria I. 128. — V. 75.
Buoncompagno bibornok (Philippus Cardinalis Buoncompagno) XI. 163. 194.
Busbecq Auger, I. Ferdinánd királynak követe Konstantinápolyban, a III. és IV. kötetekben általán véve; különösen pedig III. 427, 436. — IV. 6, 19, 28, 46, 54, 66, 130, 176, 400. — VII. 227. — VIII. 5, 357. — X. 105. — XII. 179.
Bussaeus VI. 334.
Butrisius Ferencz VII. 24.
Büdy Mihály X. 150, 361.

C.

Caballo Marin VI. 175, 173 b.
Caboga Lucian VII. 232.
Caboga Marin VI. 54.
Caffa II. 304. — III. 341.
Cagnollini Baldisera IV. 68, 71, 94.
Calcedon l. Skutari.
Calinicus VI. 290.
Cambray, Izabella királyné követe Konstantinápolyban IV. 161.
Camugliano Jakab IX. 127. 154.
Capelli Ferencz VI. 189, 259, 269.
Capelli János VII. 238.
Capelli Károly VI. 176, 172 b, 182, 186, 259, 268.
Capelli Lőrincz VI. 263.
Capelli Pál VI. 263.
Capelli Péter VI. 195, 263.
Cappadocia III. 251, 348.
Caprino Ferencz X. 96, 124.
Caravayal Lopez V. 148.
Don Carlos, spanyol infans. IX. 237.
Carpo bibornok (Cardinalis Rudolphus Pius de Carpo) XII. 334.
Cassitius Tamás VI. 60.
Castaldo tábornok. VII. 171.
Castillegius Miranda IV. 11.
Casul l. Kazul.
Cavas Kristof I. 42.
Cayro IV. 98.

Cazsun vajda I. 234, 252, 256.
Cesi bibornok (il cardinale Cesi) XI. 55.
Chartaginei Péter (messer Pietro da Chartagine) XII. 17.
Cherny Tamás X. 340.
Cherődy György X. 136.
Chersonesus l. Krim.
Chestingier hadnagy. II. 13.
Chios szigete III. 461.
Choka Endre IX. 303.
Choron Devecseri János XI. 100, 177, 242.
Chylimanus (v. Kylmanus) IX. 200.
Circassia III. 123.
Ciunteta Ferencz VII. 291.
Clissa I. 65. — II. 249, 279. — IV. 381. — V. 44.
Clissai zandsak. III. 81.
Clocucius Istváu, IV. 21.
Codognac (Condognatus), franczia követ Konstantinápolyban III. 210, 219, 281, 288, — IV. 251.
Collecius VI. 339.
Colonna Mark Antal X. 205.
Comenduno bibornok (il cardinal Comenduno) IX. 219, 262.
Condé, francia herczeg IX. 263, 286.
Conrat Márton VI. 257.
Copessius Lőrincz VI. 283.
Corcyra szigete X. 89, 95.
Corsica szigete V. 134.
Corsinus Endre, János királynak titkára XII. 296.
Corvinus János I. 4, 6, 30. 36. — VI. 184.
Covalovius Felix IX. 118.
Crassinius Ferencz IX. 118.
Crepovics Miklós (Rascianus). II. 62. — VII. 121.
Creta szigete X. 89, 95.
Cromer Marton VII. 181. — VIII. 235, 289. — IX. 198.
Csaba, Ethele hun királynak fia. I. 143.
Csabrag vára II. 89.
Csákán (castellum) V. 5.
Csáky István VII. 58. — XII. 218.
Csáky Mihály VI. 148, 238, 239, 242. 316. — VII. 18, 31, 35, 43, 51. 53. 63. 83. 104 — VIII. 332. — XII. 18.
Csáky Miklós II. 6.
Csáky Pál II. 102.
Csallóköz IV. 170. — XI. 306.
Csanád VII. 108, 111, 126, 131, 134, 147.
Csapy Kristof IX. 156.
Császármadarok XI. 68.
Csaszma III. 82.
Csepel szigete III. 44.
Cseresnye (cerasi öreg szemü fekete cseresnye, cerasi fekete ewlwdi cseresnye) XI. 271.
Cserkeszek III. 341. — IV. 236, 262.
Csernovics Mihaly V. 46.
Csetti kőbánya II. 52.
Csicsó vára I. 91, 99, 115, 142. — — IV. 121. — V, 264. — VI. 60.
Csík I. 159.
Csobáncz III. 431, 450.
Csúszy Pál X. 290
Cuculius Péter VII. 179.
Cyppirus Péser, dalmatiai nemes. V. 105.
Cyprus szigete III. 461. — V. 76, 99, 142, 169, 171, 197. — VI. 262. — X. 47, 73, 89, 95, 108, 230, 246, 258.
Czegléd VIII. 255.
Czerey Lénárt I. 345.
Czerneky Gáspár IV, 165.
Czibák Imre I. 71, 149. — II. 26, 35.
Czigányok IV. 249.
Czobor Imre XI. 62. — XII. 359.

D.

Dacia I. 125.
Daczó Tamás VII 240.
Dákok I. 123.

Dalmady Endre V. 138. — VIII. 152. 267, — IX. 170.
Dalmatia. I. 24, 38. 66. 309. — VI. 42, 84. — IX. 68
Dániel festész. VII. 26, 29.
Dánok (moldvaiak) I. 126,
Darnley Henrik skocziai király. Stuart Maria féje. IX. 204.
Davila. XI. 166.
Deák Gelért (Gerardus Litteratus) VIII. 125. 160.
Deák Gergely (Gregorius Litteratus), II. 97. — III. 383, 390, 393, 424. — IV. 92, 104, 381, — VIII. 85.
Deák Márton (Martinus Litteratus) IX. 149.
Deák Mihály (Michael Litteratus de Lyndva.) X. 126, l. Lindvai.
Deák Péter (Petrus Litteratus nuncupatus) VIII. 194.
Deáky Benedek. XI. 102, 104, 168, 179.
Debreczen I. 45. 63. — II. 40. — VII. 98. — VIII. 84. 99. 276, 327, — IX 25.
Debregezd III. 310.
Decebalus a dákok királya I. 127.
Decius Justus XII. 19.
Delfin bibornok (il cardinale Dolfino). IX. 142, 183, 197, 242, 311. — X. 16, 31.
Dellavechia Antal IV. 68.
Dellavechia Péter, kereskedő. III. 200, 262. 286, 308, 311, 329, 352. — IV. 3, 68.
Dellavigne, franczia követ Konstantinápolyban IV. 251.
Derecskey János X. 227.
Dersffy Farkas III. 21, 35, 45.
Dersffy Istvan II. 107. — VIII. 303, 313. — IX. 82, 177. — X. 276.
Dervisbég I. 257, 263. — III. 388. — VIII. 80.
Dessewffy János VIII. 292. — IX. 205.
Déva VI. 123.
Devecser. III. 100.
Dévén. III. 380.
Dévy János, IX. 217.
Diomedes, (Diomede guardiano delle persone del Turco) III. 204.
Diósgyőr VIII. 326.
Diotalevi Ferencz IX 243, 248. 250, 296. — XI. 147.
Divék Endre. IX. 148.
Dobó Domokos. II. 99.
Dobó Ferencz XI. 203.
Dobó Istvan I. 281. 288. — II. 99. — III. 24, 26, 34, 39. 233, 410. — VII. 109, 209.
Doboka vármegye I. 150.
Dobronyiva vára. III. 372.
Dóczy Ferenoz, V. 111.
Dóczy Gábor V, 110.
Dóczy János II. 30.
Dóczy Miklos V. 110.
Dóczy Pál. X. 279.
Dolfin bibornok l. Delfin.
Dolfino Zakár VIII. 37. 212. — IX. 89, 115.
Dombrinus Peter X. 111.
Dombó I. 236. — III. 310.
Domitius Jeromos VII. 295. — VIII. 68. 102, 102. — IX. 94.
Don folyó III. 339.
Donzellini Jeromos VIII. 24.
Doria Endre IV. 278. — V. 263. — VI, 43. — X. 89, 94.
Dornberg Vid. V. 167, 245. — IX. 225.
Drágfy Gáspár II. 60. — VI. 133.
Drágfy János I. 10.
Dragulák (havasalföldiek). I. 126.
Dragut Reis, kalóz VII. 87,
Drailing budai polgár II. 51.
Draskovics György II. 219. — VIII. 41, 61. 65, 138. — IX. 89, 159, 198, 236, 253, 258. — X. 84, 86, 144. 164, 201, 242, 300, 329, — XI. 89, 129, 205. XII. — 219
Dráva I. 179. 225, 228, 290.

Drégely III. 81.
Drinápoly II. 97. — IV. 227, 264. — V. 142, 181.
Druget (Homonai) István VI. 108.
Dubovi Mihály X. 117. 221. — XI. 67, 68, 81.
Ducagin passa IV. 239.
Dudics (Sbardellatus) Endre V. 138. — VII. 248. — IX. 74, 132, 219, 262, 267. — X. 270.
Duna I. 84, 87, 123, 128, 174. 180, 199, 204, 207, 218, 225, 269, 284, 288, 301. — II. 7, 13, 62, 86, 105, 125, 304. — III. 16, 19, 39, 44, 266, 284. 387, 456. — IV. 11, 34, 102, 227. — V. 92. — VI. 14, 25, 27. — VIII. 54, 101, 244, — IX. 297. — X. 231, 256. — XI. 157, 209, 230, 306. — XII. 55, 229, 333.
Dunai hajóraj III. 6. — IV. 226 264.
Durgut (Thorgut) török tengernagy III. 107, 144, 195, 299. 340, 353. — IV. 11, 34, 102, 227.

E.

Ebeczky X. 291.
Ebroy passa XII. 128.
Eck Gyula l. Salm.
Eger I. 158, 256. — III. 119, 304. 316, 388. - IV. 101, 122, 285. 317. — V. 96. — VII. 138, — VIII. 4, 86, 163, 287, 303, 313.
Egerben a parancsnokok biráskodása VIII. 315.
Eger vára IX. 40. 59, 67, 134. — XII. 241.
Egri egyház IX. 193.
Egri káptalan IX. 81, 273, 279.
Egri püspökök XII. 66; — sírjaik IX. 28.
Egyház szegénysége Magyarországban XI. 50.
Egyiptom IV. 112, 116.
Elfenstein György XII. 333.
Ellebrodi Nikaz X. 19, 30.
Elver Ernő VI. 289.
Ennius Verulamus bibornok VI. 34
Enyed VI. 148.
Enyey Miklós VII. 342.
Eördög Mátyás II. 93.
Eötvös Péter III. 256.
Eperjes XI. 133, 284, 290, 302, 307. 311. — XII. 247, 329.
Ephorinus Anzelm orvos VI. 249, 253, 348.
Epirus III. 126.
Erdely I. 50, 75, 97, 108, 119, 171, 229, 252 278, 285. — II. 35, 42, — III. 1, 23. 38, 51, 56, 73, 84, 87. 90, 91, 111, 138, 139, 143, 153, 160, 185, 192, 204, 209, 211, 215, 218, 235, 243, 257, 284, 286, 291, 305, 314, 318. 344, 358, 376, 386, 398, 406, 417, 438, 460. — IV. 45, 50, 67, 99. 108. 120, 134, 154, 159, 168, 177. 182, 191, 209, 215, 223. 254, 263, 271, 283, 286, 290, 306, 248, 357, 378, 387, 393, 396. — V. 34, 70, 96, 120, 161, 252, 264. — VI. 48. 88, 239, 291, 357. — VII. 99, 119, 124, 239. — IX. 104, 108. — X. 50, 58, 181, 305. — XII. 3, 36, 141.
Erdélyiek VI. 163.
Erdélyi országgyűlések VI. 95, 153. 166. — VII. 212.
Erdélyi püspök III. 24.
Erdélyi prépostság VI. 87.
Erdélyi Sebestyén V. 100.
Erdőd I. 290.
Erdődy Sebestyén IV. 272.
Erdődy Simon II. 38. — X. 189, 248.
Ermolao l. Hermolao.
Ernő főherczeg XI. 307.
Errones Anestes XII. 8.
Érsek Ujvár IX. 38, 49, 152. — X. 87, 121, 133, 159, 174, 206, 228, 361. — XI. 10, 31, 196, 245, 285.

Erzerum III. 326, 331, 342, 348, 353, 359.
Erzsébet angol királyné. IX. 263.
Erzséket lengyel királyné XII. 24.
Erzsébet franczia királyné X. 91, 108.
Erzsébet (Valois-i) spanyol királyné. IX. 262.
Espan György III. 44.
Eszék I. 65, 156, 180, 228. — II. 16.
Eszéki János I. 68. 107, 153, — II. 45, 64, 196. — VI. 112.
Esztergam I. 227, 238, 284. — II. 80, 86, 305. — III. 13, 16, 19, 258. — V. 65. — X. 87.
Esztergami káptalan X. 141, 315. — XI. 81, 103, 165.
Esztergam vármegye XI. 155.
Eszterpami gandsak III. 19.
Esztherí Deák György I. 47, 61.

F.

Faberinus VI. 276. — XII. 4.
Fabinus János V. 263.
Fabinus Jeromos V. 263.
Fabius György IV. 126. — V. 383. — X. 109.
Fabricius Pál XII. 368.
Fáczánok XI. 68.
Famagusta X. 89, 230, 258, 303.
Fánchy Borbála Balassa Zsigmond özvegye VIII. 316.
Farkas, zweibrückeni herczeg IX. 286.
Farnad mezöváros III. 432, 456.
Farnas Mihály VI. 34.
Farnese Sándor bibornok (il cardinal Farnese) VII. 56. — IX. 248, 257.
Fazzini Bertalan III. 350. — IV. 4.
Fegyvernek II. 21.
Fehérvár Gyula I. 141. — VII. 285. — VII. 103, 129, 132, 155, 166.
Fehérvar Landor II. 21, l. Belgrád
Fehervár Nándor I. 8, 12, 27. 228, 298 l. Belgrad.
Fehérvár Neszter I. 298
Fehérvár Székes I. 157, 227, 238, 244, 298. — II. 14, 25, 84, 86, 297. — IV, 101, 205, 220, 380. — V. 44. — XI. 230.
Fehér vármegye I. 150.
Fekete János I. 229.
Fels Lénárt II. 45.
I. Ferdinand császár és király, a III. IV. VI. VII. VIII. kötetekben általán véve ; különösen pedig I. 38, 51, 68, 198. 208, 224. — II. 27, 41, 105, 108, 196, 280. — III. 1, 3, 7, 9, 14, 16, 18, 19. 30, 31, 32, 33, 76, 144. — IV. 44. 48, 97. — V. 15. — VI. 22, 58, 61, 84, 127. — VII. 3, 23, 267, 345. VIII. 46. — XII. 8,
Ferdinánd ausztriai főherczeg V. 9. — VIII. 43, 197.
Ferdinand Aragoniai, nápolyi király I. 5.
Ferdinánd bajor herczeg XI. 148, 295.
I. Ferencz franczia király I. 38, 41, 51, 66, 77, 119. — III. 78, 85, 89, 105, 112, 145, 175, 206, 211, 215, 234, 241, 253, 281, 288, 312, 344, 357, 368, 395, 460. — IV. 20, 21, 50, 60. 106, 262. — VI. 34, 43, 87, 128, 309. — VIII. 53. — XII. 333.
Ferencz deák II. 58.
Ferera Mihály III. 121.
Ferhat Hungarus, török tiszt. III. 236, 246.
Ferthal pasa IX. 168.
Fertő VII. 40.
Filek vára III. 81, 351, 369, 370, 380. 383, 455. — IV. 153, 170, 271. 380. — V. 44. — VIII. 10.
Fiume III. 120. — XI. 147.
Flandria VI. 48. — VII. 228, 238.
Fodor János III. 21.
Fogaras vára I. 140. — IV. 246. — VI. 105.

Fonód vára X. 87.
Fons Belaeus (Fontainebleau) VI. 309.
Fontico (németek háza Velenczében) IV. 29.
Forgács Ferencz VIII. 370. — IX. 213, 262, 272.
Forgács Simon. V. 91. — VIII. 55. 63. — IX. 56, 201, 227. — X. 93, 174. 197, 208, 240, 251, 267, 276, 278, 304, 343. — XI. 10, 112, 180, 196.
Francziák IV. 33, 59, 95. — V. 182, 253.
Franczia kémek Bécsben IV. 266.
Franczia követek. IV. 21, 266. — V. 98, 135.
Francziaország I. 118. — IV. 1. — VI. 18, 85. 127. — VII. 217. — VIII. 5. — XI. 226.
Frangepán Ferencz egri püspök, utóbb kalocsai érsek I. 41, 57, 68, 106, 196. — VI. 11, 123, 159.
Frangepán Gergély kalocsai érsek II. 8. 15.
Frangepán Kristof II. 21.
Frangepán Tersacti Gáspár XI. 207.
Frangepán Zluini Ferencz XI 199, 207.
III. Frigyes rajnai várgróf (Palatinus Rheni) és választó VIII. 41, 57.
Frigyes János száz herczeg és választó VI. 231. — VII. 84. — IX. 207.
Frigyes szász-gotai herczeg (der Mittler) IX. 206, 210.
Fuggerek Magyarországban VI, 282.
Fügedy János VIII. 188.
II. Fülöp spanyol király III. 191. — IV. 21. 277, 288, 290. — V. 98, 148, 164. 186. 192, 264, 385. — VII. 84, 223. 228, 365. — VIII. 53. 247. — X. 47. 91, 94, 108. 178. 205, 246. — XI. 227. — XII. 237.
Fülöp hassiai gróf VI. 231. — IX. 207.
Fülöp Demeter egri hadnagy V. 307. — XII. 242.

G.

Gagliani Benedek V. 168. — IX. 225.
Gagliani Domokos. IX. 226.
Galassus Vincze IX. 299.
Gall Ádám V. 113.
Gallus Anaxius l. Huszár.
Gamrat Péter VI. 42, 54.
Garam folyó I. 257.
Garhay X. 80.
Gáspár doctor VIII. 267.
Gastaldo János II. 88. l. Castaldo.
Gaztelu Domokos III. 149, 154, 169, 181. 190, 197, 199, 289. — IV. 3, 13. 29, 32, 66, 81. 86, 89, 96, 115.
Gechey Márton I. 47. 61.
Gelley Zsigmond VI. 38, 200.
Gellyény Sebestyén II. 20.
Genua III. 461.
Genuaiak IV. 34, 277.
Georgiaiak III. 221, 253, 326. 342, 373, 378, 386, 395, 399. — IV. 102, 261.
Gera Ferencz XI. 300.
Geréb Péter VI. 164.
Gerendi Márton VI. 106, 121, 154.
Gerendi Péter V. 133.
XIII. Gergely pápa XI. 159, 169, 227.
S. Germain en Laye-i békesség X. 109.
Gesztes vára I 158. — III. 81.
Gétek I. 123.
Gewrski VII. 181.
II. Géza magyar király I. 146.
Ghebultovski Szaniszló IX. 115.
Ghyczy György érsekujvári kapitány X. 73. 272, 304. 351, 364. — XI 13, 145, 171, 275.
Giurminich Ferencz IX. 62.

Gluceyich kapitány IX. 302.
Goletta III. 166, 171, 195, 213.
Gonzaga Ferdinánd VI. 299.
Gonzaga Péter Alajos VI. 299.
Gorka Endre VI. 225, 234, 246,
Gotha város IX. 206.
Gothok I. 123.
Gömör Ferencz egri hadnagy V. 307.
Görög János X. 290.
Görög Mihály X. 28.
Görögország III. 228.
Görögök III. 326, 303. — IV. 50. — VII. 95.
Gradonico Pál VI. 213.
Grandchamp Vilmos V. 262.
Grätz város X. 91.
Graussiupulo Antal IX. 144.
Gravellingí ütközet VII. 228,
Gregoriánczi Pál I. 280. — VII. 159, 160, 163, 171. — VIII. 54, 58. — XII. 310.
Grisentius Vincze X, 14.
Gritti Alajos I. 52, 69, 93, 149, 336. — II. 31, 35. — VI. 16, 18, 21. — VII. 108. — XII. 297.
Gritti Endre II. 31.
Grosutto Antal IX. 178, 179, 181,
Grumbach Vilmos IX. 206, 210.
Gusith Endre IV. 23, 72.
Gusith Katalin V. 112.
Gusith László V. 112.
Guspari Gáspár V. 147.
Guzman Márton IV. 51, 89. — VII. 231, 364. — XII. 244.
Gyalu I. 142. — VII. 151.
Gyergyó I. 150.
Gyerlahouzki Erasmus VI. 14.
Gymes Ferencz egri hadnagy IX. 227. — XII. 239.
Gyógy, fördőhely VII. 13.
Győr I. 252. — II. 116. — III. 457. IV. 100, 170. — VI. 198.
Győri káptalan X. 122.
György markuláb, azaz brandenburgi őrgróf II. 21.
György frater l. Martinuzzi.
György, Georgius haereticus XI. 24.
III. Gyula pápa VII. 56.
Gyula vára I. 288. — II. 115. — III. 80, 148, 154, 316. — IV. 199, 297, 332. — V. 30, 179. — VIII. 4, 260, 276. — IX. 168, 180, 185, 188.
Gyulafehérvár l. Fehérvár.
Gyulaffy László V. 266. — IX. 272.
Gyulay István X. 111, 143. — XI. 86.
Gyury Mihály IV. 48, 58.
Gziaffar Kara török katona VIII. 375. 388. 375, 388,
Gziehangyr, II. Szolimán szultán fia III. 165, 169.

H.

Hadi tanács XI. 95, 111.
Hadumus VII. 167.
Hajdarpassa III. 83, 92, 119, 123, 167. — XII. 128.
Hajduk VII. 167.
Haldenberg Gáspár X. 185.
Halymás Kristóf X. 205.
Hamzabég II. 97. — III. 17, 22, 54, 92, 312, 369, 371, 380, 424, 433, 454. — Boszniai passa V. 63, 66. — VIII. 10, 262.
Hamza kara, szécheni zandsak IV. 10, 39, 343, 380.
Hanza nevű török XII. 292.
Haramia Péter III. 280.
Haranglab Miklós VI. 152.
Hasenberg János VII. 60, 71, 78, 80, 92, 102.
Hassathya II. Szoliman szultán neje I. 193, 229. — III. 115, 135, 167, 169.
Hatszeg I. 143. — VII. 161.
Hatvan III. 401. — IV. 101.
Hatvani gyülés II. 19.
Havasalföld I. 73, 85, 100, 119 — II. 39. — III. 461. — IV. 378. — V. 27, 118, 226. — VIII. 6, 11.
Haydenreich Erasmus IX. 199.

Hazzanbégh, tolmács IV. 149, 152.
Hazzanbég hatvani zandsák VIII. 70, 77, 79.
Hazzan aga, Barbarossa fia XII. 137.
Hebrai passa III. 272. 435.
Heder Dely VIII. 126.
Hedervàry Ferencz I. 11, 15. — II. 266.
Hedervàry László IX. 82.
Hellespontus III. 278.
Helm Remigius VI. 235.
Helytartói királyi törvényszékek XI. 258, 281, 287.
VIII. Henrik angol király I. 38. — VI. 87.
II. Henrik franczia király IV. 288. — VII. 223. — VIII. 5, 41, 50, 67.
Henrik Valois-i lengyel király XI. 158.
Henrik braunschweigi herczeg VII. 238.
Heraclides Jakab samosi dezpota, moldvai vajda VIII. 103.
Herberstein Zsigmond II. 56.
Herczegovina I. 309.
Hermolaus Jeromos IX. 114, 122, 125.
Heves vármegye IX. 77.
Heyczey Mihály VIII. 147.
Hobordánszky Kristóf IX. 56.
Hódoltság török V. 128. 176, 201. — VIII. 69.
Hoffinger Gáspár X. 189.
Hollókő III. 81.
Homonnai Ferencz II. 30.
Homonnai Imre VII. 122. l. Drugeth.
Hont vármegye XI. 197. — XII. 286.
Honter János VI. 13, 26, 71, 73, 174. b. 288, 316. — XII. 308.
Hooz Gáspár VIII. 14.
Horváth Bertalan I. 264.
Horváth Petropolyai Ferencz egri várnagy V. 315, 319. — VIII. 324, 346, 391. — IX. 35.
Horváth György VIII. 156.
Horváth István VI. 134.
Horváth Márk II. 96. — IV. 245.
Horváth Mátyás I. 43. — II. 39.
Horváth Mihály VI. 139. — VII. 13, 85.
Horváth Miklós III. 205.
Horváth Péter III. 95, 100, 113, 127, 232.
Horvátinovics VIII. 8.
Horvátország III. 458. — IV. 269.
Hosius l. Osius.
Hosszutóti György V. 7. — XI. 143.
Hothin vára I. 91, 136.
Hraztovicz vára Boszniában IX. 236, 253.
Hruztan passa I. 169, 216, 254. — III. 25, 27, 42, 43, 50, 101, 108, 109, 111, 115, 119, 120, 123. 126, 131, 134, 137, 141, 148, 149, 150, 159, 161, 167, 169, 179, 192, 196, 202, 232, 243, 261. 268, 269, 278, 280, 288, 290, 298, 306, 309, 338, 344, 364, 399, 406. — IV. 7, 10, 24, 40. 99, 147, 157, 165. 177, 185, 200, 263, 269, 282, 285, 306, 333, 393. — V. 118. — VII. 75, 241, 358. — VIII. 7, 14, 69, 79, 100, 160. 181, 189, 253, 336, 348, 355, 374, 393. — XII. 126, 161.
Hueber udv. kamarai tanácsos XI. 140.
Hugi Antal IX. 143.
Hugonoták V. 134, 196, 260, 263. — IX. 237. 262.
Humа nevű török III. 281.
Hunok I. 121, 143.
Hunyad vára I. 30, 45, 63, 142. — II. 40.
Hunyad vármegye I. 150.
Hunyadi János I. 138, 143. — VI. 174.
Hurem Mészáros, török vezér. VIII. 160.
Husayn Dede VIII. 130, 160.

Huszár Gál (Anaxius) VIII. 188, 190, 197, 206, 213, 222, 237, 250.
Huszárok I. 149.
Huszt vára I. 42. — IV. 379. — V. 19, 200, 252.

J.

Jachimovics IX. 120, 166.
Jacuinus Jeromos VI. 111, 243.
Jakabházy Gáspár X. 365.
Jakimozky Pál X. 173.
Jakobinus Jeremiás VI. 12, 25, 48, 71.
Jaksics II. 6.
Jakussics Ferencz VI. 115, 199. — VIII. 21.
Jamboly helység V. 181.
János (Zápolyai) király I. 44, 50, 68, 97, 137, 151, 153, 196, 229. — II. 26, 43, 48, 66. 77, 302. — III. 38, 58, 96, 105, 243, 254, 451, 460. — IV. 45, 50, 60, 94, 110. 177. 349, 386. — VI. 22, 27, 45, 60, 65, 88, 97, 104, 111, 141, 185. — VIII. 6. — IX. 27. — X. 168. — XII. 206.
János ausztriai (don Juan d' Austria) X. 205, 315.
János brandenburgi őrgróf VII. 238.
János Endre Bálint krakkói prépost VI. 49.
János londoni püspök I. 41. — II. 41.
János lundeni érsek I. 59, 67. — VI. 58.
János I. Corvinus. Hunyadi.
János Zsigmond választott király erdélyi fejedelem I. 216, 287. — II. 44, 45, 56, 66. 108. — III. 23, 35, 57, 78, 84, 93, 146. 162, 211, 218, 236. 246, 248, 255, 298, 305. — IV. 45, 134, 177, 290, 349, 357, 386, 397. — V. 15, 103, 200, 218, 264. — VI. 133, 142, 151, 154, 167. — VII. 3, 5. 54. 103, 111, 116, 120, 169, 241, — VIII. 296, 330, 362. — IX. 25, 108, 188. — X. 178, 181. — XII. 11, 14.
Jászok-kunok V. 125.
Jász-Berény VIII. 134, 186, 246, 271. — IX. 175.
Jazyges Metanastae I. 125.
Ibrahim passa I. 52, 69. — II. 20. — III. 263, 265, 267, 269, 278, 288, 290, 307, 329, 348, 369, 387. 397, 426. — IV. 10.
Ibrahim tolmács III. 51, 91, 158, 173, 192, 333, 355. — IV. 151. — V. 23.
Jeruzalem III. 168, 178, 196.
Igel Vilmos zólyomi kamaragróf, XI. 71, 269.
Illés moldvai vajda VII. 112, 116.
Illicinus Péter VII. 233. — VIII. 228. — IX. 157, 211. — X. 234. — XI. 67. — XII. 288, 313.
Illosvay Péter VIII. 373.
Illyrek I. 128.
Illyr nyelv I. 120.
Imbrahor passy IV. 140.
II. Joakim brandenburgi választó IV. 37.
Jovan czár II. 26.
Jovius János IX. 282. — X. 21, 150, 175.
Jovius Pál noverai püspök I. 178. — VI. 29, 255.
István moldvai vajda I. 96.
Istvánffy Miklós XI. 62.
Junusbég III. 355.
Justinopolis város IV. 172.
Juszupf aga III. 216. 235.
Ivancs vára III. 82. 95.
Izabella királyné I. 118, 127. — II. 44. 66, 99, 195. — III. 18, 22, 35, 40, 43, 84, 103, 114, 138, 170, 173, 174, 193, 211, 232, 240, 254, 268, 284, 302, 309, 315, 337, 358, 365, 450. — IV. 21, 37, 137, 182,

191, 209. 215, 290, 349, 357, 386, 397. — VI. 153, 168, 256. — VII. 3, 5, 52, 54, 59, 120, 129, 140, 148, 161, 169, 184, 339. — XII. 23, 230.

K.

Kakath (castellum in ripa Danubii e regione Stigonii) V. 155.
Kakonius János I. 155.
Kalanday Gergely II. 13.
Kalandosok II. 150.
Kállay János I. 49. 61. — VI. 83. 133.
Kalmancsehi Márton VI. 19.
Kálnay VI. 39.
Kalocsai kadi VIII. 378, 382. 385.
Kamara magyar XII. 64, 253, 257, 262, 280.
Kamenitz I. 292.
Kamonczi Balázs I. 281. — II. 20.
Kanizsa V. 5.
Kanizsay Orsolya, Nádasdy Tamás neje VIII. 284.
Kápolnay Ferencz I. 62. — II. 84.
Kappy aga IV. 140.
Kapornoki Mihály XI. 186. 200.
Kaposvár IV. 100, 122.
Karácsonkő apátság I. 93.
Kara gziaffar l. Gziaffar.
Karahamza l. Hamza.
Karamania III. 108.
Karansebes III. 217, 228, 452.
Karinthia I. 255.
Karlovics János II. 259.
I. Károly (Robert) magyar király I. 137.
V. Károly császár. I. 40, 44, 50, 60, 77, 119, 198. — II. 34, 41, 88, 269, 271. — III. 77, 144, 234, 337, 357, 460. — IV. 61, 138. — V. 216. — VI. 25, 34, 43, 47, 58, 61, 66, 84, 210, 231, 267, 274, 297, 300, 303. — VII. 85, 98. — VIII. 44. — IX. 207. — XII. 8.
IX. Károly franczia király V, 135. — X .91, 108. 180. — XI. 232.
Károly főherczeg V. 9, 385. — IX. 49, 129, 134, 197. — XII. 290.
Karom város I. 293. — II. 259.
Karpatok I. 128. 255.
Karz vára III. 264, 302.
Kassa város I. 4, 7, 61, 161, 223. — II. 88.
Kaszanbég II. 39. — III. 40, 244,
Kaszonpassa II. 98. — III. 10, 47. 50, 108, 414, 431. — VII. 123, 130, 136, 166, 169, 181, 242, 337.
Kaszon vajda II. 42.
Katalin Verancsics Antal rokona XI. 19.
Káthay Ferencz II. 209. — V. 324. — IX. 56.
Katzianer János I. 65. — II. 28, 40.
Kavassy László I. 158.
Kavassy Mátyás I. 64.
Kazul passa III. 10, 47, 50, 108.
Kecskemét VIII. 255.
Kékkő vára VIII. 279.
Kelemföld I. 218. — II. 52.
VII. Kelemen pápa I. 38. — VI. 87.
Kenderesy Endre II. 52.
Kendy Antal III. 104. — VII. 240.
Kendy Ferencz I. 281. — II. 70. 100. — III. 26, 410. — VI. 106, 121, 154. — VII. 54, 58, 112, 120, 131, 239. — XII. 166.
Képiró Demeter ráczkevei polgár IX. 136.
Kerecsényi László V. 324. — VIII. 254, 257, 263, 273. — IX. 189.
Keresztúr I. 150.
Keresztély bécsujvári püspök X. 187.
Keresztély Bálint minorita IX. 145.
Kéry IX. 171.
Kesserü Mihály I. 152.
Kessö XII. 8. 11.
Kevendy Imre VI. 90.
Kevesdy Endre I. 281.

Kezeg Endre IX. 173.
Kezes Tamás XI. 27.
Kézmárk város VI. 17.
Kilia I. 115.
Kindler János VI. 268, 291.
Kis Babay Pétər II. 62.
Kis Tályai István VIII. 158.
Kiss Péter IX. 170, 172.
Kizdi I. 15¹. — V. 288.
Klubnik Bálint X. 314.
Kmita Wisniczei Péter VI. 79, 80, 207, 235, 296.
Kókay Ferencz III. 45.
Kolozs vármegye I. 150.
Kolozsvár I. 109, 151. — VI. 28, 58.
Koloszvárott 1539. erdélyi országgyűlés VI. 58.
Kolozsvári Miklos VII. 9.
Komárom I. 247, 284. — III. 9, 16. — V. 60. — X. 214, 253. — XII. 97.
Komját I. 266.
Koniecki János IX. 120, 163.
Konkolyi Péter II. 49.
Konstantin Péter moldvai vajda III. 226.
Konstantinápoly, a III. IV. és V. kötetekben általán véve, különösen pedig I, 12, 274, 288. II. 97. — III. 42, 34, 49, 150, 340, 435. — IV, 48, 229. — V. 95, 105. —
Korbavia I. 29.
Korher Peter X. 193.
Korlát Kristóf IX. 155.
Kornis Miklós VI. 133.
Korotna III. 31, 372. — IV. 100, 122.
Korpona III. 381. — V. 63.
Kosztanicza II. 40. — IV. 208.
Koszvich Menyhért X. 330.
Köcsög Balibég II. 71.
Körmöczbánya X. 336, 339.
Körös I. 128. — VII. 136. — VIII. 255.
Kőszeg I. 290.
Kővár. V. 19.
Követségi kiadások V. 239.
Követségi napló V. 235.
Krakó VI, 14, 47, 51.
Krakoi egyetem VI. 88.
Kralócz Pál zágrábi kanonok X. 329.
Krasznahora vára IX. 214
Krim III. 339.
Krusich János II. 102.
Krusich Péter II. 257, 277.
Krzivicki Péter VI. 51.
Kubinyi Jakab XII. 97.
Kubinyi Kristof VIII. 155. — IX. 140. — XI. 200, 217.
Kun Balázs VIII. 329, 337.
Kun Gothard I. 43. — II. 37.
Kun Selley Pál IX. 217.
Kunok VIII. 4, 83, 264.
Kurdok III. 213, 221.
Kutasy János XI. 167, 182.
Kuzulbas IV. 7. 47.
Küküllő vára I. 115. — IV. 121. — V. 264.
Küküllö vármegye I. 150.
Kürt aga V. 264.
Kwyunchy Hamza (Hungarus) III. 256.
Kylman Endre X. 305. — XI. 267.
Kywan csausz III. 185, 193.

L.

I. Lajos magyar király I. 137.
II. Lajos magyar király I. 9. 37. 149, 181. — II. 14. 250, 280. — III. 59, 76. — VI. 85.
Lándorfehérvár II. 121. l. Belgrád.
Lassota Szaniszló VI. 257, 294. — VII. 180.
Laszki Jeromos I. 19, 186. — II. 28, 42. — VI. 18, 21, 25, 28, 62, 96, 156. — VIII. 78.
Laszki Szaniszló VI. 229, 305. — VIII. 50.

V. László magyar király I. 138.
Lázár Ferencz I. 43, 63.
Lázár szerb fogoly X. 357.
Lely Endre hadnagy II. 20.
Lembergben 1546. lengyel országgyűlés VI. 207.
Lengyelek III. 265. — X. 182. — XI. 230, 307.
Lengyelország I. 128. — III. 236, 244, 248, 256, 285, 344, 358, — V. 250. — VI. 45, 46, 54, 169. — X. 238.
Lengyelország és Litvánia uniója 1569. Lublinban IX. 303.
Lenkovics János uszkokok kapitánya IV. 206, 296.
X. Leo pápa II. 243, 344, 245, 248, 245, 269.
Leonora franczia királyné I. 66.
Leonora ausztriai főherczegnő IX. 262.
Lepantoi tengeri ütközet X. 315.
Lesina IX. 184.
Léva II 89. — III. 381. — X. 247. — XI. 10.
Lévy György tapolcsai lelkész X. 191, 192.
Licca I. 29.
Lindvay Mihály X. 197, 200, 223, 313. 314, 347. — XI. 7, 26, 28, 32, 34, 55, 252.
Lippa I. 223. — II. 69, 89. — IV. 290, 317, 348. 357, 387. — VII. 171. — VIII. 16. — IX. 5.
Lipter Ágost X. 342.
Liptó vármegye IX. 138.
Liszthy János VIII. 52, 249. — IX. 209. — X. 84. — XI. 44, 85, 152, 176, 242, 248, 396.
Lodoméria Boszniában XII. 343.
Lónyay Gergely I. 47, 61.
Lónyay Péter II. 28.
Lorantius Jakab V. 182.
Lossonczi István II. 89. — VII. 109. 115, 123.
Löcse város VIII. 168. — XII. 221. 249.
Lőrincz pap II. 7.
Lublinban 1569. Lengyelország és Litvánia közti egyesűlés IX. 303.
Lucich Mihály IX. 62.
Lucius János VI. 176. b.
Lucretius János Albert IV. 54.
Lugos város III. 217, 228, 452.

M.

Macarius József VII. 33.
Maczeowski Samu chelmi püspök VI. 45.
Madarassy Péter VIII. 158.
Maeotis III. 339.
Magócsi Gáspár II. 103. — VII. 210. 242, 273. — V. 335, 344. — VIII. 63, 90, 375, 377. — IX. 40, 67, 76, 81, 99. — XII. 4.
Magyar Bálint X. 87.
Magyarok XII. 14.
Magyar a töröknél III. 381.
Magyar jog I. 215.
Magyar katonák VI. 25.
Magyar nemzet V. 23.
Magyar nyelv. I. 120, 182.
Magyarország I. 179, 215. — III. 88, 203.
Magyarország határa Erdélylyel V. 22.
Magyarországi tanács IV. 49.
Mahmud (Alemanus) III. 236, 244. 249, 256, 283.
Mahmud bég. V. 24. — IX. 272. — X. 244, 246, 253. — XI. 212, 218.
Mahmud tolmács III. 381.
II. Mahomed török szultán I. 138.
Mahomed passa V. 49.
Majlád István I. 62, 95, 106, 108, 196, 224, 240, 336. — VI. 9, 23, 75, 82, 87, 94, 105, 115, 133, 135,

144. 153. 156, 162. 163. — VII. 99. 106, 126. 139. — VIII. 8.
Malta IV. 227. — V. 99. 142. — VII. 223.
Malvezi János Maria, a III. IV. és V. kötetekben általán véve különösen pedig I. 253. — III. 7. 50, 67, 83, 103, 118, 134, 147. 157, 183, 190, 215, 248, 271, 284, 294, 376, 428. 436. — IV. 298. stb. — VIII. 7.
Manlich Mátyás IV. 29.
Mannius XII. 7.
Mantuai herczeg X. 20. 69.
Máramaros I. 42.
Mária magyar királyné I. 11, 66. — II. 25.
Mária angol királyné III. 191.
Mária bajor herczegnő, Károly főherczegnek neje X. 208.
Marianus frater XII. 343.
Marilianus Mátyás VI. 39, 135, 138. 140, 143.
Markus Péter I. 150. — II. 45, 58, 62, 197.
Marnavics János Tomko II. 217.
Maroniták IV. 54.
Maros folyó I. 127. 191.
Máros széke I. 150.
Maros Vásarhely VII. 120, 149.
Maros Vásarhelyen 1540. erdélyi országgyülés VI. 75. 95, 156, 164. — VII. 52.
Marseille-ben 1573. congressus XI. 224.
Marsupinus János VI. 49.
Marthalich Mátyás III. 205.
Martinuzzi György I. 16, 24, 68. 107, 116, 151, 153, 223, 237. 252, 278, 281, 334, 337. — II. 33, 44. 51, 64, 66, 86, 195, 197. — III. 28, 35, 59, 93, 165, 173, 284, 410, 443. — IV. 184, 195, 239, 393. — VI. 58, 62, 65. 76, 83, 95, 109, 110, 112, 126, 133, 135, 160, 173, 183, 217, 226, 231, 299, 302, 320, 323, 340, 344. — VII. 3, 5, 23, 50, 56, 63, 73, 75, 85, 98, 103, 104, 112, 120, 129, 131, 135, 140, 148, 151, 158, 160. — XII. 39.
Márton mester Varancsics Antal szakácsa. XII. 349.
Mataszovit Elesz nevű török IV. 72.
Mathesius István győri prépost X. 140.
Maticsnay István VI. 13.
Mátra II. 24.
Matthys Balázs VIII. 194.
Matthyus Ferencz VIII. 194.
Mátyás király I. 3, 85. 116 149.
Mátyás király csüre Budán II. 62.
Matyusfölde I. 257.
I. Maximilián császár I. 9. — II. 5. 240, 266. — VI. 141.
II. Maximilián császár, magyar és cseh király az V. kötetekben általán véve, különösen pedig II. 104. — IV. 39, 103. — VII. 228. — VIII. 18. — IX. 220. 289, 292 stb. — X. 24. 33, 38, 48, 50, 91, 178.
Maureus Royzius Péter XII. 309.
Mecca III. 202.
Medgyes I. 93. 142. — II. 36. — VII. 107, 120.
Media III. 399.
Medici Cozimo VIII. 132.
Medici János Angelo VIII. 132.
Mehemet passa I .163, 173. — III. 310.
Mehemet bég belgrádi zandsák I. 99, 170, 208, 224, 254. — II 33, 45. — IV. 254. — V. 23. 45, 74, 104, 110, 151, 162, 201.
Mehemet hatvani zandsák II. 209.
Mehemet görögországi beglerbég III. 359.
Mehemet Tschelebi V. 114.
Melanchton Fülöp VIII. 144 — XII. 18.
Melegh Boldizsár IX. 215.
Melicens János VIII. 158.

Menabene Apollonius orvos XI. 212, 218.
Menyhért csillagjós VII. 99.
Mérey Mihály IX.200. — X. 1 94. — XI. 63.
Mergiaettiod III. 264.
Mészáros Janos XI. 115.
Mezey Mihály VIII. 126.
Mihálffy János VIII. 3.
Mihály Deák III. 11.
Mihály havasalföldi vajda II. 16.
Mihul moldvai vajda I. 91.
Miklós Bala Szent IV. 100.
Mikola László VI. 154.
Mikulich Mihály XI. 73, 105, 167.
Millavesi Magdolna XII. 212.
Mindszenti Endre X. III. 115, 211.
Mindszenti Tamás VI. 11.
Mingrelia IV. 249, 262.
Miquez János V. 25, 183. — IX. 225.
Mirandai Márton III. 226. 241.
Mirandula Pál VIII. 269.
Mirandulanus fiscalis XI. 66.
Mircse havasalföldi vajda IV. 138, 187, 197, 263, — VII. 116, 136, 139.
Mircsics havasalföld vajda III. 207. 255, 272, 419, 430, 461.
Miscovius Sándor VI. 209.
Misich János VII. 291.
Missey István VIII. 158.
Móczok VI. 124.
Mohács I. 290.
Mohácsi ütközet I. 37, 149. 181, — II. 21.
Moldva I. 50, 80, 94, 100, 108, 119. — II. 43. 107. — III. 461. — V. 27, 220. — VI. 22. — VII. 111, 116, 150, 213. — VIII. 11. 103.
Moldvaiak VII. 160, 169.
Molnár Albert VIII. 70.
Molnár Mihály IV. 301.
Monoszlay János veszprémi püspök IX. 23.
Monoszloy Miklos X. 226. — XI. 166.
Morava folyó I. 311.
Moré János II. 127.
Moré László II. 40. — III. 393.
Moré Péter II. 95. — VI. 90, 125.
Morea III. 364. — XI. 145.
Morgay János I. 15.
Móricz szász herczeg II. 96.
Morone János bibornok (il cardinale Morone VIII. 142. — IX. 248. X. 153, 198. — XI. 215.
Mosóczy Zakár XI. 8.
Mothon XI 145.
Mulla Márk VI. 196.
Munkács I. 283. 288. — IV. 195. 209. 330 — V. 18.
Muraköz, V. 140.
Murán vára IV. 170.
Murány Pál XII. 211.
Murath III. 30.
Musla III. 16.
Musnai Ferencz VI 36, 41.
Muthy Benedek X. 197.
Muztafa szultán II. 189. — IV. 7.
Muztafa II. Szolimán szultán fia III. 3, 111, 115, 118, 120. 123, 128, 141, 150, 165, 267, 348, 373.
Muztafa budai passa II. 212. 304. — V. 1, 275, 300. — VI. 361. — X. 167. 181.
Muztafa szökevény III. 242.
Münsterberg Sléziában herczegség IV. 364.
Mysia I. 128, 320.

N.

Nádasdy Tamás II. 31. — IV. 20. 205. 299. — VI. 335. — VII. 2, 10, 11, 18, 21. 42, 49, 52, 58, 66. 74, 75, 83. 92, 102, 109, 118. 122. 126, 127, 130, 135, 139. 155. 166, 238, 273, 347, 364. VIII. 49, 56, 284. — XI. 129.

Nádudvari esperestség XII. 318.
Nagy Balázs III. 390.
Nagy Bernát XI. 300.
Nagy Ferencz VIII. 185. — X. 129.
Nagy Gergely II. 7. — X. 365.
Nagy Imre IV. 48.
Nagy János X. 343, 345. — XI. 56.
Nagy István II. 207. — III. 114, 290, 396. — X. 214.
Nágy Máté VIII. 330.
Nágy Mihály VIII. 391.
Nagy-Bánya V. 19.
Nagy-Szombat III. 372. — IX. 212, 278. — X. 228, 294, 322, 347. — XI. 183. 254, 298.
Nahchenad III. 264.
Nah-Sirvan város III. 323. l. Sirvan.
Nándor Fehérvár. I. 8, 12, 27, 228. — II. 5, 70. — VI. 184. — l. Belgrád.
Nassy don József V. 183, 191. — IX. 225.
Naszadisták II. 27. — IX. 201, 290.
Naugerius Bernát VII. 238.
Naxos herczegség V. 183.
Németek IV. 21.
Német birodalom IV. 105.
Német fejedelmek IV. 105. — IX. 262.
Német katonaság I. 109, 162, 175. 226, 245. — VI. 24.
Német Dénes IX. 289.
Némethy Ferencz VII. 216, 242. — VIII. 116, 331.
Neszter folyó I. 91, 114, 129.
Neszter Fehérvár I. 114.
Niconitius Ferencz VI. 40.
Nicossia város X. 89.
Nigar Tamás II. 248.
De Nova Domo Joakim IX. 199.
Novák Miklós XI. 78, 83.
Novigrád IV. 208.
Nürnberg X. 91.
Nyárhid X. 277.
Nyáry Ferencz II. 48. 78, 87.
Nyáry Lőrincz II. 95. — III. 86.
Nyemze (Nemus) I. 126.

O.

Oberdánszky János II. 39.
Obluciza város VI. 27.
Ó-Buda I. 165, 219. — II. 79. — III, 16.
Ocziakow podoliai vár VI. 196.
Offenbánya VI. 124. 162.
Ogradinecz lengyelországi vár VI. 306.
Ojtosz I. 95, 108.
Oktávás törvényszékek VII. 124. — XI. 234, 282, 302, 311, 314.
Oláh Balázs I. 15. — II. 7, 18, 127, 168.
Oláh Ilona XI. 296.
Oláh Mikiós I. 280. — II. 105. — IV. 20, 22. — V. 309, 333. — VII. 76, 82, 93, 95, 106, 114, 115, 132, 145, 146, 147, 177, 189, 218, 320. — VIII. 47, 67, 96, 151, 163, 189. — IX. 27, 70, 136, 197, 204, 209. — XII. 197, 315.
Oláhok I. 85. 134. — III. 226, 236, 246, 300, 303, 312.
Oláh nyelv I. 120.
Oláhvár III. 456.
Olaszok XI. 42, 230.
Olaszhon IV. 1, 34, 262, 276.
Olt folyó I. 118, 125.
Olthyan széke I. 150.
Ompoly folyó I. 142.
Onos sziget II. 12.
Opeln sleziai herczegség IV. 209, 349, 357.
Opolenszki Péter VI. 46.
Oppoltinus János VII. 94, 138, 152, 153, 154.
Oraniai Vilmos IV. 262.
Orbay Miklós III. 104. — V. 264.
Orbay széke I. 150.

Orod VII. 168.
Oroszok III. 339. — IV. 262. — X. 183. — XI. 230, 307.
Oroszország I. 128.
Orsics fiatal horvát X. 242.
Orsolya VI. 69, 97. — XII. 203, 207, 209.
Országh Ferencz I. 11.
Országh Kristof V. 246.
Oruch csausz II. 55, 64. — III. 236, 243, 246, 279, 293, 308. — IV. 152.
Osius Szaniszló VII. 181. — VIII. 240. — IX. 115. — XI. 40, 190. — XII. 290.
Ossecius nevü lengyel VI. 243.
Osztrosics Miklós I. 48.
Otsakow lengyelországi vár VII. 81.
Oturlaka III. 167.
Owchiarevics Péter I. 15, 184.
Ozman pasa III. 220.
Ozora I. 236. — III. 310.
Ödönffy László I. 61.
Örmények IV. 54.

P.

Paar Péter főpóstamester X. 195.
Paczan Péter II. 48.
Paczod János XI. 143.
Padua IX. 281. — XI. 19, 41.
Paduai egyetem VIII. 110.
Paks I. 289.
Paksy János III. 17, 23, 47. — IV. 58, 59, 170. — IX. 200.
Paksy Job III. 86.
Paksy Mihály I. 11. — II. 11, 266.
III. Pál pápa I. 38, 66, 77, 119. — VI. 34, 298.
IV. Pál pápa VII. 235. — X. 333. XII. 333.
Pál a naszádisták fővajdája II. 27.
Pál épitész VIII. 182.
Palaeologok IV. 34.
Palaeologus Jakab IV. 268.
Palásty Márton IX. 82, 167.
Palaticius György XI. 285.
Palatycz Lukács VII. 309.
Palearius Verulanus Aeonius VII. 253. — VIII. 132, 153.
Palfy Balázs II. 11.
Palinai Pál I. 274. — III. 3, 425, 429. — XII. 83, 97, 100.
Palota II. 40, 62. — IV. 101, 285, 317. — V. 74, 90, 156. — VIII. 160.
Pankotay Ferencz IX. 79, 303. — X. 184.
Pannonhalom XI. 265, 279, 280.
Pannonia I. 123, 148, 151, 219, 225, 228, 299.
Pápa I. 252. — IV. 100. — V. 74, 91.
Paris Péter III. 47, 49. — XII. 301.
Pathochy Miklós II. 60.
Patócsy Ferencz III. 104.
Patócsy Sófia IX. 24.
Paulinus Péter VII. 231.
Peccius János IV. 17.
Pécs II. 86. — IV. 206.
Pécsi Gáspár VI. 256. — VIII. 60, 64, 270. — X. 278.
Pécsvárad I. 236.
Pedianus Aszkan VII. 28.
Pekrin László I. 243.
Pekry Lajos II. 38.
Peliny Bálint egri várnagy. V. 310, 319. — VIII. 346, 352.
Peninger Vid. V. 321. — XII. 251.
Pénzfolyam VI. 145.
Perecopi tatárok III. 253.
Perembsky VII. 181.
Perényi Ferencz VII. 192.
Perényi Gábor VII. 203. — VIII. 20, 89, 114, 169, 171, 178, 300. — IX. 189, 200.
Perényi Imre II. 3.
Perényi Mihály VII. 190, 194.
Perényi Péter I. 47, 68, 106, 157,

198. — II. 26, 28, 48, 65, 77, 85, 99, 196. — VI. 27, 123, 134, 139, 140, 150, 158. — VII. 109. — IX. 27.
Perhát passa I. 34. — II. 19.
Perneszi Endre IX. 160. — XI. 134.
Perneszi György VII. 7, 29.
Perneszi István IX. 160.
Pertan passa V. 49. — VII. 354.
Perussin Gáspár VI. 121. — VII. 240.
Perzia III. 86, 161, 216, 262, 322, 331, 339. — IV. 50, 59, 177, 193, 378. — V. 135, 171, 256. — XII. 185, 234.
Perzsák I. 206, 274. — III. 2, 42, 43, 83, 88, 90, 106, 125, 132, 148, 149, 153, 165, 169, 178, 189, 195, 198, 206, 213, 220, 255, 275, 287, 293, 305, 316, 323, 342, 356, 378, 389, 394. — IV. 32, 102, 127, 262, 279. — V. 198, 267.
Pest I. 165, 174, 225, 226. — II. 6, 69, 79, 85, 304. — III. 44. — VIII. 135. — X. 181.
Pesthényi Gergely I. 106. — II. 30.
Pesthy Endre VII. 58.
Pesthy Ferencz II. 56. — V. 322. — VII. 198, 207, 263, 297, 309. 315, 323. — VIII. 74, 111, 248. — IX. 7, 18, 77.
Pesthy Gáspár IV. 176. — VI. 77, 335, 349, 352. — VII. 13.
Pesthy János VIII. 281.
Péter moldvai vajda I. 43, 50, 63, 68, 72, 76, 194, 226. — II. 29, 43, 73, 76. — III. 226. — VI. 23, 27, 44, 58, 60, 63, 65, 96. — VIII. 104. — XII. 17.
Péter moldvai vajdának családja VI. 60.
Péter havasalföldi vajda V. 134.
Péter esztergami érsek I. 115.
Péter csanádi püspök VIII. 54.
Péter sebész IX. 251.
Pétervárad I. 291. — II. 7, 89, 184. — VI. 248. — VIII. 276.
Pethő János II. 89. — VII. 216, 302. — VIII. 169, 171, 177, 185. — X. 133. — XI. 134.
Petrinus Mihály VII. 28.
Petrovics Péter I. 106, 151, 153, 163, 184, 223, 281. — II. 66, 197. — III. 28, 35, 38, 40, 43, 58, 76, 93, 95, 101, 104, 114, 159, 160, 163, 167, 170, 173, 174, 185, 193, 217, 228, 233, 236, 244, 251, 315, 344, 411, 416, 443. — IV. 21, 182. 191, 209, 330, 366, 370, 388. — VI. 112, 133, 135, 216, 226. — VII. 5, 54, 73, 103, 116, 120, 129, 131, 140, 148, 151, 161.
Petruska havasalföldi vajda III. 207.
Philippopolis I. 131, 323. — V. 77.
Philippovics Ferencz zágrábi kanonok X. 329.
Pialy aga IV. 34.
Pica Ferencz szegedi pap III. 161, 163, 232, 289.
Piopius Dénes VIII. 210. — IX. 6, 18, 19, 84, 97, 178, 201, 202, 207. — XII. 370.
Pisai bibornok (il cardinale di Pisa) XI. 251.
Pisetum XI. 173.
IV. Pius pápa V. 309. — IX. 198.
V. Pius pápa IX. 230, 277. — X. 90. 33.
Podmaniczky János I. 166. — II. 59, 62.
Podolia I. 128.
Podosius Lukács lengyel követ X. 107, 172.
Pográny Benedek II. 28. — IX. 170 177. — X. 290. — XI. 28, 97.
Poldrusius György znyovári várnagy IX. 151.
Polheim Miksáné Judit XI. 3, 276.
Polus bibornok (dominus Polus cardinalis Anglus) IV. 108.

Polweiler báró Miklós IV. 206.
Pomarius Keresztély VI. 314, 329.
Pominonzki, Verancsics Antal udvarmestere XI. 141.
Pongrácz Mátyás VIII. 391.
Pongrácz János VIII. 391.
Pontus I. 124, 128.
Pongrácz tisztartó XI. 210.
Poppel László X. 207, 255, 273. — XI. 75.
Porembski Péter VI. 141, 131. 181.
Porno IV. 21.
Poroszló III. 457.
Posgay VI. 90.
Pozsony I. 224, 238. — II. 25. — VII. 320. — IX. 266. — XI. 23, 123.
Pozsonyi káptalan X. 169.
Pöstényi fördő X. 202. — XI. 86.
Prága VII. 267, 273. — X. 91.
Pretvitz VII. 81.
Priluski Jakab VI, 237.
Propertio Leporino IX. 251.
Proznowsky Primizlaus X. 231.
Prut folyó I. 94. 129.
Pruzkovszky János trencsini kapitány V. 335.
Pullinus Antal III. 337.
Purth folyó I. 94, 129.
Purthuch Aly IV. 108.
Püspökségek Magyarországban I. 280.
Pyler Lénárt IX. 199.
Pyrias passa I. 13.
Pythar Péter VI. 27.

R.

Raccamontes mester IX. 306. — XI. 67.
Rácz István X. 280, 290.
Rácz Pál X. 365.
Ráczkeve I. 289.
Ráczság II. 16. — VIII. 189.
Radecius István IX. 233, 238, 245. — X. 161. — XII. 359.
Radu Lukács XII. 161.
Radul havasalföldi vajda I. 82, 137. — II. 20. — VI. 23, 121, 156.
Raguza II. 118. — IX, 184. — XII. 302.
Raicamontes l. Raccomontes
Rákos VII. 136. Ramon. III. 312.
Ramon III. 312.
Rapicius Endre VII. 253. — VIII. 43. 132, 152.
Rapstin lengyelországi vár VI. 306.
Rascia I. 128.
Rasciani VII. 74, 111, 116, 120, 131, 136, 147, 155. — VIII. 385 388, 193.
Raskay István VI. 150, 159.
Ratibor Sléziában IV. 209, 349.
Ravazdy Péter II. 6.
Recinus István VII. 118.
Rednek II. 184.
Reghy Kelemen VIII. 124, 149, 346. — IX. 7, 9, 135.
Regulus Domokos IV. 19.
Reichenpach Sebestyén XII. 263,
Remer Kristóf Zsigmond IV. 30.
Révay Ferencz II. 48, 77. — VII. 45. — XI. 62.
Révayak X. 201.
Rhady László X. 156, 171.
Rhodope hegy V. 77.
Rhodus szigete V. 197.
Ribesheim Szigfrid X. 192.
Roblem Menyhért Kassa parancsnoka VIII. 306.
Rodnabánya IV. 121. — VII. 150.
Roggendorf Vilmos I. 177, 244 — II. 33, 45, 49, 197.
Rómaiak I. 121.
Roscalis vezér I. 245.
Rottenberger Lőrincz XI. 268.
Rotterodami Erasmus XII. 309.
Rozgonyi Péter IX. 27, 82.
Rozsnyóbánya X. 129, 174. — XI. 139, 268.
Ruchanics Mátyás VIII. 207.
Rudolf főherczeg,utóbb király XI. 125, 128, 162, 194, 282. — XII. 28.

Russocius Ferencz VI. 280.
Rust Jeromos IX. 308.
Rybis nevű főúr X. 196.

S.

Sabacius Dely, török IV. 22, 26, 38.
Sabaria (Szombathely) VII. 38, 40.
Sabacz II. 152.
Sadoletus Jakab VII. 255.
Saffarich Gáspár, horvát katona IV. 104.
Saffer aga III. 19.
Sághy Imre IX. 23, 79, 193, 292. — XII. 257.
Saint-Remoi Jeromos Fabián V. 46,
Sajópüspöky helység X. 174, 309, 328.
Salandus József IV. 55. — VIII. 132, 153.
Salernoi herczeg III. 135.
Salgó II. 135. — III. 81, 369, 383. 457. — IV. 153.
Salineus Pál boszniai ferenczrendi XII. 340.
Salm gróf Eck Gyula V. 67. — IX. 72, 200, 280. — X. 23, 98, 133, 176, 177, 182, 194, 206, 231, 259. — XI. 15, 47, 52, 66, 89, 115, 118, 129, 152, 217.
Salm gróf Miklós II. 44, 56, 195 — VII. 105, 107, 109, 115.
Salmár III. 19.
Salvi Tamás VI. 255.
Sándor moldvai vajda III. 255, 272, 419, 430, 444, 461. — IV. 121, 138, 186.
Saracenus Mikály bibornok (Cardinalis Saracenus) VIII. 285.
Sárközy Mihály VII. 329. — VIII. 375.
Sartor Kelemen X. 118.
Sárviz I. 245.
Sbardellatus Ágoston váczi püspök VII. 109, 141. — IX. 236.
Sbardellatus Endre l. Dudics.
Scaramella Lénárt IV. 280. — VII. 224.
Scaramella Zakár, velenczei polgár IV. 10, 12, 67, 258. — VII. 224. — IX. 252.
Scardona II. 249.
Scheper Kornel Duplicius VI. 105, 111.
Schmidhofer Ádám X. 342.
Schwendi Lázár II. 108. — V. 18, 103, 252. — IX. 171, 190.
Scrobarí Ottavio I. 245.
Scrofer János VI. 318.
Scroter VII. 20.
Scruanovics Péter VII. 244.
Scylurus Scytha VI. 23.
Scythia I. 124, 150.
Sebenburgenses I. 151. l. szászok.
Sebenico IX. 287.
Sebes folyó I. 142.
Sebes széke I. 150.
Sebesi Pál VI. 313.
Sebridovski Péter krakói püspök VII. 246, 252. — XII. 328.
Segesvár I. 142.
Segesvárott 1540. erdélyi országgyülés VI. 144, 164.
Selli Elek VII. 69.
Selye mezőváros IX. 38, 49.
Semendria I. 269, 298.
Senderpassa III. 326, 349.
Sennyey Ferencz VIII. 284.
Sepsi széke I. 150.
Sercz helység XII. 225.
Serédy Gáspár II. 48, 78. — VI. 200. — VII. 303.
Serényi Mihály VII. 213. — VIII. 126, 226, 377. — IX. 3.
Serif király III. 357.
Sforzia Pallavicini II. 93. — III. 11, 13, 42,
Sicambria I. 219. — II. 55.
Siklós I. 227, 240.
Simontornya III. 310.
Singmoser Márk III. 374. — IV. 1215. — V. 17001.

Sion hegy IV. 54.
Sirván III. 127, 132, 221. 264, 341. l. Nasirvan.
Siry. Imre II. 48.
Skaramezza kalóz XII. 344.
Skutari III. 3, 72, 119, 121, 150, 347.
Slavicus Lukács VII. 3, 4, 5, 87.
Slezia IV. 209, 349, 364, 394.
Soccus Károly I. 245.
Sofia város V. 75. 105.
Soltai l. Zoltai.
Solymos III. 69. — IV. 348.
Solyom Miklós IV. 21.
Somlyó IV. 100 381.
Somlyó-Vásárhelyi apáczak XI. 100, 177, 242.
Somogyi Máte IX. 160.
Somogy vára III. 372.
Somogy vármegye II. 86.
Soproni papság X. 327.
Soranzo Jakab IX. 283.
Sorgallo Rado III. 259.
Spadarí Ferencz IX. 142.
Spanyolok VI. 129. — X. 258.
Spanyolország VII. 87.
Spanyol katonák Magyaronszágban I. 109. — VI. 24, 198. — VII. 173.
Stanco Pasquale IX. 89. — XI. 17, 21, 192.
Staroyrzepski chelmi püspök IX. 118.
Statilius János erdélyi püspök I. 59, 68, 107. — II. 31, 35, 220, 279. — IV. 18. — VI. 20, 27, 28, 34, 36, 39, 42, 71 ,75, 82, 85, 101, 104, 111, 133, 144, — VIII. 109. — XII. 207, 209, 305.
Stegnicznal vára Horvátországban VII. 186.
Stöckel Anzelm X. 104, 333. — XI. 22, 53. — XII. 261, 374, 384.
Stöckel Lénárd VIII. 109.
Strada Jakab VIII. 276.
Stranz Jeromos XI. 309.
Strozziak florenczi kereskedők VI. 282.
Styria. I. 255.
Sukan János IX. 7.
Sulyok Balázs II. 15, 127, 184.
Sulyok Endre II. 16.
Sulyok Ferencz VI. 136, 189.
Sulyok György I. 45.
Sulyok István II. 15. 70, 127. 184.
Suran vára X. 277. — XI. 10.
Surian Endre VI. 173.
Süveg György VI. 326.
Süveg Jáuos VI. 326.
Sybryk László X. 140, 142.
Synk széke I. 150.
Szabadka II. 25.
Szabó Fülöp. II. 48.
Szabó Imre II. 48.
Szabó Mihály szegedi polgár VIII. 343, 363.
Szabó Tamás IX. 154, 173.
Szakalinczy István VIII. 315.
Szalánczy János I. 228. — VI. 149. — VII. 155. — VIII. 120.
Szalay János II. 27.
Szaniszló szekésfehérvári prépost I. 159.
Szászok Erdelyben I. 127, 146.
Szászsebes I. 142. — VI. 146, 162.
Szászváros I. 150. — VII. 161.
Szászy Endre X. 80. — XI. 56. 63.
Szatkay Ferencz VIII. 366.
Szatmár város I. 64. — V. 16.
Szatmár vármegye I. 42.
Szatmári pontok 1565. V. 298.
Száva I. 179, 228.
Száva szent Demeter II. 156.
Szavoya I. 61.
Szeben város I. 61. 109, 118, 140. 151. — III. 418. — VI. 23, 136.
Szeben széke I. 150.
Szécsen III. 73, 81, 351. — XI. 255. 265.
Szécseni bég IX. 226.
Szécsy Margit XI. 79.

Szeged I. 128, 288. — III. 47, 401, 414. — IV. 373. — VI. 23, 136. — VII. 136, 166.
Szegeffy Gergely IX. 304.
Szegedy György IX. 303.
Szegnia III, 81. 267, 279. — IV. 278.
Szegszárd I. 234.
Székely Antal VIII. 301.
Székely Demeter II. 20.
Székely György II. 5. 134. 241.
Székely Jakab VII. 194.
Székelyek Erdélyben I. 86, 108, 128, 140, 143. — II. 283. — III. 255, 265. — VII. 120, 131, 149.
Székelyföld I. 128.
Szél Mátyás X. 127.
I. Szelim szultán I. 86. — II. 14, 259. — III. 213.
II. Szelim szultán, az V. kötetben általán téve; különösen pedig III. 207, 277. — IV. 244, 264. — V. 151. — IX. 220.
Szemczi harminczad XII. 254.
Szendrő II. 5, 125. — III. 283.
Szent Demeter l. Száva szent Demeter.
Szent Kereszt X 334.
Szent Miklós l. Bala szent Miklós.
Szent Péteri lelkész X. 348.
Szent Györgyi László IX. 77, 81.
Szép Gáspár II. 102.
Széplaki apátság X. 261.
Szerdahely széke I. 150.
Szerdahelyi Máté VII. 104, 163. — IX. 223, 233.
Szerencsés Imre II. 20.
Szerecsen János I. 152. — II. 30.
Szerecsényi László VIII. 365.
Szerem I. 254, 269, 291. — II. 7. 16.
Szerémi György II. 260.
Szeret folyó I. 94 129.
Szervia I. 255.
Sziget III. 372, 387. — IV. 124, 131, 204, 206, 213, 219, 285, 317. — V. 30, 178. — VIII. 4, 276. — IX. 180, 185, 188.
Szigethy Gergely VII. 210, 215.
Szilágyi László II. 26,
Szinán l. Zinan.
Szilva Albert VIII. 283. — X. 261. — XI, 98.
Szilvák (kathalan szilva) XI. 271.
Szilistria IV. 238.
Siszek V. 63.
Szlavonia I. 255.
Szlavoniai pórlázadás XI. 239, 246, 248.
Szokoli passa IV. 273.
Szokoliak II. 6.
II. Szolíman szultán a III. és IV. kötetekben általán véve; különösen pedig I, 12, 14, 28, 34, 50, 51, 68, 77, 138, 186, 216, 228. — II, 15, 20, 34, 86, 301. — III. 2, 7, 72, 157, 162, 206, 219, 321, 390, 427. — IV. 7, 41, 44, 64. — V. 14, 104. — VI. 22, 37, 42, 58, 60, 63, 65, 161. — VII. 98, 130, 140. — VIII, 3, 115.
II. Szoliman szultán fiai IV. 262.
Szoliman passa II, 63, 69.
Szolnok vára I. 254. — III. 69, 81, 250, 401, 414.
Szolnoki zandsák III. 23, 27.
Szolnok vármegye I. 150, 288.
Szőllősy Endre XI. 56.
Szucsava város I. 84, 87, 96, 114, 136.
Szunyogh testvérek XI. 122, 124.

T.

Tádé orvos VI. 213.
Tahy Ferencz I. 246, 247. — IV. 17, 72, 206. — IX. 200. — XI. 239, 248, 255.
Tahy János II. 38.
Tamásy Bernát VI. 108.
Tapolczai apátság VIII. 315.
Tarczay György VII. 190.

Tarlo János VI. 243, 249
Tarlowski Szaniszló VI 8.
Tarnóczy Endre III. 158, 192. — VII. 83.
Tarnóczy Mátyás XI. 87.
Tarnov 1546. lengyel országgyülési tag VI. 207.
Tarnowski Stipko VI. 50, 92.
Tata I. 227, 247. — II. 80, 86, 97, 125, 196. — III. 457. — IV. 49. — V. 28, 96, 116, 150, 186. — VII 231, 349. — VIII. 18. — XII. 228.
Tatárok I. 84, 139, 151. — III. 206, 213, 221, 339. — IV. 262. — VIII. 181. — IX. 183. — X. 307. — XI. 307.
Tathay István X. 292.
Taxis Roger (Ruggierio Tasso) III. 200, 209. — IV. 280, 288.
Telegdy Miklós I. 43. — II. 71, 102. — IX. 130, 278 — X. 28, 80, 92, 103, 112, 223, 247, 261. — XI. 24, 66, 77, 90, 166, 181. — XII 351.
Telekessy Imre VII. 216, 242, 258, 297, 302, 304, 309, 312, 315. — VIII. 15, 63, 75, 90, 111, 117. — IX. 6.
Temesvár I. 252, 283, 288. — II. 6. — III. 76, 96, 99, 119, 123, 172, 250 258, 451. — IV. 290, 317, 348, 387. — VII. 171. — IX. 5.
Temesvári passák III 81, 171, 175, 184, 204, 236, 318. — IV 214. — VIII. 15, 63, 75, 90, 111, 117. — IX. 211. — X. 181.
Temesvári zaudsák III. 23, 27, 103.
Tenger adriai III. 311, 392. — VI. 43. — IX. 238. — X. 90, 246,258.
Tenger aegei X. 246, 258.
Tenger fekete I. 124. — III. 253, 306, 339, 394. — V. 181.
Tenger kaspi III. 275, 305.
Tenger közép III. 86, 126, 219.
Teokovitz VII. 309.
Tergovist I. 137. — II. 20.
Tesseni Hedvig I. 31.
Teuffel Erazmus II. 93. — III. 393, — VII. 109.
Teuffenbach Kirstof V. 3, 48. — IX. 224.
Tevnicz Péter III. 280.
Theophilo barát IV. 93.
Theodosius Kristof IX. 19.
Thionville VII. 171.
Thomaso barát IV. 93.
Thraciá I. 128, 269.
Thurzó I. Elek. II. 77. — XII. 283, 357.
Thurzó II. Elek X. 265. — XI. 186, 209.
Thurzó Erzsébet Ungnad Ádámné IX. 131.
Thurzó Ferencz IV. 26. — V. 335. — VIII. 222, 303, 313. — XII. 279.
Thurzó Jeromos XI. 186, 209. — XII. 357.
Thuryó Kristof XII. 357.
Thurzó Szaniszlo XI. 186, 209. — XII. 357.
Thurzó családbéliek általában VII. 199, — X. 200. — XI. 186, 209.
Tihany III. 431. 456.
Tiraboschi János VI. 67, 179.
Tisza I. 125, 171, 198, 229, 254.
Titel I. 96. — VI. 248.
Tivadar moldvai kanczellár I. 79.
Tobolaeus János XI. 19, 43,
Tomory Lajos VI. 56, 103, 107.
Tomory Miklós VI. 145, 147, 162.
Tomory Pál I. 341. — IX. 236.
Toledoi Jakab IV. 35.
Tolimerius Illés X. 13.
Tolna I. 289.
Tomca Marnovics János II. 18, 21.
Topuska vára Horvátorszgban VII. 186.
Torda város I. 142.
Tordán 1544. erdélyi országgyülés VI. 173.
Torda vármegye I. 150.

Torda István VII. 207.
Torda Péter váradi kanonok VII. 215.
Torda Zsigmond VII. 196, 262, 297, 309, 315. — VIII. 105, 222.
Tornaljay Jakab VI. 185.
Tornielli Fülöp I. 245.
Tornoander György hittudományi licentiatus XII. 381.
Tóth János brassoi lakos III. 151, 232.
Török Balint I. 11. 15, 44, 59, 62, 106, 158, 164, 185, 222, 224, 243. — II. 19, 21, 40, 59, 69, 81, 127, 184, 195. — VI. 105. 112, 133, 150. — VIII. 8. — XII. 222, 276.
Török Ferencz V. 323. — VIII. 185, 276. — IX. 25.
Török Imre I. 11. — II. 11, 15, 128.
Török János VII. 190.
Törökök I. 51. 126, 149, 151, 163, 226. — II. 249. — III. 1, 360. 394. — IV. 1, 108. — VI. 83. — IX. 108, 134. — X. 147, 246, 357. — XI. 48, 112, 114, 145, 157, 196, 224, 241, 243, 273, 279, 280, 285, 305, 307.
Török adó XII. 180.
Török hajóraj III. 86, 126. 219, 228, 279, 339, 368, 385. — IV. 102, 225, 242, 262. — V. 89, 92, 97. — IX. 238.
Tracalus VI. 280.
Trapezunt IV. 249.
Trautson János II. 211. — XI. 27.
Trencsini fördő IX. 338.
Trevisano Domokos III. 129.
Triballok I. 259.
Tricesius Endre VI. 347, 352.
Trienti bibornok (Cardinalis Tridentibás) I. 288.
Tripoliz II. 279.
Triumszliécs IX. 91, 138.
Trivulsio Fülöp raguzai érsek VI. 41. — XII. 302.
Trivulsio Péter III. 48.
Trnava I. 317.
Trombitás Péter XI. 115.
Trubiniai jobbágyok XI. 107.
Tunis I. 60. — III. 166, 178, 195.
Tunisi bey IV. 170.
Turkovics Miklós II. 48, 80, 83.
Turócz vármegye X. 135.
Turóczi prépostság IX. 37, 47. 49, 70, 152, 280. — X. 53, 75.
Tury György X. 177. 182.
Tuturinus Ferencz IV. 276, 288. — VII. 360.
Tuyon passa III. 13, 34. 100, — IV. 371, 382. — VII, 184, 337.

U.

Udvarhely széke I. 150.
Udvina vára II. 277.
Ugrin Miklós semendriai püspök XII. 343.
Ujlak vára I. 291. — II. 20.
Ujlaki Farkas XI. 78.
Ujlaki Ferencz I. 280. — X. 168.
Ujlaki János tinini püspök IV. 208, 213. 215.
Ujlaki Lőrincz II. 19. 20. 40. 182. 258.
Ujtam III. 81.
II. Ulaszló magyar király I. 4. 9, 10, 149.
Uliman bég II. 86.
Ungnad Ádámné l. Thurzó Erzsébet.
Unitariusok XII. 345.
Uriél turóczi prépost IX. 75.
Ursinus Velius VI. 35.
Uszály Péter IX. 92, 151. — XI. 142, 143.
Uszkokok IV. 35. — V. 267.
Uti rend Konstantinápolyba V. 78. — XII. 55.
Utissenics l. Martinuzzi.

V.

Vácz II. 80.
Váczy Gergely VIII. 158.
Vagner Bálint VI. 316.
Wágy Ferencz X. 343.
Waisz S. XII. 268.
Valkó vára I. 290.
Valpó vára I. 227, 231.
Van vara Perzsiában III. 168.
Vapovius Szaniszló VI. 207, 209, 271.
Várad I. 42, 65, 68, 285, 288. — III. 80, 148, 250, 304, 310, 316, 397, 401. — IV. 199, — VI. 48, 59. — VII, 98.
Váradi békekötés II. 77.
Várday Pál II. 78, 125.
Várhely I. 142.
Varjassy Ferencz II. 19.
Warkoch György II. 49, 86.
Warkoch Tamás váradi püspök II. 100. — VII. 147, 150, 161, 190, 216.
Varkóczy György I. 246.
Varna IV. 238, 287. — V. 181.
Vass László IV. 209.
Weber János XI. 313.
Vég János III. 184, 193, 253, 308, 418.
Vegedinus (Vegyedi) Imre VI. 76. 324.
Végles vára III. 372, 380.
Welchinus György esztergami őrkanonok X. 355.
Velencze II. 15. — III. 100, 113, 130, 189, 219, 254, 277, 892, 461, — V. 167, 170. — VI. 67, 85, 171, 177. — X. 90, 147, 178, 205, 246, 258. — XI. 226, 307. — XII. 213.
Velenczei köztársaság V. 76, 135, 173, 182, 248, 253. — VI. 34, 42, 87.
Velenczeiek I. 38. 67, 119. — III. 281, 355.
Velenczei bailo Konstantinápolyban III. 287.
Velibég I. 257. — III. 32, 39, 314, 383, 432, 457.
Velisan I. 257.
Wellicianus IV. 170.
Velkenye vára X. 174, 309, 329.
Venerius Lénart VI. 176, 171. 6.
Verancsics Antal, a jelen XII. kötetnek míndenkében általán véve, különösen pedig I. 341 343, 349, 351, 353, 355, 357, 359, 361, 362, 367. — II. 220 280, 309, 311, 313, 319. — III. 1, stb., 254, 284, 427. — IV. 41, 55. — V. 325, 356, 360, 372, 375, 387. — VI. 15, 37, 82, 87, 186, 196, 286, 318. — VII. 3, 17, 25, 207. — VIII. 163, 315. — IX. 17, 20, 28, 196, 224. — X. 54, 58, 309. — XI. 23, 42, 91, 95, 100, 128, 136, 146, 245, 246, 258, 271, 288, 290, 293, 296, 311, 314, 316. — XII. 23, 28, 83, 96, 97, 100, 216, 251 277, 307. stb. 336, 363.
Verancsics Faustus V. 358. — VI. 359. — VIII. 267, 284. — IX. 266, 281, 301. — X. 14, 21, 22, 245, 342. — XI. 18, 41.
Verancsics Ferencz Antalnak atyja IV. 82. — VI. 68, 170.
Verancsics Gáspár VIII. 121.
Verancsics János VII. 9, 20.
Verancsics Klára XI. 319.
Verancsics Margit IX. 300. — XI. 319.
Verancsics Marietta XI, 19.
Verancsics Mihály I. 268, 344, 348, 368. — III. 1, 5. — V. 139. — VI. 3, 42, 58, 60, 65, 70, 84, 109, 141, 158, 161, 172, 174, 177, 179, 280, 318, 320, 340, 344. — VII. 23, 24, 46, 205, 217, 222, 243, 257, 290, 333. — VIII. 48. — IX. 50, 62. 122, 126, 146, 157, 162, 167, 168, 171, 175, 176, 188,

266, 299. — X. 13. — XII. 201, 204.
Verancsics Mihálynak özvegye XI 70.
Verancsics Péter VIII. 114, 125, 189. — IX. 267. — X. 13. — XI. 19.
Verancsics Péternek özvegye XI. 70.
Verancsics család XI. 313.
Werbőczy István I. 68, 106, 168, 184, 186, 202, 222. — II. 19, 30, 45, 59, 64, 69, 83, 131, 145, 197. — VI. 108, 109, 110, 112. — VII. 101.
Werbőczy Hármaskönyve IX. 280. — X. 166. — XI. 252.
Verebélyi Mihály III. 205. — IV. 21.
Veres János VI. 136.
Wernherr György III 45.
Vértes I. 245. — II. 24.
Weszprém II. 265. — III. 81. — IV. 170, 381. — V. 28, 74, 91, 96, 116, 150, 186.
Wezewdy Lázár VI. 155.
Vianucius Rafael IX. 213.
Vid Sebestyén II. 26.
Vidffy Ambros II. 13.
Vigna franczia követ XII. 237.
Világosvár II. 6.
Vilmos olmützi püspök X. 234.
Wincharich Gergely XI. 252.
Visegrád I. 183, 227. — II. 40, 80, 304.
Vitéz János IX. 205.
Vizkelety Tamás IX. 167. — X. 191. — XII. 359.
Wlad havasalföldi vajda I. 137.
Vola György VI. 202. — XII. 215.
Wolfárd Adorján VI. 75.— XII. 20.
Vöröskő vára X. 79, 118.
Vörös torony I. 118, 130.
Vuk György szerb dezpota II. 225.
Wyss Albert, az V. kötetben általán véve; különösen pedig V. 7, 65, 93. — VIII. 358. — IX. 305.

X.

Xistus áldozár X. 46.

Z.

Zaaz vára I. 156, 236.
Zaberdinus János VIII. 324, 346. — XI. 46.
Zaberdinus Mátyás váradi püspök. I. 280. — II. 98. — III. 24. — IV. 26.
Zacharetti Jeromos VII. 232.
Zákán vára V. 146.
Zakariás apostoli nuncius VIII. 291.
Zalánkemén I. 15, 294. — II. 7.
Zalay Benedek III. 44.
Zalla Reys IV. 120.
Zambok Pál VIII. 375, 382.
Zanetti Károly I. 249.
Zani Endre VI 180.
Zápolyai György II. 22, 131, 259.
Zápolyai János erdélyi vajda I. 9, 10, 19, 37. — II. 3, 17, 21, 241, 259, 265. L. János magyar király
Zarai Pál fiumei kapitány X. 48.
Zarkandi Pál III. 383. — IV. 104. — VII. 199, 208. — VIII. 85.
Zarmizegetusa I. 142.
Zay Ferencz, a III. IV. és V. kötetekben általán véve, különösen pedig III. 6, 7, 12, 13, 16, 18, 19, 30, 31, 32, 33. — IV. 75. — V. 2. — VIII. 107, 110, 118, 181, 199. — VIII. 184, 190, 197, 201, 222, 238, 250, 260, 279, 303, 313, 324, 333, 337. — IX. 134, 201, 218. — X. 105.
Zazkovszky Márton X. 120.
Zeffo János IV. 69, 93. — VII. 232. — IX. 272.
Zeffy Domokos V. 46, 165, 263.
Zeleméry László VIII. 36. — IX. 9. — X. 200. — XI. 143.
Zierotin Frigyes X. 251.

Zimony I. 15, 296.
Zinan bég II. 14.
Zinan csausz III. 30.
Zinan passa III. 92, 101, 109, 134, 150, 161, 177, 192. 210, 232, 261, 263, 278, 288, 290, 307, 396. — IV. 23.
Ziny Boldizsár IV. 227.
Zkoblich Mihály X. 242, 330.
Znyo vára IX. 47. — X. 76.
Znyo váralja IX. 96.
Zoltay Gergely III. 383, 457.
Zoltay István II. 97. — III. 383, 424, 457. — VII. 199, 203. — VIII. 30, 114, 117, 139, 149, 252, 338, 346.
Zoltay Lőrincz I. 258.
Zólyom III. 372.
Zombory Mihály VI. 134. — VII. 120.
Zonda vára I. 264. — III. 301.
Zrinyi György XI. 66, 89, 135. — XII. 342.
Zrinyi János II. 40.
Zrinyi Miklós II. 40, 302. — IV. 23, 72, 206, 269. — V. 113. — IX. 189.
Zuchina Ambros I. 155.
Zula János VIII. 122.
Zsámboky János IX. 222. — X. 311, 349. — XI. 243, 306.
Zsidók IV. 54.
Zsigmond császár és magyar király I. 137.
I. Zsigmond lengyel király I. 9, 51, 68, 83, 177. — II. 33, 43, 280. — III 73, 85, 104. 300, 303, 312. — IV. 21, 37, 181, 193, 234. — VI. 62, 65, 87.
II. Zsigmond Ágost lengyel király VII. 80. — X. 35. — XII. 23.

UTL AT DOWNSVIEW
D RANGE BAY SHLF POS ITEM C
39 09 22 05 08 013 0